Kungl. Maj:ts Beskickning i Moskva

(33)

Avd: HP

Grupp: 80

Mål: Ea/R.W.

Ärendet "W"

1956 – 1958

Wachtmeister/ATA

KUNGL. SVENSKA
BESKICKNINGEN

Moskva den 10 januari 1956. 19
Strängt förtroligt. 1 bil.

N:o 2/18		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. HP	GR. 80	MÅL. 9a/K.20.

Övers. skr. ang. Budapest-beskickningen 1945.

Broder,

./. Närslutet ber jag få översända originalet till Dekanosovs skrivelse till Söderblom den 16 januari 1945 angående vår dåvarande beskickning i Budapest.

Rolf Sohlman.

Kabinettssekreteraren Arne L u n d b e r g,
Utrikesdepartementet.

Exp. 10.1.-56

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Kabinettssekreteraren

Stockholm den 17 februari 1956.
Strängt förtroligt.

dtd 20/2

D. I. 2 89
18.2-56
HP 80 E/K.W.

Broder,

Vi diskuterar för närvarande, vilken form nästa demarche i Wallenberg-affären bör ges. Två justitieråd har granskat bevismaterialet och funnit det absolut hållfast. De anser det fullt bevisat, att Wallenberg fr.o.m. januari 1945 befunnit sig i ryskt förvar och hållits som fånge i sovjetryska fängelser. De har skrivit ett utlåtande av detta innehåll.

Familjen önskar, att vi överlämnar endast detta utlåtande men går med på att också något enstaka vittnesmål lämnas som exemplifiering samt vissa detaljer i avsikt att underlätta efterforskningar. Det vittnesmål, som skulle komma i fråga, är en berättelse av ett vittne, som någon månad delat cell med Wallenberg och haft långa samtal med honom i Ljubljanka i början av 1945. Bland ett stort antal fotografier utpekade vittnet ögonblickligen och utan tvekan de två, som föreställde W.

I fråga om detaljerna som ledning för efterspaningar kan följande sägas. I Budapest har W. tagits om hand av NKVD och försvunnit från militärernas horisont - möjligen också från utrikesministeriets. Strax sedan vi gjorde vår allvarliga demarche i december 1946 har W. flyttats från cell 203 i Lefortovskaja. Flyttningen har skett se-

Ambassadören S o h l m a n ,
Moskva.

nast i februari 1947. Strax innan Vysjinskis svar lämnades i augusti 1947 vidtog NKVD omfattande åtgärder för att sopa igen alla spår kring W. och Langfelder. Det ligger nära till hands att tro, att W:s förflyttning samt spårens igensopande icke var åtgärder i syfte att dölja W. för oss - det måste för NKVD-folket vid den tiden ha varit en långsökt tanke, att vi skulle kunna bedriva forskningar i Lefortovskaja. Åtgärderna markerar snarare en önskan från NKVD:s sida att dölja W. gentemot andra ryska myndigheter. En viktig och intressant fånge, som UM förhörde sig om, torde NKVD allmänt ha önskat dölja så väl som möjligt. Dessa omständigheter kan styrka hypotesen, att NKVD fört UM bakom ljuset och att UM numera har stora svårigheter att få någon klarhet.

I detta sammanhang har tanken framförts, att man borde ge någon av de ledande - Chrustjev eller Bulganin - en möjlighet att få verklig effekt i efterforskningarna. Detta skulle kunna uppnås därigenom, att man säger något i denna stil: "Vi vet med absolut visshet, att Wallenberg under 1946 satt i cell 203 i Lefortovskaja-fängelset. Följande polisofficerare kände till hans existens: (namn). Vi kan inte tänka oss, att om Ni med Ert inflytande ger order om efterforskningar utgående från dessa fakta, det alltjämt skall visa sig omöjligt att finna W. Det är av yttersta vikt, att allt göres för att snabbt bringa klarhet med hänsyn till önskemålet att undvika en störning av den synnerligen lyckliga utvecklingen av de rysk-svenska förbindelserna."

Det vore önskvärt, att Du - om Du inte kan rikta något grundskott mot denna idé - snarast toge något tillfälle i akt att framföra något i denna stil på högsta nivå. Tror Du Dig få något sådant tillfälle?

Avsikten är eljest att mycket snart sända en ny note med justitierådens intyg plus eventuellt de detaljer jag nämnt. Tacksam erfara Din reaktion.

Din tillgivne
Arne S Lundberg

/Arne S. Lundberg/

Мы с безусловной уверенностью знаем, что Валленберг в 1946 году находился в Лефортовской тюрьме, камера № 203. Его наличие было известно следующим офицерам органов безопасности:

Подполковник Вейдорф, Капитаны Даниель и Соловов, Майоры Асинкратов и Коблянский.

Мы не можем себе представить, что, если бы Вы приказали сделать расследования, исходя из этих фактов, все же оказалось бы невозможным найти Валленберга.

Имеет важнейшее значение, чтобы все было сделано для того, чтобы внести ясность в этом, принимая во внимание желательность противодействовать прерятствию в весьма благополучном развитии советско-шведских отношений.

Av vittnesmål inför svenska myndigheter av personer, som t.o.m. delat fängelsecell med Wallenberg, framgår att W. i slutet av 1946 någon tid befunnit sig i cell nr 203 i Lefortovo-fängelset. Fyra vittnen har nämnt, att bland de polisofficerare, som hade med Wallenberg att göra, fanns en överstelöjtnant Weindorf; tre vittnen har nämnt kapten Daniels och kapten Solovow, två vittnen har nämnt major Asinkratov och ett vittne major Kobljanskij. (Det bör observeras att namnen äro retransskriberade från ett flertal främmande språk).

Denna text tämmad i handom
till Bulgarins protokoll-chef
Tarabrin på Kreml den 6.3.56

Из показаний, данных перед шведскими властями лицами, которые даже делили тюремную камеру с Валленбергом, выходит м.пр., что Валленберг в конце 1946-го года одно время находился в камере № 203 Лефортовской тюрьмы. Четыре свидетеля заявили, что среди офицеров органов безопасности, которые тогда имели дело с Валленбергом, был некий подполковник Вейндорф; три свидетеля назвали фамилии капитана Даниеля и капитана Соловова, два свидетеля назвали фамилию майора Асинкратова, а один свидетель - майора Коблянского. (Следует учесть, что фамилии ретранскрибированы на русский из разных других языков).

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Politiska avdelningen

Avdelningschefen

P 2 Eu[I]

Stockholm den 8 mars 1956.

Strängt förtroligt. 3 bil.

INK. DESK. MIN.
D. No 2 127
9.3-56
HP 80 B/R.W.

Broder,

./. Härmed ber jag få översända avskrift av en note i Wallenberg-ärendet, som Excellensen i morgon kommer att överlämna till Rodionov. Noten överlämnas även
./. i översättning till ryska. Vidare bifogas det i noten omnämnda intyget, som undertecknats av två f.d. justieråd.

./. Jag översänder ävenledes en uppteckning med rubriken "Att framföras muntligt". Undén har ännu icke avgjort om namnen i denna uppteckning skola nämnas för Rodionov. Eventuellt kommer han endast att hänvisa till att Du redan framfört dessa till ryska vederbörande.

Din tillgivne

Gunnar Jarring

/G. Jarring/

Ambassadören S o h l m a n ,
Moskva.

Den 8 november 1955 meddelade Utrikesminister Undén Sovjetunionens ambassadör i Stockholm, att den svenska regeringen förfogar över övervägande bevis om att den svenske medborgaren, legationssekreteraren vid Kungl. Maj:ts beskickning i Budapest Raoul Wallenberg förts till Sovjetunionen och där insatts i fängelse anklagad för spioneri.

Detta meddelande utgjorde ett led i de sedan mer än 10 år till Sovjetunionens regering från den svenska regeringen riktade talrika démarcherna i avsikt att klarlägga Raoul Wallenbergs öde efter det han togs i sovjetryskt förvar i Budapest i mitten av januari 1945.

Tidigare har sålunda i Moskva den 29 september 1954 av ambassadör Söhlman överlämnats ett utförligt memorandum, i vilket bland annat redogjorts för vilka krav den svenska regeringen ställt på de utsagor angående Raoul Wallenbergs vistelse i Sovjetunionen för att dessa skola kunna godtagas såsom fullt tillförlitliga.

Efter det ovan nämnda meddelandet den 8 november 1955, i vilket även ledes uttalades, att det svenska

Till De Socialistiska Rådsrepublikernas Unions Ambassad,
Stockholm.

Utrikesdepartementet på senare tid av från sovjetrysk fångenskap återvända personer erhållit ytterligare bevis om Raoul Wallenbergs vistelse i Sovjetunionen, har detta material minutiöst granskats och jämförts. Vidare har ytterligare ett stort antal vittnesmål inkommit och genomgått samma noggranna behandling. Allt detta bevismaterial fyller de uppställda kraven på full tillförlitlighet.

Ett stort antal av utsagorna om Raoul Wallenbergs omhändertagande av ryska myndigheter i Budapest och hans senare vistelse såsom fånge i Sovjetunionen ha under edlig förpliktelse undertecknats av vederbörande uppgiftslämnare och legaliserats av notarius publicus. Dessa utsagor ha därefter ingående granskats av juridiska experter och ett intyg om att enligt svensk rätt full bevisning föreligger om Raoul Wallenbergs omhändertagande av sovjetryska myndigheter i Budapest och om hans fångenskap i Sovjetunionen bifogas.

Den svenska regeringen fäster de största förhoppningar vid Presidentens i Sovjetunionens Högsta Råds Presidium Vorosjilov och Premiärminister Bulganins tidigare gjorda uttalanden om att Raoul Wallenberg skulle hemsändas till Sverige därest han påträffades i Sovjetunionen.

Med anledning av vad som ovan anförts anser den svenska regeringen att alla förutsättningar föreligga för att kunna upplspåra Raoul Wallenberg och att återsända honom till Sverige.

Slutligen önskar den svenska regeringen fästa Sovjetunionens regerings uppmärksamhet på den utomordentligt stora vikt som regeringen och den svenska allmänna opinionen fäs-

ter vid detta ärende och vill betona, att en tillfredsställande positiv lösning av denna fråga endast kan bidraga till att stärka de goda relationerna mellan de båda länderna. Det torde därför vara ett gemensamt stort intresse för de båda ländernas regeringar att ömsesidigt bistå varandra i denna fråga och räknar därför den svenska regeringen med Sovjetunionens regerings helhjärtade och fulla insats vid lösandet av detta trängande problem.

Stockholm den 9 mars 1956.

Stämpel

Undertecknade, förutvarande ledamöter av Högsta Domstolen i Sverige, hava hos svenska utrikesdepartementet tagit del av ett större antal upptecknade utsagor angående den svenske medborgaren legationssekreteraren vid Kungl. Maj:ts beskickning i Budapest Raoul Wallenberg samt vissa andra handlingar som äga samband därmed. De som avgivit utsagorna äro italienska, schweiziske, tyske, ungerske och österrikiske medborgare samt statslösa personer. De flesta av dem hava tidigare befunnit sig i sovjetrysk fångenskap.

Utsagorna hava avgivits inför medlemmar av den svenska utrikesförvaltningen och den svenska statspolisen och äro, då omständigheterna vid avgivandet det medgivit, legaliserade av notarius publicus.

Av utrikesdepartementets instruktioner till de personer som inhämtat uppgifterna och av dessas promemorior över de förda samtalen samt av de undertecknade utsagorna framgår att innehållet i utsagorna icke, trots påverkan av frågor eller annat som kunnat vara ägnat att förvanska berättarnas egen minnesbild av de händelser de själva upplevat och skildrat.

Uppgifterna grunda sig på dels personlig kontakt (gemensam cellvistelse) med Raoul Wallenberg, dels kontakt med honom genom meddelanden i fängelser och dels på berättelser, lämnade till uppgiftsgivarna av fånger vilka haft personlig eller annan kontakt med Wallenberg. Utsagorna äro för övrigt rika på detaljer av den art att kännedom

därom icke gärna kunnat vinnas på annat sätt än nu nämnts.

Dessa uppgifter från olika håll och avseende skilda tidpunkter äro - ändock att de givits oberoende av varandra - i väsentliga avseenden överensstämmande, och de särskilda utsagorna stödja varandra.

På grund av vad i ärendet förekommit få vi uttala, att det enligt vår mening ej föreligger något tvivel om att Raoul Wallenberg, efter det han i mitten av januari 1945 ställts under effektivt ryskt förvar, senare befunnit sig som fånge i Sovjetunionen, och att det åberopade materialet enligt svensk rätt innefattar bindande bevisning därom.

Stockholm den 2 mars 1956.

Rudolf Eklund
f.d. Justitieråd

Erik Lind
f.d. Justitieråd

Att framföras muntligt.

Vid utredningsarbetet som från svensk sida bedrivits rörande klarläggandet av Raoul Wallenbergs öde har framkommit, att vissa sovjetryska polisofficerare ha kännedom om Wallenbergs vistelse i sovjetrysk fångenskap.

Sålunda ha fyra från sovjetrysk fångenskap återvända personer med säkerhet uppgivit namnet:

Överstelöjtnant A.I. Weindorf

Tre personer ha med säkerhet uppgivit namnen:

Major Daniel (lämnade sin befattning 1946)

Kapten Solovov

Två personer ha med säkerhet uppgivit namnet:

Major Asenkratov

En person har med säkerhet uppgivit namnet

Major Kobljanskij

En person har med ett visst mått av vaghet uppgivit namnet: General Karbulov

För samtliga namn gäller förbehåll för stavningen.

Det har även vid utredningsarbetet framkommit, att Raoul Wallenberg under 1946 satt i cell 203 i Lefortovskaja-fängelset i Moskva.

ang. R. Wallenberg

Inlämnat i handen av Gribanov
kl 12,45 19/3-56.

INK. BESK. MOSKVA
D. N:o 11 | 12
19.3.-56
AVD. HP | GR. 80 | MÅ 9a/R.W.

№ 61/ОСС-Шв

Utd kl 19/3

Министерство Иностранных Дел Союза ССР свидетельствует свое уважение Посольству Швеции и, подтверждая получение ноты Правительства Швеции от 9 марта с.г. относительно шведского подданного Рауля Валленберга, имеет честь заявить следующее.

В связи с неоднократными обращениями шведских властей по вопросу о судьбе Р.Валленберга с советской стороны сообщалось, что в результате проведенной компетентными советскими органами проверки установлено, что Валленберг не находится на территории Советского Союза.

Что же касается содержащейся в указанной ноте Правительства Швеции ссылки на какие-то показания о Валленберге военных преступников, досрочно освобожденных от дальнейшего отбывания наказания в Советском Союзе, то, как совершенно очевидно, такие показания, противоречащие фактам, выявленным в результате тщательного расследования, проведенного компетентными советскими органами, нельзя признать достаточными и сколько-нибудь достоверными.

Министерство Иностранных Дел считает необходимым подтвердить, что заявления, сделанные ранее представителям Правительства Швеции руководителями Советского Правительства о том, что Р.Валленберга нет на территории Советского Союза, являются исчерпывающими и окончательными. Министерство Иностранных Дел ничего не имеет добавить к вышеуказанным заявлениям.

Москва, " 19 " марта 1956 года.

Министерство Иностранных Дел СССР

В ПОСОЛЬСТВО ШВЕЦИИ
г.Москва

Petri/ATA

KUNGL. SVENSKA
BESKICKNINGEN

med sovjetisk note om
Raoul Wallenberg.

Moskva den 19 mars 1956. 19

N:r 204.

HP 80. 2 bil. BIL.

Strängt förtrolig.

INK. D. N:o

AVD.	GR.	MÅL.
HP	80	Ea R.W.

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

./. Jag får härjämte vördsamt i fotokopia och svensk översättning insända den note rörande Raoul Wallenberg som jag idag fått mottaga från chefen för sovjetiska utrikesministeriets skandinaviska avdelning Gribanov.

Översättning av noten samt redogörelse för vad i samband med dess överlämnande förekommit, har telegrafiskt i särskild ordning lämnats departementet.

Lennart Petri.

exp 20/3 ATA
knvert t. Kab. sekr.

Översättning.

DSRU:s Utrikesministerium.
Nr 61/Oss-Sjv

DSRU:s Utrikesministerium betygar Svenska Ambassaden sin aktning och har, med bekräftande av mottagandet av svenska regeringens note av den 9 mars i år rörande svenske undersåten Raoul Wallenberg, äran förklara följande.

I samband med svenska myndigheters upprepade hänvändelser rörande R. Wallenbergs öde har från sovjetisk sida meddelats, att det såsom resultat av en genom vederbörande sovjetiska organ utförd kontroll fastställts, att Wallenberg icke befinner sig på Sovjetunionens territorium.

Vad beträffar de i svenska regeringens nämnda note förekommande hänvisningarna till några slags vittnesmål om Wallenberg från krigsförbrytare, som i förtid befriats från ytterligare avtjänande av straff i Sovjetunionen, är det - vilket är fullkomligt uppenbart - omöjligt att såsom tillfyllestgörande och på något vis trovärdiga godtaga dessa vittnesmål, vilka strida mot fakta framkomna som resultat av en av vederbörande sovjetiska organ verkställd noggrann undersökning.

Utrikesministeriet finner nödvändigt bekräfta, att de förklaringar som tidigare lämnats företrädare för svenska regeringen av ledande personer i sovjetregeringen att Wallenberg icke finns på Sovjetunionens

Till Svenska Ambassaden,
M o s k v a.

territorium, äro uttömmande och slutgiltiga. Utrikesministeriet har intet att tillägga till de ovan anförda förklaringarna.

Moskva den 19 mars 1956.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Politiska avdelningen

Avdelningschefen

Stockholm den 12 mars 1956.
P 2 Eu^{I} 1 bil.
Strängt förtroligt.

INK. BESK. ...
D. No 2 1135
20.3-56
AVD. HP 80 Ea/R.W.

Broder,

./. I anslutning till mitt handbrev den 8 dennes ber jag härmed få översända den inofficiella ryska översättningen av den till ovannämnda handbrev fogade noten. Den ryska översättningen var ännu icke klar då handbrevet den 8 mars expedierades.

Din tillgivne
Sven Jarring

Ambassadören S o h l m a n ,
Moskva.

Avskrift

Неофициальный перевод.

8 ноября 1955 г. Министр Иностранных дел Унден сообщил Послу СССР в Стокгольме, что Шведское правительство располагает подавляющим доказательством того, что шведский гражданин, секретарь шведской королевской миссии в Будапеште Рауль Валленберг отправлен в Советский Союз и там заключен в тюрьму по обвинению в шпионаже.

Это сообщение - одно из звеньев длинной цепи обращений в течение последних более десяти лет Шведского правительства к Советскому правительству с целью выяснить судьбу Р. Валленберга после того как он очутился в руки советских военных властей в Будапеште в средине января 1945 г.

Раньше а именно 29 сентября 1954 г. шведский посол в Москве вручил обстоятельную памятную записку с сообщением о требованиях, Шведским правительством установленных, к показаниям о пребывании Валленберга в Советском Союзе чтобы признать их вполне удовлетворительными.

После упомянутого выше сообщения от 8 ноября 1955 г./ в связи с которым тоже было указано, что Шведское Министерство Иностранных дел получило новые показания о пребывании Валленберга в Советском Союзе от лиц, вернувшихся оттуда после освобождения из плена, этот новый материал был тщательно просмотрен и проверен. Кроме этого дополнительно полученные новые показания обрабатывались таким же образом. Весь этот материал соответствует установленным требованиям относительно их достоверности.

Большое число показаний о задержании Р. Валленберга советскими органами в Будапеште и о его пребывании в плену в Советском Союзе дано под присягой с подписью давших показания, скрепленной нотариусом. Эти показания, дополнительно проверены шведскими юридическими экспертами, удостоверение которых о том, что они по шведскому праву являются полным доказательством задержания Р. Валленберга в Будапеште советскими властями и пребывания его в плену в Советском Союзе, при сем приложено.

Шведское правительство с великой надеждой ознакомилось с высказываниями в свое время Председателя Президиума Верховного Совета СССР Ворошилова и Председателя Совета Министров СССР Булганина о том, что Р. Валленберг будет отправлен в Швецию, если он найдется в пределах Советского Союза.

Основываясь на выше сказанном Шведское правительство того мнения, что уже все предпосылки имеются для разыскания Р. Валленберга и его возвращения в Швецию.

В заключение Шведское правительство желает обратить внимание правительства СССР на то серьезное значение правительство и общественность Швеции придают этому делу и хочет подчеркнуть, что положительное решение этого вопроса могло бы весьма способствовать укреплению добрых отношений между обеими странами. По этому очевидно является общим интересом правительств обеих стран помочь друг другу в этом деле, в виду чего Шведское правительство рассчитывает на полное и энергичное содействие правительства СССР в решении этого настоятельного вопроса.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Politiska avdelningen

Avdelningschefen

Stockholm den 21 mars 1956.
Strängt förtroligt. 1 bil.

INK. EBSK. MOSKVA
D. No 2 141
23.3-56
AVD. HP | GR. 80 | Ba/R.W.

Broder,

Härmed ber jag för Din strängt förtroliga kännedom få översända en P.M. över vissa samtal, som jag haft med ambassadören Rodionov i Wallenberg-ärendet den 19 innevarande månad.

Din tillgivne
Gunnar Jarring

/Gunnar Jarring/

Ambassadören Sohlman,
M o s k v a .

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Strängt förtroligt.

P.M.

I. Jag meddelade på uppdrag av Excellensen c:a kl.20.00 ambassadören Rodionov, att vi just mottagit ett meddelande från vår ambassad i Moskva om att en note överlämnats i Wallenberg-ärendet. Denna gick ut på att Wallenberg icke befunne sig på sovjetiskt territorium och detta meddelande vore definitivt. MID hade intet ytterligare att tillägga.

Jag sade ambassadör Rodionov, att jag - innan jag meddelade statsministern om den sovjetryska noten - ville framställa en helt personlig fråga till honom. Trodde han, att noten hade underställts Bulganin personligen, och ville man genom denna note - vilken jag personligen ansåg vara mycket olycklig - indikera att statsministern inte kunde diskutera fallet Wallenberg under vistelsen i Moskva. Ambassadör Rodionov framhöll, att han aldrig hört talas om noten, och att han självfallet inte hade någon uppfattning om Bulganin var underrättad eller ej. Han gick därefter omedelbart in på en lång utläggning om begreppet "svensk" och "f.d. svensk" i statsministerns "tre punkter", vilka vi diskuterat vid dagens lunch för sovjetiske ambassadören, och kritiserade ambassadör Sohlmans jämförelse med den danska presskommunikén, som endast hade innehållit ordet "dansk". Jag invände, att detta icke berörde den note som vi just erhållit. Jag sade ambassadör Rodionov, att den totalt negativa innebörden i noten gjorde det obehagligt för mig att framföra innehållet till statsministern, och det var därför jag

rent personligen nu vände mig till honom för att få de kommentarer han möjligen kunde ha att ge - i hopp att han kanske hade något att anföra som icke var fullt så negativt som noten. Jag tillade, att i den sovjetiska noten berördes icke vårt erbjudande att överlämna visst bevismaterial. Ambassadör Rodionov frågade hur jag trodde att reaktionen skulle bli hos statsministern. Jag svarade, att jag inte kunde uttala mig med bestämdhet härom, men jag utgick från att noten komme att väcka obehagligt uppseende, och att jag trodde att statsministern skulle vilja snarast diskutera den med regeringen. Ambassadör Rodionov bad mig att ringa om jag hade något ytterligare att meddela under kvällens lopp. Jag sade, att jag troligen ingenting mer hade att säga. Ambassadör Rodionov bad mig än en gång ringa om jag hade något att tillägga, vilket jag lovade.

II. Jag relaterade ovanstående för utrikes- och statsministrarna och uppringde därefter åter ambassadör Rodionov. Jag meddelade honom, att jag informerat statsministern om noten. Ambassadör Rodionov frågade om statsministerns reaktion. Jag svarade, att han var "surpris et triste". Jag meddelade vidare ambassadören, att noten skulle behandlas vid regeringssammanträde under morgondagen. Ambassadör Rodionov sade, att han sedan vårt föregående samtal läst genom vår note av den 9 mars. I den hade han ingenting funnit som tydde på att vi ville överlämna något material om Wallenberg. Jag svarade, att även om det inte stod i noten så hade Excellensen muntligen meddelat honom vår beredvillighet att ställa material till förfogande. Rodionov upprepade, att det inte fanns något om överlämnande av bevismaterial i vår note, och då var det ju inte så egendomligt om det inte stod något i den sovjetiska svarsnoten. Jag avslutade samtalet med att än en gång återkomma till statsministerns reaktion och underströk, att R. måste inse vad Wallenberg-saken betydde för regeringen och den svenska allmänna opinionen.

III. Ovanstående relaterades för Excellensen.

IV. C:a 10 minuter senare ringde ambassadör Rodionov mig igen och sade, att han nu läst igenom vad som förevarit mellan honom och Excellensen. Han ville för mig särskilt understryka, att han till Excellensen framfört, att Wallenberg inte befunne sig

i SSSR i enlighet med vad som redan tidigare meddelats oss den 8 november. Alltså innehöll den nya noten helt enkelt ett upprepande av vad som redan delgivits oss av honom, Rodionov, den 10 mars och tidigare i Moskva den 8 november. Dessutom läste Rodionov upp för mig sin P.M. om det samtal han fört med Excellensen den 10 mars, vari han mycket riktigt angav att Excellensen meddelat, att vi önskade ställa bevismaterialet till sovjetregeringens förfogande. Hans P.M. innehöll också uppgiften, att Excellensen erbjöd, att jag skulle stå till sovjetmyndigheternas förfogande i Moskva för att bistå med upplysningar vid behandlingen av bevismaterialet. Rodionov underströk flera gånger det meddelande han gjort den 10 mars och att detta byggde på ett meddelande av den 8 november, och att det kom från "rukovoditeli", "ledande personligheter", i Sovjetunionen och alltså inte författats av någon byråchef. Jag frågade, om vi därav kunde utläsa att dagens note likaledes vore författad av "rukovoditeli". Härpå svarade Rodionov, att därom kunde han icke uttala sig. Jag framhöll igen vår stora besvikelse över att vårt erbjudande att ställa bevismaterialet till förfogande helt förbigåtts med tystnad.

Stockholm den 19 mars 1956.

/Gunnar Jarring/

H Ä N V I S N I N G:

O r i g i naa l se HP i Er

T 2 Er 1 TR

HP 80 Ea/R.W.

Tel. 189 från UD.

Ink. 8.5.56

ang. Ryska delegationens upplysningar i Wallenberg-affären.

för beskad 12/1

339

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Politiska avdelningen

Avdelningschefen

Stockholm den 18 maj 1956.
P 2 1 bil.

med artikel i "VI" om
Raoul Wallenberg.

INK. DESK. MOSKVA
D. N:o 2 | 216
25.5.56
AVD. HP | BR. 80 | Ex/R.W.

Broder,

I anslutning till dagens meddelande i särskild ordning ber jag närslutet få översända klipp ur tidskriften "VI" den 18 maj 1956 med Rudolph Phillips sista inlägg i Wallenbergsaffären.

./.

Din tillgivne

Sverker Åström.

(Sverker Åström)

P. S. Jag finner nu, att Aftonbladet den 16 maj haft en artikel (närslutet), som också tarde ha Philipp till upphovsman. Där förekommer ordet ultimatum.

Till Ambassadören Sohlman,
M o s k v a.

Kungl. Utrikesdepartementet

Stockholm.

Moskvakommunikén om Raoul strider mot HD:s uppfattning

Den kommuniké som efter förhandlingarna i Moskva den 3 april undertecknades av statsminister Erlander och regeringschefen Bulganin talar om "den vid krigets slut i Budapest försvunne svenske diplomaten Raoul Wallenberg".

Det citerade uttrycket står i direkt strid med den slutsats två medlemmar av svenska högsta domstolen dragit efter att ha gått genom allt material. De två justitieråden anser det helt bevisat, att Raoul Wallenberg togs i sovjetiskt förvar i Budapest, fördes till Moskva och där fängslades.

Sovjets ambassadör i Sverige på 40-talet, Alexandra Kollontay, bad vid ett tillfälle 1945 fru Christian Günther komma till Saltsjöbaden för ett viktigt meddelande till utrikesministern. Mme Kollontay önskade att meddelandet framfördes direkt och inte via de vanliga diplomatiska kanalerna. Detta för att inte NKVD-representanterna vid ambassaden, huvudsakligen den i Australien avhoppade Volodja Petrov, skulle få nys om budskapet.

Mme Kollontay meddelade att Raoul Wallenberg befann sig i Moskva. Han var omhändertagen men inte direkt i vanligt fängsligt förvar. Det gick ingen nöd på honom och han skulle bli frigiven fortare om man inte bråkade i Sverige.

Flera år senare, strax före sin död, bekräftade mme Kollontay detta meddelande vid ett telefonsamtal som en AB-medarbetare hade med henne i Moskva.

Klart för vitbok

I UD ligger nu material klart för en s. k. vit bok om Raoul Wallenberg. Materialet förelåg redan två veckor innan statsminister Erlander och inrikesminister Hedlund for till Moskva.

Det var statsrådet Hedlund som riktade ett formellt ultimatum till de ryska ledarna.

INRIKESMINISTER HEDLUND
Karl för sin hatt i Moskva.

— Om inte frågan om Raoul Wallenberg snart får en positiv lösning kommer vi att för den svenska allmänheten lägga fram det överväldigande bevismaterialet, förklarade hr Hedlund rakt ut över förhandlingsbordet.

Statsminister Erlander tycks ha hållit sig mer i bakgrunden. Det var därtill han som undertecknade kommunikén med den i början omtalade egendomliga frasen som strider mot två justitieråds uppfattning.

Aftonbladet 16.5.1952

Vi nr 20
18/5-56

Vi väntar inte längre

Materialet om Raoul Wallenberg räcker inte, hävdade ordföranden i Högsta Sovjets unionsråd A. P. Volkov vid den ryska delegationens ankomst till Stockholm förra tisdagen. Vilket material är det då som från svensk sida överlämnats till Moskva? Hurudant är det bevismaterial som den svenska regeringen förfogar över? Det är så överväldigande, att alla förutsättningar finns för en snar positiv lösning av frågan, vilket betyder Raoul Wallenbergs hemsändande, förklarar i denna artikel

Rudolph Philipp

När statsministern i fjol tackade ja till inbjudan att besöka Sovjetunionen var författaren till denna artikel överens med regeringens och utrikesledningens befullmäktigade i saken Raoul Wallenberg — dåvarande kabinettssekreteraren Arne S. Lundberg — att resan inte skulle sammankopplas med den sedan länge utlovade energiska diplomatiska aktionen för att få hem Raoul Wallenberg.

Men resan uppsköts från januari till påsk 1956 och ändrades på Moskvas begäran från ett privat- till ett *statsbesök*. Enligt svensk tradition är det kungen och utrikesministern som representerar vårt land vid officiella besök i utlandet. Nu bröts denna tradition. Enligt vad kabinettssekreteraren upplyste mig gick regeringen med på denna ändring under förutsättning att frågan Raoul Wallenberg skulle bli ett huvudtema för förhandlingarna på högsta plan i Moskva. Den 25 mars, söndagen före avresan, definierade statsministern syftet med statsbesöket sålunda: »Jag ser som min uppgift i Moskva att göra vad ni åstadkommit i Sverige, nämligen att få de styrande att lyssna, att studera bevismaterialet och att lösa frågan positivt.»

När vår regeringsdelegation under ledning av statsministern och statsrådet Gunnar Hedlund förhandlade i Moskva så hade Sovjetunionens styrande kollektiv sedan tre veckor tillgång till den not, som excellensen Undén överlämnat till ambassadören Rodionov.

I denna not underströk regeringen

att utrikesministern Undén den 8 november 1955 meddelat Sovjetunionens ambassadör att den svenska regeringen förfogar över *överväldigande bevis* för att Raoul Wallenberg förts till SSSR och som spion kastats i fängelse;

att vår Moskvaambassadör Sohlman redan den 29 september 1954 (efter exc. Undéns återkomst från Moskva där han fick samma löfte som nu statsministern) i en utförlig promemoria redogjort för de stränga krav som Sveriges regering ställt på vittnesförhören om Raoul Wallenbergs fängelsetid i Sovjetunionen och att endast fullt tillförlitliga vittnesmål godtagits;

att i den svenska noten av den 8 november 1955 klarlagts för Moskva, att Sveriges regering under tiden fått nytt bevismaterial om Raoul Wallenbergs fångenskap i Sovjetunionen och att också dessa vittnesmål noggrant granskats av regeringens bästa expertis på området;

att alla våra vittnesmål motsvarar *de strängaste fordringar* en svensk domstol kan uppställa;

att två medlemmar av Sveriges Högsta Domstol minutiöst prövat vårt material och fastställt *att Raoul Wallenbergs omhändertagande av Moskvas funktionärer i Budapest och hans fångenskap på sovjetrysk botten är helt bevisad;*

att detta utlåtande av två justitieråd bifogades noten;

att Sveriges regering därmed är övertygad om att Sovjetunionen nu förfogar över alla förutsättningar att äntligen hitta Raoul Wallenberg och skicka honom tillbaka till sitt hemland.

Vid notens överlämnande den 9 mars 1956 påpekade utrikesministern muntligen för ambassadör Rodionov det svenska alternativet att offentliggöra alla våra dokument i saken Raoul Wallenberg. Efter återkomsten informerade oss regeringsdelegationens sakkunniga på UD:s uppdrag om moskvaförhandlingarnas gång. Då hörde vi bland annat att statsrådet Hedlund för sovjetryska vederbörande framhållit att allt bevismaterial måste redovisas för den svenska allmänheten, om frågan inte snarast löses positivt. När jag tackade statsrådet Hedlund för hans insats svarade han: »Ingenting att tacka för . . . *det var bara det vi var där för att göra*».

Sovjetunionens premiärminister Bulganin och chefen för det allsmäktiga kommunistpartiet och därmed också högste makthavande för alla fängelser och arbetsläger Chrustjev och chefen för Sovjetunionens utrikesdepartement Molotov vet, om inte sedan många år så åtminstone sedan sju veckor, att Sveriges chargé d'affaires, förste legationssekreteraren Raoul Wallenberg, omhändertogs i mitten av januari 1945 i stadsdelen Pest, att han fördes till Moskva och att han den 31 januari 1945 fanns i Folkkommissariatets för Inrikes Ärenden (NKVD:s) beryktade fängelse Ljublanka i Moskva, några hundratal meter från Kreml. Cellens nummer och medfångarnas namn har Sverige meddelat Sovjetunionens ledare, som också vet att Raoul Wallenberg därefter i många år satt i moskvafängelset Lefortofskaja. Utrikesminister Molotov känner genom noten och bilagorna även till namnen på Raoul Wallenbergs medfångar av olika nationaliteter som under tiden kommit tillbaka och oberoende av varandra avgivit överensstämmande vittnesmål om Raouls och hans chaufför och handsekreterare, civilingenjör Vilmos Langfelders, fångenskap.

Skulle Moskva mena allvar med sina löften till Undén 1954 och till Erlander helt nyligen, så hade det inte behövts en intetsägande kommuniké i Pravda, en kommuniké som inte med ett ord antyder att Raoul omhändertagits av sovjetryska myndigheter i Budapest och kastats i fängelse i Sovjetunionen! Det skulle ha räckt med ett *cirkulärtelegram* från Bulganin och Chrustjev till alla fängelser, isolatorer (strafffängelser), arbetsläger och s.k. schweigelager (läger där internerna inte har den minsta kontakt med omvärlden och ingen chans att efter strafftiden lämna deportationsområdet). Då skulle Raoul Wallenberg inom fyrtioåtta timmar med flyg ha kommit till Moskva, och Erlander och Hedlund skulle ha återvänt till Bromma i sällskap med Raoul.

Då hade det aldrig blivit aktuellt med publicering av det överväldigande materialet om Raoul Wallenbergs fångenskap och om de enligt UD bevisligen av Moskva inspirerade försöken att intill den dag som idag är vilseleda UD och oss om Raouls vistelseort och öde!

Skulle noten av den 9 mars 1956 och statsministerns moskvabesök inte leda till en *positiv lösning* har utrikesledningen upprepade gånger lovat oss att lägga fram alla fakta för svensk opinion. En sådan publikation kallas populärt *vithok*, men detta uttryck användes enligt envoyén Lundberg inte diplomaterna emellan. Vad regeringen och utrikesledningen menar med *positiv lösning* i saken Raoul Wallenberg definierade Arne S. Lundberg som *»slut på Moskvas förhalningstaktik och inga försök att nu komma med en dödsattest»*.

Nu är det för sent att göra Stalin och Beria till syndabockar! En sådan undanflykt skulle inte betyda slutet på kampen utan en ny början.

Raoul Wallenberg måste hem. Vi väntar inte längre.

När statsminister Erlander och inrikesminister Hedlund anlände till Bromma efter Sovjet-besöket intervjuades de i första hand om Wallenberg-frågan.

KUNGL. SVENSKA
BESKICKNINGEN Raoul Wallenberg. Wachtmeister/Rr

Moskva den 5 juli 1956. 19		
HP 80		1 bil.
N:o		BIL.
INK. D. N:o Strängt förtroligt.		
AVD.	GR.	MÅL.

Broder,

./. Närslutet ber jag få insända fotokopia av brev den 27 juni från Raoul Wallenbergs mor och styvfar till Dag Hammarskjöld.

Rolf Sohlman

Utrikesrådet Åström
Utrikesdepartementet.

Exp. 7/7

[illegible] FREDRIK VON DARDEL

Djurshöm den 27 juni 1956
Brävallavägen 10

Till Generalsekreteraren Dag Hammarskjöld,

Undertecknade, mor och styvfar till den av ryska myndigheter fängslade legationssekreteraren Raoul Wallenberg, framförde för ett år sedan genom författaren Rudolph Philipp, som i många år arbetat för denne vår son befrielse, en vädjan till Eder att såsom generalsekreterare för F.N. verka för samma sak. Till svar härpå meddelade Generalsekreteraren att Ni alltjämt vore beredd att bidraga till försöken att uppnå en lösning av fallet Wallenberg, men att åtgärder av Eder såsom F.N.s generalsekreterare vore uteslutna, om ej F.N. gäve Eder ett formellt uppdrag, vilket Ni ej ville rekommendera. Ni skulle emellertid ha saken i åtanke för att göra vad Ni kunde om tillfälle uppadelig.

Då Generalsekreteraren inom kort reser till Moskva och där kommer att sammanträffa med Sovjets ledande män, skulle vi vara Eder varmt tacksamma om Ni ville övertyga dem om deras skyldighet att

[illegible] FREDRIK VON DARDEL

STOCKHOLM DEN
SVEAVÄGEN 88

att hemsända Raoul.

Vid de underhandlingar, som statsminister Erlander vid sitt Moskvabesök i påskas förde med herrar Bulganin, Krusjtjev och Molotov, lära dessa, enligt vad ambassadör Jarring meddelat oss, ha till en början åberopat den not, som Vysjinsky avgivit i augusti 1947 och vari förklarats, att Raoul icke befunne sig i några läger för krigsfångar eller civilpersoner (obs: fängelser omnämndes icke) inom Sovjetunionen och att man måste antaga att han dödats av fascister i Budapest. Sedan de [illegible] förhandlarna åberopat det bevismaterial, som de medfört till Moskva och enligt vilket Raoul hållits fängslad i Moskva först [illegible] i Ljubjankafängelset och därefter [illegible] i Lefortovskajafängelset, ändrade de [illegible] om ståndpunkt och gingo med på att [illegible] och granska det medförda bevismaterialet samt att anställa efterforskningar efter Raoul. (Krusjtjev hade t.o.m. förklarat, att han skulle kunna bli tjuv, om han därmed kunde lyckas få tag på Raoul). I den kommunike, som utfärdades efter förhandlingarna, betecknades emellertid Raoul "såsom den i Budapest försvunne svenske diplomaten." Annars hade enligt Jarring, ryssarna vägrat att [illegible] tagit omnämna Raoul i kommunikén.

ÖVERINSPEKTOR FREDRIK VON DARDEL

STOCKHOLM DEN
SVEAVÄGEN 88

Något resultat av de efterforskningar efter Raoul, som ryssarna utlovat i kommunikén, har inte försports. Vid besök i Stockholm av en sovjetisk parlaments delegation i maj 1956 har delegationens chef som svar på en intervju förklarat att det överlämnade bevismaterialet icke vore tillräckligt. U.D. hade några dagar tidigare av ambassadör Rodionov anmodats att lämna kompletterande material, ~~[illegible]~~ allt Raouls fotografi och signalement, vilket U.D. också överlämnade den 12 maj 1956.

De ryska myndigheterna synas [illegible] numera knappast vidhålla sin tidigare ståndpunkt att Raoul aldrig hållits fängen i Ryssland utan i stället göra gällande att man numera inte vet vart han tagit [illegible] vilket enligt vår uppfattning är föga troligt. Det är icke uteslutet att de nuvarande [illegible] kunna skylla på att Raoul försvunnit under den tidigare regimen. Emellertid är det anmärkningsvärt att så sent som år 1955 således efter regimförändringen, uppträtt en rysk agent, som uppenbarligen försökt vilseleda U.D. angående Raouls öde. Omedelbart före Gromykos besök i Stockholm i slutet av februari 1955 ankom till U.D. genom den förutvarande Bude-pestministern Danielsson en skrivelse från en greve Kutusov-Tolstoy, som intill tiden för

Budapests erövring varit anställd som tolk vid den svenska Budapestlegationen och därefter trätt i sovjetrysk tjänst. I denna skrivelse meddela Kutusov-Tolstoy att han efter Budapests erövring kvarstannat i staden under fyra år och därunder sökt utreda vad som hänt Raoul. Resultatet av hans noggranna undersökningar hade varit att Raoul antingen dödats av nazister eller pilkorse i Budapest, innan han kommit i förbindelse med ryska trupper eller vid sammanträffande med ryska trupper varit iförd tysk uniform och därför av misstag dödats av dessa. Det synes knappast hava varit en tillfällighet att denna skrivelse, enligt vilken de ryska myndigheterna skulle befrias från ansvaret för Raoul, ankommit till U.D omedelbart före Gromykos besök. Undersökningar i Dublin, där Kutusov-Tolstoy nu är bosatt, hava, enligt vad f.d. kabinettssekreteraren Lundberg förklarat, utvisat, att han är i sovjetrysk tjänst allt fortfarande.

Vid ett sammanträffande med Philipp och undertecknad Fredrik von Dardel i maj 1953 sade sig Generalsekreteraren vara villig att taga upp Raouls sak om de svenska myndigheterna begärde Edert bistånd. Enligt vad f.d. kabinettssekreteraren Lundberg, som under sin tjänstgöring i U.D. handlagt Raouls sak och fortfarande följer densamma,

[illegible] FREDRIK VON DARDEL
STOCKHOLM C.S.
[illegible]

meddelat oss kommer han att vända sig till Eder med en anhållan om Edert bistånd i saken vid det förestående Moskvabesöket. Med instämmande i en sådan hemställan bedja vi Eder att vid detta besök göra allt vad som kan göras för att vår son äntligen får komma hem efter ett mer än elvaårigt lidande.

Vi komma i så fall att alltid vara Eder oändligt tacksamma.

Med vördnad och tillgivenhet

Maj von Dardel Fredrik von Dardel

МИНИСТЕРСТВО СВЯЗИ СССР

МЕЖДУНАРОДНАЯ ТЕЛЕГРАММА

ПРИЁМ 15 го 01 ч. 17 м.
Бл. № 823
Принял: BEZGUBOWA

STK

ПЕРЕДАЧА ___ го ___ ч. ___ м.
№ связи
Передал:

Адрес:

INK. BESK. MOSKVA
D No 3 | 259
16.7.56

SVENSK MOSKVA =

Из RSX21 SSS STOCKHOLM № 71 14 сл. 2220 го ___ ч. ___ м.

Служебные отметки: amb. ndit ETAT = ⚓

a.a.

AVD. Нер | GR. 80 | MÅL. Ea/R.W.

259 UD IKVAELL MEDDELAT PRESSEN KOLON SOVJETAMBASSADEN I STOCKHOLM HAR IDAG FRAMFOFRT TILL UD ATT MAN AA SOVJETISK SIDA KOMMER ATT SNARAST MOEJLIGT LAEMNA BESKED OM RESULTATET AV DE SOVJETISKA MYNDIGHETERNAS UNDERSOEKNINGAR BETRAEFFANDE RAOUL WALLENBERG STOP DESSA MYNDIGHETER HAALLER ENLIGT AMBASSADENS MEDDELANDE PAA MED EN DETALJERAD GRANSKNING

Тип. 7 УКЛ зак. 100

МИНИСТЕРСТВО СВЯЗИ СССР

МЕЖДУНАРОДНАЯ ТЕЛЕГРАММА

ПРИЁМ 15 го ___ ч. ___ м.
Бл. № 824
Принял: BEZGUBOWA

STK

ПЕРЕДАЧА ___ го ___ ч. ___ м.
№ связи
Передал:

Адрес:

Из RS21 SVENSK P2 № ___ сл. ___ го ___ ч. ___ м.

Служебные отметки:

AV DET FRAAN SVENSK SIDA OEVERLAEMNADE MATERIALET STOP FRAAN UTRIKESDEPARTEMENTETS SIDA HAR UNDERSTRUKITS LIKSOM SKETT TIDIGARE BETYDELSEN AV ETT SNABBT SVAR = CABINET +

Vecko Journalen nr 29 1956

26

RUDOLPH PHILIPP

—mannen som i tio år lett Wallenbergaktionen och varit den drivande kraften i alla efterforskningarna.

NYA BEVIS

RUDOLPH PHILIPP REDOVISAR I E

Sovjetfångarna lämnade det militärbevakade tåget vid g nomgångslägret Friedland i Västtyskland. De var fria.

Bland de återvändande fanns ett länge väntat vittne o Raoul Wallenberg, en tysk f. d. attaché. En tysk rödakorsare o ett ombud från svenska UD frågade honom: »Har ni träff någon svensk i fångenskapen?»

Han svarade: »Hur vet ni det? Så fort jag fick tillfälle skul jag telegrafera Aussenamt in Stockholm och meddela att jag h hälsningar från legationssekreterare Raoul Wallenberg till sei

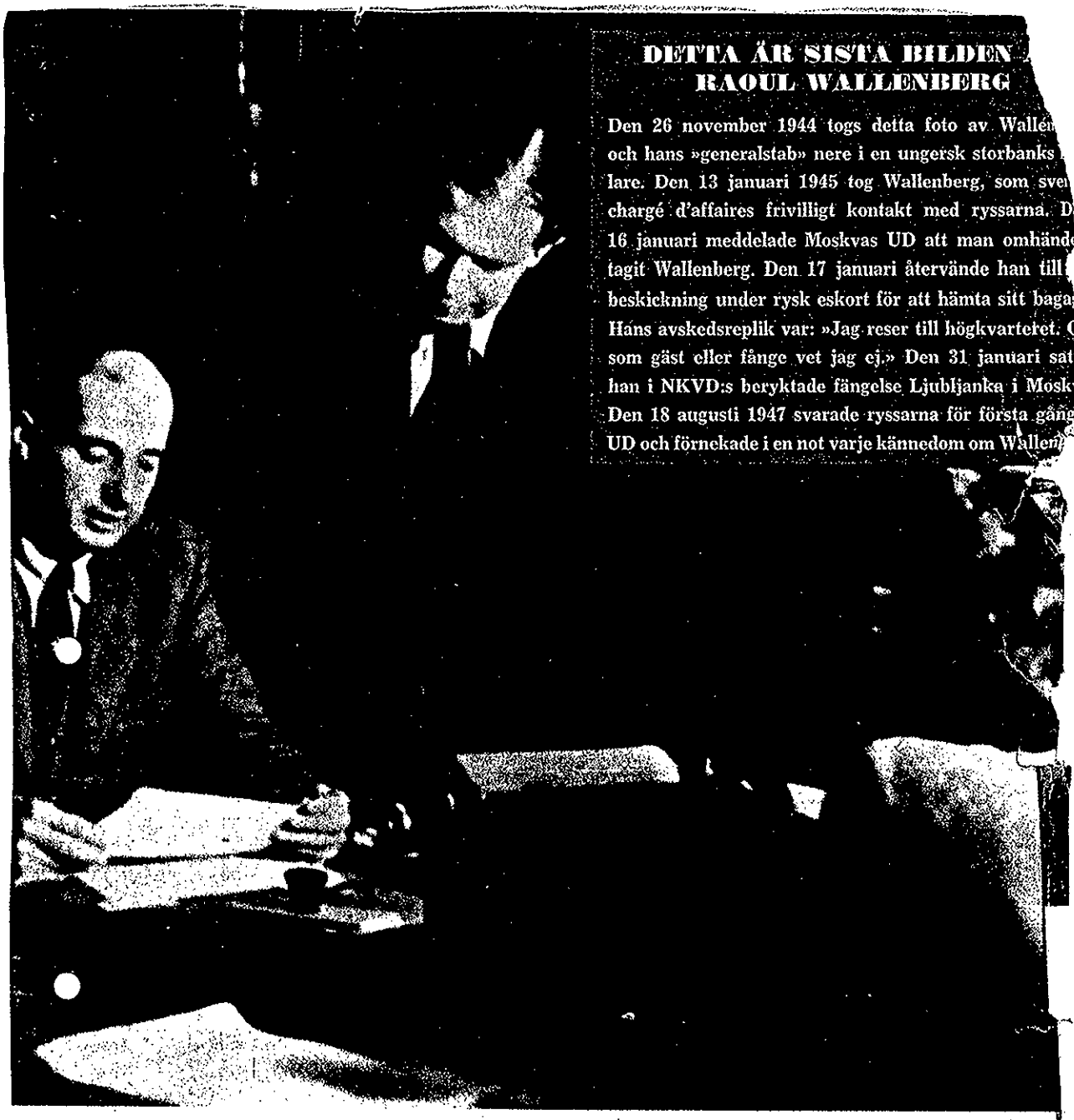

DETTA ÄR SISTA BILDEN ...
RAOUL WALLENBERG

Den 26 november 1944 togs detta foto av Wallen och hans »generalstab» nere i en ungersk storbanks lare. Den 13 januari 1945 tog Wallenberg, som svei chargé d'affaires frivilligt kontakt med ryssarna. D 16 januari meddelade Moskvas UD att man omhänd tagit Wallenberg. Den 17 januari återvände han till beskickning under rysk eskort för att hämta sitt baga Hans avskedsreplik var: »Jag reser till högkvarteret. O som gäst eller fånge vet jag ej.» Den 31 januari satt han i NKVD:s beryktade fängelse Ljubljanka i Moskv Den 18 augusti 1947 svarade ryssarna för första gång UD och förnekade i en not varje kännedom om Wallen

OM WALLENBERG

ARTIKELSERIE OPUBLICERAT MATERIAL UR SIN HEMLIGA DOSSIER

Mutter und alle Verwandte! Raoul är den finaste och bäste kamrat jag träffat under min fångenskap. Jag var hans första cellkamrat när han fördes till Ljubljankafängelset i Moskva den 31 januari 1945. Vi lovade varandra att den som återfick friheten först omedelbart skulle hälsa de närmaste släktingarna och utrikesdepartementet.»

Den frigivne intalade sitt vittnesmål och Raouls hälsningar på band. Åter en länk i beviskedjan... Men hur mycket bevis ska behövas innan ryssarna äntligen låter Raoul Wallenberg komma hem? Det går inte längre att resonera bort raden av bindande vittnesmål. Deras styrka är sådan att svenska regeringen borde kunna lägga avsevärt mera kraft i sina framställningar. Men måste f o r d r a Raouls omedelbara återlämnande.

Svenska folket har också rätt att få veta om våra bevis, annars finns det risk att regeringen än en gång sviker givna löften och nöjer sig med samma sorts vaga framställningar som tidigare. Papperen måste på bordet. Som ett första steg ska jag berätta om Eberhard Müller, ett av våra viktigaste vittnen...

VÄND! 9

Fångarna vittnar om Wallenberg *(forts.)*

MEDFÅNGAR TILL RAOUL:

VILMOS LANGFELDER, (här ovan) är civilingenjör. Han fungerade som Raouls chaufför och livvakt och följde honom i fångenskap. Inte heller han har återkommit.

EBERHARD MÜLLER och hans hustru kom nyligen åter från Sovjet. Namnet Müller är ett täcknamn, men bilden är äutentisk. Anledningen till att vittnets verkliga namn ännu ej kan avslöjas är denna: Länge vägrade UD använda sig av de vittnesmål som Wallenbergaktionen hopsamlat. Motiveringen var följande: Ställer vi ryssarna mot väggen provocerar vi en dödsattest! Det fanns ett precedensfall: Sovjet hade kidnappat en västdiplomat. På alla demarcher svarade Moskva: »Vi vet ingenting.» När västregeringen till slut lämnade h e l a sitt bevismaterial och medgav att man efter en viss tidpunkt inte hade vidare uppgifter, svarade Moskva med en rysk dödsattest! Diplomaten hade dött en naturlig död i Sovjet e f t e r den av hans regering angivna sista tidpunkten. När utrikesminister Undén på rysk begäran överlämnade »kompletterande material» skedde det — trots överenskommelse om saken — utan att inhämta tillstånd av Philipp. Först flera dagar efter den 12 maj fick författaren veta att bl. a. Müllers vittnesmål gått till Moskva. Philipp skrev då till Müller och bad i efterhand om tillstånd dels att få överlämna hans vittnesmål till ryssarna och dels använda det i regeringens bebådade vitbok om fallet Wallenberg och under mellantiden öffentliggöra vad han ansåg nödvändigt för att påskynda vitboken och därmed Raouls befrielse. Müller gav sitt tillstånd till detta, men av försiktighetsskäl har hans riktiga namn uteslutits. Av samma skäl ber Rudolph Philipp: »Sluta upp att fråga Raouls familj och mig om vilken dag vi har sista beviset att Raoul befinner sig i livet! Det skulle utan tvekan vara

Flera år hörde det till mitt rutinarbete att nattetid lyssna på utländsk radio för att snabbt få reda på om någon av de sovjet fångar som jag hade i kartoteket över potentiella vittnen kommi tillbaka.

Mitt intresse omfattade alla fångar som ryssarna kunde ha anset särskilt viktiga. Fångar av samma kategori som Raoul Wallenberg och hans ungerske chaufför, Vilmos Langfelder. »Privilegierade» som ufai hänsyn till rang behandlas bättre av ryssarna än vanliga generaler.

Till de privilegierade fångarna räknade jag vicekorpral *Eberhard Müller.* Oberoende av varandra hade flera högst tillförlitliga *»Heimkehrer»* — återvändande krigsfångar och civilinternerade — berättat att de hört Müller tala om Wallenbergs och Langfelders öden.

1954 fick vi genom prominenta »Heimkehrer» veta att Müller kommit tillbaka med deras transport. De hemvändande får alltid själva välja om de ville repatrieras till Öst- eller Väst-Tyskland. Müller hade valt Öst-Tyskland. Vi antog att han liksom många andra gjort detta för att han hade nära släktingar i Tyska Demokratiska Republiken.

Utan framgång försökte UD och regeringens kriminalexpertis att komma i kontakt med Eberhard Müller. De sökte honom också i Väst-Berlin och Väst-Tyskland i hoppet att han illegalt flytt dit. Men utan resultat.

När UD och regeringens kriminalexpertis bad mig försöka reda upp härvan, var både Raouls familj och Raoul Wallenberg-aktionens ordförande, fru Birgitta de Vylder-Bellander, emot ett sådant livsfarligt experiment. Sedan lång tid var de övertygade om att det var meningslöst att skaffa nya vittnen. Regeringen använde ändå inte det rikliga bevismaterial som redan fanns till den energiska diplomatiska framstöt som utrikesledningen länge utlovat.

Copyright: Vecko-Journalen

»Den 9 april 1954 kallades jag emellertid till kabinettssekreteraren Arne S. Lundberg. Som vanligt medföljde min närmaste »man», fru de Vylder-Bellander. Lundberg sade bland annat:

»Det måste göras något extraordinärt för att ryssarna ska förstå sakens allvar. Vi överväger att Undén ska resa till Sovjet för att tala med högsta ledningen. Om det visar sig nödvändigt kommer jag sedan själv att resa till Moskva för att i minsta detalj klargöra saken.»

Jag frågade: »När beräknar du att Undén ska kunna resa?»

»Inte förrän efter Genèvemötet.»

»Skulle resultatet av Genèvemötet ha någon betydelse i det här sammanhanget?»

»Naturligtvis inte. Men Molotov, som nu anses ha betydande makt, bör vara tillbaka. När Undén själv reser, visar vi att vi tillmäter denna sak den största betydelse och vill gå till botten med den.»

Jakten på Müller börjar.

Detta var första gången som jag hörde att Undén övervägde en resa till Moskva, och det gjorde att jag trots mina medarbetares invändningar ansåg att jag borde söka få till stånd ett vittnesförhör med Eberhard Müller. Jag sökte därför upp Karl Evert Sundblad, en av de bästa frivilliga krafterna för Raouls sak. Jag visste nämligen att Sundblad från sina tidigare år i Tyskland var god vän med Eberhard Müller. Jag bad honom skriva sitt namn på några rena brevpapper. Om han sedan fick brev från Öst-Tyskland skulle han lämna dem oöppnade till mig. Utan frågor gick han med på min begäran.

Min plan var att brevledes söka komma i förbindelse med Eberhard Müller. Tyvärr hade vi bara */ru* Müllers adress. Hennes hemort låg i ett »Uran-Sperrgebiet», ett område där nära 300.000 arbetare bryter uranhaltig malm åt det sovjetryska monopolföretaget »Wismut AG». Müllers till Väst-Tyskland återvända kamrater hade meddelat att han rest i sällskap med en ny livsledsagarinna som han träffat i fångenskapen. Därför var det osannolikt att Müller skulle ha återvänt till sin fru. Men jag räknade med den öst-tyska och sovjetryska censurens hjälp för att få fram mitt brev till honom.

Jag skrev därför till Eberhard Müller under fruns adress. Och jag skrev som Karl Evert Sundblad. Jag uttryckte min glädje över att jag genom gemensamma gamla vänner hört, att Eberhard kommit tillbaka. Jag berättade att jag mådde bra, att jag gift mig och fått tre rara barn och att jag hade hyggliga inkomster. Jag hoppades att också Eberhard mådde bra och att han anträffat sin familj vid bästa hälsa. Jag uttryckte min fulla förståelse för hans beslut att inte som de flesta andra »Heimkehrer» söka sig till Väst-Tyskland utan försökte hjälpa till att bygga upp den del av Tyskland, där han hade sina rötter. Själv skulle jag vara mycket intresserad av att en gång få besöka Öst-Tyskland, där jag var övertygad om att det fanns en ärlig framstegsvilja.

Å andra sidan förstod jag att det fanns många svårigheter i ett land som byggdes upp ur Tredje Rikets ruiner. Därför bad jag honom att inte missuppfatta när jag som hans gamle vän i ett krigsskonat land ville sända lite kläder och skor, framförallt till hans barn. Ville han inte lämna sina och deras ungefärliga mått? Skulle östtyska tullen på nya kläder ställa sig för hög, kunde jag skaffa begagnade men fullt brukbara plagg.

Några veckor senare fick jag via Sundblad svar från Eberhard Müller. Som väntat hade censuren öppnat mitt brev och gjort sig stor möda för att få det i adressatens hand. Brevet andades ju sådan sympati för den Tyska Demokratiska Republiken! Eberhard tackade varmt för att jag inte glömt honom och berättade att han hade en bra anställ-

(Forts. på nästa sida)

MÜLLER FRÅGADE: "ÄR WALLENBERG TILLBAKA I SVERIGE?

ning i Kommunistiska Kulturförbundet, att hans första fru dött och att hans nya fru arbetade som översättare av ryska böcker. Han var mycket glad att jag inte trodde på alla lögner om Öst-Tyskland. Det fanns också i hans land mycket att lära och han hoppades att jag skulle kunna komma dit — kanske till Leipzigmässan? Han tackade för kortet av min familj. (I mitt brev till Müller hade jag skickat ett foto av familjen Sundblad — jag hade fått bilden som julhälsning från Karl Evert). Eberhard var rörd över erbjudandet om kläderna. I hoppet att kunna återgälda vänligheten slutade brevet med många hjärtliga hälsningar från Eberhard Müller och hans nya fru.

Jag startar min resa.

Den 18 juni 1954 kom Östen Undén tillbaka från sitt tiodagars »privatbesök» i Moskva. Den 20 juni hade kabinettssekreteraren en konferens med fru Bellander och mig. Detta möte föranledde mig att nedskriva följande, vilket var avsett som ett »testamente» till mina medhjälpare, om jag inte skulle återkomma från den långt ifrån ofarliga expeditionen: »Hade motivet och målet för Undéns moskvaresa verkligen — som Lundberg högtidligt förklarat för fru Bellander och mig — varit att lösa detta extraordinära problem med extraordinära metoder, skulle ett vittnesmål från Eberhard Müller kunna bli av största betydelse för Raouls sak. Enligt Lundberg har de sovjetiska regeringsmedlemmarna sagt till Undén: 'Vi är beredda att återuppta fallet Raoul Wallenberg om Sverige till vårt förfogande ställer bevismaterial för att R. W. befinner eller har befunnit sig i sovjetiskt förvar.' Enligt Lundberg hade de sovjetiska förhandlarna tillfogat: 'Det som svenska pressen hittills publicerat är utan värde för oss!'» Innan jag, Raouls familj och mina medarbetare tar upp en ny öppen kamp ser jag det som min skyldighet att uppfylla också ryssarnas senaste fordran och skaffa fram opublicerat bevismaterial för att Raoul befunnit sig i fångenskap på sovjetryskt område.

Den 29 juni ringde kabinettssekreteraren: »Svenske generalkonsuln i Berlin, Tham är här. Vi vill konferera med dig.»

På vägen till UD bokade jag flygbiljett tur och retur Berlin. Jag väntade råd och direktiv för mitt arbete av Sveriges generalkonsul i Berlin, men efter presentationen började kabinettssekreteraren räkna upp alla svårigheter och risker. Några dagar tidigare hade Lundberg varit helt överens med politiska avdelningens chef Gunnar Jarring och med regeringens kriminalexpert att jag skulle resa. För det första skulle det vara mycket svårt att hitta ett bud till Müller, menade Lundberg. Skulle detta ändå lyckas, så riskerade budet sitt liv. Müllers brev visade att han antingen var kommunist eller rädd för myndigheterna. Då låg det nära att han förrådde budet. Själv skulle jag från första stund bevakas av östtyska spioner. Sådana fanns överallt i Väst-Berlin. Också generalkonsul Tham var pessimistisk. Han trodde inte att jag skulle få Müllers vittnesmål även om jag träffade honom.

»Jag flyger i morgon bitti klockan 8.40 och är framme i Berlin 13.25. Vill generalkonsuln skicka en tillförlitlig person som möter mig på flygplatsen och kör mig till en väns bostad?»

»Har du beslutat dig för att resa så ska du resa», sade kabinettssekreteraren och fortsatte till Tham: »Du kan väl ordna per chiffertelegram så att någon hämtar Philipp?»

»Javisst.»

»Vad heter han som ska möta mig i förnamn?»

»Benkt.»

Lundberg och Tham önskade mig lycka till.

På Tempo köpte jag en resväska av pressad papp för kläderna och skorna till Müller. Jag skulle uppträda som herr Berg från Stockholm, Karl Evert Sundblads gode vän, på genomresa i Berlin.

Den 30 juni klockan 13.25 landade jag på flygplatsen Berlin-Tempelhof. Vid bagageutlämningen kom en herre fram till mig. Han hade sett den per chiffertelegram överenskomna svenska flaggan på min ena väska. Jag frågade: *Är du Benkt?* Han svarade: Ja! — Jag heter Rudolph!

I bilen berättade jag att jag var Raoul Wallenbergs ombud. Benkt som verkade mycket förtroendeingivande, klok och sansad, kände i stora drag till Raouls historia. Benkt hade arbetat på svenska generalkonsulatet i fem år. Han hette Ljunglin till efternamn och var de facto vicekonsul. Han kände till Eberhard Müllers namn. På sin chefs uppdrag hade Benkt sökt efter denne, fastän utan större framgång. Jag förklarade att jag måste komma i kontakt med Müller och förhöra honom, om möjligt i närvaro av en konsulatstjänsteman.

Möte med vittnet Müller.

Klockan 9 den 5 juli satt Eberhard Müller, hans nya fru, Benkt och jag i en våning utanför staden hos en opolitisk äppeltysk. Jag var Herr Berg från Stockholm, Karl Evert Sundblads vän. Benkt var en svensk affärsman, sedan några år verksam i Berlin. Hos tysken hade jag deponerat alla presenterna som jag »hade med från min vän Sundblad».

Müller var omkring 170 cm, bred och undersätsig med runt ansikte och lysande bruna ögon. Jag beräknade hans ålder till något mer än 40 år. Han var översvallande tacksam mot mig som tagit med så mycket, och han hade inte ord nog för sin gode vän Karl Evert Sundblad. Fru Müller var en liten blondin, högst 160 cm, litet rundlagd och vacker om hon haft tillfälle att sköta sitt hår och sin hy. Några framtänder fattades i överkäken. Fru Müllers största önskan för egen del var att få en nagelfil, lite puder och ett läppstift och för första gången på många år ett par nylonstrumpor i stället för de stoppade bomullsstrumpor hon nu bar. Hon verkade djupt religiös. Lugnt berättade hon om sina svåra år i slavlägret nära Norra Ishavet där undernärda kvinnor arbetar i kolgruvorna vid en genomsnittstemperatur av minus fyrtio grader och med en sommar på några få veckor. Fru Müller hade arresterats 1948 i Berlin där hon var anställd som skrivbiträde hos de allierade.

Med stor intensitet skildrade Eberhard Müller sina upplevelser som sovjetfånge. Han hade vistats i många fängelser och tidvis i krigsfångeläger. Han hade blivit antinazist vid fronten och tillfångatogs [illegible] 1945. I två månader fördes han mellan olika staber i frontområdet. Därefter kom han till moskvafängelserna Lefortovskaja och Butyrskaja och till krigsfångelägret i Krasnogorsk.

Då Müller fördes till detta läger sade undersökningsdomaren: »Ert fall har prövats och inga anklagelser föreligger, därför sätter ni er nu i ett läger för krigsfångar». 1948 fördes Müller emellertid tillbaka till Lefortovskaja och behandlades på nytt som rannsakningsfånge. Slutligen dömdes han till 25 år och sattes i en *isolator* — ett straffängelse. Utan att veta varför fick han i slutet av 1954 amnesti tillsammans med några andra tyskar. Men långt senare kom han tillbaka hem. —

Känner ni inte till Wallenberg?

När Eberhard Müller och hans fru skildrade sina öden föreslog jag att Benkt skulle köra oss till ett varuhus där vi kunde köpa lite skönhetsmedel, ett par strumpor och skor åt fru Müller. Med tårade ögon protesterade Müller och hans fru: Det går för långt, ni kan inte utnyttja er ännu mera.

— Det här har jag i uppdrag av Karl Evert. Då vi handlat kan vi äta en bit inne och vi skiljs.

Benkt och jag reste oss. Långsamt reste sig också Eberhard Müller, vände sig mot Benkt och frågade:

»Herr attaché, är Wallenberg tillbaka?»

Benkt visste inte vad han skulle svara och kunde i första ögonblicket inte begripa hur Müller räknat ut att han var UD-tjänsteman.

»Vilken Wallenberg?», stammade Benkt. »menar ni Wallenstein eller Wallentheim?»

»Nej»,svarade Müller. »Ni är ju svenska och ni måste ha hört om legationssekreteraren Wallenberg, han som var anställd vid svenska legationen i Budapest!»

»Vad har ni för intresse av den saken», frågade jag.

»Det är mycket viktigt för mig», svarade Müller. *»Om inte Wallenberg är tillbaka, så kan jag inte begripa varför ryssarna släppt mig!* När jag berättat allt jag vet förstår man säkert hur stor roll Wallenberg och [illegible]n chaufför Langfelder har spelat för mig och mina olyckskamrater. *Alla som hade haft den minsta beröring med Wallenberg och Langfelder hämtades förr eller senare tillbaka till fängelserna från fånglägren, ja till och med från repatrieringslägren,* ofta några veckor före hemresan!

När jag oväntat fick komma med i en liten transport var jag därför säker på att Wallenberg och Langfelder skickats hem och att vi alltså inte längre var viktiga för ryssarna.

»Men det här är ju mycket intressant» kommenterade jag. »Nu måste vi sätta oss igen och höra allt ni vet. När ni först frågade min vän här, så trodde han nog att ni var en provokatör som ville locka ur oss någonting. Att vi åkt hit i CD-bil ändrar inte att Benkt är affärsman och jag författare. Ni är ju Karl Everts vän. Jag tror ni är renhårig mot oss. Och som ni själv säger måste vi som svenskar intressera oss för varje fången landsmans öde.»

Müller och hans fru blev strålande glada åt att kunna hjälpa oss och inte bara själva få hjälp. Utan att visa de minsta hämningar började Eberhard Müller berätta. Han dolde

Sanningen... (forts.)

ingenting. *Både han och hans fru litade på att vi inte skulle prisge deras namn och därmed utlämna dem och Müllers ännu i Öst-Tyskland levande barn till ett nytt elände.* Jag skrev och skrev. Blad efter blad fylldes. Müller berättade, drog fram händelser och människor, fängelser, läger, fångar, liv, öden, hopplöshet och monotoni, trotsigt mod. Timmarna rann bort. Ideligen återkom namnen Wallenberg och Langfelder i Müllers berättelse, som återges i förkortat skick:

Jag är född 1913. Som vicekorpral blev jag tillfångatagen av ryssarna i januari 1945. I slutet av februari överlämnades jag av Röda armén till NKVD den allsmäktiga politiska polisen.

Den 4 mars 1945 fördes jag på järnväg till Moskva. Den 6 mars kom jag till Ljubljankafängelset (NKVD:s huvudkvarter). Samma natt flyttades jag till cell 105 i Lefortovskajafängelset. Den 12 och 13 mars förhördes jag av en NKVD-major om mitt levnadslopp och hur jag blev tillfångatagen.

Den 20 mars placerades en man vid namn *Vilmos Langfelder* i samma cell som jag, cell 105. Han talade tyska utan minsta brytning och jag frågade: »Är ni tysk?»

Langfelder svarade: »Nej, jag är ungrare med svenskt pass. Jag var tillsammans med en svensk diplomat. Vi blev båda häktade i Budapest.»

Såvitt jag efter nära tio år kan minnas berättade Langfelder följande om sin och Wallenbergs häktning: »Jag är civilingenjör. Mitt modersmål är ungerska, men jag lärde mig tyska tidigt och 1932 reste jag inom Tyskland. I Budapest ägde min familj en stor maskinfabrik som 1944 'ariserades' av Göring-koncernen eller av Messerschmitt. Jag har aldrig arbetat i vår fabrik. Jag var konsulterande ingenjör och uppfinnare. När judarna förbjöds att utöva fria yrken blev jag korrespondent på en exportfirma.

Sommaren 1944 räddades jag genom Wallenbergs ingripande. Han var legationssekreterare med särskilt uppdrag att skydda judarna. Sverige hade också skyddsmaktsuppdrag för Sovjetunionen i Ungern.

Budapest var helt inringat av Röda armén. Mest led legationskvarteren under det tyska bombardemanget. Där fanns inga luftskyddsrum.

Wallenberg beslöt att söka upp det ryska överkommandot framförallt för att söka uppnå, att Röda armén slutade beskjuta legationskvarteren. Han hade cirka 1,5 miljoner pengö med sig. Under färden kom vi förbi en filial till svenska legationen. Där meddelade Wallenberg att han och jag skulle resa till ryska högkvarteret för att intervenera.

Den första ryska stab vi kom till tog mycket vänligt emot oss men förklarade att Wallenbergs ansökan måste framläggas för marskalk Malinovski personligen. Också en annan stab förklarade sig för icke kompetent.

Vi ställdes under bevakning och måste tillbringa två nätter vid staben. Vi hade dock en viss rörelsefrihet. En morgon bad vi att få bada. Det fick vi.

Från denna stab förde man oss till Budapests periferi. Där måste vi vänta länge. Slutligen kom en major och sade: Var vänlig och ge mig alla era papper!

Wallenberg svarade: Jag är diplomat. Jag kan bara lämna sådana papper som jag anser det riktigt att lämna.

Majoren: Jag har sagt *alla* papper!

Wallenberg: Det betyder att ni häktar oss!

Majoren: Det kan ni uppfatta det på det viset.

Wallenberg överlämnade alla sina papper. En tid stannade vi under bevakning i en byggnad. Inomhus fick vi röra oss tämligen fritt.»

Vad Langenfelder berättade måste ha utspelat sig i mitten av januari 1945. Med bästa vilja kan jag inte komma ihåg några exakta tidsuppgifter. Av fortsättningen på Langfelders berättelse minns jag, att Wallenberg och han fördes på tåg via Rumänien, Odessa och Kiev till Moskva. De eskorterades av en officer.

På en järnvägsstation i Rumänien lämnade Wallenberg en lapp till en rumänsk arbetare eller bonde och bad honom att skicka lappen till Sverige. På lappen hade han skrivit upp några namn och meddelat att Langfelder och han var häktade och på väg till Ryssland.

I Kiev steg de av tåget, och officern tog dem på en promenad i staden. Officern köpte en färsk tidning och läste de senaste framgångarna högt för Wallenberg och Langfelder.

I Moskva följde officern Wallenberg och Langfelder till ett stort varuhus. De fick köpa en hel del saker för sina pengar. Sedan förde officern dem till Inrikesministeriet.

Inrikesdepartementet har en imposant fasad mot Stora Ljubljanka-gatan med vackra portaler, eleganta ämbetsrum, en stor festvåning och påkostade utrymmen för NKVD:s Klubb Djersjinski, uppkallad efter Tsjekans pionjär. Men Inrikesministeriets baksida är mycket bredare än framsidan. Baksidan vetter mot en lång, grå, smal, oerhört välbevakad kaserngata, Lilla Ljubljanka. Dit går ingen civilist frivilligt.

När jag på trettiotalet var i Moskva som utländsk specialist för rationalisering, blev jag inviterad till De utländska specialisternas klubb, också uppkallad efter Djersjinski. Taxichauffören körde mig av misstag till Inrikesministeriet. Jag torde vara en av de få som lyckligt kommit både in i och ut ur NKVD:s huvudkvarter.

De flesta förhör sker nattetid. I långa underjordiska korridorer förs fångarna upp till nästan luxuösa förhörsrum. Hela vägen slår vakten med sin nyckel på livremmens spänne. Det är signalen till andra vakter att sörja för att ingen annan fångtransport korsar korridoren och att inga andra fångar kan se den kamrat, som förs till eller från förhör.

R. Ph:s anm.

Här fortsätter Millers berättelse:

Den 6 februari 1945 skildes Langfelder från Wallenberg. Langfelder sattes i cell 140. — Det är konstigt att jag alltid kommer till celler som kan delas med 35, sade han till mig, jag har suttit både i cell 140, 105 och 35!

Då Langfelder sattes i cell 140, fanns där två fångar före honom, tysken *Roedel* och *en tjeck.*

Langfelder berättade ofta och mycket om Roedel, med vilken han kommit på vänskaplig fot. Han visade mig en tom cigarrettask, på vilken Roedel skrivit sitt namn med stora bokstäver för att Langfelder aldrig skulle glömma honom. När han visade asken för mig sade han: »Det var onödigt att han skrev sitt namn. Jag skulle aldrig kunna glömma Roedel.»

Langfelder talade däremot aldrig frivilligt om den andra cellkamraten, tjecken. En gång frågade jag honom rent ut om tjecken. Då svarade han: »Asch, honom lärde jag aldrig känna närmare. Han var en tjeck som blivit tysk medborgare. Senare inkallades han till Wehrmacht, 1943 deserterade han till ryssarna och häktades. Sedan dess satt han i Ljubljanka. Nu läser han ryska böcker hela dagarna. Hans far var visst kommunist».

Själv kallades Langfelder bara en eller två gånger till förhör. Förhörsledare var en major, lång, slank och mörk. Majoren lät honom berätta allt som hänt fram till häktningen och skrev protokoll. Langfelder hade intrycket att Wallenberg och han ansågs som spioner. En anklagelse av den naturen hade majoren en gång läst upp för Langfelder.

Den 18 mars 1945 hade Langfelder flyttats till Lefortovskaja, där han till den 20 mars satt ensam i cell 35. Efteråt flyttades han till cell 105, där han träffade mig, som i fjorton dars tid hade suttit ensam i cellen.

Under den tid vi var tillsammans frågade jag Langfelder om Wallenberg meddelat legationen att han tänkte starta en aktion hos ryssarna.

Langfelder svarade: »*Det kunde han inte! Det fanns inte tid och svenska regeringen skulle inte haft förståelse för ett sådant steg då Wallenberg utsatte sig för risken att bli häktad.*»

Det är kusligt att Langfelder vid en tidpunkt då Undén ännu inte var utrikesminister kunde förutsäga hur svenska regeringen 18 månader senare och långt fram i tiden skulle bedöma Raouls dråd.

I november 1946 förklarade nämligen UD i en kommuniké att om Raoul Wallenberg handlat som jag skildrat i boken »Raoul Wallenberg — diplomat, kämpe, samarit», så hade han överskridit sina befogenheter.

Visste inte UD att det var tekniskt omöjligt för Wallenberg att tillfråga varken svenska beskickningschefen, som måste gömma sig i en källare på andra sidan fronten, eller utrikesledningen i Stockholm?

R. Ph:s anm.

Här fortsätter Eberhard Müller:

Den 6 april 1945 hämtades jag ur cell 105 och fördes till Butyrkafängelset. Langfelder däremot blev kvar i Ljubljanka. I maj 1945 överfördes också den s. k. tjecken från Ljubljanka till min cell i Butyrka. Till mig sade han dock inte att han var tjeck, och jag förstod då inte att det var honom Langfelder kallat »tjecken».

Under ett helt år transporterades jag mellan olika fängelser och det var först i november 1946 som jag första gången talade med tjecken om Wallenberg och Langfelder.

Jag frågade honom då om han träffat Langfelder, och tjecken svarade jakande. Han fortsatte: »Samma dag som Langfelder hade förts bort från vår cell i Ljubljanka (det skulle enligt Langfelder vara cell 140, den 18 mars 1945. *R. Ph:s anm.)* placerades en annan fånge i cellen tillsammans med Roedel och mig. Det var Langfelders svenske chef, Wallenberg. Han frågade ut oss om Langfelder. *Wallenberg var en mycket bra kamrat och skickade sina cigarretter och sin tobaksranson till Langfelder med vakten.*

Wallenberg fördes till förhör flera gånger. Till oss, sina cellkamrater, sade han att ryssarna inte hade den minsta anledning att häkta honom. I Budapest hade hans legation arbetat för ryssarna. Men förhörsledarna trodde inte Wallenberg utan sade: Ni är en rik svensk kapitalist, och vad kan en sådan göra för ryssar?»

Tjecken berättade också att samma dag som han fördes till cell 92 i Butyrka så hade Wallenberg och Roedel förts från Ljubljanka i samma fångvagn.

Wallenberg och Roedel satt i ett av de avskärmade båsen i fångvagnen, tjecken i ett annat.

Fångvagnen körde först in i Lefortovskaja-fängelset. Där hade tjecken genom en springa i väggen sett hur Wallenberg och Roedel lastades av. Tjecken transporterades själv vidare till Butyrka-fängelset...

(Fortsättning i nästa nummer)

Pass Nr 248 den 30 Juni 1944

1) Titulatur Sekreterare vid K. Mt. Beskn i Budapest

2) Förnamn (samtliga) Raoul Gustaf

3) Tillnamn Wallenberg

4) Passinnehavaren åtföljes av sitt (sina) barn (under 12 år)

5) Resans mål (länder) (Ungern) utl.

6) Resans ändamål: offentl. uppdrag för

7) Födelseort Stockholm

8) Födelseår och -datum 4.8.1912

9) Signalement:

kroppslängd: cm 176

hår: ljusblont, mellanblont, mörkblont, brunt, svart, rött, gråsprängt, grått, vitt, Skallig.

ögon: blå, grå, ljusbruna, mörkbruna.

skägg: mustascher, pipskägg, helskägg, slät

ansikte: ovalt, runt, avlångt

särsk. kännetecken: ärr, födelsemärke, glasögon, pincenez, monokel

10) Referenser Bankdirektör Jacob Wallenberg

Stockholm den 30.6 1944

R. Wallenberg

Adress: Bragevägen 12, Stkh

Tel.nr 209272, 672283

FOTOT SOM UD GAV RYSSARNA

Den 30 juni 1944 undertecknade Raoul Wallenberg detta formulär för att som sekreterare vid svenska beskickningen i Budapest erhålla diplomatpass. Fotot i nedre högra hörnet hör till de bästa som finns av Raoul och ingår i det material som ryssarna nyligen fick av utrikesminister Undén. Letar de nu igenom sina fängelser med fotot och signalement som ledning?

För Utrikesdepartementets anteckningar:

Blå bok. Kabinettspass med påskrift "Passeport Diplomatique"

Passets giltighetstid 31.12.1944. Länder: ~~utl.~~ Tyskl. ö Ungern

Utan avgift. Avgift: stämpel ..... kr.

Översättningar: ~~engelska~~ franska tyska ~~erfordras ej.~~

HeP 80 Er/R.W.

Avgående
Ubr. Petri-Åström
2/465

Orig. se
HeP 1 Er

Dat. 30.8.56
Exp. 31.8.56

Ang. samtal med vice
utrikesmin. Kusnetsov
(R.W.)

ny. Raoul Wallenberg

KUNGL. SVENSKA
BESKICKNINGEN

		19
N:o		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. HP	GR. 80	MÅL. En/RW

Памятная записка

Во время визита в Москве Премьер-министра Эрландера и Министра Внутренних Дел Хедлунда в конце марта и в начале апреля 1956 года г-ну Молотову, Министру Иностранных Дел, был передан подробный материал, касающийся шведского секретаря миссии Валленберга.

С советской стороны заявили, что этот материал будет тщательно рассмотрен и, что о результате этого рассмотрения Правительство Швеции потом будет проинформировано.

В связи с просьбой Посольства СССР в Стокгольме 4 мая 1956 года Министерство Иностранных Дел Швеции передало Посольству некоторый дополнительный материал. 14 июля Посольство СССР сообщило Министерству Иностранных Дел Швеции, что ответ по делу Валленберга будет передан в ближайшее время.

Следовательно, прошло почти полгода с тех пор как Советское Правительство обещало приступить к новым разведываниям.

Правительство Швеции констатирует, что оно в течение этого времени, когда делались многократные напоминания соответствующим советским инстанциям, не получило ни одной информации о результате разведываний. Поэтому оно желает еще раз подчеркнуть то исключительно важное значение какое оно придаёт этому делу.

Как у Правительства Швеции так и у шведской общественности вызвало большое разочарование то обстоятельство, что Правительство Советского Союза даже не сочло возможным дать какие либо информации о результатах до сих пор достигнутых в ходе разведываний.

Lämnat vice utr. min Zaharov kl 17.
27/9-56
[illegible]

Petri/ATA

KUNGL. SVENSKA
BESKICKNINGEN

Moskva den 27 september 1956. 19
Strängt förtroligt.

N:o 2/565		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. HP	GR. 80	MÅL. Ea/RW

Broder,

För den idag verkställda démarchen i Wallenbergsärendet bad jag ursprungligen om företräde hos vice utrikesminister Semjonov. Det upplystes att denne var på semester och att av övriga vice utrikesministrar, förutom Gromyko som vikarierar för Sjepilov, endast Patolitjev och Zaharov vore i tjänst. Eftersom jag några gånger träffat den förre men icke kände den senare bad jag få komma upp till Patolitjev. Han kunde emellertid ta emot först i morgon. Då enligt instruktion démarchen helst skulle göras idag, fick jag alltså vända mig till Zaharov.

28.9.56 P.T.A.

Lennart Petri.

Kabinettssekreteraren L. Belfrage,
Utrikesdepartementet.

МИНИСТЕРСТВО СВЯЗИ СССР

МЕЖДУНАРОДНАЯ ТЕЛЕГРАММА

ПРИЁМ 28 2314 го ч. м.
Бл. № 835
Принял: DANILINA STKM

ПЕРЕДАЧА го ч. м.
№ связи
Передал:

Адрес: - ELTF -
SVENSK MOSKVA -

INK. DESK. MOSKVA
D. No 3 341
29.9.56
AVD. EXP. Ner 80 Ekl. W.

Из RS248 STOCKHOLM 153/150 28 1335 - № сл. го ч. м.

Служебные отметки: PAGE1/50 -

341 FOELJANDE PRESSMEDDELANDE UTSAENT FREDAG KL 1700 CIT I WALLEN -
BERGSAERENDET GJORDE SVENSKA REGERINGEN TORSDAGEN NY ALLVARLIG
PAAMINNELSE I MOSKVA STOP I MEMORANDUM SOM AV SVERIGES CHARGE
DAFFAIRES OEVERLAEMNADES VICE UTRIKESMINISTER ZACHAROV ERINRADES
FOERST SOVJETREGERINGEN SAMBAND STATSMINISTERNS STATSRAADET
HEDLUNDS BOESOEK MOSKVA MAANADSSKIFTET MARS APRIL 1956 UTFAEST
SIG NOGGRANT -

Тип. 7 УКЛ зак. 100

МИНИСТЕРСТВО СВЯЗИ СССР

МЕЖДУНАРОДНАЯ ТЕЛЕГРАММА

ПРИЁМ го ч. м.
Бл. № 837
Принял: DANILINA STKM

ПЕРЕДАЧА го ч. м.
№ связи
Передал:

Адрес: -

Из RS248 BL 3 - № сл. го ч. м.

Служебные отметки:

UNDERSOEKNINGARNAS RESULTAT STOP DEN OENSKAR ANLEDNING HAERAV
AANYO UNDERSTRYKA DEN UTOMORDENTLIGA VIKT DEN FAESTER VID DETTA
AERENDE STOP DET HAR SAAVAEL HOS SWENSKA REGERINGEN SOM HOS
SVENSKA ALLMAENHETEN FRAMKALLAT STOP BESVIKELSE ATT SOVJETREGERI
-GEN ICKE ENS SETT SIG I TILLFAELLE LAEMNA NAAGRA INFORMATIONER
VAD SOM HITTILLS FRAMKOMMIT GENOM UNDERSOEKNINGARNA SLUTCIT -
CABINET **

Тип. 7 УКЛ зак. 100

МИНИСТЕРСТВО СВЯЗИ СССР

МЕЖДУНАРОДНАЯ ТЕЛЕГРАММА

ПРИЁМ		ПЕРЕДАЧА	
——го——ч.——м.		——го——ч.——м.	Адрес:
сл. № 836		№ связи	
Принял: DANILINA	LDN	Передал:	
RS243 BL 2=			
Из ——— № ——— сл. ——го ——ч. ——м.			
Служебные отметки:			

STUDERA DAA FRAAN SVENSK SIDA OEVERLAEMNADE UTFOERLIGA MATERIA=
LET OCH UNDERRAETTA SVENSKA REGERINGEN RESULTATET DENNA PROEVNING
STOP DAEREFTER SAEGES NU SAALEDES GAATT NAERA HALVT AAR SEDAN
SOVJETREGERINGEN LOVADE INLEDA NYA EFTERFORSKNINGAR STOP DEN
SVENSKA REGERINGEN KONSTATERAR DEN ICKE UNDER DENNA TID VARUNDER
UPPREPADE PAAMINNELSER GJORTS TILL SOVJETISKA VEDERBOERANDE
MOTTAGIT NAAGON UPPLYSNING =

Тип. 7 УКЛ зак. 100

Moskva

Nr. 110; den 1 oktober 1956.

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Pressbyrån

Wallenberg-dr

Svensk Pressöversikt

för utrikesförvaltningen

I tidningarna den 29 september publiceras under stora rubriker meddelandet om ett svenskt memorandum i Wallenbergaffären, som överlämnats i Moskva. I detta memorandum understyrkes den utomordentliga vikt man i Sverige lägger vid denna fråga. - Sverige har beslutat att delta i Suezkanaltrafikanternas sammanslutning och representeras vid dess konstituerande möte i London den 1 oktober av ambassadören Hägglöf. - Konungen har uppskjutit sin resa till Italien, vilket anses sammanhänga med att regeringsfrågan ännu är olöst. Några formella överläggningar mellan socialdemokrater och bondeförbundare har ännu inte ägt rum.

Den nordiska parlamentariska kommittén för friare samfärdsel har avslutat sitt arbete och föreslår i sitt adertonde och sista betänkande bl.a. upphävande av all passkontroll även för icke-nordbor vid de inre nordiska gränserna, meddelar tidningarna den 30 september. Helst bör enligt kommittén denna reform genomföras i god tid före sommaren 1957. Vidare föreslås vissa lättnader rörande medförande av sprit och tobaksvaror samt beträffande resevaluta. - Rättegången i Poznan föranleder rätt fylliga referat.

Den fransk-tyska överenskommelsen om Saar är den mest uppmärksammade utrikesnyheten den 1 oktober. Västtyskland återfår Saar vid årsskiftet, men den ekonomiska unionen mellan Saar och Frankrike upplöses inte förrän den 1 januari 1960. I franska och tyska regeringskretsar förklaras, att Saaravtalet banar väg för Europas enande. - Enligt en uppgift i SvD är statsrådet Allan Nordenstam designerad till landshövding i Jönköpings län efter landshövding Olle Ekblom, som uppnår pensionsåldern vid årsskiftet. - Enligt SvD:s Londonredaktion väntas en framstående norsk redare bli chef för SCUA. Engelska redare har framhållit, att Egypten visat sig i stånd att hålla kanaltrafiken i gång.

Europamarknaden och Sverige

är en fråga som i hög grad aktualiserats på sistone, och Svenska Dagbladet (29.9.), som i en ledare ger en översikt över frågans utveckling, skriver bl.a.

De planer som nu framlagts för ett intensivare samarbete inom tullområdet i Västeuropa innebär ingalunda att en europeisk gemensam marknad redan är att betrakta som en realitet. Det finns ännu många frågetecken, både vad gäller 6-statsgruppens tullunion och de tekniska möjligheterna att genomföra konstruktionen med ett till en sådan union anslutet

frihandelsområde. Dessa planer är dock av så avgörande vikt för Sveriges del att vi här i landet, såsom disponent Danielsen framhöll i en intervju efter Exportföreningens sammanträde häromdagen, måste grundligt sätta oss in i och genomtänka vad det är som nu håller på att ske på kontinenten. Ett litet land som Sverige är för sin välståndsutveckling ofrånkomligen beroende av möjligheterna att vidga handeln med utlandet, och en mycket betydande del av vår export går till de västeuropeiska länderna. Utan mycket menliga verkningar för vår ekonomiska utveckling kan vi icke hålla oss utanför en gemensam europeisk marknad, om en sådan kommer till stånd, och särskilt icke om Storbritannien ansluter sig till en sådan. Det är klart att, såsom tidigare belysts i en serie intervjuer i denna tidning, en gemensam marknad i Europa för vår del skulle resa många besvärliga problem. En anslutning från vår sida till en sådan kan därför inte ske smärtfritt och utan anpassningar av olika slag i vår ekonomiska struktur. Desto större är vikten av att vi på ett tidigt stadium i utredningsarbetet ägnar all uppmärksamhet åt dessa frågor, så att vi så långt möjligt kan få våra synpunkter och behov tillgodosedda.

Den senaste framstöten i Wallenbergaffären var enligt Svenska Dagbladet (29.9.) högst befogad, vilket enligt tidningen ytterligare framgår av det faktum att ryska regeringen redan den 14 juli utfäste sig att ge besked "snarast möjligt":

Visserligen fanns det på svenskt håll vissa skäl att anta att Moskva i uttrycket "snarast möjligt" inlade samma betydelse som enligt normal tolkning kunde förmodas, men ett dröjsmål på över två och en halv månad vittnar om att de ryska myndigheterna med alltmer upprörande nonchalans behandlar en angelägenhet i vilken hela den svenska opinionen känner sig så starkt engagerad.

Det bör med tillfredsställelse konstateras att utrikesdepartementet givit den senaste framställningen en skarpare formulering än vad som tidigare veterligen varit fallet. Att démarchen omedelbart offentliggjorts tyder också på en välkommen skärpning av den svenska hållningen. Tidigare har vid flera tillfällen framstötar gjorts utan att den svenska allmänheten underrättats därom, men tydligen har utrikesdepartementet nu konstaterat att en finkänslighet av det slaget icke varit på något sätt ägnad att främja strävandena att nå klarhet i fallet Wallenberg.

UD:s formulering är påfallande kärv, och det kan sannerligen vara på tiden, skriver Dagens Nyheter (29.9.):

Sedan mer än elva år tillbaka har det funnits all anledning att i denna sak från svensk sida föra ett helt annat språk än hittills varit fallet.

- - -

Det är känt hur från svensk sida de mest detaljerade uppgifter lämnats till Moskva beträffande Raoul Wallenbergs fångenskap i Sovjet. Det är uteslutet att inte de ryska myndigheterna skulle ha kunnat spåra honom. I fallet Wallenberg har Sovjetunionens fräcka nonchalans inför ett elementärt svenskt anspråk - bland många andra - blivit liksom utkristalliserad. Skulle också efter den senaste svenska noten det ryska svaret utebli - då återstår för svenska regeringen endast att lägga papperen på bordet och ge en uttömmande redovisning för alla fakta i fallet Wallenberg.

Varför tiger Sovjet?, frågar Morgon-Tidningen (29.9.):

Försäkringar har givits från sovjetisk sida om att undersökningar skulle tas upp och förklaring lämnas så fort detta visade sej möjligt. För någon tid sedan gick genom pressen ett meddelande att en redovisning i ärendet väntades från sovjetisk sida.

Men ännu uteblir svaret. Varför? Det är ett spörsmål som hela den svenska nationen reser. Menar man i öster något som helst allvar med talet om önskan att åstadkomma x förbindelser, borde det vara en självklar sak att vad som blivit en hel nations angelägenhet inte nonchalerades utan att i stället öppen och ärlig redovisning lämnades av de åtgärder som vidtagits och de resultat som därvid uppnåtts.

Den förnyade svenska påstötningen är i högsta grad motiverad. Den allvarliga tonen motsvaras av stämningsläget hos Sveriges folk i denna sak. Varför tiger Sovjet om Wallenberg?

x) vänskapliga

Petri/ATA

KUNGL. SVENSKA
BESKICKNINGEN
ang. Raoul Wallenberg.

Moskva den 2 oktober 1956. 19
~~Strängt förtroligt.~~

N:o 2/568	BIL.
INK. D. N:o	
AVD. HP	GR. 80	MÅL. Ea/ RW.

Broder,

Eftersom det var västtyska ambassaden som ordnade så att jag fick träffa den just frigivne lägerintern N.N., som visste berätta om Tamvelius' sammanträffande med Wallenberg, var det naturligt att jag gav ambassaden möjlighet att i sin tur fråga Tamvelius om vissa tyska interner, vars öde vore obekant.

Västtyska ambassadens specialist i dessa frågor - omnämnd i Sohlmans handbrev den 4 juli - är herr Bock. Han vet förmodligen mera än någon annan person utanför Sovjetunionens gränser om fångläger, slavarbete etc. etc. i detta land.

Bock berättade att det i Moskva funnes en centralmyndighet som utövade ledningen över alla läger. Den hette Glavnoje upravlenje lagerej ("Gulag") och vore belägen Bolsjaja Bronnaja ul. 23. Man hade t.o.m. telefonnumret dit (KD.27.40). Bock hade haft tillfälle utfråga ett par personer som tjänstgjort där. Dessa hade meddelat att det vore otänkbart att fr.o.m. 1947 någon person suttit internerad i Sovjetunionen utan att detta rapporterats till myndigheten och intagits i vederbörande register. Wallenberg, vars fall Bock hände väl till från Bonn, måste alltså finnas i registret.

2.10.56 P.T.R.

Lennart Petri

Kabinettssekreteraren
Leif B e l f r a g e,
Utrikesdepartementet.

1629

Sohlman/ATA

KUNGL. SVENSKA
BESKICKNINGEN

Moskva den 30 oktober 1956 19

HP 1.

Strängt förtroligt.

N:o 2/668	BIL.
INK. D. N:o	

AVD.	GR.	MÅL.
HP	1	~~Be~~ AG
HP	80	2m/R.W.

Broder,

Ryssarna som ju individuellt äro goda psykologer - även om de som bedömare av utländska, för dem obekanta förhållanden ofta hugga i sten - ha givetvis förmärkt att jag vid de flerfaldiga samtal jag i sällskapslivet och på flygplatsen haft med dem efter min återkomst iakttagit en reserverad hållning och undvikit att tala om våra förbindelser i annan mån än när det gällt konkreta ämnen. Jag har nämligen utgått från att efter de tvenne framställningar vi gjort, dels i Wallenbergsaken, dels spioneriaffärerna, bollen nu så att säga ligger hos dem. Under de gångna veckorna har jag sålunda endast en gång uttalat mig mera generellt om våra relationer och det var när marskalk Zjukov frågade migom flottbesöket i Riga. Jag svarade att om alla pro och contra vägdes mot varandra besöket nog kunde betecknas såsom nyttigt ur de svensk-sovjetiska förbindelsernas synpunkt.

Min förväntan var härvid att ryssarna - så pass angelägna som de äro att i dagens läge icke försvaga den svenska neutralitetspolitiken - så småningom själva skulle sondera mig om våra relationer och därmed sätta mig i ett taktiskt gynnsammare läge att lägga ut vår text än om jag själv tagit upp saken. Detta visade sig igår vara en riktig kalkyl. Under nationalmottagningen på turkiska ambassaden dök nämligen en gammal bekant, f.d. chefen för skandinaviska avdelningen och ministern i Helsingfors Orlov upp - han är f.n. ordförande å sovjetisk sida i den sovjetisk-iranska gränskommissionen och sade mig vara i Moskva på endast tre dagar. Det förefal-

30.10.56 ATA

Utrikesrådet Sverker Åström,
Utrikesdepartementet.

ler mig sålunda mindre sannolikt att han var inbjuden till mottagningen. Då han först icke vågade sig fram till mig - eftersom jag stod och pratade med Bulganin och Hrusjtjov - dök han på Zima och beklagade sig över att det var så svårt att få fatt på mig. Sedan förklarade han sig komma att återvända till MID när hans nuvarande uppdrag om cirka tre månader vore avslutat. Och Ni vet, sade han, hur det är: har man hållit på så länge som jag med de nordiska länderna, intresserar man sig alltid för hur våra förbindelser utveckla sig. Vad vore hennes intryck därav? Zima svarade att vi ju numera hade en serie delegationer av intressanta och framstående personer som besökte Moskva och att även många sovjetiska personligheter reste till Sverige. Men samtidigt ville hon icke dölja att Wallenbergsaken alltjämt i hög grad upprörde svenska folket och att även andra händelser timat som allvarligt skadat våra förbindelser. Måhända förstode man här icke svenska folkets inställning. Orlov gjorde härtill inga kommentarer.

Senare kom han fram till mig. Samtalet följde - visade det sig efteråt - samma linjer med den skillnaden att jag direkt berörde även spioneriaffärerna och förklarade att man här tydligen icke förstode hur känsligt ett litet folk som det svenska vore för spioneri i allmänhet och från stormaktshåll i synnerhet. Man borde icke heller förbise att det hela ju i hög grad förvärrades när, som nu vid upprepade tillfällen skett i Sverige, officiella organ medverkat i det sovjetiska spioneriet. Det sovjetiska uppträdandet i dessa sammanhang liksom i Wallenbergaffären förefölle mig obegripligt om det icke bottnade i bristande förståelse för reaktionen i Sverige. Som kommunikén från Erlanders besök visade, hade Sovjetunionen ju icke samma problem av storpolitisk art med oss som med en del andra länder. Varför skulle man då genom dylika åtgärder störa förhållandet till vårt land? Min interlokutör var idel öra och frågade endast om jag icke talat med någon i Moskva om saken. Nej, svarade jag, Ni känna ju vår mening genom våra officiella framställningar.

En stund efteråt kom jag att ånyo stå i en grupp med Hrusjtjov, Molotov, den iranske ambassadören - vilken som Du

vet, är den ende av missionscheferna som enligt Bulganin talar ordentlig ryska - samt min norske kollega. Hrusjtjov och Molotov skålade då först för allmän förståelse folken emellan. Då den förre tillade något om Warszawa-pakten förklarade jag mig som neutral ej kunna deltaga i skålen. Låt oss då dricka för den svenska neutraliteten, gemmälde Hrusjtjov och Molotov instämde livligt. En stund senare kom Bulganin särskilt fram till Brandland och mig och sade såg vilja dricka en skål för att den utveckling av våra förbindelser, som inletts i vintras ej måtte så att säga stoppa i växten. Då min norske kollega var närvarande ansåg jag mig ej böra upprepa vad just förut sagts till Orlov. Ty att dessa mina uttalanden rapporteras är mig klart. Samtidigt tyckte jag det var onödigt göra våra mellanhavanden med ryssarna till samtalsämne i sorpsen.

Rolf Sohlman.

STOCKHOLMS-TIDNINGEN

Moskvas tystnad i Wallenbergsaken remissfråga i dag

Wallenbergaffären och den svenska inbjudan till de ryska ledarna att komma till Sverige kommer — enligt vad Stockholms-Tidningen erfarit — att tas upp från ledande oppositionshåll vid dagens remissdebatt i riksdagen.

I affären Raoul Wallenberg är läget det, att Moskvaregeringen ännu inte givit minsta livstecken ifrån sig i form av något besked, sedan statsminister Erlander vid sitt besök i Moskva i mars-april tillsammans med statsrådet Hedlund överlämnade en samling svenskt aktmaterial om Wallenberg till ryska regeringen.

Dossiern består helt och hållet av material, som ännu icke offentliggjorts.

Denna hemliga dossier innehåller enligt den svenska utrikesledningens uppfattning sådana fakta, som ger belägg för de krav, som framförts i de svenska demarcherna.

Den senaste svenska framstöten gjordes den 28 september i form av en skarpt formulerad not, i vilken regeringen pekade på den oundvikliga svenska reaktionen inför den ryska tystnaden och krävde snabbt besked. Denna svenska not skickades, sedan det från oppositionshåll i utrikesnämnden framförts krav på en framstöt.

Man har räknat med att Moskvaregeringen inte skulle kunna undgå att lämna något besked under oktober månad, såvida man i Moskva vore angelägen om att upprätthålla normala förbindelser och inte skapa verklig irritation i förhållandet till Sverige.

Emellertid har inte ett ljud hörts från Moskva. Inom utrikesdepartementet har man övervägt olika alternativ att handla i den situation som skulle uppstå, om Moskvaregeringen fortsatte att tiga, och man har räknat med att något måste göras inom den allra närmaste tiden för att ge eftertryck åt den svenska ståndpunkten och visa ryssarna, att noterna inte bara är tomma ord. En av de åtgärder som diskuterats är offentliggörande av den till Moskvaregeringen överlämnade hemliga dossiern eller delar av den.

Den svenska inbjudan till de ryska ledarna Bulganin och Krusjtjev att komma till Sverige till våren i samband med ett besök i Danmark och Norge, dit de båda herrarna samtidigt inbjudits, tas också upp i remissdebatten från oppositionshåll. Inbjudan kommer att debatteras mot bakgrunden av händelserna i Polen och nu senast i Ungern och den svenska reaktionen mot ryssarnas uppträdande i dessa båda länder.

K. M.

P.M.

Det är nu över sju månader sedan sovjetregeringen i samband med statsminister Erlanders och statsrådet Hedlunds besök i Sovjetunionen utfäste sig att efterforska legationssekreterare Raoul Wallenberg på grundval av det material som överlämnats från svensk sida. Resultatet skulle meddelas på diplomatisk väg. Det utlovades även vid regeringsdelegationens besök att Wallenberg, om han befunne sig i Sovjetunionen, givetvis skulle få hemresa. Den 14 juli 1956 meddelade ambassadör Rodionov på uppdrag av sin regering till utrikesdepartementet att besked snarast möjligt skulle lämnas om de sovjetryska myndigheternas undersökningar. Då Sveriges chargé d'affaires den 27 september 1956 överlämnade en aide-mémoire i saken till vice utrikesminister Zacharov uttryckte denne en förmodan om att ett svar skulle kunna lämnas under oktober månad. Svenska regeringen finner det oförståeligt att de sovjetryska myndigheternas undersökningar ännu ej kunnat avslutas och meddelande om resultatet lämnas. Den vill ånyo uttrycka sin stora besvikelse över att de vid de svenska regeringsmedlemmarnas besök gjorda utfästelserna ännu icke infriats och den anser sig i avvaktan på det slutliga svaret ha rätt begära ett skyndsamt besked om orsaken till dröjsmålet.

Moskva den

överl. till USSR:s utrikesminister Zacharov

17.11.18.

KUNGL. SVENSKA BESKICKNINGEN

Hermanson/Rr

17.11.56.		19
N:o		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. HP	GR. 80	MÅL. Ea/R.W.

ang. R.W.

P.M.

Det är nu över sju månader sedan sovjetregeringen i samband med statsminister Erlanders och statsrådet Hedlunds besök i Sovjetunionen utfäste sig att efterforska legationssekreterare Raoul Wallenberg på grundval av det material som överlämnats från svensk sida. Resultatet skulle meddelas på diplomatisk väg. Det utlovades även vid regeringsdelegationens besök att Wallenberg, om han befunne sig i Sovjetunionen, givetvis skulle få hemresa. Den 14 juli 1956 meddelade ambassadör Rodionov på uppdrag av sin regering till utrikesdepartementet att besked snarast möjligt skulle lämnas om de sovjetryska myndigheternas undersökningar. Då Sveriges chargé d'affaires den 27 september 1956 överlämnade en aide-mémoire i saken till vice utrikesminister Zacharov uttryckte denne en förmodan om att ett svar skulle kunna lämnas under oktober månad. Svenska regeringen finner det oförståeligt att de sovjetryska myndigheternas undersökningar ännu ej kunnat avslutas och meddelande om reslutatet lämnas. Den vill ånyo uttrycka sin stora besvikelse över att de vid de svenska regeringsmedlemmarnas besök gjorda utfästelserna ännu icke infriats och den anser sig i avvaktan på det slutliga svaret ha rätt begära ett skyndsamt besked om orsaken till dröjsmålet.

Moskva den 17 november 1956.

KUNGL. SVENSKA
BESKICKNINGEN

Перевод.		19
N:o		BIL.
INK. D. N:o		
AVD.	GR.	MÅL.

Памятная записка.

Прошло более семи месяцев с того времени, как Советское Правительство в связи с посещением Советского Союза Премьер-министром Эрландером и Министром Хедлундом обязалось, на основании переданного с шведской стороны материала, произвести расследования относительно секретаря миссии Рауля Валленберга. Результат должен был быть передан дипломатическим путем. Во время визита правительственной делегации также было обещано, что Валленбергу, если он находился бы в Советском Союзе, разумеется, было бы разрешено поехать на родину. 14 июля 1956 года посол Родионов, по инструкции своего Правительства, сообщил Министерству Иностранных Дел Швеции о том, что ответ по поводу расследования советских властей будет скоро передан. 27 сентября 1956 года во время передачи памятной записки Временным Поверенным в Делах Швеции Заместителю Министра Иностранных Дел Захарову, последний высказал предположение, что ответ может быть дан в течение октября месяца. Правительство Швеции считает непонятным, что расследования советских властей до сих пор не смогли быть закончены и сообщения о результате переданы. Оно хочет опять выразить свое большое разочарование по поводу того, что обещания, данные во время визита членов шведского Правительства, еще не выполнены и считает себя в праве, в ожидании окончательного ответа, просить о скором выяснении причины этой задержки.

Москва, 17-го ноября 1956 года.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET
Pressbyrån

Pressmeddelande onsdagen den 21 november 1956.

Beträffande Raoul Wallenberg har svenska regeringen genom beskickningen i Moskva gjort en ny allvarlig påminnelse. Samtidigt har man begärt upplysning om orsaken till att svar ännu icke lämnats.

F1

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Strängt förtroligt

P.M.

Grekiske ambassadören nämnde vid besök idag, att han vid ett artighetsbesök, som ambassadören Rodionov avlagt hos honom kort före sin avresa, förfrågat sig om Wallenbergs-ärendets läge. Hr Rodionov hade sagt sig icke ha några upplysningar och hade tillagt, att såvitt han förstode herrar Bulganin och Hrusjtjev vid statsministerns besök i Moskva själva helt enkelt inte känt till frågans läge.

Hr Kyrou hade av samtalet med Rodionov intrycket, att ryssarna i medvetandet om att "ha förlorat terräng i Sverige" nu önskade om möjligt sanera de svensk-ryska förbindelserna.

Stockholm den 3 januari 1957.

u/Åström

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

K. DESK. MOSKVA
1 | 21
11. 1. 52
AVG. HP | GR. 80 | VAL. Ea/R.W.

Strängt förtroligt

Stockholm den 7 januari 1957.
Nr. 21

ang. Raoul Wallenberg.

Överlämnas jämte bilaga för strängt förtrolig kännedom till Ambassadören Sohlman, Moskva.

R. Nyström

(R.Nyström)
tjf.Byråchef

P.M.

./. Härjämte närslutes en av utrikesrådet Åström uppgjord promemoria angående ett samtal i Wallenberg-ärendet med grekiske ministern i Stockholm den 3 januari 1957.

Stockholm den 4 januari 1957.

Lämnad av förste vice utrinn.
Grunnyhr till amb. Sohlman; i handen
6/2-57
ang. Raoul Wallenberg

aa
chtel ut 6/2

INK. BESK. MOSKVA
D. N:o 7 132
6.2.57.
AVD. GR. MÅL.
80 Ea/R.W.

ПАМЯТНАЯ ЗАПИСКА

В связи с просьбой Правительства Швеции Советским Правительством было поручено соответствующим советским органам произвести рассмотрение и проверку материалов относительно Рауля Валленберга, полученных от шведской стороны во время советско-шведских переговоров в Москве в марте-апреле 1956 года, а также в мае 1956 года.

В процессе рассмотрения и проверки этих материалов советские органы произвели тщательный просмотр архивов, относящихся к учету заключенных и к следственным делам, с целью обнаружения возможных сведений о Валленберге. Был проведен также опрос многих лиц, могущих иметь отношение к обстоятельствам, упомянутым в материалах, полученных от шведской стороны.

Однако в результате этих мер не удалось обнаружить каких-либо данных о нахождении Валленберга в СССР. Выяснилось при этом, что никому из опрошенных не было известно какое-либо лицо под фамилией Валленберг.

В связи с этим соответствующие советские органы предприняли полистовую проверку архивных документов всех вспомогательных служб некоторых тюрем. В результате такой проверки в архивных документах санитарной службы Лубянской тюрьмы был обнаружен документ, который есть основание рассматривать как имеющий отношение к Раулю Валленбергу. Этот документ представляет собой рукописный распорт на имя бывшего министра государственной безопасности СССР Абакумова, написанный начальником санитарной службы этой тюрьмы Смольцовым А.Л., следующего содержания:

"Докладываю, что известный Вам заключенный Валенберг сегодня ночью в камере внезапно скончался предположительно вследствие наступившего инфаркта миокарда.

В связи с имеющимся от Вас распоряжением о личном наблюдении за Валенбергом прошу указания, кому поручить вскрытие трупа на предмет установления причины смерти.

17.УП.47 г. Начальник санчасти тюрьмы
полковник медицинской службы -Смольцов."

На этом рапорте имеется сделанная рукой Смольцова следующая надпись:

"Доложил лично Министру. Приказано труп кремировать без вскрытия.

17.УП. Смольцов".

Каких-либо других сведений документального или свидетельского характера обнаружить не удалось, тем более, что упомянутый выше Смольцов А.Л. умер 7 мая 1953 года.

На основании вышеизложенного следует сделать заключение, что Рауль Валленберг умер в июле 1947 года.

Рауль Валленберг был, по-видимому, в числе других лиц задержан в районе боевых действий советских войск. Вместе с тем можно считать несомненным, что последующее содержание Валленберга в заключении, а также неправильная информация о нем, дававшаяся некоторыми бывшими руководителями органов безопасности в МИД СССР в течение ряда лет, явились результатом преступной деятельности Абакумова. Как известно, в связи с совершенными им тяжкими преступлениями, Абакумов, действовавший в нарушение законов СССР и стремившийся нанести всяческий ущерб Советскому Союзу, был осужден и расстрелян по приговору Верховного Суда СССР.

Советское Правительство искренне сожалеет по поводу случившегося и выражает свое глубокое соболезнование Правительству Швеции, а также родственникам Рауля Валленберга.

Москва, " 6 " февраля 1957 года.

Petri/ATA

KUNGL. SVENSKA
BESKICKNINGEN
med sovjetiskt memorandum
ang. Raoul Wallenberg.

Moskva den 7 februari 1957. N:r 101.		
N:o HP 80. Förtroligt.		2 bil. BIL.
INK. D. N:o		
AVD. HP	GR. 80	MÅL. Ea/RW

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

./. Jag får härjämte vördsamt insända fotokopia och svensk översättning av det memorandum, innehållande uppgifter om Raoul Wallenbergs död, som förste vice utrikesminister Gromyko igår överlämnade till mig.

Rolf Sohlman.

Jag med kunie (korrekt) 7/2 T.

Översättning.

Memorandum.

I anslutning till svenska regeringens begäran uppdrog sovjetregeringen åt vederbörande sovjetiska organ att granska och pröva det material rörande Raoul Wallenberg, som mottagits från svensk sida vid de sovjetisk-svenska överläggningarna i Moskva i mars-april 1956 och även i maj 1956.

Vid granskning och prövning av detta material ha de sovjetiska myndigheterna företagit en noggrann undersökning av de arkiv, som hänföra sig till redovisning av fångar och till undersökningsfrågor (sledstvennye dela), i syfte att finna eventuella upplysningar om Wallenberg. Likaså har många personer förhörts, som skulle kunna ha något att göra med de omständigheter som nämnts i det från svensk sida mottagna materialet.

Som resultat av dessa åtgärder har det emellertid icke lyckats att påträffa några som helst uppgifter om Wallenbergs uppehåll i Sovjetunionen. Det har härvid framkommit att ingen av de förhörda känner till någon person med namnet Wallenberg.

I samband härmed har vederbörande sovjetiska myndigheter vidtagit en prövning sida för sida av arkivdokument från alla biträdesavdelningar i vissa fängelser. Som resultat av dylik prövning av arkivdokument från sjukvårdstjänsten i Ljublanka-fängelset har påträffats ett dokument, som det finns grund betrakta såsom hänförande sig till Raoul Wallenberg. Detta dokument har formen av en handskriven rapport riktad till förutvarande ministern för statssäkerheten i Sovjetunionen Abakumov och skriven av chefen för

sjukvårdstjänsten vid detta fängelse A.L. Smoltsov, av följande innehåll:

"Jag rapporterar att den Eder bekante fången Wallenberg i natt plötsligt avled i cellen, förmodligen till följd av en uppkommen miokardinfarkt.

I samband med av Eder givna instruktioner att personligen ha tillsyn över Wallenberg utber jag mig anvisning om åt vem skall uppdragas att verkställa obduktion i syfte att fastställa dödsorsaken.

17.7.1947

Chef för sanitetsavdelningen i fängelset

Överste i medicinska tjänsten - Smoltsov".

På denna rapport finns följande anteckning av Smoltsovs hand. "Har personligen underrättat ministern. Det har befallts att kremera liket utan obduktion. 17.7. Smoltsov".

Man har icke lyckats finna några som helst andra upplysningar med karaktär av dokument eller vittnesmål, så mycket mera som ovan omnämnde A.L.Smoltsov avled den 7 maj 1953.

På grund av vad ovan anförts bör den slutsatsen dragas att Wallenberg avled i juli 1947.

Raoul Wallenberg arresterades tydligtvis jämte andra personer i området för sovjetiska truppers krigshandlingar. Samtidigt kan anses otvivelaktigt, att Wallenbergs semare kvarhållande i fängsligt förvar och likaså de oriktiga uppgifter om honom, som av vissa förutvarande ledare för säkerhetsorganen lämnats till Sovjetunionens utrikesministerium under en följd av år, utgjorde ett resultat av Abakumovs brottsliga verksamhet. I samband med av honom begångna grova brott blev som bekant Abakumov, vilken bedrivit verksamhet som inneburit brott mot Sovjetunionens lagar och vilken strävat efter att vålla Sovjetunionen all slags skada, dömd och arkebuserad i enlighet med dom av Sovjetunionens Högsta Domstol.

Sovjetregeringen framför uppriktigt beklagande i anledning av vad som förekommit och uttalar sin djupa medkänsla till svenska regeringen och likaså till Raoul Wallenbergs släktingar.

Moskva den 6 februari 1957.

Mosk 7.2.57 101 bil/2.

МИНИСТЕРСТВО СВЯЗИ СССР

МЕЖДУНАРОДНАЯ ТЕЛЕГРАММА

ПРИЁМ 9 ч. 0300 м.

Бл. № 819 GORUNOWA

Принял:

STKM

ПЕРЕДАЧА

—— го —— ч. —— м.

№ связи

Передал:

Адрес: SVENSK MOSKVA=

D. N:o 3 | 48

9.2.-57

AVD.	GR.	MÄL.
KP	80	Ea/RW.

Из RSX25 SSS STOCKHOLM № 39 Сл. 8 го 1800 ч. = м.

Служебные отметки: ETAT=

48 IGAAR PUBLICERADES MED SAMMANBINDANDE TEXT DELS SAMTLIGA MELLAN OSS OCH RYSSARNA VAEXLADE SKRIFTLIGA MEDDELANDEN DELS VID STATSMINISTERNS MOSKVABESOEK OCH I MAJ OEVERLAEMNADE MATERIALET STOP SALWING MEDFOER DETTA STOP HAN MEDFOER AEVEN TEXTEN RADIOKOMMENTAR AV LUNDBERG = CABINET **

Tack

Тип. 7 УКЛ зак. 100

INK. BESK. MOSKVA
D. N:o 3 147
8.2-57.
AVD. HKP | GR. 80 | MÅL. Ea/R.W.

ud 23 stockholm 159/156 7 1825 pl/50 = eltf =

Svensk
Moskva =

47 kl 1900 svensk tid released foeljande uttalande idag fraan regeringen : sovjetregeringen har av sina utredningar dragit slutsatsen att wallenberg avled i ryskt faengelse i juli 1947 ansvaret foer hans kvarhaallande i faengelse och foer de oriktiga upplysningar som tidigare laemnats laegges paa de ryska saekerhetsorganen och sovjetregeringen uttalar sitt uppriktiga beklagande av vad som intraeffat betraeffande svaret kan konstateras att man aa rysk sida nu medger att wallenberg varit faengslad i sovjetunionen saatillvida staemmer svaret oeverens med det svenska bevismaterialet det maaste emellertid starkt beklagas att svaret innehallaer saa knapphaendiga uppgifter ingenting saeges om motivet foer wallenbergs faengslande eller om hans oede aaren daerefter vi foervaentar att om naagot nytt material framkommer i sovjetunionen vi omedelbart skall faa del daerav foer raoul wallenbergs moder och slaektingar som under saa maanga aar faatt leva i en fruktansvaerd ovisshet maaste det ryska beskedet innebaera aennu ett haart slag de har vaar djupa medkaensla =

cabinet

mott den 8.2.57. 1100 /Tul.

Kopia

Kungl. Svenska
Generalkonsulatet

Berlin den 11 februari 1957.
R 10 1 bil.
Strängt förtroligt.

Broder,

Härmed ber jag få överlämna en P.M. angående förhör med tyske medborgaren Hans Tänzer angående Raoul Wallenberg.

./.

(Hugo Tamm)

Utrikesrådet Åström,
Utrikesdepartementet.

1630

Strängt förtroligt.

2 bil.

P.M.

På kvällen den 8 dennes uppringdes jag av Expressens härvarande korrespondent, D. Winter, som meddelade att han just hade besök av en tysk Heimkehrer, som satt sig i förbindelse med honom med anledning av uppgifter i tyska pressen angående den ryska noten om Raoul Wallenbergs frånfälle. Winter tillade, att hans sagesman uppgav sig ha råkat Wallenberg under krigsfångenskap i Sovjetunionen. Anledningen till att han kontaktat Winter vore närmast den, att hans hustru vore anställd i redaktionen i "Berliner Morgenpost", med vilken Winter hade nära förbindelse. Jag bad Winter framföra till vederbörande, att jag gärna önskade, att han snarast möjligt infunne sig på generalkonsulatet för att meddela oss, vad han visste i saken. Han inställde sig nästa dag kl. 12, varvid följande upplysningar framkom.

Om sig själv uppgav min interlokutör att hans namn var Hans Tänzer, född den 10.11.1920 i Berlin och till yrket pressfotograf ("Bildberichterstatter"). Som legitimation företeddo han ett "Heimkehrercertifikat". Han hade tillfångatagits av ryssarna den 16 maj 1945 i Tjeckoslovakien där han arbetat som krigskorrespondent, dömts till döden för spionage men sedermera benådats till 25 års straffarbete. Han hade förts till Sovjetunionen och vistats i olika läger, bl.a. 1947 i Krasnigorsk i ett s.k. generalsläger, där ett antal högre officerare, diplomater och intellektuella befunno sig. Lägret hade upplösts i november 1949 varvid fångarna, omkring 350 personer, förts till Moskva. För egen del hade han placerats i Lefortovskajafängelset. Kort efter sin ankomst dit hade han hämtats till förhör, som varat ungefär 6 timmar. Efter förhöret fördes han ej tillbaka till sin förutvarande cell utan till en extra cell, en "transitcell", i vilken ett 60-tal fångar befunno sig i avvaktan på vidare transport. Det övervägande flertalet voro ryssar av typen mördare, förbrytare och banditer, ej politiska fångar. Kort efter T:s inträde i cellen kom en man fram till honom, som talade tyska rätt väl men med något bruten "weich" accent och frågade T., om han var tysk. På T:s jakande svar sade mannen, att han var svensk samt att han sut-

nov. 1949

tit i ensam cell under flera år. På svenskens uppmaning drogo sig båda tillbaka i ett hörn till en någorlunda avskild plats, där de kunde förhållandevis ostört samtala. T. frågade sin medfånge, hur det var möjligt, att han såsom svensk befunne sig i rysk fångenskap, enär Sverige ej tagit del i kriget mot Sovjetunionen utan förblivit neutralt. Svensken berättade, att han varit anställd i Budapest på svenska legationen utan att närmare angiva sin ställning därstädes. Efter ryssarnas ockupation av Budapest hade han ställt sig under ryskt beskydd och bortförts till Sovjetunionen samt anklagats och dömts för spionage. Anledningen därför hade ej preciserats. Möjligen stode det ~~i~~ tal i samband med att han haft vissa listor med sig. Han hade ej haft någon möjlighet att komma i förbindelse med sin beskickning eller någon utomstående. Ryssarna hade ej ensaccepterat hans uppgift, att han vore svensk medborgare. Han uttryckte sin glädje över att se en tysk men yttrade samtidigt, att han hade intrycket att ryssarna ämnade bortatransportera honom ("verschleppen") till något läger. T. erinrade sig ej huruvida svensken nämnt hur länge han varit i Beforovskaja. Han hade sagt, att han tidigare befunnit sig i Ljubljankafängelset. Samtalet varade ungefär en halvtimme och rörde sig i övrigt i huvudsak generellt om vederbörandes fängelseerfarenheter, varvid svensken berättade, att han utstått svåra förhör och bl.a. varit föremål för misshandel. Några vidare detaljer från konversationen erinrade sig ej T. De båda männen hade separerats till följd av en måltidspaus och därefter ej haft tillfälle att återknyta någon kontakt. Transportkontingenten, inkluderande svensken, hade, efter vad T. kunnat inhämta, samma dag viderebefordrats till Vorkuta.

På min fråga hur svensken såg ut beskrev T. honom såsom relativt ung, eventuellt något över 40 år, 176-178 cm. lång, mörkt hår på hjässan som dock var avrakat på huvudets nedre del. Han verkade avmagrad men vid tämligen god fysisk och andlig vigör. Han hade under samtalet nämnt sitt namn, vilket T. dock ej särskilt lagt på minnet. Vederbörande hade varit iklädd transportkläder.

Efter att ha läst tidningsartiklar i den västberlinska pressen häromdagen om den senaste sovjetnoten till Sverige, att Raoul Wallenberg dött under 1947, igenkände Tänzer sin

tidigare sagesmans porträtt i tidningen "B.Z." av den 8.2.
./. 57, vilket foto härjämte bifogas. T. framhöll eftertryckligt att han bestämt kände igen den beskrivna personen från detta foto, däremot hade han ej känt igen honom på ett annat foto i en annan västberlinsk tidning,"Der Abend" 8.2.57,
./. vilket jämväl bifogas. T. framhöll i detta sammanhang, att han såsom yrkesexpert å fotografering och bilder hade stor erfarenhet att fastställa identitet mellan personer som han sett och fotografier av dessa. Han hade ej tidigare ansett sig böra lämna meddelande om sitt sammanträffande med svensken, då han under tioårig vistelse i olika fängläger träffat så många fångar, att det säkerligen skulle tagit honom flera månader att gå omkring och relatera sina erfarenheter och upplevelser. Han förföll med hänsyn till sin kännedom om sovjetiska metoder angelägen om att hans namn ej offentliggjordes, vilket jag lovade framföra till Sverige. Tyvärr har namnet till följd av någon pressindiskretion redan publicerats.

T. tror för sin del ej på, att Wallenberg vore död. Han påpekade i detta sammanhang att det vore ytterst sällsynt, enligt vad han hört och erfarit, att fångar avlida i fånglägren, därest de ej ledo av någon särskilt svår sjukdom. När någon avled i ett fängläger, obducerades liket omedelbart, varefter tre läkare måste skriva under dödsattesten jämte lägerchefen och vederbörande kommissarie. Rapport härom måste inom 24 timmar sändas till centralregistret i Moskva. På tal om att Wallenberg skulle lidit av tuberkulos genmälde T., att klimatet i Vorkuta vore ytterst hälsosamt för lungorna.

Berlin den 9 februari 1957.

P.S. För ordning skull vill jag tillägga, att ett med 76 Gk 9.2.57 insänt klipp ur "Berliner Morgenpost" av den 9.2. innehåller en summarisk redogörelse för Tänzers sammanträffande med Raoul Wallenberg.

DS

D·N
12/2 1957

Mannen utan nåd

I fredagens ledande artikel om det ryska svaret i fråga om Raoul Wallenberg erinrade vi om att åtskillig kritik riktats mot det svenska utrikesdepartementets behandling av saken, men tillade att "det synes inte vara möjligt att här fälla mera bestämda omdömen". Detta reserverade omdöme var förhastat. Hr Undéns kända uttalanden i interpellationssvar och intervjuer tydde visserligen på att denne minister med en viss likgiltighet och skepsis under en följd av år behandlat Wallenbergsaktionen; med godi vilja kunde likväl denna hållning ses som ett uttryck för diplomatisk försiktighet eller inbillad slughet. Vad som nu framkommit i uttalanden av fru Mia Leche Löfgren och advokat Yngve Schartau tillåter inte en så välvillig tolkning. Det visar att utrikesministern i denna affär är djupt komprometterad. Man frågar sig vilket drag i hans uppträdande som är mest pinsamt: ministerns oskicklighet eller människans hjärtlöshet.

I ett samtal med Wallenbergskommittén — vars insatser, liksom hr Rudolph Philipps arbete, inte tillräckligt uppskattats i svensk debatt, inte heller i denna tidning — i november 1947 ställde sig hr Undén avvisande, snarast hånfull, till kommitténs framställning. Redan vid denna tid förelåg en rad starka indicier på att Wallenberg hölls eller hållits fången i Ryssland, och det ryska utrikesdepartementet hade redan i januari 1945 vidgått att Wallenberg "ställts under ryskt skydd". För hr Undén var emellertid avgörande att det ryska utrikesministeriet vid senare tillfällen, särskilt genom vice utrikesminister Vysjinskij i augusti 1947, bestämt förklarade att Wallenberg icke fanns eller funnits i Ryssland och uttalade förmodan att han tillfångatagits av ungerska nazister. Hr Undén trodde på hr Vysjinskij eller låtsade sig tro på honom, och från den utgångspunkten ansåg han sig med överlägsenhet, för att inte säga oförskämdhet, kunna behandla de människor som — det borde han dock ha förstått — av idealitet och god vilja tagit sig an Wallenbergs sak.

Advokat Schartaus på uppteckningar omedelbart efter sammanträdet byggda redogörelse för vad som förekommit vid detta är ett dokument av sällsynt intresse. Det är ett dokument som bör läsas av alla som vill bilda sig en uppfattning om hur det svenska utrikesdepartementet har behandlat Wallenbergsaktionen. Det är ett dokument som bör läsas av alla som vill förstå hur det kommit sig att Wallenberg fortfarande är fången i Ryssland.

Trodde hr Undén på den ryska försäkran, ville han verkligen påstå att en förklaring från Moskva har samma halt som en förklaring från Washington? Det förefaller nästan otroligt. Hur litet de ryska utfästelserna och uppgifterna är värda var vid denna tid liksom nu känt över hela världen. Gång efter annan — inte minst i frågor av denna art — var det ryska tyranniet beslaget med grova löftesbrott och grova lögner. Om hr Undén var så fången i något slags juridisk formalism att han ansåg en förklaring från en utrikesminister vara lika god som en förklaring från en annan utrikesminister, är hans inkompetens klarlagd tydligare än hans ivrigaste motståndare drömt om.

Fällde hr Undén däremot sina uttalanden i ond tro? Ville han bara bli av med den besvärliga Wallenbergsaffären därför att den störde hans tredje ståndpunkts-politik — vid denna tid markerad i det beryktade tal där han tog avstånd i lika mån från Ryssland och USA? Den tolkningen är ännu värre. En svensk utrikesminister skulle alltså ha sökt att ge en skev belysning åt en fråga som gällde en svensk medborgares liv för att därigenom en liten smula främja sina politiska avsikter. Det är en ohederlighet, gemen inte minst därför att den ej kan insvepas eller beslöjas av tal om den offentliga lögnens nödvändighet.

Man kan gissa eller välja mellan dessa tolkningar. Men hur man än gissar, hur man än väljer, blir själva uppträdandet inför dessa personer lika tarvligt. Hr Undéns obehaglighet brukar älskvärt ses som sturighet, trumpenhet, i bästa fall en blyghet bakom vilken otympligheten söker skydd. Här är det svårt att tala om något bättre än hårdhet och hjärtlöshet, ett simpelt begagnande av den mäktiga ställningen inför hjälpsökande i underläge. Rädsla, osäkerhet, den förvirring som uppstår då en svarslös söker klara sig kan ha bidragit, men sådana motiveringar bör man inte vara i behov av att bruka i fråga om en utrikesminister.

nskans hjärtlöshet.

I ett samtal med Wallenbergskommittén — vars insatser, liksom hr Rudolph Philipps arbete, inte tillräckligt uppskattats i svensk debatt, inte heller i denna tidning — i november 1947 ställde sig hr Undén avvisande, snarast hånfull, till kommitténs framställning. Redan vid denna tid förelåg en rad starka indicier på att Wallenberg hölls eller hållits fången i Ryssland, och det ryska utrikesdepartementet hade redan i januari 1945 vidgått att Wallenberg "ställts under ryskt skydd". För hr Undén var emellertid avgörande att det ryska utrikesministeriet vid senare tillfällen, särskilt genom vice utrikesminister Vysjinskij i augusti 1947, bestämt förklarade att Wallenberg icke fanns eller funnits i Ryssland och uttalade förmodan att han tillfångatagits av ungerska nazister. Hr Undén trodde på hr Vysjinskij eller låtsade sig tro på honom, och från den utgångspunkten ansåg han sig med överlägsenhet, för att inte säga oförskämdhet, kunna behandla de människor som — det borde han dock ha förstått — av idealitet och god vilja tagit sig an Wallenbergs sak.

Advokat Schartaus på upptecknings omedelbart efter sammanträdet byggda redogörelse är klargörande och avgörande. Hr Undén frågade om de kommitterade trodde att Vysjinskij ljög. Framlidne generaldirektör Örne svarade att de trodde så; i dag vitsordas hans uppfattning av det ryska utrikesministeriet. Hr Undén fortsatte sin advokatyr med att fråga om de kommitterade skulle ha trott på ett svar i ett liknande fall från amerikanskt håll; då svaret blev ja, kom en irriterad fråga varför man gjorde denna skillnad. När från kommittén betonades skillnaden mellan det demokratiska USA, med dess inför offentligheten ansvariga myndigheter, och det diktaturstyrda Ryssland, sökte hr Undén vinna en tentamenstriumf — den sorts triumfer som varje professor kan fira — genom att förhöra om folkbokföringen i USA och Ryssland — en hela samtalet uppenbart ovidkommande fråga, som blott markerade tentatorns ilska och hjälplösa strävan att hävda sig.

Dessa och andra vitsordade episoder från samtalet kunde te sig komiska — med hr Undén som omedveten producent av komiken — om saken inte vore så allvarlig, så fruktansvärd i sitt allvar. Hur skall hr Undéns beteende tolkas?

D.N. 12.2.57

Undénförsvar för Sovjetnot om Wallenberg

"NI TROR VÄL INTE VYSJINSKIJ LJUGER?"

Hösten 1947 ägde ett sammanträffande rum på Kanslihuset mellan å ena sidan statsminister Tage Erlander och utrikesminister Östen Undén, å andra sidan medlemmar av den nybildade Wallenbergskommittén. Kommittén ansåg att forskningsarbetet efter Raoul Wallenberg borde fortsätta, trots den ryske utrikesministern Vysjinskijs försäkran i noten av den 18 augusti 1947 att Wallenberg inte fanns i Sovjetunionen och att han var okänd för de ryska myndigheterna.

Utrikesminister Undén frågade då kommittémedlemmarna:

— Tror ni att Vysjinskij ljuger?

Generaldirektör Anders Örne, som tillhörde kommittén, svarade då:

— Ja, det tror vi.

Det är fru Mia Leche Löfgren som i en intervju i Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidnings lördagsnummer erinrar om denna utrikesministerns fråga. Hon uttrycker uppfattningen att det fortfarande finns anledning misstro de ryska uppgifterna och att ryssarna fortfarande har mycket att dölja.

Sammanträffandet på Kanslihuset ägde rum den 3 november 1947. Kommitténs medlemmar var kallade dit och mötte förutom stats- och utrikesministrarna dåvarande utrikesrådet Sven Grafström.

forts. "Undéns förm..." D.N. 12.2.57

Undén frågade RW-kommittén om den skulle tro USA-besked

De närvarande kommittémedlemmarna var förutom generaldirektör Örne och fru Leche Löfgren fru Birgitta de Vylder Bellander, Raoul Wallenbergs halvbror Guy von Dardel och advokaten Yngve Schartau. Statsministern var inte med om hela sammanträdet utan avlägsnade sig efter en kvart, och envoyén Grafström deltog inte i den diskussion som följde.

Dagens Nyheter har vänt sig till advokat Yngve Schartau, som berättar följande om denna överläggning på Kanslihuset:

— Det förhöll sig så, säger advokat Schartau, att den bevisning som hösten 1947 förelåg beträffande Raoul Wallenbergs tillvaro i ryskt förvar hade granskats av kommittén, som den 19 oktober 1947 avgav ett utlåtande. Där konstaterades att bevismaterialet berättigade slutsatsen att Wallenberg hade omhändertagits av ryssarna och att han

Advokat Yngve Schartau

intill den närmaste tiden befunnit sig på ryskt eller ryssockuperat område. Detta utlåtande överensstämmer för övrigt helt med det som avgavs av justitieråden Eklund och Lind och som var fogat till den svenska not till Moskva som överlämnades den 10 mars 1956.

Örne bad UD vara neutralt

Efter Wallenbergskommitténs utlåtande den 19 oktober 1947 kallades kommittémedlemmarna den 3 november till Kanslihuset. Statsminister Erlander började sammanträdet med att be kommittén att till utrikesdepartementet överlämna befintligt material.

Denna hänvändelse besvarades av generaldirektör Örne med en erinran om att tidigare erfarenheter av ärendets behandling i UD hade varit ogynnsamma i det att från utriksdepartementet genom Tidningarnas telegrambyrå meddelats att de anvisningar rörande Raoul Wallenbergs sak som kommittén lämnat befunnits otillfredsställande. Detta förfarande var till stöd för den ryska ståndpunkten och till

Sovjetavhoppare: Molotov avgjorde Wallenbergs öde

Från DN:s New York-korrespondent

NEW YORK, söndag.

En sovjetrysk avhoppare, Jurij Rastvorov, som var chef för det ryska spionaget i Japan tills han sökte amerikansk asyl 1954, har vid förhör inför ett senatsutskott i Washington förklarat att Moskvas förklaring om Raoul Wallenbergs öde inte kan vara riktig. Rastvorov förklarade att alla arresteringar av utlänningar genom den ryska hemliga polisen kunde genomföras endast med tillstånd av Sovjetregeringen, och speciellt var förre utrikesminister Molotovs samtycke en nödvändighet.

Rastvorov påpekar att Viktor Abakumov, som ryssarna nu skyller på, inte innehade posten som säkerhetsminister då Wallenberg omhändertogs. Inte heller är det riktigt, hävdar Rastvorov, att Abakumov häktades och avrättades efter Berijas fall 1953.

Han arresterades i själva verket enligt Rastvorovs utsago redan 1951 på order av Stalin, och det var Berija som var tillskyndare av häktningen. Motiveringen var att Abakumov olagligt lagt sig till med egendom värd åtskilliga miljoner rubel i Östtyskland och begått andra kriminella handlingar.

---

dessa anteckningar jag stöder mig på vid denna redogörelse.

Till en början pläderade hr Undén för den ryska uppgiftens trovärdighet med hänvisning till att Sveriges Moskvaminister, Sohlman, som enligt hans uppgift var gift med en ryska, hade en svåger vilken varit rysk officer och "försvunnit i kriget". Därtill fogade Undén följande uttalande:

"Varför skulle då inte också Wallenberg ha kunnat försvinna?"

Från kommitténs sida erinrades att fallen icke var jämförbara, eftersom den av Undén nämnda personen varit en officer som deltagit i krigshandlingar med därav följande risker, under det att fallet Wallenberg handlade om en neutral stats diplomatiska ämbetsman under skydd av immunitet.

"Skulle kommittén trott på USA-utredning?"

Utrikesministern framkastade då en fråga huruvida man i kommittén skulle ha satt tilltro till en förklaring från USA:s minister i Stockholm, om från denne hade framförts en försäkran till utrikesdepartementet att en i USA försvunnen svensk medborgare trots anbefallda efterforskningar inte kunnat anträffas.

Denna fråga besvarades jakande, varvid utrikesministern frågade i en ton som jag närmast skulle vilja beteckna som triumferande:

— Jaså herrarna i kommittén skulle ha trott på en sådan försäkran, varför det då? ?

Kommittén svarade att ett sådant besked från USA:s minister skulle ha varit resultatet av ämbetsåtgärder i ett demokratiskt land, där man

varit ogynnsamma i det att från utriksdepartementet genom Tidningarnas telegrambyrå meddelats att de anvisningar rörande Raoul Wallenbergs sak som kommittén lämnat befunnits otillfredsställande. Detta förfarande var till stöd för den ryska ståndpunkten och till nackdel för de svenska efterforskningarna, varför — som hr Örne uttryckte sig — "vi i kommittén skulle vara nöjda om UD åtminstone ville förhålla sig neutral."

Det var i omedelbar anslutning till denna replik som hr Undén framställde den av fru Leche Löfgren citerade frågan om kommittén trodde att Vysjinskij ljög. Utrikesministern föreföll redan vid sammanträdets början irriterad.

Efter sammanträdet återvände jag direkt till min advokatbyrå och antecknade genast vad som hade synts mig anmärkningsvärt under samtalet med utrikesministern, och det är tecknat som tillförlitligt.

— Jaså, herrarna i kommittén skulle ha trott på en sådan försäkran, varför det då? ?

Kommittén svarade att ett sådant besked från USA:s minister skulle ha varit resultatet av ämbetsåtgärder i ett demokratiskt land, där man alltså kunnat följa med och kontrollera vad som gjorts.

Ingen folkbokföring i Sovjet, påpekar Undén

Efter dessa erinringar frågade utrikesministern:

— Vad vet man i kommittén om folkbokföringen i Ryssland och USA? Kommittémedlemmarna svarade att de inte visste någonting därom, varpå utrikesministern gav den upplysningen att folkbokföring inte förekom vare sig i USA eller Sovjet. Ingen av de närvarande kunde förstå meningen med frågan, och kommittén svarade att detta förhållande enligt dem saknade intresse och betydelse i förevarande fall, eftersom det aldrig varit känt att främmande länders diplomater, krigsfångar eller häktade utländska medborgare förekommer i något lands folkbokföring.

— För mig syntes dessa tre episoder visa brist på intresse för Raoul Wallenbergs sak, säger advokat Schartau. Det hade inte varit min avsikt att göra något uttalande om detta sammanträde, men när Dagens Nyheter frågat mig med anledning av Mia Leche Löfgrens upplysning har jag inte ansett mig böra undanhålla dessa interiörer.

De belyser den kallsinniga behandlingen av en sak som inte bara ligger svenska folket om hjärtat utan också berör vårt lands prestige.

I detta sammanhang är jag emellertid angelägen att betyga min höga uppskattning av förre kabinettssekreteraren Arne Lundberg och hans stora insatser för saken, utan vilka, därom är jag övertygad, efterforskningarna inte skulle ha drivits till det resultat som nu ändå ernåtts — låt vara att de tills vidare endast medfört ett negativt besked. Men det är att hoppas att oriktigheterna i de ryska uppgifterna skall kunna påvisas med det material som nu står till buds, slutar hr Schartau.

Utrikesminister Undén avböjer att för Dagens Nyheter kommentera dessa uppgifter.

Ännu inget beslut om ny UD-demarche

Originalversionen av den ryska not angående Raoul Wallenbergs död, som lämnades till ambassadör Sohlman i Moskva den 6 februari, har nu kommit utrikesdepartementet till handa.

En förfrågan på måndagen till UD beträffande möjligheten av en ny svensk démarche hos Sovjetregeringen angående fallet Wallenberg besvarade departementet med att man ännu inte kunde säga om och i så fall när ett svenskt svar på Sovjetunionens memorandum skulle avlåtas.

Utrikesdepartementet hade på måndagsförmiddagen ännu inte från svenska generalkonsulatet i Berlin fått rapporten med den tyske pressfotografen Heinz Tänzers uppgifter om Wallenberg. Tänzer har som tidigare omtalats meddelat generalkonsulatet att han talade med Wallenberg i Lefortovskajafängelse i Moskva i november 1949. Enligt Sovjetunionens meomrandum skulle Wallenberg ha avlidit i Ljublankafängelset natten till den 17 juli 1947.

Den svenska vitboken om fallet Wallenberg väntas kunna föreligga i bokform om ett par veckor, upplyser UD. Den kommer att innehålla det material som departementet har offentliggjort i samband med publicering av det ryska meddelandet om Wallenbergs död.

När det talas om originalversionen av Sovjetunionens memorandum menas en handling med den ryska texten. Originaldokumentet ligger enligt svenska arkivprinciper kvar på svenska ambassaden i Moskva.

Petri/ATA

KUNGL. SVENSKA
BESKICKNINGEN
ang. sammanträde i Wallenbergsfrågan 3 nov. 1947.

Moskva den 14 februari 1957.19
Strängt förtroligt.

N:o 2/90		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. HP	GR. 80	MÅL. Ea/RW.

Broder,

I Dagens Nyheter för den 12 har jag sett uttalanden av fru Mia Leche Löfgren och advokaten Schartau om ett sammanträde i kanslihuset den 3 november 1947 mellan medlemmar av Wallenbergs-kommittén å ena sidan samt å den andra statsministern, utrikesministern och Sven Grafström.

Eftersom även jag råkade vara närvarande vill jag för ordningens skull meddela, att vad som förekom, såvitt jag nu kan minnas, ingalunda helt svarar mot dessa uttalanden. Utan stöd av mina dagboksanteckningar, som ligga oåtkomliga i Sverige, vill jag inte åta mig att ge en fullständig skildring av sammanträdet. Min minnesbild är dock på vissa punkter, av särskilda skäl, ganska klar.

Sammanträdet hade, sedan statsministern lämnat, väsentligen formen av vad närmast kan betecknas som en rad anklagelser från generaldirektör Örne, Guy von Dardel och fru Bellander mot dels Undén för bristande diplomatisk aktivitet i Wallenbergsfrågan i Moskva, dels UD:s sätt att sköta efterforskningarna. Undén tillbakavisade själv med skärpa och på objektivt övertygande sätt kritiken. Grafström gjorde, i motsats till vad DN hävdar, åtminstone två inlägg. Det enahar jag anledning särskilt minnas, eftersom han till stöd för ett i och för sig riktigt faktum råkade på grund av minnesfel anföra ett icke fullt riktigt men särdeles slagkraftigt argument, som hade en tillfälligt förstummande verkan.

14.2.57 R.TP

En av anledningarna till att jag så väl erinrar mig

Utrikesrådet Sverker Å s t r ö m,
Utrikesdepartementet.

sammanträdet är att det var första och enda gången jag såg Örne. Han var alldeles uppenbart gammal och trött och hans argumentering förvånande verklighetsfrämmande. Det var i anslutning till uttalanden från Örnes sida, som onekligen tydde på att han föreställde sig Sovjetunionen som ett land mer eller mindre lika välorganiserat som Sverige, som Undén frågade honom, om han verkligen trodde att man i Sovjetunionen hade en ordnad folkbokföring. Härpå svarade Örne inte. Undén fortsatte då med att säga att Sovjet inte var det enda land som saknade dylik, även i USA hade så intill nyligen varit fallet. Som exempel på ryssarnas ringa sinne för en enskild människas öde nämnde han därefter att en svåger till Sohlman, som varit så högt som överste i Röda Armén, försvunnit vid fronten utan att man brytt sig om att utreda hur.

Örne yttrade sig sedan inte mera. Fru Bellander förde ordet en god stund. Hon gjorde de mest häpnadsväckande logiska kullerbyttor, allt med en triumferande min. Det var inte att förundra sig över att Undén blev irriterad.

Om Guy von Dardels inlägg minns jag - det ger en indikation om diskussionens nivå - att han anklagade UD för att "ha upphöjt bankiren Engeström i adligt stånd". Därmed förhöll sig så att i statsministerns interpellationssvar några månader tidigare åberopats ett vittnesmål av bemälde E. I det förhandsexemplar av svaret som tillställts fru von Dardel stod verkligen "von Engeström", ett misstag som jag av historiska associationer gjort mig skyldig till. Det rättades emellertid och den text statsministern läste i kammaren hade E. utan von. Dardel anklagade vidare departementet för att inte sätta tilltro till vissa utsagor som gick tillbaka till en ungersk polislöjtnant, vars namn började på H. Denne hade av trovärdiga personer, som vi konsulterat, betecknats som notoriskt ovederhäftig. Veterligen har under senare år intet framkommit som ger anledning ändra detta omdöme.

Det är såvitt jag förstår alldeles orimligt att, såsom Schartau gör, dra en paralell mellan det bevismaterial som Wallenberg-kommittén haft till sitt förfogande den 19 oktober 1947 och det som ligger till grund för de båda justitierådens utlåtande 1955. I vart fall i det material som nu offentliggjorts finns intet

som var bekant för departementet hösten 1947. Vid sammanträdet underströks för övrigt på det tydligaste av såväl Undén som Grafström att Wallenberg-kommittén i fråga enständigt vägrat att låta UD få del av något som helst material som den insamlat på egen hand, ett förhållande som icke underlättat UD:s efterforskningar.

Till saken hör att Assarsson på sin tid berättade för mig att han haft besök av advokaten Schartau, en gammal Lundavän, som därvid talat om sammanträdet och tydligt givit tillkänna - relata refero - att inläggen från Wallenberg-kommitténs sida i diskussionen inte varit vad han menat de borde vara. Han hade bl.a. framhållit, att Örne vore slut och att Guy von Dardel, vars uttalanden icke präglats av någon särskild mognad i omdömet, i andra stycken - på det naturvetenskapliga området - vore en sällsynt begåvad ung man.

Lennart Petri.

МИНИСТЕРСТВО СВЯЗИ СССР

МЕЖДУНАРОДНАЯ ТЕЛЕГРАММА

ПРИЕМ 19 го 2158 ч. м.

Бл. № 893

WARUCHKINA 321 STK

Принял:

ПЕРЕДАЧА ___ го ___ ч. ___ м.

№ связи

Передал:

Адрес:

SVENSK MOSKVA -

3 58

19.2.57

AVD. Нер GR. 80 MÅL. Бл/R.W.

Из XX RSX9 SSS STOCKHOLM № 10 сл. 19 го 1840 ч. м. ETAT

Служебные отметки:

58 TACKSAM BEKRAEFTELSE SAA SNART NOTEN OEVERLAEMNAS -

CABINET +

Redan telegrafiat i chiffer

Taa

Тип. 7 УКЛ зак. 100

Petri/bn

KUNGL. SVENSKA
BESKICKNINGEN
note om Raoul Wallenberg.

Moskva den 19 februari 1957. Nr. 142		
NHP 80	2 bil.	BIL.
INK. D. N:o Förtrolig.		
AVD. HP	GR. 80	MÅL. Ekn/R.W.

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

Jag får härjämte vördsamt insända avskrift av den note jag i eftermiddag överlämnat till vice utrikesminister Zaharov rörande Raoul Wallenberg. Vid noten fogad rysk översättning bifogas likaledes i avskrift.

Rolf Sohlman

Exp. 19/2-57.

Ink. fr. Sohlman
med Sohlman den 18.2.57
[illegible]

Svenska Ambassaden betygar Sovjetunionens utrikesministerium sin aktning och har enligt instruktion äran meddela följande.

I sitt memorandum den 6 februari 1957 har Sovjetunionens regering förklarat, att av dess utredningar rörande den svenske beskickningssekreteraren Raoul Wallenberg den slutsatsen bör dragas, att Wallenberg avled i ett fängelse i Moskva natten till den 17 juli 1947. Ansvaret för den svenske diplomatens kvarhållande i fängelse och för de oriktiga uppgifter, som alltsedan den 18 augusti 1947 under en lång följd av år lämnats den svenska regeringen, lägges på de sovjetiska säkerhetsorganen och Sovjetunionens regering uttalar sitt uppriktiga beklagande av vad som har inträffat. Tillika meddelas, att den person i säkerhetstjänstens ledning, som varit den närmast ansvarige för övergreppet mot Wallenberg, har för grova brott dömts till döden och avrättats.

Svensk opinion är med rätta upprörd över vad som förekommit i denna sak. Om den sovjetiska säkerhetstjänsten kunnat handla så egenmäktigt, att den gjort ett neutralt lands diplomatiske tjänsteman till fånge och hållit honom i fängelse under 2½ år utan att rapportera därom till sovjetregeringen eller till utrikesministeriet, så är detta i och för sig ett förhållande för vilket sovjetregeringen icke kan avlasta sig ansvaret. Genom sitt beklagande har sovjetregeringen också erkänt sitt ansvar. Härtill kommer att så länge Wallenberg var internerad i ett fängelse i Moskva, sovjetregeringen icke kan ha varit ur stånd att i anledning av de många démarcherna från svensk sida skaffa sig tillförlitliga upplysningar i saken, ifall den hade verkställt de noggranna undersökningar, som den försäkrat svenska regeringen upprepade gånger att den företagit.

Det får i detta sammanhang erinras om att ambassadören Sohlman senast dagen före den som uppgivits för Raoul Wal-

lenbergs död, i Sovjetunionens utrikesministerium påminde om Wallenberg. Dessförinnan hade omkring tjugo svenska påminnelser gjorts i denna fråga i Moskva, efter det vice utrikesminister Dekanosov den 16 januari 1945 skriftligen meddelat den svenska beskickningen i Moskva, att Wallenberg påträffats och ställts under sovjetryskt beskydd.

Den svenska regeringen har svårt att tro, att all annan dokumentation rörande Wallenbergs vistelse i sovjetiska fängelser än den rapport, som omnämnes i sovjetregeringens memorandum, skulle vara helt utplånad. Den förväntar därför att, om ytterligare material framkommer i Sovjetunionen, som kan klarlägga vad som hänt Wallenberg, detta delgives det svenska utrikesdepartementet. Å sin sida förbehåller sig den svenska regeringen att ställa till förfogande det ytterligare material rörande Wallenberg, som av den svenska regeringen bedömes vara av betydelse för fortsatta undersökningar i Sovjetunionen.

Sohlman/ATA

KUNGL. SVENSKA
BESKICKNINGEN

ang. R.W.

Moskva den 19 febr. 19 57.		
N:o 7/45		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. HP	GR. 80	MÅL. Ea/R.W.

Svenska ambassaden betygar Sovjetunionens utrikesministerium sin aktning och har enligt instruktion äran meddela följande.

I sitt memorandum den 6 februari 1957 har Sovjetunionens regering förklarat, att av dess utredningar rörande den svenske beskickningssekreteraren Raoul Wallenberg den slutsatsen bör dragas, att Wallenberg avled i ett fängelse i Moskva natten till den 17 juli 1947. Ansvaret för den svenske diplomatens kvarhållande i fängelse och för de oriktiga uppgifter, som alltsedan den 18 augusti 1947 under en lång följd av år lämnats den svenska regeringen, lägges på de sovjetiska säkerhetsorganen och Sovjetunionens regering uttalar sitt uppriktiga beklagande av vad som har inträffat. Tillika meddelas, att den person i säkerhetstjänstens ledning, som varit den närmast ansvarige för övergreppet mot Wallenberg, har för grova brott dömts till döden och avrättats.

Svensk opinion är med rätta upprörd över vad som förekommit i denna sak. Om den sovjetiska säkerhetstjänsten kunnat handla så egenmäktigt, att den gjort ett neutralt lands diplomatiske tjänsteman till fånge och hållit honom i fängelse under 2½ år utan att rapportera därom till sovjetregeringen eller till utrikesministeriet, så är detta i och för sig ett förhållande för vilket sovjetregeringen icke kan avlasta sig ansvaret. Genom sitt beklagande har sovjetregeringen också erkänt sitt ansvar. Härtill kommer att så länge Wallenberg var internerad i ett fängelse i Moskva, sovjetregeringen ic-

Till DSRU:s Utrikesministerium,
M o s k v a.

ke kan ha varit ur stånd att i anledning av de många démarcherna från svensk sida skaffa sig tillförlitliga upplysningar i saken, ifall den hade verkställt de noggranna undersökningar, som den försäkrat svenska regeringen upprepade gånger att den företagit.

Det får i detta sammanhang erinras om att ambassadören Sohlman senast dagen före den som uppgivits för Raoul Wallenbergs död, i Sovjetunionens utrikesministerium påminde om Wallenberg. Dessförinnan hade omkring tjugo svenska påminnelser gjorts i denna fråga i Moskva, efter det vice utrikesminister Dekanosov den 16 januari 1945 skriftligen meddelat den svenska beskickningen i Moskva, att Wallenberg påträffats och ställts under sovjetryskt beskydd.

Den svenska regeringen har svårt att tro, att all annan dokumentation rörande Wallenbergs vistelse i sovjetiska fängelser än den rapport, som omnämnes i sovjetregeringens memorandum, skulle vara helt utplånad. Den förväntar därför att, om ytterligare material framkommer i Sovjetunionen, som kan klarlägga vad som hänt Wallenberg, detta delgives det svenska utrikesdepartementet. Å sin sida förbehåller sig den svenska regeringen att ställa till förfogande det ytterligare material rörande Wallenberg, som av den svenska regeringen bedömes vara av betydelse för fortsatta undersökningar i Sovjetunionen.

Moskva den 19 februari 1957.

KUNGL. SVENSKA
BESKICKNINGEN

Неофициальный перевод.		19
N:o 7/45		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. HP	GR. 80	MÅL. 3a/IX.

Шведское Посольство, свидетельствуя свое уважение Министерству Иностранных Дел Союза ССР, имеет честь, согласно инструкции, сообщить следующее.

В своей памятной записке от 6 февраля Советское Правительство заявило, что из произведенных им рассмотрений и проверки материалов относительно секретаря посольства Рауля Валленберга следует заключить, что Валленберг скончался в ночь на 17 июля 1947 г. в одной из тюрьм города Москвы. Ответственность за его заключение в тюрьме и за неправильные сведения, которые с 18 августа 1947 г. и в течение многих лет передавались Шведскому Правительству, возлагается на советские органы безопасности, и Правительство Советского Союза выражает свое искреннее сожаление по поводу случившегося. Вместе с тем сообщается, что лицо в руководстве службы безопасности, носившее непосредственную ответственность за незаконное отношение к Валленбергу, за грубые преступления приговорено к смертной казне и расстреляно.

Шведская общественность справедливо возмущена происшедшим в этом деле. Если советская служба безопасности имела возможность поступать так самовластно, что она могла арестовать и держать в заключении в течение 2½ лет дипломатического работника нейтральной страны, не докладывая об этом Советскому Правительству или Министерству Иностранных Дел, то это уже такой факт, ответственность за который Советское Правительство не может отвести от себя. Своим выражением сожаления Советское Правительство и признает свою ответственность. К тому следует еще отметить, что Советское Правительство в то время, когда Валленберг еще находился в заключении в Москве, не могло не иметь возможности добыть достоверные сведения по этому делу в случае, если бы оно, на многочисленные

В МИНИСТЕРСТВО ИНОСТРАННЫХ ДЕЛ СОЮЗА ССР,
Москва.

запросы с шведской стороны, произвело бы те тщательные исследования, которые, как оно неоднократно уверяло Шведское Правительство, были им приняты

В связи с этим уместно напомнить о том, что посол Сульман как раз накануне указанного дня смерти Рауля Валленберга в Министерстве Иностранных Дел СССР напомнил о Валленберге. До этого, после письменного сообщения заместителя министра иностранных дел Деканозова от 16 января 1945 г. Шведскому Посольству в Москве, что Валленберг обнаружен и взят под советскую защиту, с шведской стороны было сделано около 20 напоминаний по этому делу в Москве.

Шведскому Правительству трудно верить, что весь документальный материал относительно пребывания Валленберга в советских тюрьмах кроме доклада, указанного в памятной записке Советского Правительства, целиком уничтожен. В виду этого Шведское Правительство ожидает, что Министерству Иностранных Дел Швеции будут переданы те новые материалы, которые могут способствовать раз"ясению судьбы Валленберга, если таковые будут обнаружены в Советском Союзе. Со своей стороны Шведское Правительство оставляет за собой право передать новые материалы, если они по мнению Шведского Правительства могут иметь значение для дальнейших исследований в Советском Союзе.

Москва, 19-го февраля 1957 года.

МИНИСТЕРСТВО СВЯЗИ СССР

МЕЖДУНАРОДНАЯ ТЕЛЕГРАММА

ПРИЁМ 20 1440 го ч. м.
Бл. № 870
Принял: WESELOWA

821
STK

ПЕРЕДАЧА го ч. м.
№ связи
Передал:

Адрес: SVENSK MOSCOU -

INK. D. No 3 | 59
20.2.67
AVD. HP | CR. 80 | MÅL. Ea/R.W.

Из RS121 FFF STOCKHOLM 87/82 20 1140 № сл. го ч. м.

Служебные отметки: ETAT -

59 NY DAG PUBLICERAR IDAG FOELJANDE LEDARSTICK : ENLIGT DEN INTERVJU SOVJETUNIONENS UTRIKESMINISTER GROMYKO BEVILJADE NY DAGS MOSKVAKORRESPONDENT KARL STAF CIT TORDE UNDERSOEKNINGARNA FALLET WALLENBERG KUNNA BETRAKTAS AVSLUTADE SLUTCIT DAA SOVJETMYNDIGHETERNA ICKE FUNNIT NAAGOT ANNAT SPAAR EFTER WALLENBERG EFTER HAN FOERSVANN AEN KNAPPHAENDIGA MEDDELANDE SOM SEDERMERA AVLIDNE -

amb. vidit. bev i ch

Тип. 7 УКЛ зак. 100

МИНИСТЕРСТВО СВЯЗИ СССР

МЕЖДУНАРОДНАЯ ТЕЛЕГРАММА

ПРИЁМ го ч. м.
Бл. № 872
Принял: WESELOWA

STK

ПЕРЕДАЧА го ч. м.
№ связи
Передал:

Адрес:

Из RS121 SVENSK P2/32 - № сл. го ч. м.

Служебные отметки:

LAEKAREN SMOLTSOV LAEMNADE EFTER SIG JUST MED HAENSYN TILL KNAPPHAENDIGHETEN I MATERIAL VARPAA SOVJETREGERINGENS SENASTE MEDDELANDE BYGGER MAASTE MAN EMELLERTID UTGAA IFRAAN ATT VARJE EVENTUELLT FRAMKOMMANDE ANNAT SPAAR NOGA SKALL FOELJAS -

CABINET ***

Тип. 7 УКЛ зак. 100

Kungl. Utrikes
Departementet
Pressbyrån

Moskva

Pressmeddelande onsdagen den 20 februari 1957.

En note av följande innehåll har på tisdagen av ambassadör Rolf Sohlman överlämnats till utrikesministeriet i Moskva:

"I sitt memorandum den 6 februari 1957 har Sovjetunionens regering förklarat, att av dess utredningar rörande den svenske beskickningssekreteraren Raoul Wallenberg den slutsatsen bör dragas, att Wallenberg avled i ett fängelse i Moskva natten till den 17 juli 1947. Ansvaret för den svenske diplomatens kvarhållande i fängelse och för de oriktiga uppgifter, som alltsedan den 18 augusti 1947 under en lång följd av år lämnats den svenska regeringen, lägges på de sovjetiska säkerhetsorganen och Sovjetunionens regering uttalar sitt uppriktiga beklagande av vad som har inträffat. Tillika meddelas, att den person i säkerhetstjänstens ledning, som varit den närmast ansvarige för övergreppet mot Wallenberg, har för grova brott dömts till döden och avrättats.

Svensk opinion är med rätta upprörd över vad som förekommit i denna sak. Om den sovjetiska säkerhetstjänsten kunnat handla så egenmäktigt, att den gjort ett neutralt lands diplomatiske tjänsteman till fånge och hållit honom i fängelse under 2½ år utan att rapportera därom till sovjetregeringen eller till utrikesministeriet, så är detta i och för sig ett förhållande, för vilket sovjetregeringen icke kan avlasta sig ansvaret. Genom sitt beklagande har sovjetregeringen också erkänt sitt ansvar. Härtill kommer att så länge Wallenberg var internerad i ett fängelse i Moskva, sovjetregeringen icke kan ha varit ur stånd att i anledning av de många démarcherna från svensk sida skaffa sig tillförlitliga upplysningar i saken, ifall den hade verkställt de noggranna undersökningar, som den försäkrat

svenska regeringen upprepade gånger att den företagit.

Det får i detta sammanhang erinras om att ambassadören Sohlman senast dagen före den som uppgivits för Raoul Wallenbergs död, i Sovjetunionens utrikesministerium påminde om Wallenberg. Dessförinnan hade omkring tjugo svenska påminnelser gjorts i denna fråga i Moskva, efter det vice utrikesminister Dekanosov den 16 januari 1945 skriftligen meddelat den svenska beskickningen i Moskva, att Wallenberg påträffats och ställts under sovjetryskt beskydd.

Den svenska regeringen har svårt att tro, att all annan dokumentation rörande Wallenbergs vistelse i sovjetiska fängelser än den rapport, som omnämnes i sovjetregeringens memorandum, skulle vara helt utplånad. Den förväntar därför att, om ytterligare material framkommer i Sovjetunionen, som kan klarlägga vad som hänt Wallenberg, detta delgives det svenska utrikesdepartementet. Å sin sida förbehåller sig den svenska regeringen att ställa till förfogande det ytterligare material rörande Wallenberg, som av den svenska regeringen bedömes vara av betydelse för fortsatta undersökningar i Sovjetunionen."

IF

Replik från UD

I förgår överlämnade ambassadör Sohlman — som ännu i söndags blev i tillfälle att på svenska ambassaden i Helsingfors ha en sista konferens med utrikesminister Undén innan han återvände till sin post i Moskva — ett svenskt svar till vice utrikesminister Zacharov på den sovjetiska regeringens memorandum i Wallenbergsaffären av den 6 februari. Den svenska noten är i sin första hälft präglad av en viss skärpa, distinktion och fasthet, vilket så till vida kan sägas vara anmärkningsvärt som sådana egenskaper inte alltid brukar utmärka vår officiella korrespondens med härskarna i Kreml.

På goda grunder fastslås i svarsnoten att svensk opinion med rätta är upprörd över vad som förekommit i saken. Bortsett givetvis från kommunistpressen, så var det nämligen en sällsynt enig svensk pressopinion som avvisade ryssarnas memorandum som varande djupt otillfredsställande. Och det är också detta som nu säges ut i tisdagens svenska not. Sovjetregeringen kan inte, heter det, avlasta sig ansvaret för den behandling som dess säkerhetstjänst låtit övergå Raoul Wallenberg. Likaså påtalas den likgiltighet och nonchalans som Sovjetregeringen konsekvent visat till svenska demarcher alltsedan vice utrikesministern Dekanosov den 16 januari 1945 skriftligen meddelade den svenska beskickningen i Moskva att Wallenberg påträffats och "ställts under sovjetryskt beskydd".

Om arten av det "beskyddet" vet vi tillräckligt mycket för att hr Undén kunde ha kostat på sig en ordentlig analys och karaktäristik. Men så långt ansåg sig alltså inte utrikesministern kunna sträcka sig i svaret på Sovjetregeringens förljugna och hycklande memorandum av den 6 februari. Detta är beklagligt. Åtminstone nu borde den svenska regeringen öppet ha kunnat säga ut att Sovjetregeringen behandlat Wallenbergsaffären på ett alltigenom upprörande och för den svenska rättsstaten djupt stötande sätt. Då hade också de glidande och påfallande mjuka formuleringarna i senare delen av den svenska svarsnoten blivit mindre påfallande än nu.

I denna del av noten heter det exempelvis att den svenska regeringen "har svårt att tro" att all annan dokumentation om Wallenbergs vistelse i ryska fängelser än den rapport som omnämnes i den ryska regeringens memorandum skulle vara helt utplånad. Utan att därför på något vis bryta mot den diplomatiska konvenansens bud — vilka ju hr Undén alltid är mycket noga med att iakttaga, dvs då det gäller diskussioner med ryssar — hade det naturligtvis bort heta att den svenska regeringen icke tror etc. Den formuleringen hade både varit kortare och ett sannare uttryck för vår syn på Sovjetunionens memorandum av den 6 februari.

De två sista meningarna i vår svarsnot är därjämte så vaga att de verkar närmast både men- och meningslösa, även om man naturligtvis med litet god vilja kan förstå att svenska regeringen avser att säga att sista ordet i Wallenbergsaffären ännu inte har fallit, en föreställning som man uppenbarligen inte delar i Kreml. Det senare framgick fullt klart av det uttalande som utrikesminister Gromyko häromdagen gjorde för kommunistorganet Ny Dags Moskvakorrespondent. Nu heter det bara att svenska regeringen "förväntar" att om ryssarna skulle finna nytt material i Wallenbergsaffären så skall detta delges svenska regeringen. Det är sannerligen en blygsam "förväntan"!

Blygsamheten understrykes ytterligare av svenska regeringens löfte om att å sin sida ställa ytterligare material till förfogande för fortsatta ryska "undersökningar" inom Sovjetunionen. UD:s senaste replik till Moskva är sålunda inte allt igenom tillfredsställande. Något särskilt intryck lär den väl heller inte komma att göra på herrarna i Kreml. Men i sin första del är svaret dock ett klokt och värdigt svenskt inlägg i en debatt med Sovjetunionen, som förvisso inte ännu är avslutad.

Radiokommentar.

Sedan Raoul Wallenberg i mitten av januari 1945 omhändertogs av de ryska trupperna i Budapest, har tolv år gått. Under denna långa tid har Raoul Wallenberg varit föremål för omfattande efterspaningar, ett stort antal démarcher från det svenska utrikesdepartementets sida och en omfattande publicitet. Det har hänt så mycket i vad vi i utrikesdepartementet kallade Wallenberg-ärendet, att den redogörelse jag nu kan lämna endast kan bli en mycket kort sammanfattning av ett överväldigande stort material. Departementets akt i ärendet omfattar icke mindre än ett 80-tal dossierer. Registret till dessa dossierer innehåller omkring 1.200 personnamn. Akten torde vara den största i UD:s arkiv.

Wallenberg-dramat inleddes med att Wallenberg omhändertogs av rysk militär i Budapest i mitten av januari 1945. Vid denna tidpunkt skötte den svenska beskickningen i Budapest skyddsmaktsuppdrag för inte mindre än sju länder. Bl.a. hade den sedan sommaren 1941 tillvaratagit Sovjetunionens intressen i Ungern. Skyddsmaktsuppdragen omhänderhades av beskickningens B-avdelning.

I mars 1944, kort efter de tyska trupperna inmarsch i Ungern, hade vidare den svenska hjälpaktionen för de ungerska judarna inletts. Hjälpverksamheten intensifierades efter Szalasi-regeringens makttillträde i oktober samma år och nådde sin största omfattning i december vid tiden för den ryska slutoffensiven mot Budapest. I juli 1944 förstärktes beskickningen med anledning av den öka-

de arbetsbörda, som hjälpen till judarna innebar, genom att Raoul Wallenberg nedsändes till Budapest och till det ungerska utrikesdepartementet anmäldes som legationssekreterare. Wallenberg hade svenskt diplomatpass och åtnjöt diplomatisk immunitet. Då han kom till Budapest, organiserades en särskild avdelning, den s.k. C-avdelningen, med uppdrag att omhänderha hjälpaktionen för judarna. Wallenberg skötte C-avdelningen närmast under beskickningschefen, envoyén Danielsson.

Hjälpaktionen omfattade till att börja med bara cirka 650 judar med nära personlig anknytning till Sverige, men utsträcktes så småningom att omfatta omkring 5.000 personer, varvid man inte längre så strängt uppehöll kravet på nära släktskap till personer i Sverige eller affärsförbindelser med svenska firmor. För de judar man ville skydda hade med den ungerska regeringens medgivande utfärdats s.k. skyddspass, och det lyckades beskickningen att till en början få även Szalasi-regeringens medgivande att utställa sådana pass, ett medgivande som dock senare återtogs. Från ungersk sida hade utlovats att innehavarna av skyddspass inte skulle deporteras. De fick bo i särskilda av beskickningen förhyrda hus, de s.k. svenskhusen på Pestsidan. Sedan fördes utan pilkorsmyndigheternas vetskap ytterligare personer till dessa hus eller gömdes på annat sätt, så att det totala antalet av de direkt genom svenska beskickningen i relativ säkerhet förda judarna uppgick till cirka 20.000 vid årsskiftet. Wallenberg gjorde som ledare av C-avdelningens arbete en hjältemodig insats. Han arbetade outtröttligt med fara för eget liv för att rädda judar undan förföljelserna. Ingen annan svensk i

vår historia har väl haft tillfälle att på ett så direkt och personligt sätt rädda människoliv i tusental.

På julaftonen började den ryska slutoffensiven, som den 15 januari 1945 ledde till att Pest-sidan föll i rysk hand. Wallenberg blev därigenom den ende beskickningsmedlemmen på Pest-sidan av Donau. Det sista direkta meddelandet från beskickningen hade kommit till utrikesdepartementet den 23 december. Efter denna tid hördes ingenting från de kvarvarande, förrän envoyén Söderblom i Moskva den 17 januari av vice utrikesminister Dekanosov underrättades om att Wallenberg hade tagit sig över till den av ryssarna erövrade delen av Budapest. De sovjetryska myndigheterna, sades det vidare, hade vidtagit åtgärder för att skydda Wallenberg och hans egendom. På grund av detta meddelande fick utrikesdepartementet intrycket, att Wallenberg var i säkerhet, under det att man hyste den största oro för minister Danielssons och övrig legationspersonals öde. Först den 23 mars ingick meddelande om att vissa av dessa personer hade anlänt till Rumänien. Sedan utrikesdepartementet hade fått veta var övrig personal befann sig men inte fått ytterligare underrättelser om Wallenberg, började departementet den långa raden av hänvändelser till de sovjetryska myndigheterna i syfte att klarlägga Wallenbergs uppehållsort och få honom överförd till Sverige. Från rysk sida svarades, att energiska efterforskningar bedrevs av generalstab, militärpolis, säkerhetspolis och andra myndigheter.

Det skulle ta för lång tid att nu redogöra för alla de svenska démarcherna fram till den 18 augusti 1947, då det sovjetryska utrikesministeriet överlämnade en note från vice utrikesminister Vysjinskij till ambassadör Söhlman. I noten uppgavs, att som resultat av en noggrann

undersökning hade fastställts, att Wallenberg inte fanns i Sovjetunionen, och att han var okänd för sovjetryska myndigheter.

Mellan 1947 och 1951 ingick inte till utrikesdepartementet några väsentliga nya fakta i Wallenberg-ärendet. Att Wallenberg hade omhändertagits av den ryska armén var ju klarlagt, men om han sedan hade råkat i fångenskap, likviderats, omkommit eller tappats bort visste man inte med säkerhet. Det fanns vissa indicier på att han hölls i fångenskap, men andra möjligheter kunde inte uteslutas. I varje fall intog den ryska regeringen en helt negativ ståndpunkt. Först då ett större antal utländska fångar började hemsändas från Sovjetunionen, framkom nya uppgifter om Wallenberg. Vid årsskiftet 1951/52 hade utrikesdepartementet fått vissa utsagor av italienska medborgare, som återvänt från sovjetrysk fångenskap. Ett av dessa vittnesmål hade sådant innehåll, att det framstod som absolut trovärdigt. Kärnpunkten i detta vittnesmål var att Wallenberg hölls i fängsligt förvar i Moskva. Med anledning härav gjordes en ny démarche den 11 februari 1952, varvid bl.a. hemställdes, att Sovjetunionens regering skulle vidta de för Wallenbergs snara återförande till Sverige erforderliga åtgärderna. Noten besvarades efter påminnelse från svensk sida med att sovjetmyndigheterna icke förfogade över några tilläggsuppgifter om Raoul Wallenbergs öde utöver dem som meddelats i det tidigare nämnda svaret från Vysjinskij i augusti 1947.

Denna noteväxling inledde en lång serie svenska démarcher, framförda antingen av utrikesministern till ryske ambassadören i Stockholm eller av svenske ambas-

sadören i Moskva till det ryska utrikesministeriet. Sedan februari 1952 har utrikesdepartementet företagit 15 skriftliga och 34 muntliga démarcher och påminnelser. Därvid har med skärpa framhållits den vikt ärendet Wallenberg har för det svenska folket och för de svensk-ryska förbindelserna.

En vändpunkt i ärendet inträffade i april 1956 i samband med statsminister Erlanders och inrikesminister Hedlunds besök i Moskva. De svenska regeringsmedlemmarna hade tillfälle att till bl.a. herrar Bulganin, Chrustjov och Molotov lämna en utförlig redogörelse för de svenska synpunkterna. Vid slutet av samtalen lovade den ryska regeringens representanter, att en omfattande utredning rörande Wallenbergs öde skulle företagas, varpå utredningens resultat skulle meddelas den svenska regeringen.

Då den nya serien démarcher började 1952, hade utrikesdepartementet, som jag nyss nämnt, vissa vittnesmål, som visade, att Raoul Wallenberg under längre tid hållits fången i Moskva, närmare bestämt i fängelset Lefortovskaja. Parallellt med démarcherna fortsatte insamlandet av bevismaterial i ett antal länder. Arbetet var av olika skäl besvärligt. Hänsyn måste tagas till många människors personliga säkerhet. Många oriktiga uppgifter lämnades av personer, som antingen handlade i god tro eller hade bedrägligt syfte. Alla spår måste följas tills deras värde kunde säkert bedömas. Så småningom erhölls ett stort antal samstämmiga vittnesmål från av varandra oberoende vittnen. De flesta av dem hade kommit i kontakt med

Raoul Wallenberg genom knackningar i fängelseväggar och vattenledningsrör eller hört berättas om honom av medfångar, som hade haft sådana förbindelser. Utrikesdepartementet kom också hösten 1955 i kontakt med en man, som hade varit cellkamrat med Wallenberg i Ljubljanskajafängelset i början av 1945. Vi skall nu återge ett avsnitt av detta vittnesmål, som avgavs 1955 och då inspelades på band. Vittnesmålet är avgivet på tyska språket av Gustav Richter och skall strax översättas.

/Inspelning/ (Texten till anförande jämte fri översättning, se bil. 1 o. 2)

Så talade vittnet Gustav Richter.

Under senhösten 1955 och de första månaderna 1956 bearbetades materialet och vederbörande uppgiftslämnare undertecknade sina utsagor. Därefter tillkallades justitieråden Eklund och Lind för att taga del av utsagorna jämte visst annat material. Justitierådens granskning ledde till ett skriftligt uttalande, som överlämnades av utrikesministern till ambassadör Rodionov den 10 mars 1956. Uttalandet innehöll bl.a. en passus om att det enligt justitierådens mening "ej föreligger något tvivel om att Raoul Wallenberg, efter det han i mitten av januari 1945 ställts under effektivt ryskt förvar, senare befunnit sig som fånge i Sovjetunionen, och att det åberopade materialet enligt svensk rätt innefattar bindande bevisning därom".

En biprodukt av utredningen var, att bevis framkom för att Wallenbergs chaufför Langfelder, som tillfångatogs i Budapest samtidigt med Wallenberg, också hade hållits fången i Moskva. Han har emellertid inte förvarats tillsammans med Wallenberg efter ankomsten till Moskva.

Vid statsministerns besök i Moskva överlämnades en

del av bevismaterialet till den sovjetryska regeringen.

Wallenbergs tillfångatagande och den negativa ryska hållningen till de svenska aktionerna har även för personer, som ingående har sysslat med ärendet, i många avseenden tett sig gåtfullt. För allmänheten måste frågan självfallet te sig ännu gåtfullare. Jag vill begränsa mig till att något belysa anledningen till att Wallenberg blev fånge. På denna punkt finns visst material. Den svenska regeringen hade 1944 lämnat meddelande till den sovjetryska regeringen om vilken svensk legationspersonal, som fanns i Budapest. Det synes tydligt, att den sovjetryska militära ledningen i Budapest hade fått instruktioner att taga hand om den svenska beskickningens medlemmar. Dessa instruktioner följdes, även om det samtidigt mot den svenska personalen riktades beskyllningar för bristande neutralitet. Man bör minnas, att den ryska säkerhetspolisen då i högre grad än nu var en stat i staten. Den svenska hänvändelsen rörande legationspersonalen hade via ryska utrikesministeriet vidarebefordrats till de militära myndigheterna, men den ryska säkerhetspolisen hade makt att operera på egen hand. Efter hemkomsten har dåvarande attachén i Budapest Berg lämnat en redogörelse för vad som hände de första veckorna efter Budapests erövring. Jag citerar Berg:

"Det gjordes upprepade försök att upptaga kontakt med de sovjetryska myndigheterna för att utverka skydd för de andra beskickningsmedlemmarna eller vakt för beskickningslokalerna i Gyopar Utca, att erhålla skydd och lättnader för svenska företag. I samtliga fall hade dessa försök ett rent negativt resultat eller ledde i bästa fall

till ett löfte, som sedan aldrig infriades. I stället riktades från sovjetrysk sida grava anklagelser mot beskickningen, att beskickningen bedrivit spionageverksamhet, att beskickningen utställt falska dokument, att beskickningen utställt skyddspapper för ungerska icke judiska medborgare, att beskickningen icke hade kontroll över den humanitära verksamheten vid beskickningen och Svenska röda korset, samt att beskickningen icke tillräckligt aktivt tillvaratagit Sovjetunionens intressen i Ungern. Ett flertal av beskickningens icke svenska anställda arresterades och förhördes ingående angående beskickningens och de svenska herrarnas arbete, våra privatförhållanden m.m. Särskilt utpekades Wallenberg och jag såsom tyska spionchefer, då ryssarna hade svårt att förstå arten av arbetet vid den humanitära avdelningen och B-avdelningen."

Så långt attachén Berg.

Av flera utsagor ingående i det svenska utredningsmaterialet framgår, att Wallenberg hade varit misstänkt för spioneri. Inga konkreta uppgifter föreligger om de fakta, varpå de ryska misstankarna grundades. På svensk sida står det klart, att dessa misstankar var helt grundlösa. Det förefaller emellertid sannolikt, att de varit anledningen till att Wallenberg blev den ryska säkerhetspolisens fånge.

En fråga, som svenska folket säkerligen ställer, är om det varit möjligt att genom ytterligare intensitet i efterspaningarna och démarcherna på ett tidigt stadium uppnå Wallenbergs hemsändande eller åtminstone ett klarläggande från den ryska regeringens sida. Min personliga uppfattning är, att under Stalins tid föga utsikter

fanns att från Sovjetunionen återfå en fånge, som anklagades för spionerі. Inga länder, inte ens stormakterna, har haft framgång i sådana företag. Det är bevisat, att i slutet av juli 1947 de ryska fängelsemyndigheterna förhörde ett antal fångar, som kände till Wallenbergs och Langfelders fångenskap. Dessa fångar isolerades eller placerades tillsammans. Avsikten var uppenbarligen att hindra, att kunskap om Wallenberg spred sig till större grupper medfångar. Wallenberg betraktades tydligen som ett särskilt viktigt fall.

En utländsk medborgare i ett ryskt fängelse eller koncentrationsläger hade under många år efter kriget mycket liten eller ingen utsikt att få resa hem. Detta gällde inte minst fångar, som ur en eller annan synpunkt var viktiga. Det var först med regimskiftet efter Stalins död och den allmänna omläggningen av politiken ifråga om utländska fångar, som utsikterna började te sig åtminstone något ljusare att kunna nå klarhet om vissa intressanta fångars öde. Detta är den <u>allmänna</u> synpunkt man kan anlägga.

I dag har, som tidigare meddelats i dagsnyheterna, vice utrikesminister Gromyko överlämnat den sovjetryska regeringens svar i Wallenberg-ärendet till ambassadör Sohlman. I svaret säges, att omfattande undersökningar utförts på basis av det från svensk sida överlämnade materialet. Därvid har påträffats ett dokument, undertecknat av chefen för sjukvårdstjänsten i Ljubljanskajafängelset Smoltsov, enligt vilket Wallenberg skulle ha avlidit den 17 juli 1947. Smoltsov hade meddelat detta till chefen för den ryska säkerhetstjänsten Abakumov,

som bekant avrättad i samband med upprensningarna inom säkerhetspolisen efter Stalins död. Abakumov hade, sägs det, lämnat det ryska utrikesministeriet oriktiga upplysningar. Därmed skulle alltså en förklaring ha givits, varför det ryska utrikesministeriet tidigare förnekat, att Wallenberg över huvud taget funnits i Sovjetunionen.

Det är i och för sig en märklig och ovanlig händelse, att den sovjetryska regeringen på ryska myndigheter lägger ansvaret i ett fall som detta och framför sitt beklagande. Hållfastheten i det svenska bevismaterial, som styrkte att Wallenberg hållits fängslad i Sovjetunionen, har därmed medgivits. Det ryska svaret bygger på ett enda dokument, som man anser sig ha grund betrakta som berörande Wallenberg. Man anser sig böra dra slutsatsen, att Wallenberg avlidit. De ryska formuleringarna är inte helt kategoriska. Denna försiktighet i formuleringen kan vara naturlig, om all annan dokumentation undanröjts, vilket man får anse vara enda möjliga förklaring till den uppgivna dokumentbristen på rysk sida.

Då det ryska materialet är så knappt, ligger väl den tanken nära, att den på materialet baserade slutsatsen är behäftad med någon osäkerhet. För det svenska utrikesdepartementets vidkommande blir det därför nödvändigt att även i fortsättningen pröva alla existerande eller nya spår i Wallenberg-affären.

För det svenska folket utgör det ryska beskedet ett tragiskt budskap. Raoul Wallenberg gav ett lysande

exempel på uppoffrande personligt mod i kamp för mänskliga värden, som vi svenskar kände det som en särskild plikt att värna med hänsyn till vår förmånsställning under krigsåren. Våra tankar går till Raoul Wallenbergs anhöriga, främst till hans hårt prövade moder. Till henne vill vi uttrycka både vår tacksamhet över vad hennes son uträttat i fosterlandets tjänst och vårt djupa deltagande inför det nya slag som drabbat henne.

Ich bin soeben in meine deutsche Heimat zurückgekehrt. Mein Name ist Gustav Richter, und ich bin gebeten worden ob ich über das Schicksal des schwedischen Staatsangehörigen Raoul Wallenberg etwas mitteilen könne. Ich bin gerne bereit dieser Bitte nachzukommen und möchte folgendes ausführen. Am 23. August 1944 wurde ich in Bukarest gefangen genommen und mit Mitgliedern der deutschen Gesandtschaft in Bukarest mit einem Flugzeug nach Moskau gebracht, wo ich am 7. September in das Lefortovskaja Gefängnis eingeliefert wurde. Am 17. Januar 1945 wurde ich in das Gefängnis des russischen Innenministeriums, die Ljubljanka, überführt, wo ich am 31. Januar 1945 mit Raoul Wallenberg, dem ehemaligen Legationssekretär bei der schwedischen Gesandtschaft in Budapest, in der Zelle zusammen war. Wallenberg und ich wurden sehr bald Freunde. Während des Monats Februar 1945, den wir zusammen in Ljubljanka-Gefängnis verbrachten, war er guten Mutes und sehr guter Laune. Er teilte mit seinen Kameraden Freud und Leid. Im Verlauf der Gespräche erzählte mir Herr Wallenberg, dass er in amtlicher Eigenschaft nach Budapest geschickt worden sei um einen Schutzmachtauftrag durchzuführen. Als so die russischen Truppen an die Stadt herangekommen waren, habe sich Wallenberg bei den sowjetrussischen Militärbehörden gemeldet. Man habe ihn anfänglich von einer zu anderen russischen Instanz zusammen mit seinem Chauffeur Langfelder verwiesen. Schliesslich seien sie beiden verhaften worden. Sie wurden mit der Eisenbahn über Rumänien nach Moskau be-

fördert, wo sie ins Ljubljanka-Gefängnis eingeliefert wurden. Bei der Ankunft im Gefängnis wurden Wallenberg und Langfelder getrennt. Um die Zeit und die widerlichen Umstände wegzuwerfen haben wir uns in den folgenden Tagen mit Gespräch über Rumänien, Ungarn und Schweden unsere Leiden wesentlich erleichtert. Dabei erwähnte Wallenberg, dass ihn sehr bedrücke, dass er in einer solchen Lage und in solchen Umständen geraten sei. Er sagte mehrmals, was werden nun meine Angehörigen, meine Mutter und meine Verwandten sagen, wenn sie erfahren dass ich in einem Gefängnis in Russland sitze.

Während der Zeit, wo wir Zellenkameraden waren, vereinbarten wir, unsere Anschriften auszutauschen um im Falle einer früheren Rückkehr des einen oder anderen die Angehörigen benachrichtigen zu können. Herr Wallenberg übergab mir einen Zettel mit seinem selbstgeschriebenen Namen, auf welchem als seine Adresse das Aussenministerium in Stockholm angegeben war. Ich versprach Herrn Wallenberg, falls ich früher als er nach Hause kommen sollte, seine Angehörigen, vor allem seine Mutter persönlich, anzuschreiben und Grüsse zu bestellen. Anfang Februar 1945 setzte Wallenberg, nachdem er mit mir darüber beratet hatte, ein Schreiben in deutscher Sprache auf, das er an den Gefängnisdirektor richtete, und worin er als schwedischer Staatsangehöriger gegen seiner Behandlung und Verhaftung protestierte. Er verlangte auch in seiner Eigenschaft als schwedischer Diplomat mit der schwedischen Gesandtschaft in Moskau in Verbindung treten zu dürfen. So lange ich mit Wallenberg die Zelle teilte, ist ihm auf diese Eingabe je keine Antwort zu Teil ge-

kommen. Während der Zeit die Wallenberg mit mir zusammen verbrachte, wurde er nur einmal zum Verhör im Hause geführt. Als Wallenberg nach seiner Vernehmung, die etwa eine bis anderthalb Stunden dauerte, zu mir zurückkam, erzählte er mir dass ihm der vernehmende Kommissar gesagt habe: Sie sind uns ja bekannt, Sie gehören einer hochkapitalistischen Familie in Schweden an.

Am 1. März 1945 wurde ich am Nachmittag zur Vernehmung in meiner Angelegenheit geruft, doch wurde ich danach nicht mehr in die Zelle, wo Wallenberg mit mir bisher war, zurückgeführt. Es war mir daher nich möglich, was ich gerne getan hätte, mich von ihm persönlich zu verabschieden, und für die erwiesene Kameradschaft zu danken.

Mitt namn är Gustav Richter och jag har just återkommit till Tyskland. Jag har blivit ombedd att berätta något om den svenske medborgaren Raoul Wallenbergs öde, vilket jag gärna skall göra.

Den 23 augusti 1944 tillfångatogs jag i Bukarest och fördes tillsammans med andra medlemmar av tyska beskickningen i Bukarest med flyg till Moskva, där jag den 7 september insattes i Lefortovskaja-fängelset. Den 17 januari 1945 överfördes jag till ryska inrikesministeriets fängelse, Ljubljanskaja, och den 31 januari 1945 kom jag där att dela cell med f.d. legationssekreteraren vid svenska beskickningen i Budapest, Raoul Wallenberg. Vi blev snart vänner. Vi tillbringade februari månad 1945 tillsammans i Ljubljanskaja-fängelset och han var då vid gott mod och på mycket gott humör. Han delade glädje och sorg med sina kamrater.

Herr Wallenberg berättade för mig att han skickats i tjänsten till Budapest för att fullgöra ett skyddsmaktsuppdrag. När de ryska trupperna trängt in i staden anmälde Wallenberg sig hos de sovjetryska militärmyndigheterna. Först hänvisades han och hans chaufför Langfelder från den ena ryska instansen till den andra. Slutligen häktades de bägge och fördes med tåg via Rumänien till Moskva, där de insattes i Ljubljanskaja-fängelset. Vid framkomsten till fängelset blev Wallenberg och Langfelder skilda åt.

För att skingra tankarna fördrev vi tiden med att prata om Rumänien, Ungern och Sverige. Därvid nämnde Wallenberg att han var mycket bekymrad över den belägenhet han hamnat i. Han sade flera gånger: vad kommer nu mina

anhöriga, min mor och min släkt att säga, när de får höra att jag sitter i fängelse i Ryssland.

Medan vi delade cell kom vi överens om att byta adresser för att kunna underrätta våra respektive anhöriga i händelse en av oss skulle återvända hem tidigare än den andre. Herr Wallenberg gav mig en papperslapp, på vilken han skrivit sitt namn. Som adress angav han utrikesdepartementet i Stockholm. Jag lovade herr Wallenberg att, om jag kom hem före honom, kontakta hans anhöriga, i första hand hans mor, och framföra hälsningar.

I början av februari 1945 avfattade Wallenberg efter att ha rådgjort med mig en skrivelse på tyska, vilken han riktade till fängelsedirektören och i vilken han som svensk protesterade mot behandlingen och häktningen samt begärde att i sin egenskap av svensk diplomat få sätta sig i förbindelse med svenska legationen i Moskva. Så länge vi satt tillsammans erhöll Wallenberg inte något som helst svar på denna skrivelse.

Medan Wallenberg och jag var cellkamrater fördes han endast en gång till förhör. Detta varade ungefär 1 à 1½ timme, och när Wallenberg efter förhöret återförts till cellen berättade han, att den kommissarie som lett förhöret sagt till honom: Er känner vi väl till, ni tillhör en storkapitalistisk familj i Sverige.

På eftermiddagen den 1 mars 1945 hämtades jag till förhör. Efter detta fick jag inte mer återvända till Wallenbergs och min gemensamma cell. Jag hade därför ingen möjlighet att, som jag skulle önskat, personligen ta farväl av honom och tacka honom för gott kamratskap.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

INK. BESK. MOSKVA
D. N:o 1 | 234
22.2.57
AVD. HP | GR. 80 | MÅL. Ea/R.W.

Nr.234
Stockholm den 16 februari 1957.
Överlämnas för förtrolig kännedom till t.f. Chargé d'Affaires Petri, Moskva.

/Sverker Åström/

Avskrift.

Förtroligt.

P.M.

Vid ett besök, som chargé d'affaires Lounkov idag avlade hos mig för att diskutera svensk-ryska besöksfrågor, tog han mot slutet av samtalet, med hänvisning till något som stått i Expressen, själv upp Wallenberg-svaret. Han sade, att sovjetregeringen talat "ur sitt hjärta" i denna sak och att vad som hänt var fruktansvärt. Man hade ju också beklagat. Man måste utgå från att, då undersökningen tagit så lång tid, vad som sagts "måste motsvara sanningen", varför de i dagarna av en viss Tänzer i Berlin lämnade uppgifterna "måste vara osanna". Hr Lounkov slutade med att - med visst eftertryck - säga, att det vore nödvändigt att i denna sak ådagalägga "beaucoup de prudence".

Jag gjorde ingen kommentar till vad Lounkov yttrade utom att jag på hans tydligt menande fråga, om jag dryftat Wallenberg-saken med ambassadör Sohlman - som han för övrigt råkat på väg in till mig - svarade, att denna tragiska fråga självfallet i dessa dagar i mycket hög grad uppfyllde oss.

Stockholm den 13 februari 1957.

R. Hichens Bergström

1632

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Pressbyrån

Stockholm den 19 februari 1957.
I 4 3 bil.

artiklar ang. Wallenberg
m.m.

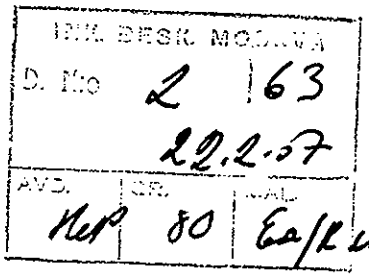

aa

Herr Ambassadråd,

./. Jag ber härmed att få översända ett klipp ur Ny Dag av den 19.2. innehållande en intervju med Gromyko om Wallenberg-affären samt ett ledarklipp om fallet Hermanson. På pressförfrågningar om Gromyko-uttalandet svarades att UD inte kommenterade de uppgifter, som där kom fram.

Med utmärkt högaktning
Göran Landberg
(Göran Landberg)

Ambassadrådet Petri,
M o s k v a.

Ny Dag 19.2.57

Gromyko och Sohlman intervjuade av Ny Dag

Wallenbergundersökningen anses avslutad

— Från vår korrespondent KARL STAF —

MOSKVA. Den omfattande undersökningen från sovjetregeringens sida för att få klarhet i frågan om Raoul Wallenbergs öde har inte bringat något nytt material i dagen utöver det memorandum, som överlämnats till svenska regeringen. Man beklagar i ledande sovjetkretsar djupt att ytterligare upplysningar och detaljer inte stått att uppbringa i det tragiska fallet.

Detta förklarade på måndagen utrikesminister Gromyko på Ny Dags förfrågan. Gromyko framhöll att undersökningarna i fallet Wallenberg torde kunna betraktas som avslutade.

Undersökningarna har varit ytterst omsorgsfulla och varje tänkbart spår har prövats. Det enda material som ger någon anvisning om vad som hänt Wallenberg sedan han spårlöst försvann, är det knapphändiga meddelande, som lämnades av den sedermera avlidne läkaren Smoltsov.

Politiska bedömare i Moskva anser att sovjetregeringen gjort sitt yttersta för att bringa full klarhet i fallet Wallenberg. Det finns ingen grund att antaga att den inte skulle ha lämnat utförligare upplysningar om sådana stått att uppbringa i all synnerhet som den under de senaste åren energiskt och beslutsamt sökt eliminera de överträdelser, som i det förgångna begåtts mot sovjetlagarna.

För sovjetmedborgarna framstår fallet Wallenberg som en av de många tragedier, som ägde rum under den allmänna förvirringen vid andra världskrigets slut. Det är härvidlag inte heller första gången som den nuvarande sovjetregeringen öppet och oförbehållsamt avslöjat brott, som begåtts av Beria och hans anhängare.

Sohlman: Inget nytt

Vid Ny Dags samtal med svenske Moskva-ambassadören Sohlman förklarade denne att han inte hade några ytterligare upplysningar att lämna om fallet Wallenberg. Sohlman hade f. ö. inte varit i förhindelse med sovjetmyndigheterna efter sitt sverigebesök.

Ny Dag-intervju med utrikesminister Gromyko

Nye sovjetiske utrikesministern Gromyko förklarade på måndagen vid ett samtal med Ny Dags Moskva-korrespondent Karl Staf att något nytt material om fallet Wallenberg inte är att vänta utan att undersökningarna torde kunna betraktas som avslutade.

De undersökningar som gjorts har varit ytterst omsorgsfulla och varje tänkbart spår har prövats. Det enda material av värde som man funnit, är emellertid det i noten till svenska regeringen omnämnda knapphändiga meddelandet från den sedermera avlidne läkaren Smoltsov. Fallet Wallenberg framstår som en av de många tragedier som ägde rum under förvirringen vid andra världskrigets slut.

Svenske ambassadören Rolf Sohlman hade vid vår tidnings förfrågan inte heller något nytt att meddela.

SIDAN FYRA

Fallet Hermansson

En svensk diplomat har blivit anmodad lämna Sovjetunionen på grund av otillåten verksamhet. Svenska utrikesdepartementet anför, att inga skäl för åtgärden förelegat. Tidigare har sovjetdiplomater anmodats lämna Sverige med liknande motiveringar, och Sovjetunionens utrikesdepartement har på enahanda sätt tillbakavisat beskyllningarna.

Den som menar att det gagnar ett rättfärdigt syfte må basunera ut, att det egna landets regering i sådana här fall alltid har rätt, och det andra landets myndigheter orätt, d. v. s. att allmänheten skall förmås att tro, att endast andra stater kompletterar sin försvarsmakt med ett underrättelseväsen, medan de svenska generalerna klarar sig utan kännedom om hur det är ställt ute i världen med den ena eller andra militära angelägenheten. Något som direkt strider emot vad som meddelats i exempelvis Ny Militär Tidskrift. Och i vår tid är som bekant termen militär angelägenhet ytterligt elastisk och omfattar såväl industriell kapacitet som råvaruförsörjning.

Vissa tidningar har också, ehuru med mindre morsk uppsyn än vanligt, handlat i enlighet med ovan angivna riktlinje i fallet Hermansson. För vår del kan vi endast säga, att vi — lika litet som övriga tidningar — har tillgång till de fakta som är nödvändiga för att kunna bedöma hur saken ligger till, och att följaktligen inget ställningstagande i det konkreta fallet kan göras. Det hör till elementär diplomatisk kutym att bestrida en beskyllning mot beskickningstjänsteman för otillåten verksamhet, varför det inte är till någon vägledning att sådant bestridande förekommit, tidigare från Sovjetunionens sida och nu från Sveriges.

I sammanhanget bör en korrigering göras. Expressen omnämner, att Sveriges dåvarande beskickningschef i Moskva, Vilhelm Assarsson, under det andra världskriget fick 24 timmars frist för att lämna landet, s[illegible] enligt vad sovjetmyndi[illegible] hävdade visat sig, att [illegible] via svenska beskickning[illegible] fiendehänder och att d[illegible] förrän i samband med fa[illegible]

Ny Dag 19.2.57

[illegible] meddelats i svensk [illegible]tta är ett oriktigt på[illegible] då vår tidning vid ett [illegible] informerat läsekretsen om denna sak.

I övrigt är det endast att hoppas — och att verka för — att ett sådant förhållande skall uppstå i världen, att spionage bortfaller som en umgängesform staterna emellan.

Petri/ATA

KUNGL. SVENSKA
BESKICKNINGEN

ang. R.W.

Moskva den 11 mars 1957. 19
Strängt förtroligt.

N:o 2/165		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. HP	GR. 80	MÅL. Ea/RW

Broder,

Min schweiziske kollega har meddelat följande.

Två österrikare hade i fängelset i Vladimir (omkring 200 km. från Moskva) varit kamrater med en schweizare vid namn Brücker. Österrikarna släpptes förra året och hade återvänt hem. Eftersom Brücker saknade anhöriga hade han brukat rikta de brev, som ibland tillätes honom, till sina forna cellkamrater.

Vid besök nyligen på schweiziska legationen i Wien hade de två österrikarna berättat att de i tidningarna sett uppgifter om att Wallenberg avlidit 1947. De hade funnit detta egendomligt, eftersom såväl de som Brücker träffat honom 1950.

Min schweiziske kollega förmodade att ovanstående redan inberättats till vår Wien-beskickning av schweiziska legationen.

Härvarande schweiziska legation, som hittills icke lyckats få personligen träffa Brücker, sökte sedan länge uppnå dennes frigivande. Han vore dömd till 25 års fängelse för icke närmare specificerade brott vilka förmodades ha samband med att han varit chaufför vid amerikanska ambassaden i Wien, där han häktades några år efter krigsslutet.

Av hänsyn till Brücker hemställer schweizarna att intet offentliggöres om honom och att inga ev. hänvändelser riktas till ryssarna utan föregående konsultation med härvarande legation.

12.3.57 A.T.P.

Utrikesrådet Sverker Åström,
Utrikesdepartementet.

Lennart Petri.

1633

Wachtmeister/ATA

KUNGL. SVENSKA
BESKICKNINGEN
ang. R.W.

Moskva den 25 mars 1957. 19

N:o 2/188		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. HP	GR. 80	MÅL. Ea/R.W.

Broder,

Ehuru jag icke känner något behov att ingå i svarsmål på beskyllningar från författaren Rudolph Philipp vill jag likväl passa på att korrigera en sakelig felaktighet i hans artikel i Vecko-Journalen nr. 11. Det framhålles där att jag skulle ha föreslagit avsändande av en skrivelse från fru von Dardel till Vorosjilov med begäran om nåd för Raoul Wallenberg.

Med anledning härav har jag konsulterat dossiern för att friska upp mitt minne av de då förda diskussionerna om olika alternativ för sakens vidare bedrivande. Av Lundbergs handbrev till mig den 8 februari 1955 framgår klart, att brevtanken uppstod i Stockholm till följd av ett råd till fru von Dardel av en frigiven fånge, som vittnat om Wallenberg. Rörande lämpligheten av brevets avsändande hade jag som framgår av telegramväxlingen ej ansett mig kunna ge råd i någondera riktningen. Däremot hade jag som min mening uttalat, att om familjen avsåge starta presskampanj det ej vore mycken idé skriva brevet till Vorosjilov. Brevlinjen förutsatte sålunda ytterligare tålamod.

Philipps uttalande att jag ansett att beskickningen ej borde anlitas som förmedlare av ett strikt personligt dokument som en nådeansökan, är däremot riktigt.

26. 2. 57 P.T.R.

Rolf Sohlman.

Kabinettssekreteraren L.Belfrage,
S t o c k h o l m.

Wachtmeister/ATA

KUNGL. SVENSKA
BESKICKNINGEN

P. Belikow-Böttcher
om R. Wallenberg.

Moskva den 6 april 1956. Förtroligt.		19
N:o 2/222		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. HP	GR. 80	MÅL. Ea/R.W.

Broder,

Felix Italiener, jfr handbrev Petri-Belfrage 10 september 1956, har vid ett av sina besök å beskickningen härförleden uppgivit att en honom bekant f.d. medfånge, tyske medborgaren Paul Belikow-Böttcher, skulle ha vittnesmål att lämna rörande Raoul Wallenberg. Jag nämnde Italieners uttalande för den kollega på tyska ambassaden som handlägger repatrieringsärenden. Denne konstaterade, att Belikow-Böttcher vore beskickningen bekant. Han vore bosatt i Kalinin och avlade alltsomoftast besök å beskickningen. Vid hans nästa besök skulle jag beredas tillfälle höra honom. Min kollega ville emellertid understryka, att man att döma av gjorda erfarenheter borde taga Belikows uttalanden med stor reservation.

I går hade jag tillfälle till ett samtal med Belikow. Denne uppgav sig vara född 1916 i Hagen, Westfahlen, till yrket textilarbetare. Han hade arresterats av ryssarna i Leipzig i maj 1947 och dömts för spionerі till 25 års straffarbete. Han hade numera frigivits efter att ha avtjänat straff i olika fängläger, huvudsakligen i Inta-området. Han hade fått ena ögat utslaget vid misshandel. Belikow åberopade närmare bekantskap med Tamvelius. I övrigt hade han under sin strafftid blott träffat en svensk, nämligen "Paul eller Raoul Wallenberg". Med denne hade han sammanträffat i Inta, läger nr 5, i augusti eller september 1948, där han och W. varit intagna tillsammans på sjukstugan i omkring 14 dagar. Därefter hade W. avförts

9.4.57 P.T.B.

Sekreteraren G. L o r e n t z o n,
Utrikesdepartementet.

ensam till okänd ort. I sjukstugan hade funnits ett 70-tal patienter. Belikow och Wallenberg hade legat så nära varandra att de kunnat samtala. W. hade varit svårt undernärd men i övrigt efter förhållandena vid god hälsa. Han vore "hoch und stark gebaut". Han hade berättat att han tillhörde en rik svensk familj, blivit tillfångatagen i Budapest och suttit fängslad i Moskva. Han hade misshandlats under förhör. B. nämnde ingenting om att W. sagt sig vara diplomat.

Mitt allmänna intryck av samtalet med Belikow överensstämmer i stort sett med min tyske kollegas. B:s uttalanden bar viss prägel av efterhandskonstruktion. Hans tvekan rörande W:s förnamn verkade inte riktigt äkta. Så känt som W:s namn numera måste vara i fångkretsar, förefaller en sådan tvekan hos en man som träffat W. svårförklarlig. Att B. själv heter Paul borde dessutom ha varit stöd för minnet.

Ehuru jag själv ej skulle vilja tillskriva Belikows vittnesmål något värde, har jag ändock velat ratinmässigt inrapportera samtalet med honom. En närmare uppfattning om Belikows allmänna tillförlitlighet torde bäst nås genom ett samtal med Tamvelius, om vilken B. tycktes ha en mycket fördelaktig uppfattning.

W. Wachtmeister.

kl. 10.30
17/4 Erhållit i handom av
v. utrikesminister Jakarov

INK. BESK. MOSKVA
D. N:o 11 | 28
17.4 1957
AVD. HP | GR. 80 | MÅL. Ea/R.W.

№ 28/Осс-Шв

17/4 U.D.

Министерство Иностранных Дел Союза ССР свидетельствует свое уважение Посольству Швеции и, ссылаясь на ноту Посольства от 19 февраля с.г., имеет честь сообщить, что в памятной записке Министерства от 6 февраля с.г. изложены все сведения, которые получены в результате тщательной и всесторонней проверки, произведенной компетентными советскими органами по данному вопросу. Какими-либо дополнительными сведениями Советское правительство, к сожалению, не располагает.

Москва "17" апреля 1957 года.

Министерство Иностранных Дел СССР 1

В ПОСОЛЬСТВО ШВЕЦИИ

Москва

Wachtmeister/ATA

KUNGL. SVENSKA
BESKICKNINGEN

Note on Raoul Wallenberg.
142 B. 19.2.57.

Moskva den 17 april 1957. 19

N:r 327.

Förtrolig. 2 bil.

N:o		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. HP	GR. 80	MÅL. Ea/R.W.

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

./. Härmed får jag vördsamt insända fotokopia och svensk översättning av note som jag idag mottagit av vice utrikesministern Zaharov rörande Raoul Wallenberg.

W. Wachtmeister.

16.4.57 D.T.P.

HP

Jun 24/4

МИНИСТЕРСТВО СВЯЗИ СССР

МЕЖДУНАРОДНАЯ ТЕЛЕГРАММА

ПРИЁМ 24 1938 го ч. м.
Вх. № 836
Принял: LUSHAGINA

821 STK

ПЕРЕДАЧА го ч. м.
№ связи
Передал:

Адрес: PC = SVENSK MOSCOU=

3 99
24.4 1957

Из RSX11 SSS STOCKHOLM 77/73 24 1615 № сл. го ч. м.

Служебные отметки: ETAT = a

HP 80 8a/R.W

99 FOELJANDE PRESSMEDDELANDE IDAG FOER PUBLICERING KL 19 CIT
TILL SVAR PAA DEN SVENSKA NOTEN DEN 19 FEBRUARI I WALLENBERGSA=
FFAEREN HAR SOVJETREGERINGENS UTRIKESMINISTERIUM MEDDELAT DEN
SVENSKA AMBASSADEN I MOSKVA ATT I MINISTERIETS PM DEN 6 FEBRUAR
ALLA UPPLYSNINGAR FRAMLAGTS VILKA ERHAALLITS SAASOM RESULTAT AV
EN OMSORGSFULL OCH ALLSIDIG UNDERSOEKNING AV VEDERBOERANDE
SOVJETORGAN SOVJETREGERINGEN FOERFOGAR TYVAERR ICKE OEVER
NAAGRA SOM HELST YTTERLIGARE UPPLYSNINGAR TILLAEGGES ~~DET I DEN~~

Тип. 7 УКЛ

МИНИСТЕРСТВО СВЯЗИ СССР

МЕЖДУНАРОДНАЯ ТЕЛЕГРАММА

ПРИЁМ го ч. м.
Вх. № 837
Принял: LUSHAGINA

821 STK

ПЕРЕДАЧА го ч. м.
№ связи
Передал:

Адрес:

Из BLANK 2 = № сл. го ч. м.

Служебные отметки:

NYA NOTEN SLUTCIT = CABINET *

Тип. 7 УКЛ

HP 80 Ea/RW

Moskva

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Pressbyrån

För publicering i press
och radio tidigast kl.
19 den 24 april 1957.

Pressmeddelande onsdagen den 24 april 1957.

Till svar på den svenska noten den 19 februari i Wallenbergsaffären har sovjetregeringens utrikesministerium meddelat den svenska ambassaden i Moskva att i ministeriets P.M. den 6 februari alla upplysningar framlagts vilka erhållits såsom resultat av en omsorgsfull och allsidig undersökning av vederbörande sovjetorgan. Sovjetregeringen förfogar tyvärr icke över några som helst ytterligare upplysningar, tillägges det i den nya noten.

F1

KUNGL. SVENSKA
BESKICKNINGEN
ang. sammanträde med
Wallenbergkommittén 3/11 1947.

Pol. I/B

Moskva den 6 maj 1957. 19		
Strängt förtroligt.		
N:o 2/250		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. HP	GR. 80	MÅL. Ba/R.U

Broder,

I brev den 14 februari har jag lämnat några upplysningar ur minnet om det i pressen omskrivna sammanträde med Wallenbergkommittén, som ägde rum på kanslihuset den 3 november 1947. Efter att nu ha läst genom mina tyvärr ganska kortfattade dagboksanteckningar, ber jag få tillägga följande.

Kallelsen till sammanträdet kom för Grafström och mig helt överraskande. Den uppväckte hos oss båda den livligaste tillfredsställelse. Läget var ju nämligen att utrikesförvaltningens efterforskningar, som jag sedan sommaren 1946 närmast hade hand om, hade lett till det resultatet att samtliga de spår som framkommit antingen kunnat visas vara ohållbara eller icke kunnat drivas längre, eftersom man råkat in i återvändsgränd av brist på ytterligare material. Under den tid jag hade ärendet omhand hade överdirektör von Dardel, resp. fru von Dardel regelbundet hållits informerade om gången av efterforskningarna. Trots ständigt upprepade hänvändelser hade utrikesdepartementet emellertid under ifrågavarande tid inte fått någon som helst faktisk uppgift ur eller annan kännedom om det - enligt vad det uppgavs - omfattande och beviskraftiga material varöver Wallenberg-kommittén förfogade. Inför sammanträdet hoppades Grafström och jag, att överdirektör och fru von Dardels negativa inställning skulle visa sig icke delas av alla medlemmar av Wallenberg-kommittén. Personligen

Eg 7/1-57

Utrikesrådet Å s t r ö m,
Utrikesdepartementet.

fäste jag särskilda förväntningar vid närvaron av advokaten Schartau och f.d. generaldirektör Örne, för vilkens verksamhet jag av särskilda skäl alltsedan skolåren livligt intresserat mig men som jag aldrig träffat.

Sammanträdets förlopp innebar ur ovannämnda synpunkt en stor missräkning. Undéns vädjan till kommittén att ställa sitt material, som även av Schartau och Örne betecknades som övertygande, till departementets förfogande avvisades. Det var förgäves som Undén framhöll, att utrikesdepartementets efte forskningar inte rimligen kunde äga och givetvis icke ägde annat syfte än kommitténs egen verksamhet, nämligen att få klarhet i vad som hänt Raoul Wallenberg, fastställa hans vistelseort och få honom återbördad till Sverige. Utrikesdepartementet hade fått många uppslag från våra beskickningar och från enskilda personer, svenska och utländska, med personlig erfarenhet av krigsslutets omstörtningar med vad det innebar av häktningar, lägervistelse etc. Samtliga spår hade noga, i all den utsträckning som varit möjlig, prövats och undersökts. Materialet vore emellertid genomgående knapphändigt. Utrikesdepartementets livliga önskan vore, att det skulle bli möjligt komplettera de ofullständiga uppgifter, varöver departementet förfogade, med hjälp av det enligt utsago omfattande dokumentmaterial, som kommittén insamlat. Kanske kunde man på så sätt, sade Undén, få fram de felande länkarna i en indiciekedja.

Kommittén avböjde emellertid att lämna några dylika upplysningar eller på annat sätt underlätta utrikesdepartementets efterforskningar. Som grund angavs det för mig personligen helt obegripliga skälet att det skulle "läcka" från utrikesdepartementet till pressen. Här uppstod nu en diskussion mellan Grafström och några kommittéledamöter. Detaljerna minns jag inte, men jag erinrar mig mycket tydligt hur belåten Grafström var, när vi gick tillbaka till utrikesdepartementet, över att så över-

tygande - som han i fåvitsko inbillade sig - ha kunnat tillbakavisa dessa kommitténs förebråelser.

Örnes insats vid mötet var för mig en stor besvikelse. Han verkade gammal och utbränd. Efter det i mitt brev den 14 februari omnämnda meningsutbytet om folkbokföringen i Sovjetunionen, USA och Sverige, satt han hela tiden tyst och tittade ned på bordet.

Advokaten Schartau ställde vissa, från hans utgångspunkter fullt berättigade frågor, som besvarades av Undén, och en verklig diskussion kom igång. Schartau hade emellertid en mycket bristfällig kännedom om det efterforskningsarbete, som utförts inom departementet. Det var uppenbart, att han icke orienterats om de fortlöpande besked som lämnats överdirektör och fru von Dardel. Det var därför mycket lätt för Undén att tillbakavisa den kritik Schartau riktade mot departementet för bristande effektivitet vid följandet av vissa angivna spår. Undén, som var i bästa debattörform, hade ingen som helst svårighet att uppvisa det orimliga i vad Schartau på vissa punkter sagt och gjorde detta med en logisk skärpa, som måste ha känts ganska besvärande för en så framstående advokat som Schartau.

Under sammanträdets gång förekom det vid ett par tillfällen, att statsminister Erlander själv svarade på några av de mera allmänt hållna förebråelserna mot departementet. Till skillnad från utrikesministern kände emellertid statsministern, som naturligt var, inte dossierna. Han accepterade därför, enligt sina dagboksanteckningar, på ett par punkter, utan att referera till Undén, uppgifter från kommittéledamöternas sida som icke stämde med verkliga förhållandet.

Om det mellan Schartau och Undén förekommit en regelrätt och, med reservation för Schartaus bristfälliga kännedom om det faktiska materialet, rimligt underbyggd diskussion var detta inte längre fallet när fru Bellander kom in i bilden. Hennes inlägg präglades av "kvinnlig logik" i högsta grad. Hon bytte åsikter ständigt och var helt oemottaglig för argument. Hon retade härigenom upp Undén i hög grad. På mig

verkade det, som om advokaten Schartau varit ganska generad över att ha blivit associerad med dylik argumentering.

Fru Bellander förklarade avslutningsvis, att Wallenbergkommittén övervägde att ordna folkmöten ute i landet "för att därigenom påverka Stalin".

Fru Bellanders s.k. minnesprotokoll från sammanträdet, offentliggjort i Veckojournalen 1957:8, ter sig mot bakgrunden av mina egna anteckningar och minnesbilder som ett ganska förbluffande dokument. Det gör på mig närmast intrycket av att, sedan någon tid förflutit, ha nedskrivits av en person för vilken fru Bellander redogjort för vad som för henne tedde sig som sammanträdets facit.

I ett uttalande för Dagens Nyheter den 12 februari om ifrågavarande sammanträde har Schartau sagt att det bevismaterial varöver Wallenbergkommittén förfogade hösten 1947 legat till grund för ett utlåtande från kommitténs sida som "helt överensstämde" med det som avgavs av justitieråden Eklund och Lind i början av 1956. Om jag rätt förstod vad Lorentzon sade mig nyligen i Stockholm skulle emellertid kommittén icke 1947 ha förfogat över något av det material på vilket de två justitieråden byggde sina slutsatser.

Lennart Petri

KUNGL. SVENSKA BESKICKNINGEN
ang. efterforskningarna efter Raoul Wallenberg

Petri/Bg

Moskva den 7 maj 1957.19 Strängt förtroligt.		
N:o 2/251		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. HP	GR. 80	MÅL. 8a/R.W.

Broder,

Vid mitt besök i Stockholm i april fick jag av Lorentzon veta, att redaktör af Sandeberg på sin tid givit ett av de uppslag som visat sig leda till resultat i forskningarna efter Raoul Wallenbergs öde.

Som ett bidrag till dessa efterforskningars historia vill jag meddela vad jag har mig bekant om anledningen till att af Sandebergs uppgifter icke från början vunno tilltro. Må det vara mig tillåtet att dessförinnan ge uttryck åt min stora personliga lättnad över att ha fått bekräftelse på att samtliga de uppslag som framkommo och spår som följdes under den tid jag hade hand om ärendet (sommaren 1946 - januari 1948), och vilka av Grafström och mig, på grundval av de mycket begränsade kontrollmöjligheter vi då ägde, betraktades såsom falska, också visat sig vara det. Wallenbergskommittén hävdade ju på den tiden att den hade "bindande bevismaterial" om Raoul Wallenbergs öde. Vari detta material bestod fick vi i utrikesdepartementet, så länge jag sysslade med ärendet, aldrig någon kännedom om, såsom jag framhållit i mitt brev till Dig den 6 maj.

Personligen träffade jag aldrig redaktör af Sandeberg när han återkom från den fångenskap ur

Exp. 7/5-57

Utrikesrådet Å s t r ö m,
Utrikesdepartementet.

vilken han, för övrigt efter åtskilliga ansträngningar från utrikesdepartementets sida, befriats. Han togs emot av Grafström som ju då var politisk chef. Grafström berättade omedelbart efteråt att han frågat af Sandeberg, om denne hade sig något bekant om andra svenskar i rysk fångenskap eller om han på något sätt hört talas om Raoul Wallenberg. af Sandeberg hade tagit sig med handen över pannan och sagt, att han inte erinrade sig något dylikt. Raoul Wallenbergs namn hade han, om jag minns rätt, överhuvud aldrig hört nämnas. (Vid denna tidpunkt hade Grafström måhända ännu icke reda på att det var vanligt att undernärda fångar drabbades av tillfällig minnesförlust.)

Någon tid senare började af Sandeberg skriva artiklar om sina upplevelser. Det är alldeles riktigt att trovärdigheten däri bedömdes såsom låg av de tjänstemän som hade möjlighet kontrollera hans uppgifter. Hans skildringar av beskickningen i Berlin förklarades på åtskilliga punkter intet ha med verkligheten att göra. För ingen av oss i utrikesdepartementet kunde det t.ex. te sig särskilt trovärdigt att en person, som tydligtvis avsågs vara Ärnfast, skildrades som en klädsprätt den där satt och groggade vid skrivbordet i ämbetsrummet. Möjligen påverkades uppfattningen om Sandebergs trovärdighet även av det förhållandet att han, om jag nu minns rätt, trots inbjudan hållit sig utanför den svenska gemenskapen under bombardemangen i samband med Berlins fall och i stället tytt sig till sina tyska meningsfränder. Med rätt eller orätt - jag befann mig själv utomlands hela kriget och har veterligen aldrig läst en rad av vad af Sandeberg skrev under denna tid - betraktades af Sandeberg såsom nazistsympatisör. För svenska medborgare med dylik politisk inställning hyste man ju 1946 gemenligen ringa aktning. Särskilt i Grafströms ögon torde af Sandebergs politiska förflutna - med vilket Grafström var välbekant från sin tjänstgöring på pressbyrån under kriget - ha varit ägnat att starkt nedsätta hans allmänna tillförlit-

lighet.

Huruvida det uppslag af Sandeberg gav, och som enligt Lorentzon ledde fram till det viktiga vittnet Hille, kunnat utnyttjas 1946-47, innan krigsfångarna ännu börjat i någon större utsträckning få återvända till Tyskland, har jag ingen kännedom om. Hille själv frigavs ju först 1953.

Lennart Petri

KUNGL. SVENSKA BESKICKNINGEN
ang. efterforskningarna efter Raoul Wallenberg.

Petri/Bg

Moskva den 7 maj 1957. 19		
~~Strängt förtroligt.~~		
N:o 2/252		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. HP	GR. 80	MÅL. 8a/R.W

Broder,

Såsom ytterligare bidrag till Wallenbergsefterforskningarnas historia vill jag, för det intresse det hava kan, berätta följande.

Den ursprungliga grundvalen för angreppen från familjen von Dardels sida mot utrikesledningen och departementet för bristande energi o.s.v. i efterforskningarna utgjorde, såvitt jag nu efter mer än tio år kan erinra mig, ett omkring årsskiftet 1945-46 uppsatt P.M. av Killander om vad som dittills förekommit i ärendet. I detta ganska utförliga dokument, som finns på dossiern, redovisas bl.a. de upprepade instruktionerna till dåvarande sändebudet Söderblom i Moskva att göra démarcher i sovjetiska utrikesministeriet. Det får nog medges, att denna P.M., som ju var avsedd uteslutande för internt bruk, inte gav ett särskilt gott intryck av ärendets handläggning under de första månaderna efter försvinnandet. På begäran lämnade Grafström någon gång på våren 1946 en avskrift av denna P.M., för personlig kännedom givetvis, till överdirektör eller fru von Dardel. Den utnyttjades sedan i hög grad av Philipp i dennes bok.

Med Philipp var jag aldrig i kontakt, då eller senare. Jag hörde första gången talas om honom på våren 1946, då fil.kand Margareta Bauer, en bekant från studenttiden i Lund, som sedermera varit skrivbiträde i Bukarest under tiden för Raoul Wallenbergs verksamhet

Exp. 7/5-57

Utrikesrådet
Åström,
Utrikesdepartementet.

och försvinnande, ringde upp mig ganska sent en kväll. Hon var upprörd över en telefonpåringning som hon just haft av en person, som sagt sig vara redaktör Philipp och som på svenska med stark tysk brytning ställt henne diverse frågor om förhållandena vid beskickningen i Budapest. Hon hade svarat, att hon inte ville göra några uttalanden för pressen vilket resulterat i att den frågande blivit ovettig. Philipp nämner detta telefonsamtal i sin bok.

Kort tid senare ringde Philipp några gånger till utrikesdepartementet, där han hänvisades till pressbyrån och begärde upplysningar i Wallenberg-ärendet. Frychius gav, på uppdrag av Grafström, de besked, som kunde ges. Det resulterade bl.a. i att Philipp en gång bad Frychius "hälsa Grafström, att det är bäst han aktar sig för jag är gammal fäktare". Efter detta uttalande, liksom de upplysningar om Philipps person som lämnades av personer som kände honom (bl.a., om jag minns rätt, av nuvarande österrikiske statssekreteraren Kreisky) ansågo vi oss inte böra ta någon särskild notis om denne pressman. Hans nära förbindelser med familjen von Dardel var oss obekanta intill dess hans bok kom ut. Där fick jag läsa flera meddelanden som jag personligen intelefonerat till överdirektör von Dardel under understrykande, att upplysningarna, i sakens intresse likaväl som i utrikesdepartementets, vore strängt förtroliga."

Det var intet angenämt uppdrag att handlägga Wallenbergärendet. Från departementets sida gjorde vi verkligen så gott vi kunde för att få fram nya spår och följa alla uppslag. Familjen von Dardel och Wallenberg-kommittén inte bara inte hjälpte oss, trots att de sade sig ha övertygande bevismaterial till sitt förfogande, utan sökte vid alla tillfällen rikta hård kritik, som sedermera visat sig vara oberättigad, mot sättet för efterforskningarnas bedrivande. Jag bortser här från den ovanför min horisont liggande frågan i vilken utsträckning och med vilken skärpa diplomatiska framställningar skulle

göras i Moskva. Av fru von Dardel fick jag vid ibland timslånga samtal höra de häftigaste anklagelser mot tjänstemän inom utrikesförvaltningen. Hon betecknade Gunnar Hägglöf, då sändebud i Moskva och Assarsson, biträdande kabinettsekreterare, som mördare, och gav vid ett tillfälle tydligt tillkänna sin mening att jag var åtminstone en medbrottsling. Oviljan mot Hägglöf grundade sig framför allt, om jag minns rätt, på att han, enligt vad hon påstod, vägrat ta emot henne på Grand Hotel och istället gått på promenad med sin fru inför fru von Dardels ögon. (Detta förhållande föreföll på den tiden spela en stor roll i Wallenberg-kommitténs negativa inställning till departementet). Assarssons brott bestod i att han - enligt vad han själv berättade i de mildaste former - sökt för den stackars modern, vars tragiska belägenhet ju var uppenbar och som vi hela tiden räknade med som en fullt ursäktlig förklaring till hennes uttalanden, förklara att det kanske vore bäst om hon sökte vänja sig vid den fruktansvärda tanken att hennes son trots allt inte var i livet.

Min sista befattning i departementet med Wallenbergsärendet, var en föredragning inför konstitutionsutskottet på senvintern eller våren 1948. Då hade Anger eljest övertagit ärendet i samband med att jag lämnade politiska avdelningen. KU hade bett att få se handlingarna. För att skydda de personer som redan lämnat uppgifter och för att icke i onödan avskräcka andra från att berätta vad de kunde veta, bestämde Excellensen att handlingarna inte skulle överlämnas utan i stället muntligen föredragas. Jag lämnade med dossiererna på bordet en timslång redogörelse för vad utrikesdepartementet gjort i frågan med livligt beklagande av att Wallenberg-kommittén vägrat ge departementet del av sitt enligt egen uppgift så innehållsrika material. I anslutning härtill uppstod en diskussion med professor Håstad. Han åberopade olika uttalanden av Philipp, som han högeligen lovordade som en mycket skarpsinnig person. Med understrykande av att jag, liksom litet som någon av de andra tjänstemän som sysslade med Wallenbergsärendet i utrikesdepartementet, aldrig haft förmånen att träffa Philipp, som tydligtvis föredrog att gå sina egna vägar, sade jag mig vilja till ytterligare belysning, utöver vad professor Håstad sagt, av Philipps person, berätta om det praktiskt taget enda mellanhavande vi haft med honom. När

jag därefter redogjort för Philipps ovan omtalade hälsning genom Frychius till Grafström och utskottsledamöternas munterhet lagt sig, tillfogade professor Håstad, att det var riktigt, att Philipp vore en originell herre. Han skulle, sade han, kunna för utskottet relatera ännu mera frapperande exempel på dennes originalitet. Jag tillät mig genmäla, att jag förmodade dessa exempel icke skulle vara ägnade att stärka utrikesdepartementets förtroende till Philipps person. Emellertid ville jag begagna tillfället vädja till professor Håstad, som tydligvis väl kände vederbörande, att söka förmå Philipp till samarbete med utrikesdepartementet i efterforskningarnas intresse. Vi skulle med intresse ta emot besök av honom. Professor Håstad sade sig icke kunna lova något för Philipps del.

Lennart Petri

Petri/bn

KUNGL. SVENSKA
BESKICKNINGEN
blåbok om Wallenberg.

Moskva den 7 maj 1957. 19 P 2		
N:o 2/261		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. HP	GR. 80	MÅL. 8a/R.W.

Broder,

Vänligen sänd oss tre exemplar av vårens blåbok om Raoul Wallenberg. Tidigare översända exemplar ha råkat på villovägar.

Lennart Petri

Förste Sekreteraren Lorentzon,
Utrikesdepartementet.

exp. 9/5-57

Ur Rudolph Philipps rödbok:

OERHÖRT,

Vad hände vid sammanträdet om Raoul Wallenberg i Kanslihuset den 3 november 1947? En rad sensationella detaljer från detta möte

Fru Birgitta de Vylder-Bellanders minnesprotokoll från sammanträdet med statsminister Erlander och utrikesminister Undén den 3 november 1947.

Till sammanträdet kallades och var närvarande: som ställföreträdare för författaren Rudolph Philipp fru Birgitta Bellander och civilingenjör Guy von Dardel (Raoul Wallenbergs halvbror) och från Raoul Wallenberg-undersökningskommittén generaldirektör Anders Örne och advokat Yngve Schartau.

Den 3 november 1947 sammankallades vi och slog oss ner vid bordet med regeringens och UD:s representanter: statsminister Tage Erlander, utrikesminister Östen Undén, utrikesrådet och chefen för UD:s politiska avdelning Sven Grafström samt sekreterare Lennart Petri, UD:s dåvarande referent för Wallenbergsaken. Jag hade försett mig med penna och block. Vi hade i förväg, Guy von Dardel och jag, ingående diskuterat allt med Rudolph Philipp och framfört hans åsikter till undersökningskommitténs representant Anders Örne.

Placeringen vid bordet var följande: Erlander, Örne, Grafström, Petri, von Dardel, Schartau, fru Bellander, Undén. Stelheten var påfallande och ömsesidig. Erlander öppnade sammanträdet med att säga, att meningen med att man kallat oss var en önskan från regeringens respektive UD:s sida att få del av de vittnesmål och dokument som familjen von Dardel resp. förf. Rudolph Philipp har i denna sak, vilka ej finns i UD:s Wallenberg-dossier. Örne tog då till orda. Han sade mycket lugnt och lågmält, att undersökningskommittén under sitt arbete haft det bestämda intrycket, att UD ej gjort vad man kunnat förvänta sig och begära i denna sak. Örne hade under arbetets gång sett framför sig en syn. Den synen var följande: *En man ligger i vattnet och håller på att drunkna och några herrar står på stranden och vill inte försöka hjälpa honom, därför att de är rädda att blöta ner sina byxor.* Undén blev blodröd i ansiktet och reste sig till hälften upp. Jag minns inte vad han sade, ty vi blev alla så förbluffade. Han röt till och blängde ilsket på Anders Örne. Örne blev också mycket upprörd och tillfogade:

»Vi kommer inte att utlämna några vittnesmål till UD, då vi riskerar vittnenas liv genom era metoder och då ni dessutom desavouerar våra vittnen.»

Sedan tog Örne envist under de två timmar, som följde. Han var så blek att jag trodde att han skulle få ett slaganfall, men han följde intensivt med hela tiden den ofta heta diskussionen. Jag antecknade så mycket som möjligt på mitt block, dock kunde jag inte hinna få ner allt. Undén kastade fram, att Raoul Wallenberg mycket väl kunde ha omkommit under striderna vid Pest, »där var ju sådant kaos och sådant bombardemang». Vi gendrev honom med att vi genom våra vittnen visste att Raoul Wallenberg var i rysk fångenskap. Jag påpekade, att ryssarna själva gett ett kvitto på, att de har tagit Raoul Wallenberg.

Undén: »Men kan man förstå då, varför de skulle hålla honom fängslad, fru Bellander?»

Fru Bellander: »De misstänkte honom för att vara spion. Ryssarna förstår ju inte något sådant som humanitärt arbete. De tyckte väl att det var något misstänkt med en människa som utsatte sig för den största livsrisk för att rädda främmande människor.»

Undén: »Men de släppte ju den där *nazisten Sandegård* från Stockholms-Tidningen?»

Fru Bellander: »Menar excellens *redaktör Edward af Sandeberg?* Jag vet att han inte är nazist. Det är mycket orätt och oklokt av excellensen att på detta sätt stämpla en människa utan anledning. *Han är lika litet nazist som excellensen och jag är det.*»

Undén: »Ja, men han var ju vid den där Skandinaviska Telegrambyrån i Berlin. Hur var det med det där?»

Han vände sig till Grafström som sökte i sina papper.

Fru Bellander: »Han var anställd vid byrån i egenskap av journalist.»

Det byttes några ord mellan Grafström och Undén om Skandinaviska byråns verksamhet.

Undén: »Fallet Wallenberg utnyttjas ju av allehanda äventyrare till att endast pressa pengar ur Raoul Wallenbergs familj.»

Guy von Dardel: »Det har bara skett en gång, mannen vid ungerska gränsen. Författaren Philipp avrådde helt från att man skulle betala ut den begärda summan. Det var vår familj som bestämde att utbetalningen skulle ske.»

Fru Bellander: »Det är väl inte underligt om en mor vill göra sitt yttersta för att återfå sin son, även om hon då riskerar att utnyttjas av banditer.»

Undén: »Varför vill ni inte ge oss uppgifter på de vittnen ni har?»

Guy von Dardel: »Därför att ni skadat de vittnen ni hittills fått av oss genom att använda felaktiga förhörsmetoder.»

Undén och de övriga i UD var märkbart generade efter yttrandet. Jag tillfogade, att UD hittills misskrediterat varje vittne vi lämnat till UD.

Undén: »*Men hur kan ni begära att ryssarna skall kunna ta reda på var Raoul Wallenberg finns, om ni inte själva vill tala om det för dem?*»

Fru Bellander: »Det är inte den bestulnes sak att berätta för tjuven var han lagt sitt tjuvgods! Det är ryssarna som har redovisningsskyldighet för oss, inte vi för dem. Och förresten, om vi skulle säga dem, var Wallenberg fanns — i det fängelset och den cellen för fjorton dagar sedan — skulle de självklart förflytta honom till annat fängelse och säga: 'Han var tyvärr inte där.'»

Undén påpekade nu, att svenske ministern i Moskva, Rolf Sohlman, som är gift med en ryska, hade

en svåger som varit officer i Röda armén. Denne hade försvunnit i kriget. Det var alltså sannolikt, menade Undén, att också Wallenberg omkommit genom någon krigshandling. Advokat Schartau replikerade att fallen inte kunde jämföras. I det ena var det fråga om en officer som på grund av sin tjänst utsatte sig för livsfara, i det andra rörde det sig om en svensk diplomat som inte hade med krigföringen att skaffa och som till yttermera visso enligt försäkran både från vice utrikesminister Dekanossov och ambassadören i Stockholm, Madame Kollontay, (ändertagits av rysk militärmyndighet och förts till Moskva.

Sedan frågade Undén, om kommittén skulle ha accepterat en förklaring från amerikanska utrikesdepartementet om att en svensk, som försvunnit i USA, inte kunnat återfinnas trots att man gjort efterforskningar. Schartau svarade, att en dylik förklaring från USA skulle ha mottagits som ett slutgiltigt besked.

Undén blev påtagligt irriterad och sade i ironisk ton: »Jaså, herrarna skulle ha trott på en sådan försäkran från amerikanskt håll, varför det då?»

Schartau svarade, att man i det amerikanska fallet skulle kunna få kännedom om de åtgärder som vidtagits och möjlighet att kontrollera undersökningsarbetet. Men när det gällde de ryska efterforskningarna efter Wallenberg hade man inte fått några som helst uppgifter om Moskvas åtgärder. Man visste bara, att inte ens de från svensk sida namngivna ryska officerarna, som eskorterat Wallenberg från Budapest, hade blivit hörda i saken.

Undén: »Vad vet man i kommittén om folkbokföringen i Sovjet och USA?»

Schartau svarade att man inte kände till något om den saken. Undén förklarade då, att båda dessa länder saknade ordnad folkbokföring och hävdade, att okunnigheten om detta enligt hans förmenande viktiga förhållande var tillräckligt för att diskvalificera kommitténs utredningsresultat. Schartau invände emellertid, att denna fråga hade lika litet att skaffa med problemet Wallenberg som Undéns tidigare jämförelse med envoyén Sohlmans svåger. Ty Raoul Wallenberg kunde varken som diplomat eller rysk fånge förekomma i någon folkbokföring.

Erlander: »Det är så svagt, advokat Schartau, det är så svagt.»

Undén: vänd till mig: »Den här s. k. Wallenbergaktionen, vad ska den nu vara bra för? Den är bara till för att jaga upp en känslostorm hos allmänheten.»

Fru Bellander: »Vi jagar inte upp en känslostorm. Vi stöder oss på fakta och bevis. Men det skulle nog inte skada med lite mera känsla i den här saken från er sida. Här talas t. ex. hela tiden om 'fallet Wallenberg'. Det är inte ett fall utan en människa det gäller. Förresten har vi nått ett resultat, som det hittills inte lyckats UD att få. Vi har fått svar från ryssarna i augusti.»

Undén: upphragt: »Det var inte ett svar till aktionen utan till UD efter vårt outtröttliga arbete, efter Söderbloms förfrågningar i Moskva.»

Fru Bellander: »Vi får väl räkna det som femtio procent till oss var då.»

Undén: hånfullt skrattande: »Femtio procent! Nej, vet fru Bellander, det är ju löjligt, femtio procent!»

Fru Bellander: »Jag citerar bara det statsministern sade till ingenjör von Dardel och mig, då vi efter det ryska svaret besökte honom.»

Undén vände sig häftigt mot Erlander: »Har du sagt det?»

Erlander: generad: »Jo det var när du var bortrest i augusti, som fru Bellander och ingenjör von Dardel var uppe hos mig, och då kom vi överens om att betrakta det så.»

Undén mumlade förargat och Erlander såg mycket deprimerad ut.

Fru Bellander: »Vi kommer inte att uppge arbetet förrän vi nått ett resultat. Vi tror mer på uttalandet av fyra trovärdiga, aktade svenska medborgare, dvs. undersökningskommitténs utsagor, än på svaret av en representant från en diktaturstat, som har all anledning att dra sig ifrån ansvaret.»

Undén: »*Menar fru Bellander att Vysjinskij ljuger?*»

Fru Bellander: »*Ja, det menar jag.*»

Undén: »Det är ju oerhört! Det är ju oerhört!»

Vid ett tillfälle frågade jag Grafström, vad som var orsaken till att UD i uttalanden för pressen ljugit och påstått, att vi ej fått tillstånd av kabinettssekreterare Beck-Friis att ställa de konfidentiella papper, som innehas av författaren Rudolph Philipp, till undersökningskommitténs förfogande.

Grafström: »Jag beklagar de misstag som här begåtts.»

Fru Bellander: »Ni lovade att dementera er uppgift i pressen men gjorde det inte. Det fick vi göra själva i ett öppet brev till pressen.»

Grafström: »Det var förargligt att det blev bortglömt.»

Vid ett par tillfällen talade Undén i föraktfull ton om »den där Philipp», vilket föranledde Guy och mig att påpeka, att författaren Philipp är en synnerligen skarpsynt, klok och kunnig man, vilka yttranden mottogs med kall tystnad av regeringens och UD:s representanter.

En stund innan sammanträdets slut bugade sig Erlander och gick. Efter två timmars diskussion sade Undén till slut:

»Så ni vill alltså inte utlämna några vittnesmål till UD?»

Ett enstämmigt nej blev svaret. Undén suckade. När vi bröt upp sade Anders Örne till Undén:

»*Vi hoppas och tror att det skall komma den dag då svenska regeringen och UD ej skall kunna underlåta att kräva Raoul Wallenberg tillbaka.*»

Undén: Hur ska ryssarna kunna ta reda på Wallenberg, om ni inte talar om för dem, var han befinner sig?

Fru Bellander: Det är inte den bestulnes sak att berätta för tjuven var han har lagt sitt tjuvgods.

Örne: Herrarna på stranden vill inte hjälpa den drunknade, därför att de är rädda att blöta ner byxorna.

Erlander: Det är så svagt, advokat Schartau, det är så svagt.

Rudolph Philipp: Nu måste papperen läggas på bordet

Jag hade för avsikt att inte börja publicera utdrag ur min »rödbok» om kampen för Raoul Wallenberg — i vilken detta protokoll är ett av hundratals likvärdiga dokument — förrän jag fått kännedom om regeringens bebådade svar på den nya ryska noten. Jag har aldrig använt större våld än situationen kräver och aldrig publicerat något för sensationens skull.

Men den 29 februari publicerade Mia Leche Löfgren i Göteborgs Handelstidning utan att jag hade en aning om saken de första uppgifterna om ett sammanträffande mellan regeringen och representanter för Wallenbergsaktionen, som ägde rum på UD hösten 1947. Lika överraskad blev jag, då jag omedelbart därefter i Dagens Nyheter läste en intervju med en av deltagarna i sammanträdet, advokaten Yngve Schartau. Då jag visste att ordförande i Wallenbergsaktionen, fru Birgitta de Vylder-Bellander, omedelbart efter sammanträdet hade renskrivit sina minnesanteckningar från detta, bad jag henne läsa upp sitt minnesprotokoll för advokat Schartau. Hon meddelade mig samma dag att advokaten, sedan han hört protokollet, hade förklarat att detta helt stämde överens med verkligheten.

Trots allt skulle jag ha tigit även nu, om inte vissa tidningar — Ny Tid, Aftonbladet etc. — hade betvivlat riktigheten i fru Leches och advokat Schartaus uttalanden. Jag kan intyga, att fru Bellander och Guy von Dardel efter sammanträdet den 3 november 1947 för mig refererade vad som förekommit. Även Anders Örne lämnade mig en redogörelse för allt som hänt. Fru Bellander informerade dessutom redaktör af Sandeberg om vad som sagts beträffande honom.

Rudolph Philipp

Våra vittnen förråddes genom slarv

Några punkter i fru Bellanders protokoll kan behöva förklaras närmare.

Från november 1946 till mitten av december 1951, när mitt samarbete med dåvarande kabinettssekreteraren Arne Lundberg började, vägrade jag konsekvent att överlämna våra vittnesmål till UD. Vi hade tyvärr upprepade gånger fått erfara, att våra vittnen bakom järnridån och deras anhöriga råkat illa ut på grund av UD:s slarv och indiskretion. En f. d. ungersk riksbanksdirektör t. ex., som vid en resa till utlandet lämnade oss viktiga upplysningar, vilka vi vidarebefordrade till UD, blev efter sin hemkomst omhändertagen av hemliga polisen i Ungern och hjärntvättad. Andra vittnen försvann. Många förskrämda människor ändrade eller t. o. m. återkallade de uppgifter, som de tidigare lämnat mina utsända.

Så kunde regeringen »med gott samvete» genom statsministern och utrikesministern informera riksdagen om att »UD gjort allt som står i mänsklig makt men att *tyvärr alla spår hittills visat sig värdelösa*.» Detta skedde i flera interpellationssvar från november 1946 till maj 1951 — vid den senare tidpunkten hade Arne Lundberg redan i flera månader varit Undéns närmaste man.

Sommaren 1951 föreslog jag Lundberg, att vi skulle lägga fram allt vårt av UD ännu inte diskrediterade bevismaterial för en högt kvalificerad jurist, för vars objektivitet och obetingade diskretion både vi och regeringen kunde ha fullt förtroende, t. ex. riksmarskalken Birger Ekeberg. Detta förslag, på vilket jag aldrig fått något svar, publicerade jag också. Först efter en tio månaders uppmjukningskampanj lyckades jag förmå utrikesledningen att uppge sitt motstånd och inleda ett samarbete med mig på jämnställd fot.

En viktig orsak till att Undén slutligen gav vika var att jag kände till de missgrepp, som UD gjort sig skyldigt till i denna sak. Utrikesministern lät mig nu dirigera det rutinmässiga efterforskningsarbetet och personligen genomföra de livsfarliga uppgifterna. Så och bara så köpte sig regeringen lugn och slapp i fem års tid obehagliga frågor i riksdagen och pressen om Wallenberg. Men när det gällde att få regeringen att använda det gamla och nya bevismaterialet för noter och demarcher till Moskva, måste Raouls familj och jag kämpa med Lundberg i månader. Jag vill emellertid framhålla att Lundberg tillsammans med Sven Dahlman ändå var den bästa medarbetare jag lärt känna bland diplomater.

»Mannen vid ungerska gränsen», som Undén och Guy von Dardel talade om, var en NKVD-agent, som lovat att Raoul skulle komma tillbaka, om en viss lösensumma utbetalades, von Dardel hade av UD fått ett kabinettspass för att resa och uppsöka mannen, men detta hade ungerska legationen i Stockholm fått reda på genom en UD-mans lösmynthet. Därför kunde han inte resa till Budapest legalt. Undén hade således ingen anledning att förebrå fru von Dardel, att hon som mor trots min avrådan lät Guy fara till ungerska gränsen.

Rudolph Philipp.

Wachtmeister/ATA

KUNGL. SVENSKA
BESKICKNINGEN

Moskva den 17 juni 1957. 19

Strängt förtroligt.

HP 80 N:o 2/361 1 bil. BIL.

INK. D. N:o

AVD.	GR.	MÅL.
HP	80	Ea/RW

Broder,

Vid samtal med tyska ambassadens experter på fångfrågor har Petri, med tanke på de sovjetiska myndigheternas uppgift om Wallenbergs död i hjärtinfarkt ställt frågan om man på tyskt håll hade erfarenheter av i Sovjetunionen internerade fångars död i denna sjukdom.

Med anledning härav har tyska ambassaden låtit verkställa en undersökning, vars resultat numera delgivits oss i form av en uppteckning, som här närslutes i fotokopia för det intresse den eventuellt må äga.

./.

Rolf Sohlman.

18.6.57
R.T.N.

Kabinettssekreteraren Leif Belfrage,
Utrikesdepartementet.

470/00/914 IV Moskau, den 13. Juni 1957

N o t i z

Auf Grund der fernmündlichen Anfrage von Herrn Gesandtschaftsrat Petri sind an das Evangelische Hilfswerk für Internierte und Kriegsgefangene in München, den Suchdienst des Deutschen Roten Kreuzes in München sowie an die aus sowjetischer Kriegsgefangenschaft zurückgekehrten Ärzte Dr. Hans Driver, Fulda, Marquardtstr. 6 und Dr. Ottmar Kohler, Chefarzt des Städt. Krankenhauses Idar-Oberstein, Anfragen gerichtet worden. Die Befragten haben zu der Häufigkeit des Auftretens von Todesfällen infolge Herzinfarkt bei Kriegsgefangenen und Internierten im Alter von 30 bis 35 Jahren in der Union der Sozialistischen Sowjetrepubliken wie folgt Stellung genommen:

1.) Evangelisches Hilfswerk, München:

Uns ist nicht in einem einzigen Falle bekannt, daß nach 1946 ein Gefangener in sowjetischem Gewahrsam weder in Kriegsgefangenenlagern noch in Gefängnissen in einem Lebensalter von 30 bis 35 Jahren an Herzinfarkt gestorben wäre.

Da Wallenberg angeblich im Juli 1947 in der Lubljanka verstorben sein soll, müßte nach den sowjetischen Vorschriften, die seit 1. April 1946 für alle Kriegsgefangenenlager galten, in einer Moskauer Zentralbehörde ein Sektionsprotokoll vorhanden sein. Soweit wir darüber unterrichtet sind, hat die Sowjet-Regierung auf ein solches nicht Bezug nehmen können. Es ist uns auch auffällig, daß nach der Auskunft der Sowjet-Union an Schweden der Tod Wallenbergs in der Lubljanka erfolgt sein soll, obwohl nach den uns bekannt gewordenen Heimkehreraussagen Wallenberg im Jahre 1947 in der Lefortskaja gewesen sein müßte.

2.) Suchdienst des Deutschen Roten Kreuzes, München:

Die Frage kann nicht mit Sicherheit beantwortet werden. Zwar haben die ehemaligen Kriegsgefangenen-Ärzte in ihren Berichten u.a. Herzinfarkt als Todesursache bei Kriegsgefangenen angegeben, doch kann diese Todesursache nicht ohne weiteres in Bezug auf das Alter der hiervon Betroffenen gebracht werden. Dies wäre nur möglich, wenn man die hier bekannten Todesfälle im Hinblick auf Alter und Todesursache verlocht hätte, so daß sie jetzt die Hollerithmaschine auswerfen könnte.

Eine grundsätzliche Äußerung zu dieser Frage ist nach Auffassung des DRK-Suchdienstes München nur von den ehemaligen Kriegsgefangenen-Ärzten zu erlangen, nachdem entsprechende Publikationen bis jetzt nicht bekanntgeworden sind.

3.) Dr. Hans Driver, Fulda:

Auf Ihre Anfrage vom 3.4.57 teile ich Ihnen mit, daß ich bei Kriegsgefangenen in der Sowjetunion 2 - 3 x einen Herzinfarkt in der 2. Hälfte der dreissiger Jahre gesehen habe. Bei den Betroffenen handelte es sich, soviel ich mich entsinne, um starke Raucher. Hochgradige Arterienverkalkung sahen wir bei diesen Jahrgängen mehrfach. Besonders betroffen waren die Gehirn- und Herzkranzgefäße.

4.) Dr. Ottmar Kohler, Idar-Oberstein:

Auf Ihre Anfrage vom 3.4. teile ich Ihnen folgendes mit:
Aus den letzten 4 Jahren meiner Tätigkeit als Arzt in der Gefangenschaft ist mir in Stalingrad nur 1 Fall bekannt, wo ein junger Mann, der etwa 30 Jahre war, beim Fußballspiel plötzlich tot umfiel und wo dann die Sektion eindeutig einen Herzinfarkt ergab.

In den ersten Jahren der Gefangenschaft haben wir während der Zeit des extremsten Hungers natürlich relativ häufig ganz plötzliche Todesfälle gesehen,

aber das waren keine eigentlichen Herzinfarkte. Bei der Obduktion fand man ein sehr kleines Herz, das Herz eines typischen Dystrophikers, das einfach stehen geblieben war. Es war makroskopisch nirgendwo ein Anhaltspunkt dafür, daß ein Herzinfarkt vorlag. Eine mikroskopische Untersuchung war uns natürlich niemals möglich.

Während meiner Zeit im Gefängnis habe ich bei keinem deutschen Kameraden einen plötzlichen Herz-Todesfall erlebt. Ihre Frage, ob der Herzinfarkt tatsächlich bei Kriegsgefangenen in der UdSSR im Alter von 30 - 35 Jahren häufig gewesen sei, muß ich also verneinen.

Kvällsposten 8/7 1957.

HP 80 [illegible] /R.W.

ej!

Ny framstöt för Wallenberg efter utrensningarna

Kraftigt angrepp riktas mot ambassadör Sohlman

STOCKHOLM (KvP). Var den utrensade gruppen sovjetledare huvudansvariga för Raoul Wallenbergs öde? Kan den svenske diplomatens försvinnande hänföras till de under deras ansvar begångna grova brotten mot mänskligheten? Dessa frågor ställs i ett uttalande som Raoul Wallenberg-aktionen gjort med anledning av utrensningne av de fyra sovjetledarna Molotov, Kaganovitj, Malenkov och Sjepilov, och man anser att nya ansträngningar måste göras av svenska UD för att få Wallenberg fri

I uttalande från Wallenberg-aktionen frågas det också om den svenske ambassadören i Moskva, Sohlman, under nuvarande omständigheter är lämplig som Sveriges representant i Sovjet, detta med anledning av UD:s åsikt att hr Sohlman "haft vänskapliga förbindelser med de ledande under Stalins, Molotovs och Malenkovs era".

Uttalandet från Wallenberg-aktionen vilket undertecknats av författaren Rudolph Philipp och fru Birgitta De Vylder-Bellander lyder:

— Molotov, Malenkov, Kaganovitj och Sjepilov ha förklarats för statens och folkets fiender som opponerat sig mot partiets avspänningspolitik. Till "de under deras ansvar begångna grova brotten mot mänskligheten" måste också räknas Raoul Wallenbergs häktning och fångenskap — ägnat att försämra de vänskapliga förhållandena mellan Sovjetunionen och Sverige.

Det var Molotov som i egenskap av chef för folkkommissariatet för utrikes ärenden var ansvarig för att en svensk diplomat mot varje internationell rätt häktades i januari 1945 i Budapest och fördes till Moskva. Molotov var chef för Moskvas utrikesdepartement, när hans ställföreträdare Visjinski den 18 augusti 1947 förklarade, att Raoul Wallenberg aldrig tillfångatogs av ryssarna och att han inte befunnit sig i Sovjetunionen.

Det var Molotov som vid statsminister Erlanders och statsrådet Hedlunds besök i Moskva i mars—april 1956 framtvingade den ryktbara gemensamma svensk-sovjetiska kommuniké av den 3 april 1956 i vilken det talades om "den i Budapest vid krigets slut försvunne svenske diplomaten Raoul Wallenberg" trots att i den svenska noten av den tionde mars 1956 meddelades av hr Undén att "den svenska regeringen förfogar över överväldigande bevis om att den svenske medborgaren RAoul Wallenberg förts till Sovjetunionen och där insatts i fängelse anklagad för spioneri".

MÄRKLIG PASSUS

— Denna passus om den i Budapest försvunne Raoul Wallenberg frampressade Molotov trots att hr Undén två veckor tidigare hade överlämnat ett intyg av två f. d. medlemmar av Sveriges högsta domstol vilka noggrannt granskat vårt bevismaterial och kommit till den slutsatsen att "enligt svensk rätt full bevisning föreligger om Raoul Wallenbergs omhändertagande av sovjetryska myndigheter i Budapest och om hans fångenskap i Sovjetunionen".

— Det var Molotov och hans efterträdare som utrikesminister Sjepilov, som är ansvariga för den förhalningspolitik som förts i saken Raoul Wallenberg, för hans tolvåriga fångenskap och för den lögnaktiga dödsattest av den 6 febr. 1957 enligt vilken Raoul Wallenberg skulle ha dött i ett ryskt fängelse den 17 juli 1947. Det var Molotov, Malenkov och Sjepilov som bär ansvaret för dimbildningen kring den svenske diplomatens fångenskap efter Stalins död och efter Berias och Abakumovs likvidering som brottslingar.

Är denna avspänningspolitik ärligt menad och inte en taktisk manöver, så måste nya ansträngningar av vårt utrikesdepartement göras för att ge en av Sveriges bästa söner tillbaka friheten.

— Om UD:s påstående i åratal var riktigt, att vår ambassadör Sohlmans tioåriga verksamhet i Moskva representerar för Sverige ett stort politiskt kapital genom hans vänskapliga förbindelser med de ledande under Stalins, Molotovs och Malenkovs era, så är det en dagsaktuell avvägningsfråga om han är lika lämpad under den nya avspänningsperioden att försvara Sveriges och därmed också Raoul Wallenbergs intressen.

Stockholm den 6/7 1957

För Raoul Wallenberg-aktionen.

Fru Birgitta De Vylder-Bellander

Förf. Rudolfph Philipp."

Wachtmeister/ATA

KUNGL. SVENSKA
BESKICKNINGEN

vittnesmål av fransk officer.

ej cirk.

Moskva den 25 mars 1958. 19		
Stränget förtroligt.		
N:o HP 1.	2/144	1 BIL.
INK. D. N:o		
AVD. HP	GR. 80	MÅL. E/R.W.

Broder,

./. För ordningens skull ber jag få insända en från härvarande franska ambassad under hand erhållen promemoria med uttalanden av en fransk kapten vid namn Gouazé, som i dagarna frigivits ur sovjetisk fångenskap.

Vår uppgiftslämnande franske kollega har hemställt att franska vederbörande - inklusive hans egen chef! - ej måtte få kännedom om att vi erhållit papperet från ambassaden här.

Rolf Sohlman.

Eg. 25/3-58

Utrikesrådet Sverker Å s t r ö m,
Utrikesdepartementet.

1634

Dans le courant de l'automne 1955 , deux de mes camarades de l'hôpital de la prison de Vladimir: M.Bastamow (libéré actuellement à Helsinki) et E.Brugger (encore détenu) apportèrent la nouvelle qu'ils étaient en contact "téléphonique" avec un personnage parlant anglais et allemand , qui prétendait être le Consul suédois arrêté en 1945 par les autorités soviétiques à Budapest.

S'agit-il effectivement de la personne recherchée ou bien d'un individu voulant se rendre intéressant - catégorie nombreuse dans les prisons soviétiques - ou enfin d'un provocateur , je n'ai pu vérifier moi-même .

En tout état de cause j'étais personnellement en juin-juillet 1955 à l'hôpital de la prison et je n'ai rien vu ni entendu qui put donner un fondement à l'affirmation de W.B. et de E.B. En 1956 , il est certain que les cellules d'isolation de l'hôpital ne retenaient pas cette personne ou que si celle-ci se trouvait vraiment là , elle ne sortait pas dans les cours de promenade .

1635

Copie.

Dans le courant de l'automne 1955, deux de mes camarades de l'hôpital de la prison de Vladimir: M. Bastamow (libéré actuellement à Helsinki) et E. Brugger (encore détenu) apportèrent la nouvelle qu'ils étaient en contact "téléphonique" avec un personnage parlant anglais et allemand, qui prétendait être le Consul suédois arrêté en 1945 par les autorités soviétiques à Budapest.

S'agit-il effectivement de la personne recherchée ou bien d'un individu voulant se rendre intéressant - catégorie nombreuse dans les prisons soviétiques - ou enfin d'un provocateur, je n'ai pu vérifier moi-même.

En tout état de cause j'étais personnellement en juin-juillet 1955 à l'hôpital de la prison et je n'ai rien vu ni entendu qui put donner un fondement à l'affirmation de W.B. et de E.B. En 1956, il est certain que les cellules d'isolation de l'hôpital ne retenaient pas cette personne ou que si celle-ci se trouvait vraiement là, elle ne sortait pas dans les cours de promenade.

1635

Petri/bn

KUNGL. SVENSKA
BESKICKNINGEN
om Raoul Wallenberg.

Moskva den 19 maj 1958. 19 HP 80 Strängt förtroligt.		
N:o 2/265		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. HP	GR. 80	MÅL. E/R.W.

Broder,

Först nu har jag fått kännedom om de förhållanden som omnämnas i Sohlmans handbrev den 25 mars - då jag befann mig i Stockholm - rörande ett vittnesmål av en fransk officer om Wallenberg.

Den i kapten Gouazé's uttalande omnämnde schweiziske medfången i Vladimir vid namn E. Brügger är identisk med den Brücker som omtalas i mitt handbrev till Dig den 11 mars 1957.

Jag hade överenskommit med min schweiziske kollega att schweiziska ambassaden skulle fråga denne Brügger - när och om de finge träffa honom - rörande eventuella skandinaviska medfångar. Nu slumpade det sig så olyckligt att schweizarna för första gång fick träffa sin landsman, som för ändamålet forslades till Moskva från Vladimir, i vintras vid en tidpunkt då å ena sidan jag befann mig på Försvarshögskolan i Stockholm och å andra sidan den schweiziske förste sekreteraren, med vilken jag tidigare avhandlat denna fråga, just avslutat sin tjänstgöring och ersatts av en till Moskva nykommen attaché. Vi gick alltså tyvärr miste om detta tillfälle att få några frågor ställda till Brügger.

Härvarande schweiziske ambassadör anser sig ha gott hopp om att få B., som dömts till 25 års fängelse för att

Utrikesrådet Åström,
Utrikesdepartementet.

exp. 23/5-58

mot betalning ha spionerat för amerikanarnas räkning i Wien, frigiven inom ett år eller två. Då kommer han att ha avtjänat lika stor del av sin strafftid som den även till 25 år för spioneri dömde kapten Gouazé när denne frigavs.

Lennart Petri

Sohlman/bn

KUNGL. SVENSKA BESKICKNINGEN

av Wallenberg-sahn

På dossier

Telegram

Moskva den 31 maj 1958. 19		
N:o 218	chiffer	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. HP	GR. 80	MÅL. Ca / R.W.

Exp. 1619/Tul

Cabinet

S t o c k h o l m

Dnr 218 . Från Sohlman. Rodionov 30 maj sagt sig fått uppdrag framföra att Chrustjov, som erhållit brev med vanliga posten från fru von Dardel med hemställan besked om sonens öde, ville hemställa att innehållet fjolårets officiella sovjetiska svar i saken måtte, om så ej redan skett, delgivas med henne. Jag sade mig utgå från att så redan skett - så vitt jag kunde erinra mig av utrikesministern, varjämte texten offentliggjorts - samt tro att hon nu agerat utan kontakt med UD. Jag komme dock att vidarebefordra Rodionovs uttalanden.

Petri

Dossier.

Telegram i bud chiffer från
UTRIKESDEPARTEMENTET
Avsänt den 4/6 1958 kl. 1930
Ankom den 5/6 1958 kl. 1044
löst 1130 /Tul.

Svensk
Moskva.

Dnr 138. Edert chiffer 218. Primo. Ni bör muntligen till Rodionov eller ställföreträdare bekräfta att fru von Dardel underrättats redan före offentliggörandet samt konstatera att hennes brev till Hrusjtjov avsänts utan kännedom svenska myndigheter. Ni bör tillägga att vi eftersom sovjetiska memorandum Wallenbergs öde bragts i erinran önska erinra om vårt svar därpå.

Secundo. Då vi önska vidarebefordra Hrusjtjovs svar fru von Dardel närmaste dagarna bör uttalandet enligt primo helst göras snarast möjligt. Tela.

Cabinet

Coll:

HP 80 Ea/R. W.

Petri/bn
KUNGL. SVENSKA
BESKICKNINGEN

Telegram

Moskva den 6 juni 1958. 19		
N:o 225	chiffer	BIL.
INK. D. N:o 7		
AVD.	GR.	MÅL.

Exp. 16/18/Tac

Wallenberg.

Cabinet
S t o c k h o l m .

Dnr 225. Idag framfört beskedet Edert 138 Afanasiev. När jag erinrade sista stycket vår note 19 februari 1957 förklarade han ~~Afanasiev~~ att intet nytt framkommit rörande Wallenberg.

Petri

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Stockholm den 30 maj 1958.
Strängt förtroligt.

INK. BESK. MOSKVA
D. N:o 2199
2.6.58
AVD. HP | GR. 80 | MÅL. Ea/P.W.

Broder,

Vi har med stort intresse tagit del av Ditt handbrev den 19 maj 1958 angående Gouazé och Brügger ävensom Sohlmans handbrev till Åström den 25 ~~maj~~ mars 1958 angående Gouazé. För Din information får jag meddela, att jag sammanträffade med Gouazé i Paris två dagar efter hans återkomst den 25 mars, varvid han punkt för punkt bekräftade sina uppgifter i den till Sohlmans ovannämnda handbrev fogade bilagan.

Då Ryding besökte Moskva bad jag honom under hand med ambasadören upptaga frågan rörande de omständigheter under vilka Gouazé gjort sin nedteckning. Då vi ännu icke erhållit något svar, får jag bedja Dig påminna ambassadören om denna sak, då vi tillmäter de omständigheter under vilka utsagan gjorts stor betydelse. Således är det av vikt att få erfara, om Gouazé skrivit den spontant utan att vara ombedd eller om han författat den med anledning av en direkt fråga om han kände till den försvunne svensken etc.

Vi förstår att, då er uppgiftslämnande franske kollega lämnat uppgifterna utan att hans egen chef haft kännedom därom, det kan vara svårt att erfara de närmare omständigheterna, men vore vi synnerligen tacksamma om någonting kunde erfaras härutinnan.

Slutligen ber jag få meddela, att vi bett beskick-

Ambassadrådet P e t r i ,
Moskva.

1636

ningen i Bern söka erfara så fort Brügger anländer dit, men är vi givetvis tacksamma för ett telegrafiskt meddelande så snart ni erfar att han släppts.

Hjärtliga hälsningar
Din tillgivne
Gunnar Lorentzon

(G. Lorentzon)

Petri/bn

KUNGL. SVENSKA
BESKICKNINGEN

Gouazés vittnesbörd om Wallenberg.

Moskva den 13 juni 1958. 19		
HP 80 ~~Strängt förtroligt.~~		
N:o 2/308		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. Hp	GR. 80	MÅL. Ea/R.W.

Broder,

I anledning av Din fråga i brevet den 30 maj rörande Gouazé's förklaring ber jag, till komplettering av ambassadör Sohlmans under tiden till Dig lämnade muntliga uppgifter, få meddela följande.

När Gouazé anlände till franska ambassaden hade han ännu icke erhållit sovjetisk utresevisering. Ambassadör Dejean var ytterst mån om att Gouazé icke skulle företa sig något som kunde försvåra en lycklig lösning av viseringsfrågan. Han hemlighöll därför Gouazés vistelse så strängt att icke ens hans närmaste man, minister Soutou, erhöll kännedom därom förrän dagen före Gouazés avresa. Soutou var icke särskilt tillfreds härmed, eftersom han under sin tid som chef för östavdelningen i franska utrikesministeriet personligen lagt ner stora ansträngningar på att få Gouazé frigiven.

Den ende ambassadtjänsteman som var i närmare förbindelse med Gouazé var förste sekreteraren baron de La Porte. På Soutous uppdrag framförde de la Porte, utan att ambassadören informerades härom, till Gouazé att Soutou av erfarenhet visste att den första tiden i Frankrike för

Sekreteraren Lorentzon,
Utrikesdepartementet.

exp. 20/6-58

1637

repatriander vore full av starka känslointryck. Det hade visat sig svårt för dem att efter hemkomsten hålla tankarna klara. Under sådana omständigheter bad Soutou Gouazé att redan nu, medan han hade god tid på sig, söka erinra sig och på papper sätta vad han kunde ha sig bekant om andra fångar. Gouazé, som tjänstgjort i underrättelsevässendet, vore själv bäst kapabel att avgöra vilka av honom kända förhållanden som kunde vara av intresse för de franska myndigheterna och, genom deras förmedling, för vänligt sinnade regeringar.

Gouazé hade då skrivit tre små papper, av vilka det ena rör Wallenberg och är det varav Du fått del. Ingen som helst påtryckning hade enligt min franske sagesman utövats på Gouazé för att leda dennes minnen i någon viss riktning.

Såsom Soutou förutsett hade Gouazé, i likhet med så många andra repatriander som efter många år i sovjetiska fängläger återbördats till civilisationen och de sina, strax efter hemkomsten brutit samman. Han vårdades nu på sjukhus i Frankrike.

Lennart Petri

MELLAN RADERNA

Varför har UD utelämnat så många viktiga punkter i Vitboken om Wallenberg, varför nämnes inget varken om provokationer, om Moskvas falska vittnen eller om Undéns illa förberedda Kremlvisit?

»BERGEN ÄR I FÖDSLOVÅNDA.
EN LÖJLIG RÄTTA KOMMER ATT FÖDAS»
HORATIUS

Utrikesministeriets vitbok i fallet Raoul Wallenberg har kommit, en tunn volym på 105 sidor. För en månad sedan, när ryssarna överlämnade sin »dödsattest», fick vi i tidningarna se fotografier av allt det material som UD samlat under idogt strävande, vältaliga bilder av hyllmeter efter hyllmeter med handlingar och akter. Och nu har hela detta berg av material, uppenbarligen efter svåra födslovåndor, fött en löjlig liten råtta.

Det viktigaste i Vitboken är faktiskt inte vad som tagits med — hela innehållet utlämnades till pressen redan den 7 februari och fyllde dagstidningarna de närmaste dagarna efteråt. *Det viktigaste är det som utelämnats.*

Ett av de mest betydelsefulla kapitlen när det gäller Raoul Wallenbergs öde, har t. ex. helt enkelt hoppats över. Bakgrunden är följande: Lördagen den 24 mars kl. 17.00 i fjol överlämnade UD stommen till vitboken till statsministern, som just stod i begrepp att resa till Moskva — en PM på 60 maskinskrivna sidor, avsedd som »söndagsläsning för att Erlander skulle få kläm på ärendet», för att använda UD:s egen vokabulär.

Tidigare på dagen hade fru Birgitta de Vylder-Bellander och jag haft en konferens med statsministern, varunder jag refererade våra viktigaste vittnesmål för honom. Jag framhöll också att det var betydelsefullt, inte bara att bevisa att Raoul blivit häktad av ryssarna och förd till Moskva, utan också att det finns en historisk kontinuitet mellan dem som hade ansvaret för dessa åtgärder och dem som nu sitter vid makten.

»Spännande som en deckare»

För att illustrera detta berättade jag utförligt om hur den nuvarande ryska regeringen tills helt nyligen sänt agenter och provokatörer i avsikt att vilseleda oss om Raouls öde. Plötsligt avbröt Erlander mig och sade:

»Tillåter du att jag kallar in min sekreterare Palme och låter honom göra anteckningar? Dina argument är logiskt tvingande. Och det är spännande som en detektivroman.»

Ett helt kapitel i den PM som Erlander senare på dagen fick från UD ägnades just åt dessa ryska provokatörers »spännande» verksamhet. Efter en genomläsning, borde statsministern, ansåg man på UD, se provokationerna i fullständigt dagsljus.

Men alla vittnesbörd om denna tvivelsutan viktiga agentverksamhet har försvunnit ur Vitboken. Jag ämnar inom kort i min »Rödbok» avslöja hela den ryska agentverksamheten, men redan nu vill jag redogöra för ett av de mest uppseendeväckande, hittills hemlighållna fallen:

Den 25 mars 1955 besökte den nuvarande ryske utrikesministern Gromyko Stockholm, varvid Undén hade ett samtal med honom om Raoul Wallenberg. Dagen förut hade jag fått ett brådskande telefonsamtal från dåvarande kabinettssekreteraren, Arne Lundberg, som bad mig skyndsamt komma till honom, då något viktigt hade inträffat i fallet Wallenberg.

En framstående person hade meddelat UD att han personligen under flera år gjort efterforskningar efter Raoul, med vilken han kommit i kontakt under kriget. Han hade nu kommit fram till, att Raoul antingen dödats av ungerska pilkorsare i medio av januari 1945, innan han hunnit fram till de ryska linjerna, eller att han av misstag blivit skjuten av ryska frontsoldater, därför att han under flykten undan nazisterna camouflerat sig som tysk SS-officer. Eftersom rapporten kommit UD tillhanda via en svensk envoyé — som personligen kände rapportören — och eftersom den anlänt just innan Gromyko inträffade i Stockholm, tillmätte Lundberg den stor betydelse.

Lundberg bad mig nu utreda saken, om möjligt före Gromykos ankomst påföljande dag. Jag hade utförliga anteckningar om mannen i mitt arkiv och kunde därför till nästa morgon framlägga en sammanställning som klart visade att mannen var rysk agent. Vidare forskningar på mannens nuvarande uppehållsort gav klarhet om att han fortfarande arbetade i rysk hemlig tjänst.

Denna provokation — och många andra incidenter som UD upprepade gånger förklarat vara bevisade provokationer från den nuvarande ryska regimen — omnämnes inte med en enda rad i Vitboken. Varför? De är ju ytterst viktiga som indicier på att den ryska statsledningen av idag ända tills nyligen medelst falska vittnen försökt få oss avstå från vidare aktioner i saken Wallenberg.

Vad Undén gjorde i Moskva...

Lika förtegen är UD i Vitboken om sin högste chefs, Östen Undéns, så viktiga resa till Moskva i juni 1954. Innan utrikesministern reste, meddelades familjen strängt konfidentiellt att resan till enda syfte hade att rädda Raoul Wallenberg. Och efter hemkomsten upprepade man den som en utrikesministerns personliga aktion i fallet Wallenberg; han hade rentav offrat sin semester för Raouls skull.

Men Vitboken innehåller inte ett ord om Rysslandsbesöket. Vadan denna plötsliga blygsamhet hos herr Undén?

I månader hade vi bett Arne Lundberg att han skulle resa till Moskva och anmodat Undén att utnämna honom till konsultativt statsråd, så att förhandlingarna med ryssarna skulle kunna föras på högsta plan — en dylik utnämning hade ju redan hans föregångare, Dag Hammarskiöld, fått. Lundberg lovade flera gånger att resa — men nu fick vi veta att det skulle bli Undén i stället. Vi var skeptiska inför detta, därför att hans brist på sakkunskap i fallet Wallenberg var så uppseendeväckande att vi fruktade att han skulle stå sig slätt i en diskussion med ryssarna.

Så blev mycket riktigt fallet. När ryssarna sade sig behöva informationer för att kunna hitta Wallenberg stod Undén svarslös, fast det skulle ha räckt med att hänvisa till arkivhandlingarna för Ljubljanka- och Lefortovskajafängelserna, i vilka Raoul hölls fängslad i åratal. I stället fick Undén nöja sig med att be ryssarna vänta tills han efter hemkomsten kunde skriftligen ge dem de önskade informationerna. Hela resultatet av trippen blev att han fick vaga ryska utfästelser — samma som Erlander fick förra påsken — om att man skulle »inleda minutiösa efterforskningar».

Stora luckor i Vitboken

Det material som Undén lovat skicka till Moskva fick formen av ett utförligt Memorandum, som överlämnades till ryske biträdande utrikesministern Zorin den 29 september 1954; detta aktstycke upptar över fem sidor i Vitboken. Men varför finns det en lucka i den redovisade dokumentationen från detta datum ända fram till den 2 nov. 1955 — en tid på över 13 månader? Hände ingenting av intresse under denna långa tidsrymd?

I själva verket hände en hel del — som inte kommit med i Vitboken.

I tre månader efter det Memorandum överlämnats försökte ambassadör Sohlman utan framgång få företräde hos utrikesminister Molotov för att få svar på den svenska framställningen. Men först den 21 december behagade ryssarna svara, och då muntligt, via en avdelningschef i utrikesdepartementet, Semjonov. Och svaret utgjorde bara en kort hänvisning till utrikesminister Vysjinskis not av den 18 augusti 1947, som förnekade att Wallenberg överhuvudtaget hade varit i Sovjet!

När detta ryssarnas negativa svar blev oss bekant försökte jag i samråd med Raouls familj att få UD att överlämna en ny not i Moskva. Slutligen lyckades det oss att övertyga kabinettssekreterare Lundberg om riktigheten av denna åtgärd och en preliminär text utskrevs. Den skickades därefter till svenska ambassaden i Moskva för att underkastas ambassadör Sohlmans bedömande. Sohlman avrådde emellertid och tillställde oss i stället ett utkast till en på svenska och ryska utarbetad nådeansökan, som han ville att Raouls mor,

I VITBOKEN

Av Rudolph Philipp

fru von Dardel, skulle skicka till ryske statschefen, marskalk Vorosjilov. Avsikten var att den skulle sändas med kurirpost till Moskva.

Fru von Dardel ville emellertid inte ha *nåd* för sin son — hon ville ha *rättvisa*. På min inrådan undertecknade hon dock en nådeansökan där ordet nåd var utbytt med ordet rättvisa. Därefter gick jag upp till UD med brevet. Då jag frågade hur man tänkt sig att det skulle överlämnas till ryssarna, om moskvaambassaden skulle gå via ryska UD eller direkt till Vorosjilov, fick jag till svar att Sohlman telegrafiskt förklarat att ambassaden inte finge inblandas i denna sak. Ryssarna hade nämligen tidigare vägrat mottaga en nådeansökan från hustrurna till det nedskjutna Catalinaplanets besättning, som ansågs vara uppfiskad av ryssarna och fången i Sovjet. Sohlman föreslog nu i stället att man på ambassaden skulle förse brevet med ryska frimärken och helt enkelt lägga det på en vanlig brevlåda i Moskva — dit det som sagt skulle gå med kurirpost!

Jag frågade om inte Sohlman insåg, att en dylik handling stred mot rysk lag; den kunde bli betraktad som brevsmuggling och på så sätt diskreditera hela Wallenbergsaken. Då föredrog jag vida att anlita det svenska postverket.

Nådeansökan postades också i Stockholm och gick som rekommenderat brev till Moskva. Vorosjilovs personlige adjutant kvitterade ut den, Mottagningsbeviset har jag ännu kvar.

Om denna nådeansökan, som föreslogs men inte överlämnades av UD, nämner Vitboken inte ett ord. Sådana intervaller finns det mellan många andra dokument i UD:s framställning, fast mellanperioderna ofta var mycket händelserika.

När förhördes vittnena?

Men lika vilseledande som utelämningarna är ändringarna och förvanskningarna. Tag till exempel en detalj som dateringen av de många vittnesmålen av Raouls medfångar. De är alla daterade i januari och februari 1956 — men i själva verket förhördes flera av vittnena långt tidigare. Den italienske diplomaten Claudio de Mohr förhördes t. ex. av regeringens kriminalexpert och mig redan i december 1951, och det tyska vittnet Hille av mig i närvaro av en svensk UD-man i juli 1954.

Det enda som ägde rum i januari och februari var detta: vittnesmålen, som förelåg i svenska förhörsprotokoll, översattes till tyska, justerades och vidimerades av vittnena i närvaro av tyska *notarii publici*. Detta innebar en utgift för svenska statskassan på tiotusentals kronor — alldeles i onödan eftersom ryssarna, när det kom till kritan, föredrog att få vittnesberättelserna på svenska istället.

Vad är då motivet för denna UD:s dateringsmanöver?

Vill man ge svenska folket intrycket av att bevismaterialet framskaffades så sent som 1956, och att man därför först vid denna tidpunkt var redo att gå till energisk aktion för att få Wallenberg fri? Eller är det för att underbygga den tes som kabinettssekreterare Arne Lundberg lanserade i sitt radioeko för en månad sedan och som nu återfinns på ledande plats i Vitboken: nämligen att det under Stalins tid fanns föga utsikter att från Sovjet återfå en fånge som anklagades för spioneri. »Inga länder, inte ens stormakterna, hade haft framgång i sådana företag», påstod Lundberg bland annat.

Fel! Redan 1946, då Stalin stod på höjden av sin makt, lyckades Schweiz få hem två Budapestdiplomater, som häktades några dagar efter Raoul, anklagade för samma brott som han. På hösten 1950 återvände ett dussin forna mussolinidiplomater, däribland många fängelsekamrater till Raoul, och även då levde Stalin i högönskliga välmåga.

Eller finns det mähända något annat skäl för vittnesmålens justering? Fanns det kanske i originalprotokollen saker som var obehagliga för UD, därför att de avslöjade departementets negativistiska apati de första sju åren efter kriget? Jag skall anföra ett exempel:

Den 21 januari 1956 bad jag UD-referenten för fallet Wallenberg, att läsa upp den tyske beskickningsmannen Rensinghoffs vittnesmål för mig. Jag noterade då att det fattades en viktig passus, som jag visste fanns med i originalprotokollet. Den löd:

> »När Raoul Wallenberg kom tillbaka från förhöret berättade han för mig att förhörsledaren ville tvinga honom att bekänna att han var spion. Wallenberg nekade och begärde tillstånd att komma i kontakt med Sveriges moskvabeskickning. Förhörsledaren svarade: 'Ni behöver inte bekänna! Att den svenska regeringen och beskickningen i Moskva visat så litet intresse för er är tillräckligt bevis för att ni är spion.'»

Först nekade man till att Rensinghoff hade sagt detta. Men när jag insisterade, lyckades man »hitta» ett annat protokoll där det utesluta stycket fanns med, om än i försvagad form. I denna justerade form har det nu återgetts i Vitboken. Och jag tillåter mig skarpt betvivla att det alls kommit med, om jag inte den gången slagit larm om saken.

Det finns slutligen ännu en sak som ändrats i Rensinghoffs protokoll:

Rensinghoff stod medelst knackningar i cellväggen i kontakt med Wallenberg — en kontakt som dramatiskt avbröts när Raoul signalerade: »*Wir kommen weg!*» (Vi föras bort) åtföljt av knytnävsslag i väggen.

I originalprotokollet står det att Rensinghoff förlade denna dramatiska episod — det sista han hörde av Raoul — till år 1947, »såvitt han kunde erinra sig på hösten detta år.»

Men i Vitboken står det i stället att händelsen utspelades *på hösten 1946!*

Och märk väl; enligt den ryska, icke kategoriska dödsattesten avled Raoul den 17 juli 1947.

Det katastrofala misstaget.

Men den dominerande frågan som tränger sig på mig, när jag läser Vitboken, är denna: *handlade UD rätt, när man överlämnade alla dessa vittnesmål till ryssarna?*

I åratal hade kabinettssekreterare Lundberg vägrat att ställa ryssarna mot väggen genom att överlämna ens någon liten del av vårt vittnesmaterial till Moskva. Och han skrämde Raouls mor med att hävda att om man lämnade ut för mycket till Sovjet, skulle detta betyda en *säker död för Raoul*. Som avskräckande exempel nämnde Lundberg hur ryssarna kidnappat en västmaktsdiplomat och liksom ifråga om Raoul kategoriskt förnekat varje kännedom om honom. Regeringen i ifrågavarande land lät för att få diplomaten fri lockas att lämna ifrån sig de sista bestyrkta uppgifterna man hade om hans fängelsevistelse.

Kort tid därefter svarade ryssarna med att lämna en dödsattest över mannen.

Ännu så sent som några dagar före statsministerns Moskvaresa — den 24 mars 1956 klockan 15.00 — förklarade Arne Lundberg för mig att UD inte skulle skicka med delegationen något av sitt bevismaterial, med undantag för ett enda vittnesmål — Raouls cellkamrat, den tyske polisattachén Gustav Richters rapport från 1945. Detta skulle, kompletterat med en hänvisning till våra tidigare noter, vara nog för att definitivt fastslå att Raoul befunnit sig i rysk fångenskap och därmed tjäna som underlag för ett svenskt krav på en rysk redovisning för honom.

Men trots Lundbergs tidigare rädsla och trots hans bestämda löfte fick ryssarna del av allt relevant material från 1945 till 1947.

Resultatet lät inte vänta på sig: den ryska dödsattesten över Raoul, som dock, väl att märka, inte är kategorisk.

Detta är enligt min mening ett av UD:s svåraste missgrep i fallet Wallenberg, ett missgrepp av katastrofal verkan. Och nu utlovar svenska regeringen i sin svarsnot till Moskva att ställa ytterligare material till ryssarnas förfogande. Vad kan vi då annat vänta än nya katastrofala missgrepp? Och nya ryska dödsattester med senare datum? ■

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Stockholm den 3 juli 1958.
Strängt förtroligt. 2 bil.

Radionav uttalade sig på franska på sätt jag inbesittet. AA.

INK. BESK. MOSKVA
D. N:o 2 1253
12.7 1958
AVD. HP | GR. 80 | MÅL. Ea/R.W.

Broder,

Under hänvisning till vår telegramväxling ber jag närslutet få översända avskrift av dels min skrivelse till fru von Dardel den 7 juni, dels svarsbrevet från henne den 18 juni.

./.

Din tillgivne

/Sverker Åström/

Ambassadören Sohlman,
M o s k v a .

Avskrift. Stockholm den 7 juni 1958.

Bästa Fru von Dardel,

Härmed har jag äran meddela, att sovjetiska utrikesministeriet underrättat beskickningen i Moskva om att ministerpresidenten Chrusjtjov med vanlig post mottagit ett brev från Eder med hemställan om besked om Eder sons öde. Ministerpresidenten önskade hemställa, att innehållet i fjolårets officiella sovjetiska note måtte, om så ej redan skett, delgivas Eder. Beskickningen har bekräftat, att Ni erhållit kännedom om noten.

/u/ Sverker Åström

Fru Maj von Dardel,
Djursholm.

Avskrift.

Djursholm, 18.6.1958
Auravägen 25.

Bästa Utrikesrådet Åström,

Med tack för Edert brev den 7 juni angående ett meddelande från sovjetiska utrikesministeriet i anledning av ett brev till ministerpresidenten Chrusjtjov, vari jag skulle hava begärt "besked om min sons öde", får jag meddela att jag i detta brev icke begärt något sådant besked utan anhållit att Chrusjtjov skulle "hjälpa mig att få återse min älskade son och sända honom åter till Sverige".

I all s in korthet innefattar således meddelandet en missvisande uppgift om innehållet i min framställning.

Med utmärkt högaktning
/u/ Maj von Dardel

SVENSKA DAGBLADET
15 JUIL. 1956

Ryssarna lovar snabbt besked om Wallenberg

Sovjetunionen kommer snarast möjligt att lämna besked om resultatet av de sovjetiska myndigheternas undersökningar om Raoul Wallenberg, meddelade Sovjetunionens ambassadör i Stockholm Constantin Rodionov då han vid 13-tiden på lördagen besökte kabinettssekreterare Leif Belfrage på utrikesdepartementet.

Ambassadör Rodionov gjorde ett kort besök på utrikesdepartementet för att muntligt framföra detta besked. Han berättade att de sovjetiska myndigheterna håller på med en detaljerad granskning av det från svensk sida överlämnade undersökningsmaterialet.

Liksom tidigare skett från utrikesdepartementets sida underströk kabinettssekreterare Belfrage betydelsen av ett snabbt svar.

Som framgår av det ryska meddelandet ger detta emellertid inte något som helst besked om huruvida de ryska undersökningarna har gett positivt eller negativt resultat.

Det ryska löftet torde få ses som det från svensk synpunkt sett viktigaste resultatet hittills av statsminister Erlanders besök i Sovjetunionen i mars i år, då Wallenbergsaffären diskuterades.

Forts. sid. 11, sp. 6, WALLENBERG

Den unge diplomaten Raoul Wallenberg förestod i andra världskrigets slutskede B-avdelningen vid svenska legationen i Budapest, den avdelning som hade hand om skyddsmaktsärenden. Sverige var bl. a. Sovjetunionens skyddsmakt i Ungern.

För 11½ år sedan, den 13 januari 1945, trängde de första ryska patrullerna in i Budapest och nådde fram till den svenska beskickningen. Enligt meddelande några dagar senare hade Wallenberg ställts under ryskt beskydd. I augusti 1948 uppgavs officiellt i Moskva att Raoul Wallenbergs vistelseort inte var känd i Moskva.

Ytterligare besked från Sovjetunionen gavs sedermera inte. Däremot uppgav en rad personer som återvänt till Västeuropa efter att ha frigivits ur rysk fångenskap att de haft kontakt med Wallenberg eller träffat personer som haft kontakt med honom i exempelvis Lefortovskajafängelset i Moskva.

Då utrikesminister Östen Undén besökte Sovjetunionen 1954 tog han med sovjetiska myndigheter upp frågan om Wallenberg. Han kunde i november 1955 meddela riksdagen att man nu från rysk sida lovade att återsända Wallenberg till Sverige om han påträffades, medan tidigare besked gått ut på att Wallenbergs öde var okänt.

Då tyska krigsfångar började frigas ur rysk fångenskap och återvände till Tyskland i oktober 1955 lämnades många sinsemellan oberoende uppgifter, som alla gick ut på att Wallenberg på relativt sent stadium skulle ha varit i livet i rysk fångenskap.

Under statsministerns besök i Sovjetunionen överlämnades utredningsmaterial till de sovjetiska myndigheterna för studium. Sedermera begärdes från sovjetisk sida kompletterande upplysningar om de svenska efterforskningarna, och i maj ställdes ytterligare material till förfogande.

Ambassadör Rodionov påpekade vid sitt samtal med kabinettssekreterare Leif Belfrage att man i Sovjetunionen detaljgranskar det svenska materialet, och det är alltså efter rysk kontroll, av uppgifterna i detta omfattande material som det med spänning väntade sovjetiska besked kommer.

DAGENS NYHETER

15 JUIL. 1956

Besked om Wallenberg

skall lämnas "snarast möjligt", lovar Sovjetambassaden i ett meddelande som överlämnades på lördagen. Att man nu från rysk sida efter två månaders total tystnad tar till orda i Wallenbergaffären får kanske ses som ett resultat av den senaste veckans skarpa kritik i den svenska pressen; flera tidningar har brännmärkt den ryska hållningen, förhalningarna och den officiella nonchalansen i Moskva. Vid statsminister Erlanders besök i Moskva för mer än tre månader sedan utfäste sig den ryska regeringen att anställa spaningar efter, som man formulerade det, "den i Budapest vid krigets slut försvunne svenske diplomaten Raoul Wallenberg". När den ryska "parlaments"-delegationen anlände till Stockholm i början av maj skyndade sig talman Volkov att på Sovjetregeringens uppdrag begära ytterligare material om Wallenberg. Den ryska framstöten föreföll minst sagt egendomlig — självfallet var den taktisk, man ville skjuta undan frågan om vad Sovjetmyndigheterna uträttat under den tid som gått sedan Erlanderbesöket. På svenskt håll utgår man från att Wallenberg lever, och det förefaller obegripligt att efterforskningar efter en fånge i en polisstat skall kräva så lång tid. Det nu avgivna ryska löftet att ge besked "snarast möjligt" är vagt och kan vara ett led i en förhalningstaktik, men det kommer inte att stilla den svenska kritiken, dämpa kraven på ett snabbt och klart besked om Wallenbergs öde.

BUD OM WALLENBERG

Rodionov uppvaktar UD

”Besked snarast möjligt”

Sovjet kommer snarast möjligt att lämna besked om de sovjetiska myndigheternas undersökningar beträffande Raoul Wallenberg, sade ambassadör Rodionov vid en oväntad personlig uppvaktning på lördagen hos kabinettssekreterare Leif Belfrage.

Enligt Sovjetambassaden håller dessa myndigheter nu på med en detaljerad granskning av det från svensk sida i april överlämnade materialet. Från utrikesdepartementets sida underströks betydelsen av ett snabbt svar. Ambassaden i Moskva har flera gånger framhållit detta sedan statsministerns Rysslandsbesök i april.

Vid statsminister Erlanders besök i våras gjorde Sovjetregeringen en utfästelse att bedriva efterforskningar efter Wallenberg. Men när delegationen från högsta sovjet i maj kom till Stockholm begärde talman Volkov informationer utöver de dokument i Wallenbergsaffären som tidigare av svenska regeringen tillställts Sovjet. Kort därefter överlämnades av utrikesdepartementet till ryssarna kompletterande upplysningar om de uppgifter som via frigivna fångar och andra kanler nått Sverige.

DAGENS NYHETER
15 JUNI
1956

Wallenberg gav namn åt gatan där jagade judarna gömdes

— Om det blir som gäst eller fånge vet jag inte.

Det var de sista bekanta ord Raoul Wallenberg fällde som fri man, då han på förmiddagen den 17 januari 1945 hämtades av en "beskyddande" rysk bil i Pest — Ungerns genom krig och blodig nazisterror ohyggligt skakade huvudstad Budapest, där Wallenberg med otroligt dödsförakt räddat tusentals judar.

Sedan dess har ingen riktigt klarhet vunnits i Wallenbergs försvinnande men det har heller ingenting framkommit som med bestämdhet tyder på att Wallenberg skulle vara död.

Det var president Roosevelt som via en del mellanhänder uppdragit åt USA:s minister i Stockholm, Herschel Johnson, att ge förslag på en svensk med kvalifikationer att leda en räddningsaktion för judarna i Budapest.

Valet föll på Wallenberg, som då var 32 år och affärsman i Stockholm, tillika utbildad arkitekt. Han sändes 1944 till Budapest kamuflerad som "svensk legationssekreterare".

Vid svenska legationen i Budapest organiserade nu Wallenberg "avdelning C" med den enda uppgiften att rädda förföljda judar.

Hans stora kupp var upprättandet av de s. k. skyddspassen. Dessa pass ställde i innehavarna under svenskt beskydd, "tills vederbörande återföres till Sverige". Passen saknade fullkomligt stöd i den internationella folkrätten, men Wallenberg lyckades ändå få dem accepterade av den ungerska regeringen.

Med tiden skrevs mer än 10.000 skyddspass ut, försedda med svensk stämpel och "tre kronor". Endast en liten bråkdel av passinnehavarna hade någon påvisbar släkt- eller affärsförbindelse med Sverige. Här gällde det endast att rädda så många liv som möjligt.

I 32 hus vid Phönixgatan (nu omdöpt till Wallenbergsgatan) inhystes judar under hägnet av svensk exterritorialrätt. Med andra neutrala legationers och Svenska Röda korsets bistånd växte skyddsområdet till det s. k. internationella ghettot. Där bodde tidvis upp till 18.000 människor någorlunda drägligt jämfört med de 100.000, som i ständigt ångest för blodbad försmäktade i Budapests verkliga ghetto.

Som ensam neutral diplomat stannade Wallenberg kvar i Pest där ghettot låg.

Vid Benczurgatan upprättade han en ny, provisorisk svensk legation "för det befriade området". Den 13 januari 1945 kom de första ryssarna, som erövrat Pest hus för hus, till denna adress. Wallenberg legitimerade sig som svensk diplomat (Sverige var skyddsmakt för Sovjet i Ungern). Han bad att bli ställd i kontakt med den ryske befälhavaren. Denne sände några man till honom och lät honom disponera en rysk bil.

Wallenberg erkändes av general Tjernisjov som svensk befullmäktigad men förklarades samtidigt stå under ryssarnas "beskydd". Och den 17 januari förs han bort av ryssarna, sedan han endast fått utväxla ett par ord med sina medarbetare utanför sitt högkvarter på Tátragatan 6, bl. a. orden: "Om det blir som gäst eller fånge vet jag inte."

Det blev ju som fånge. Otaliga är de vittnesmål som strömmat in från personer som i första, andra eller tredje hand varit i kontakt med Wallenberg i olika fängelser.

Cellgranne

Ett märkligt vittnesmål gavs av den italienske diplomaten Claudio de Mohr efter dennes återkomst ur fångenskap i Sovjet. de Mohr berättade att han april 1945—januari 1948 suttit i Lefortovskajafängelset i Moskva. Som granne i cellen bredvid, senare rakt ovanför, hade han haft Raoul Wallenberg.

Den italienske diplomaten hade aldrig sett svensken i fängelset, men han kunde ge sådana ingående detaljer att varje osäkerhet kunde anses utesluten. De båda fångarna hade dagligen "talats vid" på knackningsspråket.

En annan diplomat och f. d. fånge uppgav att Wallenberg sannolikt fanns kvar i samma fängelse 1949.

En svensk-estnisk fånge i Sibirien, Tamvelius, sände i oktober 1955 genom en frigiven tysk medfånge bud om att sannolikt Wallenberg funnits i fånglägret Tayshed 1953. Tamvelius talade visserligen om "en svensk, Raoul Wilborg", men samtidigt stämde andra uppgifter så väl på Wallenberg att tvekan knappast kunde råda. Det tämligen ovanliga förnamnet uppgav han ju riktigt.

Enligt Tamvelius hade Wilborg (Wallenberg) 1949 flyttats från Moskva till Tayshed, som har en speciell avdelning för "värdefulla statsfångar". Wallenberg var (1953) sjuk i tuberkulos, uppgav T. Svensken skulle ha sagt till T. att han dömts 25 år för spionen.

Täta flyttningar

Kort före statsministerns resa till Moskva i våras blev en finländare Hanno Mäntynen, bosatt i Göteborg, aktuell som wallenbergsvittne. Han blev förhörd av UD-tjänstemän.

Mäntynens berättelse:

1953 hade han i Vladimirsks cellfängelse fått höra av en tolk att i cellen intill hans satt en svensk, som hette Wallenberg. Mäntynen såg dock aldrig själv denne. Mäntynen fick inte gå ut på rastgården.

Samma årtal, 1953, för uppgifterna rörande två helt olika platser, Tayshed och Vladimirsk, behöver inte i sig självt vara något motstridande. Det är känt att ryssarna ibland med mycket täta mellanrum flyttar på sina fångar, speciellt s. k. statsfångar, som dömts för politiska brott.

15 JUIL. 1956

STOCKHOLMS-TIDNINGEN

16 JUIL. 1956

Gåtan Wallenberg inför sin lösning

"Upprepning av tomma ord", säger författaren Rudolph Philipp, ombud för Raoul Wallenberg och ledare för utredningen, i en intervju om lördagens sovjetryska démarche i Wallenbergaffären. Man förstår hans pessimism efter elva års besvikelser, men omdömet är inte fullt riktigt.

ST

Detta är dock första gången namnet Wallenberg nämnts på tyskt initiativ. Man anar en viss nervositet bakom denna oväntade aktion. Kanske vill ryssarna vinna tid. I varje fall kan Moskva, om Wallenberg ej längre är i livet, inte ha något som helst intresse av att som skett genom denna aktion ge den svenska spontant sovjetkritiska Wallenbergdebatten ny näring. Lördagens démarche är därför att betrakta som ett positivt tecken som inger hopp.

Men det finns också en annan anledning att bedöma saken i gynnsam — reserverat gynnsam — riktning. Fallet Wallenberg är en probersten på huruvida den mångomskrivna avstaliniseringen är allvarligt menad eller ej.

Man förstår mycket väl att Moskva i tio år varit generat över denna affär. Ryssarna föredrog att tiga och låta offret lida, fullt i överensstämmelse med Josef Stalins despotiska politiktik. Men sedan Krusjtjev avslöjat sin förre herre in på bara revbenen, har Kreml fått ett aldrig återkommande tillfälle att reglera denna affär, vilken eljest hotat att permanent förgifta förhållandet mellan Sverige och Sovjetunionen.

Att tillkännage Wallenbergs död före avstaliniseringen skulle ha kastat en fruktansvärd skuld på sovjetledningen. Man kan förstå att Stalin och Molotov inte frivilligt belastade sig med en sådan blamage. Att återföra Wallenberg levande till sitt hemland skulle ha varit lika genant genom vad fången efter befrielsen kunde ha haft att berätta, för hans avslöjanden skulle på förhand ha varit försäkrade om att bli en internationell bestseller. Skulle Stalin ha gett sitt offer den chansen? Efter vad man numera vet om den röde tsaren är det uteslutet.

Men i dag finns det inte mycket mer att avslöja om stalinregimens grymhet. Krusjtjev har själv avslöjat den, så han kan utan egen risk och bara till nytta för sitt eget goda rykte föra över Raoul Wallenberg på avstaliniseringens konto. Det är en chans som han fortfarande har men inte länge till. Det är troligen i ljuset av detta faktum som man får se ambassadör Rodionovs besök hos kabinettssekreterare Belfrage.

Om Wallenberg försmäktat i ett sovjetryskt fängelse under Stalinepoken, så måste sanningen härom nu fram, hela sanningen. Det borde inte vara svårt för dagens Kreml-ledning att lägga även detta mord på ex-lillefar Stalins skuldror. Det skulle i alla fall rensa luften och affären skulle vara utagerad.

Om Wallenberg däremot fortfarande lever — vilket är troligt — har de nya sovjetledarna chansen att befria honom som ett levande bevis på att skräckregimen är avskaffad. Även om fången nu skulle ha en hel del kompromitterande saker att berätta, så behövde "befriarna" inte ta åt sig. De hade ju genom frigivningen visat att det där tillhör historien.

Låt oss tills vidare söka förklara det nya uppskovet med att man vill ge fången tillfälle att rekreera sig och återfinna sitt verkliga jag under gynnsammare, så att säga "friare" omständigheter, innan han visas upp för världsoffentligheten. Man kan vara övertygad om att han efter elva år av förtvivlan och hopplöshet skulle vara i behov av en sådan karantän, både moraliskt och fysiskt.

Skulle emellertid den nya fas som inletts genom Rodionovs démarche bara leda fram till en ny mur av tystnad, har man intet annat att göra än att bedöma den nya sovjetregimen därefter. Då kan man dra slutsatsen att ett nytt tyranni avlöst det gamla. På så sätt finns det inte längre några undanflykter. Gåtan Wallenberg står inför sin lösning.

STOCKHOLMS-TIDNINGEN
15 JUL 1956

SOVJET LOVAR SVAR OM WALLENBERG

Ny not 'snarast möjligt' efter detaljgranskning

Utrikesdepartementet meddelar: Sovjetambassaden i Stockholm har på lördagen framfört till utrikesdepartementet, att man på sovjetisk sida snarast möjligt kommer att lämna besked om resultatet av de sovjetiska myndigheternas undersökningar beträffande Raoul Wallenberg. Dessa myndigheter håller enligt Sovjetambassadens meddelande på med en detaljerad granskning av det från svensk sida överlämnade materialet.

Från utrikesdepartementets sida understryks — liksom skett tidigare — betydelsen av ett snabbt svar.

RODIONOV BAD FÖRST OM PRECISERADE DATA

Detta är det första på något sätt positiva besked från sovjetmyndigheterna, sedan Wallenberg försvann i Budapest i januari 1945. Tidigare har endast på sin höjd förklarats att "man skall undersöka saken".

Budskapet överlämnades vid 12-tiden på lördagsmiddagen av sovjetryske ambassadören Rodionov personligen vid ett besök på svenska utrikesdepartementet, där han togs emot av kabinettssekreterare Leif Belfrage.

Det var också genom ambassadör Rodionov personligen, vid ett besök hos utrikesminister Undén, som sovjetledningen strax före det nyvalda parlamentarikerbesöket i Sverige begärde visst, ytterligare material i Wallenberg-affären.

Denna framställning avsåg — enligt vad Stockholms-Tidningen erfar — inte "material" i största allmänhet; den lorde tvärtom ha varit rätt preciserad och syftat på vissa data och förhållanden som sedan dess närmare undersökts av ryssarna.

Vid statsminister Erlanders besök i Sovjet i maj både han och akutualiserat frågan. Efter överläggningarna med ryssarna säde han sig ha fått det intrycket att detta vid första gången de ledande männen i Sovjetunionen verkligen fått del av eller åtminstone på allvar satt sig in i saken. Tidigare tycks de mer eller mindre rutinbetonade undersökningarna fått ha skötts av underordnade tjänstemän.

Statsministern förklarade vid detta tillfälle också för den krets av tidningsmän, som tillkallats, honom under resan, att han fått att intryck av att sovjetledarna verkligen var beredda att göra ansträngningar för att gå till botten med efterforskningarna och göra dessa effektiva.

Däremot ansåge det inte lämpligt

(Forts. sista sid., sp. 3)

Wallenberg-noten på 11 år

Första positiva Wa

Högsta sovjetledarna hade ej satt sig in i dossiern före Erlanders påsk-visit

Sovjet lovar... Fr. sid. 1.

att vid detta tillfälle kräva besked på stående fot eller förelägga ryssarna några som helst ultimativa krav.

Statsministern åtföljdes på sin resa bl. a. av UD:s specialist på Wallenberg-affären, sekr. Lorentzon. Inrikesminister Gunnar Hedlund, vilken med statsministern deltog i överläggningarna om Wallenberg, bekräftar vid samtal med Stockholms-Tidningen på lördagskvällen att dagens ryska not får ses som resultat av statsbesöket.

— Jag skulle väl tänka mig det, säger han men avböjer bestämt ytterligare uttalanden i fallet.

"Välbehållen"

En månad efter Wallenbergs försvinnande den 17 januari i Budapest försäkrade den ryska beskickningschefen i Stockholm, madame Kollontay, för Wallenbergs mor att Wallenberg välbehållen fanns i förvar.

Försäkringen upprepades i ett budskap från minister Kollontay till utrikesminister Günther personligen med tillägget att "Wallenberg kommer hem fortare ju mindre man bråkar om honom i Sverige".

Tiden gick emellertid utan att från rysk sida medföra några sakliga uppgifter. Nya förfrågningar och noter hade ingen effekt.

Småningom hette det från ryska UD: "Stalin har själv tagit hand om saken."

Därför beslöt en stark opinion i Sverige, representerande demokratiska organisationer med över en miljon medlemmar, att vädja för Wallenbergs frigivning hos Stalin direkt. En sådan skrivelse sändes.

Ryssarna tog god tid på sig.

Svaret var njet

Den 22 augusti 1947 meddelade vice utrikesminister Vysjinski: Wallenberg har inte anträffats i Sovjet!

Den 19 oktober samma år publicerades resultatet av en undersökning som en speciell kommitté i Sverige gjort, wallenbergsaktionen. Kommittén hade haft tillgång till UD:s hemliga akter samt bevismaterial som hopbragts av den i wallenbergssaken synnerligen aktive, författaren Rudolph Philipp.

Kommittén slog fast:

Det är övertygande utrett att Raoul Wallenberg hela tide nsedan januari 1945 varit i livet i ryskt förvar på skilda platser.

O Raoul Wallenbergs halvbror, civilingenjör Guy von Dardel, riktade 1947 en vädjan till president Truman, att denne skulle använda sitt inflytande för att förmå ryssarna att tala om vad de visste om den försvunne svensken.

Raoul Wallenberg.

O Mrs Roosevelt vände sig 1947 till de ryska myndigheterna i USA för att få dem att göra en kraftansträngning i Wallenberg-frågan.

O Folke Bernadotte försökte ta upp Wallenberg-affären vid Internationella röda korsets världskongress i Stockholm 1948 men utan resultat.

O Till 1948 års fredspris fördes Wallenberg fram som stark kandidat.

O 1952 hade UD som arbetshypotes att Wallenberg ännu var i livet och svenska regeringen begärde direkt hos sovjetryska regeringen att Raoul Wallenberg skulle friges och hemsändas.

O På kungens 70-årsdag 1952 tillerkändes Wallenberg "Illis quorum". Det bekräftades officiellt att utmärkelsen inte ansågs postum, d.v.s. att man utgick från att Wallenberg levde.

'Upprepning av tomma ord'

Författaren Rudolph Philipp, ombud för Raoul Wallenberg och ledare för utredningen, ser inte något som helst nytt i dagens meddelande från Sovjet angående Raoul Wallenbergs öde, meddelade han på lördagskvällen.

Det, som sägs nu, är en upprepning ord för ord av samma tomma ord och en upprepning av vad som lovades excellensen Undén juni 1954. Sedan den tidigare kommunikén utsändes, har man haft tre månader på sig att skicka tillbaka Raoul Wallenberg. Det borde ha varit tillräckligt.

På ryska ambassaden i Stockholm ville man inte på något sätt kommentera meddelandet om Raoul Wallenberg.

R. W.-aktionen uttalade sig i Stockholms-Tidningen den 4 april om statsministerns yttrande i Moskva: Vi är djupt bedrövade, när dagens Moskvakommuniké talar om "den försvunne Raoul W." Expertutlåtandet innebär fullt bevis för att R. W. omhändertogs av sovjetryska myndigheter i Budapest, januari 1945 och för hans fångenskap i Sovjetunionen.

Vitbok utlovas

Rudolph Philipp, ledare för utredningen sedan 10 år, svarar på förfrågan:

— Jag citerar vad jag har skrivit den 18 maj detta år i tidskriften VI: Skulle noten av den 19 mars 1956 och statsministerns Moskvabesök inte leda till en "positiv lösning" har utrikesledningen upprepade gånger lovat oss att lägga fram alla fakta, d. v. s. hela bevismaterialet, för svensk opinion. En sådan publicering kallas populärt vitbok.

Allt regeringen och utrikesledningen menar med "positiv lösning" i saken Raoul Wallenberg, definierade envoyén Arne S. Lundberg som "slut på Moskvas förhalningstaktik och inga försök, att ni kommer med en dödsattest".

Nu är det för sent att göra Stalin och Beria till syndabockar! En sådan undanflykt skulle inte betyda slutet på kampen utan en ny början. Raoul Wallenberg måste hem. Vi väntar inte längre!

RAOUL WALLENBERG — *lever han fortfarande?*

RODIONOV — *lämnade UD meddelande*

LEIF DELFRAGE — *mottog ryska meddelandet*

Wallenberg borta sedan januari 1945, Undén diskuterade frågan i Moskva 1954

Av HANS WATTRANG

När världskriget närmade sig sitt slut förestod Raoul Wallenberg B-avdelningen vid svenska Budapestlegationen. Denna avdelning hade hand om skyddsmaktsärenden — ärenden för de krigförande makter — bl a Ryssland, vars diplomatiska intressen Sverige representerade.

Den 13 januari 1945 trängde de första ryska patrullerna in i Budapest och nådde fram till svenska legationen. Efter ett par dagar kom ett meddelande att Wallenberg ställts under ryskt beskydd.

Nästa meddelande dröjde till 1948. Då meddelades officiellt från Moskva att Wallenbergs vistelseort var okänd för de ryska myndigheterna.

Tyst i Moskva

Från Moskva kom inga fler upplysningar. Däremot berättade en rad fångar som återvände till Västeuropa att de haft kontakt med Wallenberg eller träffat personer som haft kontakt med Wallenberg.

Den italienska diplomaten Mohr uppgav att han suttit i cellen bredvid Wallenberg i Leforovskajafängelset i Moskva.

På sin resa till Sovjetunionen 1954 diskuterade utrikesminister Undén Wallenbergsfrågan med de ryska myndigheterna. I november 1955 meddelade han den svenska riksdagen att man från rysk sida lovat sända hem Wallenberg om han påträffades.

I livet

I slutet av 1955 i samband med att tyska krigsfångar repatrierades från rysk fångenskap kom flera ppgifter om att Wallenberg relativt sent skulle varit i livet i något ryskt fånglager. Flera f d fångar lämnade sinsemellan oberoende uppgifter av liknande karaktär.

Vid statsministerns Moskvabesök i påskas överlämnades allt svenskt utredningsmaterial i Wallenbergsfrågan för studium. I kommunikén efter besöket uppgavs att ärendet varit föremål för diskussioner.

Vid den ryska riksdagsdelegationens besök i Sverige i våras begärdes ytterligare komplettering av materialet. UD överlämnade därvid tidigare hemligstämplade informationer.

Expressens Moskvaredaktion: Inget uttalande om Wallenberg

Av HANS WATTRANG

MOSKVA (Expressen). Vid en mottagning på lördagen på franska ambassaden med anledning av den 14 juli hade de ryska ledarna inget som helst att säga i fallet Wallenberg. Chrustjev var däremot synnerligen villig att berätta om Karl XII och Poltava.

Både ryssar och svenskar har där rest minnesmärken över stupade soldater, berättade han, och de ryska myndigheterna ser till att både gravar och monument hela tiden hålls i gott skick.

Utrikesminister Sjepilov, som också var närvarande, önskade inte heller uttala sig om Wallenberg. Han beklagade sig i stället över att han så ofta blir felrefererad av västmaktsjournalisterna, vilket han ansåg gjorde en oerhörd skada för det fredliga samarbetet mellan öst och väst.

De ryska tidningarna innehåller inte heller ett ord om Wallenberg på söndagsmorgonen. Så gott som samtliga sidor fylls av en redogörelse för den nya folkpensionslagen och 350-årsminnet av Rembrandts födelse. Inte heller i de korta utlandsnotiserna, som numera allt oftare förekommer i tidningarna, nämns något om Rodionovs besök hos svenska utrikesdepartementet.

Den ryska pressen har över huvud taget inte innehållit ett ord om Wallenbergaffären sedan statsminister Erlander var här, trots att de svensk-ryska förbindelserna diskuteras i ett flertal artiklar i Pravda och Izvestija.

Ryska provokationer antyds i nya Wallenberghandlingar

"Rödbok" skall utges . . .

(Forts. fr. sid. 1)

ka, eller också skulle man offentliggöra alla dokument i saken.

Ryssarna har fotos

Nu har ryssarna bl. a. i den fortsatta "behandlingen" av saken önskat få fotografier av Raoul. Sådana fick de redan den 1 januari 1946 av dåvarande svenske ministern i Moskva Staffan Söderblom — han överlämnade t. o. m. förstoringar av de sista bilder som togs av Raoul innan han försvann. Dessa fotos har jag ånyo överlämnat f. v. b. till Rodionov.

Artighet "undfallenhet"

I diktaturländerna räcker det inte med att vara bara artig som våra ambassadörer är. Artighet tror ryssarna är liktydigt med undfallenhet.

Ännu har de bilaterala förhandlingarna inte lett till någon framgång. Varför ser ryssarna inte efter i kartoteken från januari 1945 i Ljubljankafängelset och från andra namngivna fängelser. Där fanns Raoul. Många av hans tyska fängelsekamrater har kommit tillbaka. Deras namn finns i kartoteket. Och namnet Wallenberg torde inte vara svårare att stava till än Wallenstein t. ex. Berla hann säkert inte förstöra allt i kartoteket om Wallenberg innan han försvann.

Ryssarna är redovisningsskyldiga för Raoul Wallenberg. De ska lämna Raoul tillbaka. Det är den enda lösningen på problemet. Det är varken Stalin, Beria eller Molotov som är syndabocken. Det är systemet, vars historiska kontinuitet är representerat genom statschefen i Sovjet, i dag marskalk Vorosjilov, som 1945 var "high commissioner" i Debreczin och högste befälhavare för de styrkor, som tillfångatog Wallenberg, slutar hr Philipp.

— De dokument, som Wallenbergkommittén förfogar över, är utomordentligt väl dokumenterade papper, säger landshövdingskan Ellen Hagen, som är ledamot av kommittén. De har prövats av två justitieråd. Materialet är mycket stort. Jag tror att Raoul Wallenberg ännu lever och jag kan inte nog uttrycka min medkänsla med hans närmaste, särskilt hans mor som lidit så oerhört under alla dessa år. Men jag tror inte att regeringen skulle åtagit sig denna sak om den inte varit övertygad om att Raoul Wallenberg ännu lever. Ett återlämnande av honom till fosterlandet vore en av de starkaste goodwill-aktioner från Sovjets sida man kunde tänka sig.

STOCKHOLMS-TIDNINGEN
16 JUIL. 19[illegible]

”Rödbok” skall utges i affären Wallenberg om UD:s vitbok dröjer

— Om inte Raoul Wallenberg återsändes inom de närmaste dagarna, eller om regeringen — för den händelse Raoul ej återkommer — underlåter att publicera vitboken i Wallenbergaffären, som var färdig i UD redan före statsbesöket i Moskva och som innehåller alla vittnesmålen och alla de ryska provokationerna, då kommer jag att publicera en ”rödbok” om allt som inträffat i denna affär de sista 11 åren, säger författaren *Rudolph Philipp* till ST.

— Ryssarna ”spelar fotboll” med svenska regeringen, fortsätter hr Philipp. Men jag vill understryka att Raouls öde till en viss del beror på slarv från svenska regeringens sida och inte på ond vilja — det var slarv av UD, som fick ett meddelande av ambassadör Kollontay att Raoul blivit omhändertagen av ryssarna och det var slarv som gjorde att man dröjde ända till 1948 och 1949 innan någon annan fick veta att ett sådant meddelande fanns.

I noten av den 8 nov. 1955 förklarar Sveriges regering sig vara övertygad om att Sovjet förfogar över a l l a förutsättningar att äntligen hitta Raoul Wallenberg och skicka honom tillbaka till vårt land. Den 9 mars detta år påpekade utrikesministern vid senaste notens överlämnande för Rodionov att antingen skulle Raoul komma tillba-

SVENSKA DAGBLADET

16 JUIL. 1956

Besked om Raoul Wallenberg skall komma "snarast möjligt" enligt ambassadör Rodionovs försäkran till UD. Det är verkligen inte för tidigt att så sker. I samband med statsminister Erlanders besök i Sovjet för mer än tre månader sedan lovade ryssarna att företa noggranna undersökningar med ledning av det material som då från svensk sida ställdes till förfogande. Därefter har ingenting hörts — bortsett från en sovjetisk begäran under parlamentarikervisiten i Stockholm i maj om ytterligare svenskt material till frågans belysning. Att man i Moskva nu äntligen synes vara beredd att lämna en redovisning är i och för sig tillfredsställande. Huruvida också beskedet blir tillfredsställande, återstår att se.

Att Wallenberg verkligen befunnit sig i Sovjet torde icke finnas anledning betvivla efter alla vittnesbörd som lämnats. För de ryska makthavarna, som förfogar över en kontroll- och polisstats alla informationsresurser, borde det då inte vara svårt att bringa klarhet i fallet. Under en följd av år har uppenbarligen viljan härtill saknats trots upprepade svenska sonderingar och påstötningar. Först på sistone tycks man på ryskt håll ha börjat inse vilken allvarlig belastning Wallenberggåtan utgör för de rysk-svenska förbindelserna; därav det senkomna beslutet att på allvar ta itu med problemet.

Otvivelaktigt har ambassadör Rodionovs försäkran tillkommit i syfte att söka dämpa den alltmer irriterade svenska opinionen. Med spänt intresse avvaktas nu den fortsatta utvecklingen. Tills vidare undrar man vad ryssarna inlägger för betydelse i tidsbestämningen "snarast möjligt". Tidigare erfarenheter ger knappast stöd för antagandet att en redogörelse för resultatet av efterforskningarna skulle vara omedelbart förestående.

Expressen
15. 7. 1956

”Det är bara rysk förhalningstaktik”

”Ingenting är nytt i sak” säger Wallenbergs ombud

— Ambassadör Rodionovs besked till utrikesdepartementet i Wallenbergsaffären är bara ett nytt utslag av den ryska förhalningstaktiken, säger författaren Rudolph Philipp, ombud för Raoul Wallenberg och ledare för efterforskningarna sedan 10 år.

— Det ryska svaret innehåller inget nytt. Det är ett upprepande av utfästelserna till utrikesminister Undén vid hans Moskvabesök i juni 1954 och av utfästelserna vid statsminister Erlanders besök i Moskva 8 april i år.

Detta uttalande gjorde Rudolph Philipp sedan Expressen först vänt sig till Raoul Wallenbergs mor, fru Maj von Dardel, som emellertid hänvisade till Philipp.

Tillfångatogs

— Ni får inte skriva att det skulle innebära något slags hopp. Det går inte att tala om något sådant i denna affär, säger Rudolph Philipp.

— Ryska svaret är en följd av Moskvakommunikén i år, i vilken det talades om ”den i Budapest vid krigets slut försvunne svenske diplomaten Raoul Wallenberg”. Han är inte försvunnen i Budapest. Han tillfångatogs av ryssarna i Budapest vid krigsslutet och fördes till Ryssland. Allt annat är lögn, en ren lögn, säger Philipp.

Denna kommuniké undertecknades av Bulganin och Erlander.

Efter Erlanders besök i Moskva fordrade ryssarna kompletterande material. Och efter tre månader kommer ett meddelande som inte innehåller något nytt. Det är en förhalningstaktik.

Inget nytt

Utrikesledningen har upprepade gånger lovat oss att lägga fram alla fakta och publicera en vit bok om inte förhandlingarna i Moskva i våras ledde till en positiv lösning. En positiv lösning innebär, har tidigare kabinettssekreterare Arne Lundberg sagt, ”ett slut på Moskvas förhalningstaktik och inga försök att komma med en dödsattest”.

Det ryska meddelandet innebär inget nytt. Det är bara upprepningar av gamla utfästelser. Det enda nya är ordet snarast, och vad innebär det efter 11 års väntan?

Inga som helst kommentarer från utrikesdepartementet

— Utrikesdepartementet kan inte ge några kommentarer till gårdagens ryska meddelande om snabb utredning och rapport i fallet Raoul Wallenberg, den svenske diplomaten, som bortfördes i samband med Budapests befrielse i det andra världskrigets final.

Detta meddelar redaktör Stig Sundfeldt, talesman för utrikesdepartementet, vid samtal med Expressen på söndagsmorgonen.

— Vi kan bara avvakta den rapport som ambassadör Rodionov utlovade vid sitt samtal med den svenske kabinettssekreteraren Leif Belfrage, som mottog Rodionov i utrikesminister Östen Undéns frånvaro.

Så långt UD.

Det ryska löftet om snabbt besked i Wallenbergsaffären framstår som ett av de första bevisen på ett ryskt intresse för denna svenska hjärteangelägenhet.

Någon fingervisning i vilken riktning det ryska svaret skulle kunna tänkas gå får man inte av Rodionovs meddelande till UD. Man vågar dock hoppas att den ryska utredningen i Wallenbergsfrågan blir mycket utförlig.

Utredningen ska överlämnas ”snarast möjligt” — detta är det enda man vet om tidpunkten.

Expressen försökte också att komma i kontakt med någon på Sovjetambassaden för en kommentar. Det enda svar som gavs på upprepade frågor om var och när man kunde söka olika tjänstemän på ambassaden var:

— Vet inte.

Kungl. Utrikesdepartementet

STOCKHOLM

Ett icke klippt snabbprotokoll sändes separat

Årgång 13

Riksdagstryck

RIKSDAGSDEBATTERNA

Upplaga E

UTGIVNA AV RIKSDAGENS KANSLIDEPUTERADE
GENOM RIKSDAGENS EKONOMIBYRÅ

Prenumeration sker hos Riksdagens ekonomibyrå, Stockholm 46.
Postgiro 1042. Pris 20 kronor per år

Nr 36 ANDRA KAMMAREN 1964

Reservation göres för eventuella missförstånd eller tryckfel. I sitt slutliga skick kommer anförandena att införas i kammarens protokoll.

Fredagen den 3 april

Kl. 11.00

Svar på interpellation ang. efterforskningarna efter Raoul Wallenberg, m. m.

Anf. nr 1

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Herr Ohlin har i en interpellation den 3 mars 1964 frågat mig, om jag ville för kammaren dels lämna en redogörelse för Raoul Wallenberg-affärens utveckling efter publicering av utrikesdepartementets vitbok 1957 — i den mån ej av särskilda skäl vissa uppgifter måste hemlighållas — dels upplysa om vilka åtgärder regeringen planerar att vidta för att övertyga sovjetregeringen om nödvändigheten av en mera effektiv efterforskning av Raoul Wallenberg och hans vistelseort under olika perioder efter kriget.

I samma interpellation har herr Ohlin bett mig redogöra för de åtgärder regeringen vidtagit eller avser att vidtaga för att skapa klarhet kring de i bland annat ryska källor förekommande uppgifterna om att svenska sjömän på det under kriget förlista fartyget »Bengt Sture» omhändertagits av sovjetryska myndigheter.

Slutligen har herr Ohlin i sin interpellation frågat, om regeringen i övrigt har några uppgifter att lämna beträffande det efter kriget inträffade försvinnandet av besättningarna på några i östersjöfart gående svenska fartyg.

Vad först beträffar efterforskningarna av Raoul Wallenberg vill jag till en början erinra om att offentliggörandet av utrikesdepartementets vitbok år 1957 skedde, sedan det besked i ärendet ingått, som från sovjetisk sida utlovats vid statsminister Erlanders och inrikesminister Hedlunds besök i Moskva månadsskiftet mars—april 1956. Beskedet, som mottogs den 6 februari 1957, innebar i huvudsak, att Sovjetunionens regering med anledning av ett påträffat dokument i Ljubljanskaja-fängelset i Moskva ansåg dels att det fanns grund betrakta detta dokument som hänförande sig till Wallenberg, dels att av dokumentets innehåll den slutsatsen borde dras, att Wallenberg avled i Ljubljanskaja-fängelset i juli 1947.

Med anledning av sovjetregeringens besked den 6 februari 1957 överlämnades den 19 februari samma år ett svenskt svar, som likaledes offentliggjordes i vitboken. I detta förklarades bland annat att svensk opinion med rätta vore upprörd över vad som förekommit i ärendet. Den svenska regeringen hade svårt att tro, att all annan dokumentation rörande Wallenbergs vistelse i sovjetiska fängelser än den rapport som omnämnts i sovjetregeringens besked skulle vara helt utplånad. Regeringen förväntade sig därför, att om ytterligare material skulle framkomma i Sovjetunionen, som kunde klarlägga vad som hänt Wallenberg, detta skulle delgivas det svenska utrikesdepartementet. Den svenska regeringen förbehöll sig å sin sida att ställa till förfogande det ytterligare material rörande Wallenberg, som av svenska regeringen bedömdes vara av betydelse för fortsatta undersökningar i Sovjetunionen.

För den svenska regeringen stod det sålunda klart, att även i fortsättningen alla existerande eller nya spår måste prövas. Under de fortsatta efterforskningarna, som bedrevs med samma noggrannhet och efter samma principer som de tidigare undersökningarna om Wallenbergs vistelse i Ljubljanskaja- och Lefortovskaja-fängelserna, framkom flera utsagor från personer som återvänt från sovjetisk fångenskap av innebörd att Wallenberg efter år 1947 funnits i ett fängelse i Vladimir, ungefär 20 mil öster om Moskva. Med anledning av dessa uppgifter hemställde regeringen i en note, som överlämnades till sovjetiska utrikesdepartementet den 9 februari 1959, att en undersökning skulle göras för att fastställa om Wallenberg vistats i Vladimir-fängelset.

Såsom svar härpå meddelade sovjetregeringen den 6 mars 1959, att den vidtagit sådana undersökningar, som begärts i den svenska noten, men att dessa icke bringat i dagen några nya uppgifter i denna fråga och att den svenska regeringens informationer om Wallenbergs vistelse i Vladimir icke bekräftats.

Även efter denna tidpunkt har regeringen sökt utnyttja varje lämplig möjlighet att för sovjetmyndigheterna understryka vikten av att klarhet måtte vinnas angående Wallenbergs öde. Det ytterligare material som därvid framlagts för sovjetmyndigheterna och detaljerna i de framställningar som gjorts är dock icke av den karaktär att de här kan offentliggöras.

Jag kan emellertid bekräfta, att statsministern i början av år 1961 riktat en personlig skrivelse till ministerpresidenten Chrusjtjev i saken. Vidare vill jag erinra om att jag vid mitt besök i Moskva i maj förra året upptog ärendet såväl med utrikesminister Gromyko som med ministerpresidenten Chrusjtjev. Slutligen har statsministern, såsom meddelats i pressen, tagit upp Wallenberg-affären med utrikesminister Gromyko vid dennes besök i Stockholm för två veckor sedan.

Samtliga framställningar har från sovjetisk sida mötts av svaret, att intet funnes att tillägga utöver vad som tidigare — d. v. s. i 1957 och 1959 års besked — meddelats från sovjetisk sida. Vid upprepade tillfällen har därjämte förklarats, att hade Wallenberg funnits skulle han ha återsänts till Sverige.

Jag vill emellertid till herr Ohlin ånyo bekräfta, att regeringen inte betraktar Raoul Wallenbergs sak som utagerad utan kommer att fortsätta ansträngningarna att skapa full klarhet om hans öde.

Beträffande besättningsmännen på det år 1952 krigsförlista fartyget »Bengt Sture» vill jag erinra om att regeringen den 31 januari i år genom ambassaden i Moskva begärt att de sovjetiska myndigheterna skulle företaga en ny utredning i frågan. Vid utrikesminister Gromykos besök i Sverige nu i mars bekräftade denne att man på sovjetisk sida inlett undersökningarna. Han kunde emellertid inte säga när resultatet härav skulle föreligga.

I interpellationen har nämnts *tre* svenska fartyg, vilkas besättningar efter det andra världskrigets slut försvunnit i Östersjön. Av dessa fartyg återfanns »Kinnekulle» drivande svårt brandskadad i februari 1948, medan de båda andra spårlöst försvunnit, »Ivan» samtidigt med »Kinnekulle» och »Dan» i januari 1953. I samband med försvinnandena har varje gång omfattande och energiska efterforskningar genom officiella och andra kanaler vidtagits, dock utan att leda till något resultat beträffande besättningarnas öden.

Olika teorier har uppställts omkring fartygens och besättningarnas försvinnande. Man har bl. a. gissat på minsprängning, nedisning eller uppbringning. Nya spår har tid efter annan dykt upp, vilka undersökts mycket noga, dock utan resultat.

Även de upplysningar, som under den senaste tiden kommit till utrikesdepartementets kännedom, granskas och bearbetas med stor noggrannhet. Detta arbete är emellertid på grund av sin natur tidsödande genom de kollationeringar m. m., som på olika sätt och på olika håll måste göras. Innan utredningen slutförts, är det omöjligt för mig att uttala mig om värdet av de senast erhållna uppgifterna.

Anf. nr 2

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret. Det är klart att detta på någon punkt kunde ha varit mera upplysande; jag återkommer till den saken.

Det förefaller fastslaget att den svenska regeringen inte tror att Sovjetunionens svar den 6 februari 1957, att man bör dra den slutsatsen att Wallenberg avlidit redan tio år tidigare, är en riktig, rättvisande och pålitlig skildring. Detta att det från rysk sida används ett så vagt uttryckssätt som att »slutsatsen bör dras att Wallenberg avled i Ljubljanskaja-fängelset» och att uppgifterna om Wallenbergs identitet är så vaga — i motsats till rysk praxis — styrker ju uppfattningen, att man icke kan lita på denna från sovjetrysk sida år 1957 avgivna förklaring. Jag understryker att det är fullt klart att regeringen inte heller gör det.

När den svenska regeringen några veckor efter denna ryska förklaring den 19 februari 1957 gjorde en ny hänvändelse till Sovjetunionen använde den också ett uttryckssätt som är nog så talande:

»Den svenska regeringen hade svårt att tro, att all annan dokumentation rörande Wallenbergs vistelse i sovjetiska fängelser än den rapport som omnämnts i sovjetregeringens besked skulle vara helt utplånad.»

Om man i ett diplomatiskt dokument säger att man har svårt att tro att all annan dokumentation är utplånad, vilket den mottagande regeringen har påstått, är detta naturligtvis ett uttryck för att man anser att saken ligger annorlunda till än sovjetregeringen har gjort gällande.

Sedan kom ytterligare uppgifter innebärande att Wallenberg hade vistats i Vladimir-fängelset vid en väsentligt senare tidpunkt än den då han enligt påstående från sovjetrysk sida hade avlidit. Dessa uppgifter anser regeringen så pålitliga och trovärdiga att den år 1959 begär en ny utredning av Sovjetunionen, men Sovjetunionen har svarat att ingenting finns att tillägga.

Även senare hänvändelser har lett till samma resultat. Sovjetunionen svarar bara att man ingenting har att säga. I detta läge måste först och främst konstateras att vi på svensk sida inte kan lita på att sovjetregeringen och sovjetmyndigheterna tar med tillräckligt allvar och tillräckligt stor omsorg på denna fråga.

Hade man gjort det från början, skulle Wallenbersg vistelse i Ljubljanskaja-fängelset ha kunnat konstateras långt tidigare än 1957, då man från svensk sida överlämnade vad som kunde betraktas som klara bevis. Men till dess

att man i Sovjet fick motta dessa klara bevis svarade man på våra framställningar att Wallenberg inte fanns där. År 1947 meddelade ju Sovjets utrikesminister att man efter noggrann undersökning kunnat fastställa att Wallenberg inte fanns i Sovjetunionen. »Han är okänd hos oss», sade man.

Sedan man på svensk sida fått ett stort antal vittnesmål från fångar som återvänt från Sovjet, vittnesmål som gällde både Ljubljanskaja-fängelset och Lefortovskaja-fängelset, gjorde utrikesdepartementet på 1950-talet nya demarscher, och utrikesminister Undén tog upp saken i Moskva 1954. På sovjetisk sida lovade man då att undersöka saken på nytt, men 1956 förklarade man: Nu är det konstaterat att Wallenberg inte befunnit sig på Sovjetunionens område, och vittnesmål från krigsförbrytare kan vi inte fästa någon vikt vid, då de strider mot de fakta som framkommit vid av sovjetiska organ gjorda noggranna undersökningar.

Ett år senare fick man dock konstatera att vittnesmålen var av den arten att de åtminstone till en del var rättvisande samt att uppgiften, att Wallenberg över huvud taget inte befunnit sig på sovjetiskt territorium, var oriktig. Detta att man i Sovjet har tvingats erkänna att tidigare emfatiska bestridanden och påståenden om noggranna undersökningar var ohållbara, gör att vi även i nuvarande läge måste vidhålla att Sovjets svar, att man inte har någonting att tillägga, icke kan betraktas som utslagsgivande.

Nu meddelar utrikesministern att det efter 1959 har framkommit ytterligare material, som regeringen emellertid inte anser lämpligt att nu offentliggöra. Jag kan för min del respektera den ståndpunkten. Regeringen måste i detta avseende få sköta saken efter eget omdöme. Men jag vill göra ett allmänt tillägg. De informationer av relativt färskt datum som jag har tyder absolut på att Wallenberg var i livet långt senare än 1947. De tyder dessutom på att personer i den ryska säkerhetstjänsten vid viss tidpunkt sökte dölja att Wallenberg befann sig i Ryssland. Jag skall inte säga mera på den punkten.

Statsminister Erlander tillställde ministerpresident Chrusjtjev en personlig skrivelse år 1961, och i pressen har uppgivits att statsministern däri krävde Wallenbergs återsändande. Det är i så fall ett annat framställningssätt än tidigare. Kan utrikesministern nu upplysa om av vilken art herr Erlanders framställning till ministerpresident Chrusjtjev var och om den gick något utöver tidigare framställningar om förnyad utredning? Var skrivelsen ett uttryck för att det ansågs klart att Wallenberg fanns i livet och att man därför direkt begärde hans återsändande?

Jag konstaterar att utrikesminister Gromyko 1963 och 1964 samt regeringschefen Chrusjtjev 1963 har upprepat att man inte har någonting att tillägga i fallet. Man kan nu fråga sig vad orsaken kan vara till att man på sovjetrysk sida — i varje fall rätt länge — har tagit på denna fråga så ointresserat att man råkat ut för nesan att nödgas medge riktigheten av det man så emfatiskt påstått var oriktigt? Är det så att man i det längsta drar sig för att erkänna ineffektiviteten vid efterforskningarna av Wallenberg? Tycker man det vara förnädligt om man skulle nödgas erkänna att det finns uppgifter som bestyrker, att han är i livet eller i varje fall att han varit det långt efter 1947? Eller kan förklaringen vara att några personer i säkerhetstjänsten och eventuellt i fängelseledningen tycker att det skulle vara besvärande för dem om det nu kommer fram att Wallenberg finns där eller har funnits i förvaring, vilket de tidigare har bestritt?

Om utredningen går till så att man från den sovjetryska regeringens sida bara skickar en förfrågan till olika myndigheter, får man säga att utredningen kanske inte blir så omsorgsfull som önskvärt vore. Har regeringen förvissat sig om att sovjetregeringen sätter

in helt friska, obundna krafter, som inte har något annat intresse än att redovisa allt om Wallenberg som de kan finna? Och har regeringen förvissat sig om att sovjetregeringen går förbi dem som möjligen har intresse av att fortsätta att dölja vad de tidigare dolt? Jag skulle för min del finna motiverat att regeringen sökte upplysningar från Sovjetunionen om vilka slag av efterforskningar som Sovjetunionen har gjort. Enkla förfrågningar till fängelsemyndigheter räcker uppenbarligen inte — det har tidigare erfarenheter visat och Sovjetunionen indirekt erkänt.

Vad orsakssammanhanget beträffar är det i alla fall klart, att den sovjetryska handläggningen av frågan till en del måste bottna i ett bristande intresse för en enskild människas liv. Man tycker inte det är så mycket att bråka om, ifall en människa kommit bort. Det har varit ett världskrig, det har skett så mycket. Här är det visserligen en man som inte deltog i kriget utan ägnade sig åt att rädda olyckliga och förföljda människors liv. Men ändå är det bara *en* människa ,och då tycker man måhända på sovjetryskt håll — om man får gå efter tankegångar som på Stalins tid ingalunda var främmande — att det inte är så förfärligt mycket att bråka om. Men det är en ståndpunkt som vi på svensk sida självfallet aldrig kan acceptera.

Jag hoppas att regeringen skall anstränga sig ytterligare att få sovjetmyndigheterna att förstå, att Sovjets goodwill här i landet i mycket hög grad beror på hur man handlägger denna fråga. Jag har av olika uttalanden förstått, att man på sovjetryskt håll hoppas att premiärminister Chrusjtjevs besök skall utgöra ett betydande bidrag till befästande av goodwill mellan våra nationer. Får jag göra den reflexionen, att ett mycket stort bidrag till den ömsesidiga förståelsen och respekten skulle Sovjetunionen kunna ge om man verkligen visade vilja att behandla Raoul Wallenbergs fall så som vi ur humanitära synpunkter anser självklart. Jag tror att det bidrag som Sovjet därvidlag kunde ge skulle få större betydelse än något besök kan få.

Uppgiften om de svenska sjömän som har försvunnit i Östersjön är ju delvis ganska vaga, men mot bakgrund av vad som skett förefaller det finnas en viss sannolikhet för att några av dem kan befinna sig i Sovjetunionen. »Bengt Sture» krigsförliste 1942, och regeringen har i år begärt en utredning på sovjethåll. Utrikesminister Gromyko har meddelat att en sådan utredning har inletts, men han vet inte när den kan bli färdig. — Jag skulle för min del ha välkomnat om utrikesministern hade varit litet mera uttrycksfull beträffande »Bengt Sture». Det finns dock en del offentligt och halvoffentligt material från sovjetryska källor, som gör det utomordentligt sannolikt att »Bengt Sture» sänkts av en sovjetrysk undervattensbåt och att i varje fall en del av besättningen införts till Sovjetryssland. Jag hoppas därför att regeringen skall göra klart att vi förväntar oss en mycket skyndsam utredning. Om det visar sig att några av besättningen på »Bengt Sture» befinner sig i Sovjetryssland, väntar vi oss att de omedelbart återsänds till Sverige.

Beträffande de tre andra fartyg, som är nämnda i min interpellation och vilkas besättningar försvunnit efter kriget, finns det inte så ingående upplysningar. Jag skall här bara nämna fartyget »Kinnekulle», om vilket utrikesministern förklarar att det befanns drivande »svårt brandskadat». Det är av väsentlig betydelse att veta hur svårt brandskadad båten var. Herr Johansson i Öckerö har, tror jag, för avsikt att återkomma till denna fråga. Jag skall därför bara be att få nämna, att herr Johansson i Öckerö — utan att det motsades från regeringshåll — den 25 februari i år förklarade att båten befanns drdivande öster om Själland vid Stevns udde. »Livbåten hängde vid sidan. Det hade varit brand ombord, men ingen

brand som var av sådan omfattning att besättningens 7 man varit tvungna att lämna fartyget. Ett faktum var emellertid, att besättningen var borta och deras kläder m. m. var också försvunna.» Man kan alltså befara att besättningen blivit bortförd av ett annat fartyg. Det är åtskilligt som talar för att det kan förhålla sig så.

Därtill kommer att en dansk matros har lämnat upplysningen att han skulle ha talat med »Kinnekulles» kapten i Riga. Har denne matros förhörts av svenska myndigheter, och vilka upplysningar kan utrikesministern lämna rörande denna uppgift?

Herr talman! Vi är självfallet allesammans besjälade av samma inställning i dessa spörsmål. Det finns såvitt jag vet i varje fall inga skillnader mellan de demokratiska partiernas uppfattningar i dessa spörsmål. Men det må ändå vara berättigat att här uttrycka förhoppningar, dels att överläggningen i dag skall bli en påminnelse för Sovjetunionen om hur allvarligt vi ser på dessa spörsmål, dels att regeringen skall göra allt för att klargöra för Sovjetunionen, att endast en handläggning som präglas av god vilja att klara upp dessa problem och en beredvillighet att utan dröjsmål återsända de svenskar, vilka möjligen befinner sig i Sovjetunionen, kan befrämja goda förbindelser mellan våra folk.

Sovjetledningen har kanske, som jag nyss sade, svårt att förstå att vi fäster så stor vikt vid dessa ting. Det är regeringens uppgift att göra det fullt klart hur allvarligt vi i Sverige tar på dessa frågor och vilken stor betydelse deras handläggning har för Sovjetunionens goodwill i Sverige.

Anf. nr 3

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Jag har inte mycket att tillägga efter herr Ohlins anförande. Han har i huvudsak hänvisat till vad jag uttalat i mitt interpellationssvar och på någon punkt ytterligare understrukit de synpunkter, som där framförts. Jag behöver följaktligen inte gå in på något av detta.

Herr Ohlin ställde en direkt fråga beträffande innehållet i herr Erlanders brev till premiärminister Chrusjtjev. Jag vill på denna fråga svara, att jag av förklarliga skäl inte kan gå in på brevets innehåll. Jag kan endast vitsorda att statsministern uttryckte sig i klara ordalag och i bestämd form.

Beträffande de undersökningar som har verkställts i Sovjetunionen har man från sovjetisk sida förklarat att dessa varit grundliga. Att få någon klar bild av vad dessa »grundliga undersökningar» innebär faller sig av naturliga skäl mycket svårt. När det gäller vår egen argumentation kan jag försäkra, att vi varit inne på precis samma resonemang som det herr Ohlin här fört. Vi har sagt att det skulle ha stor betydelse för vår bedömning av Sovjetunionen, om Raoul Wallenberg verkligen kunde överlämnas till Sverige och att detta i hög grad skulle medverka till goda förbindelser mellan de båda nationerna.

Beträffande de andra frågor, som herr Ohlin var inne på, vill jag erinra om att världen vid den tidpunkt då »Bengt Sture» torpederades befann sig i krig, och vi upplevde åtskilliga fartygsolyckor. Jag vill till protokollet anteckna att den svenska handelsflottan under andra världskriget genom direkta krigshaverier eller av andra orsaker i samband med kriget förlorade 240 fartyg om sammanlagt 602 013 bruttoton. Den övervägande delen av handelsflottans krigsförluster — sammanlagt 173 fartyg — inträffade på Nordsjön, på Nordatlanten och i Engelska kanalen. I Östersjön, Bottenhavet och Öresund förlorades 40 fartyg, i Kattegatt och Skagerack 14 fartyg och i övriga farvatten 13 fartyg. De förluster i människoliv som drabbade handelsflottan

uppgick till 1 370 personer. Dessutom förlorade vi en rad fiskefartyg.

Anledningen till att regeringen och utrikesdepartementet tagit upp frågan om de sex besättningsmän, som skulle ha plockats upp från »Bengt Sture», var att detta stod omnämnt i en rysk militär tidskrift. Det var mot denna bakgrund för oss en självklar sak att ingripa på det sätt som skett. Man har nu från sovjetiskt håll lovat företa en grundlig undersökning. I rimlighetens namn skall emellertid erkännas att förlisningen skedde vid en tidpunkt, då 700 000 människor svalt ihjäl i Leningrad, förutom alla de som omkom genom bombardemang.

Under sådana förhållanden kan det tänkas att även sex svenska sjömän, om de befann sig i samma område, kan ha försvunnit under likartade omständigheter. Jag framhåller detta bara därför att det kan ge en förklaring till bakgrunden av vad som kan ske under ett krig. Nu har Sovjetunionens regering lovat att verkställa grundliga undersökningar, och vi kommer att påminna om den framställning som gjorts intill dess vi erhållit något besked.

Vidare frågade herr Ohlin beträffande »Kinnekulle» om jag kunde säga någonting om den matros, som skulle ha träffat kapten Johansson i Riga. Jag vill inte, herr Ohlin, ge något omdöme om denne man förrän jag har fått ytterligare uppgifter om honom. Beträffande hans trovärdighet har jag fått vissa uppgifter, men jag vill inte yttra mig därom förrän vi har verkställt en mera grundlig undersökning än vi hittills kunnat göra. Men självfallet använder vi oss av alla medel som kan tillgripas för att bringa klarhet även i denna fråga.

Till slut vill jag än en gång understryka vad jag framhållit i mitt interpellationssvar, nämligen »att regeringen icke betraktar Raoul Wallenbergs sak som utagerad utan kommer att fortsätta ansträngningarna att skapa full klarhet om hans öde».

Anf. nr 4

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Jag kan i alla väsentliga delar ansluta mig till vad herr Ohlin sade i sitt anförande och vill bara stryka under ett par synpunkter.

Jag tror vi har all anledning att ta fasta på vad som sägs i utrikesministerns svar, att »regeringen inte betraktar Raoul Wallenbergs sak som utagerad utan kommer att fortsätta ansträngningarna att skapa full klarhet om hans öde», och jag konstaterar med tillfredsställelse att utrikesministern upprepat uttalandet i sin replik till herr Ohlin nyss.

Det är mycket väsentligt att regeringen verkligen ser saken på det viset — att man fortsätter att utan någon tvekan fullfölja ansträngningarna tills man får ett besked som är övertygande — oberoende av hur lång tid det kan ta och oberoende av hur många nya framställningar det kan vara nödvändigt att göra. De upplysningar man tidigare fått är faktiskt inte övertygande. De tyder inte på att Sovjetmyndigheterna haft eller har tillräckligt intresse för att verkligen i detalj klarlägga vad som har inträffat i fallet Raoul Wallenberg och vilka möjligheterna att uppnå en rättelse i detta fall kan vara.

Det är nämligen uppenbart att här är fråga just om en rättelse. Oavsett vilken uppfattning man kan ha om möjligheterna att nu rätta till saken är det klart och tydligt att här begicks ett fullständigt oförsvarligt övergrepp, riktat mot en svensk diplomat, och att i den mån det finns någon möjlighet att åstadkomma rättelse borde Sovjets regering med hänsyn till sin egen internationella ställning ha allt intresse av att se till att denna fläck blir avtvättad.

I likhet med herr Ohlin skall jag respektera utrikesministerns uttalande, att han inte anser att det nya materialet kan offentliggöras. Jag vill bara säga, att i den mån jag har haft tillgång till något material i denna fråga — regeringen har säkerligen haft tillgång

till mycket mera — så har det givit anledning till rätt bestämda förhoppningar om att Raoul Wallenberg skulle kunna vara i livet eller åtminstone att han varit i livet långt efter den från sovjetrysk sida angivna tidpunkten. Det materialet är ett mycket starkt skäl för att man även från sovjetrysk sida skall fortsätta klarläggandet, så att vi äntligen får veta hur det verkligen förhåller sig.

Motsvarande problem föreligger rörande de i interpellationssvaret omnämnda fartygsbesättningarna. Man kanske kan beklaga att inte efterforskningarna i dessa fall kunde börja tidigare än vad som skett. Jag skall emellertid inte ta upp den frågan nu. Men även om det förhåller sig så som utrikesministern säger, att de svenska besättningarna kan ha råkat ut för olyckor under en period, då det rådde stor förvirring och då många människoliv gick till spillo, så bör det nu finnas anledning att från sovjetrysk sida företa närmare undersökningar, att göra dessa ingående och att redovisa inte blott resultatet utan även arten av de undersökningar som gjorts, så att man kan bedöma hur pass fast materialet är.

Det är angeläget att klarlägga att vi i Sverige på alla håll fäster mycket stort avseende vid dessa frågor. Det rör sig om svenskar som blivit utsatta för lidanden — ja, kanske mist livet — genom omständigheter som varken de eller vårt land hade någon som helst andel i.

Det måste vara mycket väsentligt att Sovjetregeringen förstår denna svenska inställning, respekterar den och gör vad man kan för att tillmötesgå den svenska opinionen. Det kan inte råda något tvivel om att frågan om svenskars öde är av mycket väsentlig betydelse för ett gott förhållande mellan Sverige och Sovjetunionen och att dessa frågor, så länge de kvarstår ouppklarade, har en allvarligt negativ verkan på den svenska opinionens inställning.

Anf. nr 5

Herr JOHANSSON i Öckerö (fp):

Herr talman! Jag har inte mycket att tillägga i detta resonemang. Jag ställde häromdagen en fråga till försvarsministern, där jag redovisade mina synpunkter på dessa händelser.

Det kan naturligtvis vara riktigt som utrikesministern säger, att det under kriget försvann hundratusentals människor och att det i ett land som varit i krig inte kan vara så lätt att hålla reda på vad som hänt en människa mer eller mindre. Men å andra sidan har naturligtvis de enskilda fallen stor betydelse för de anhöriga. Jag poängterade häromdagen och jag vill göra det i dag också, att den ovisshet som de anhöriga lever i är det värsta. Om de får ett klart besked, måste de acceptera vad som hänt. Det är faktiskt värre att det då och då kommer rykten som väcker förhoppningar, kanske i de flesta fall falska.

Anledningen till att jag begärde ordet var den passus i utrikesministerns svar till herr Ohlin, där det sägs att »Kinnekulle» var »svårt brandskadad». Detta påstående är väl inte riktigt. Jag har fått veta av rederiet och försäkringsbolaget att brandskadorna inte var så svåra. Fartyget fick en del skador när det skulle tas in i Faxe hamn men i övrigt var brandskadorna inte så stora. De var i varje fall inte så svåra, att vanligt sjöfolk utan vidare skulle lämna fartyget. Det är också att märka att livbåten hängde kvar i sin lina. Det är väl därför ganska klart att besättningen blivit bortförd — av vem vet vi inte. Detta är naturligtvis allvarligt nog, men vad som i dag mest bekymrar oss är att någon eller några av besättningsmännen fortfarande kan kvarhållas i främmande land. Det är den saken som bör klargöras.

Jag är glad över att utrikesministern sagt, att regeringen gör allt vad som är möjligt för att få klarhet på denna punkt.

Anf. nr 6

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Jag skall bara säga ett par ord i anledning av herr Johanssons i Öckerö anförande. Jag vill poängtera att jag i mitt förra anförande inte sade någonting om att en människas liv mer eller mindre inte spelar någon roll. En sådan uppfattning skulle jag, oavsett hur många förluster som gjorts under världskriget, inte kunna bekänna mig till. Jag anser tvärtom att varje enskild människas liv har så stort värde att det gäller att bringa klarhet om hennes öde, vare sig hon befinner sig i livet eller inte.

Jag vill däremot helt instämma med herr Johansson om att ovissheten kan vara det värsta av allt som de anhöriga drabbas av. En förhoppning om att en anhörig befinner sig i livet och kanske lever under svårartade omständigheter måste innebära en oerhörd påfrestning. Därför anser jag det vara utrikesdepartementets självklara plikt att om möjligt skapa klarhet om besättningsmännens öde.

Om herr Johanssons påstående att båten inte kunde vara särskilt allvarligt brandskadad kan jag av personlig erfarenhet inte ha någon mening. Jag kan bara säga att man i den utredning som verkställts konstaterar, att brand härjat i fartygets akter, att allt trävirke var förstört och att järnbalkar och plåtar bar vittne om stark hetta. Det är dessa uppgifter som ligger till grund för mitt uttalande i interpellationssvaret.

Anf. nr 7

Herr JOHANSSON i Öckerö (fp) kort anmälde:

Herr talman! Om hans excellens fått uppfattningen att jag skulle ha påstått, att han sagt att en människa mer eller mindre inte spelar så stor roll, då har jag uttryckt mig mycket illa. Något sådant har jag inte alls avsett.

Frågan huruvida fartyget var mer eller mindre brandskadat har vi olika meningar om.

Anf. nr 8

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Bara en kort kommentar till ett par punkter i utrikesministerns yttrande!

Beträffande »Bengt Sture» förklarade utrikesminstern att den svenska besättningen, om den tagits in till rysk hamn, kan ha kommit bort i Ryssland, ty försvinnandet inträffade vid den tidpunkt under kriget då hundratusentals människor svalt ihjäl i Leningrad.

Ja, när man bedömer vad som sker bör man naturligtvis alltid försöka ta hänsyn till de vid tillfället rådande förhållandena. Men det bör vara möjligt att från sovjetrysk sida snabbt lämna besked om huruvida dessa sjömän har omhändertagits eller inte. De skildringar som har lämnats från sovjetryskt håll om ubåtskriget visar att papperen från detta krig inte har kommit bort, därför att befolkningen svalt vid en viss tidpunkt. Papperen finns åtminstone till stor del kvar — det visar de nu tryckta sovjetryska skildringarna om ubåtskriget. Därför tycker jag det vore angeläget för regeringen att begära ett relativt snabbt besked om huruvida dessa svenska sjömän har omhändertagits av Sovjetryssland.

Vidare bör man naturligtvis också begära upplysningar om vad som har hänt med dem efter omhändertagandet. Det är självklart att vad vi i främsta rummet vill uppnå är att de återsänds, om de befinner sig i livet, eller att det blir klarlagt om de inte gör det.

Sedan en fråga, herr talman: Varför finns det så många sådana fall, där det är ovisst om främmanre medborgare har försvunnit i Sovjetunionen, ovisst om de har varit där alls eller ovisst om de befinner sig där fortfarande? Det har inte gällt bara svenska medborgare, utan i många fall har det även gällt andra länders medborgare. Sovjetunionen har först bestritt att de skulle be-

finna sig där, men sedan har flera av dem efter några år skickats hem.

Vilken är förklaringen till att det utspelas så många sådana dramer? Det finns dock en metod att undgå dem: att Sovjetunionen tillåter främmande medborgare, som är omhändertagna i landet, att på något sätt kommunicera med sina respektive diplomatiska representanter i Sovjetunionen eller med hemlandet. Hela problemet har uppkommit därför att Sovjetunionen icke tillåter sådana enligt vår mening självklara kommunikationer, d. v. s. därför att Sovjetunionen är en diktaturstat som inte erkänner rättigheterna till sådana kommunikationer. Man kan fråga: Varför tilläts inte Raoul Wallenberg år 1945 att kommunicera med svenska ambassaden i Moskva? Då hade ju hela utvecklingen blivit en helt annan. Nu vet vi att han fanns då i Sovjetunionen; detta har ju erkänts.

Vi kan inte åtaga oss att reformera Sovjetunionens samhällssystem, vare sig på denna punkt eller på någon annan. Men vi har rätt att uttrycka den uppfattningen, att detta system är oriktigt när det berövar främmande medborgare deras naturliga rättighet att kommunicera med hemlandet. Hur man sedan förfar med sina egna medborgare är Sovjetrysslands ensak, men när det gäller svenska medborgare har vi rättighet att intressera oss för frågan.

Herr talman! Utrikesministern vill inte svara på frågan, om statsminister Erlander i brevet till premiärminister Chrusjtjev hade begärt Wallenbergs hemsändande, men det har antytts i pressen att det skulle förhålla sig på det sättet. Vi kommer tydligen längre och längre in i vad man på socialdemokratiskt håll förr i tiden kallade den »hemliga diplomatien», som man då så starkt vände sig emot. Nu blir det inte bara mer och mer av samtal mellan de ledande regeringscheferna — samtal som sedan inte redovisas offentligt annat än till en mycket, mycket ringa del — utan dessutom skrivs det brev. Sedan förklarar man att man inte kan tala om vad hemställan i breven går ut på. — Ingen begär att utrikesministern skall läsa upp hela detta brev, men nog tycker jag att utrikesministern skulle kunna upplysa om huruvida det innehöll krav på förnyade utredningar eller krav på Wallenbergs hemsändande.

Anf. nr 9

Herr CARLSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Jag måste säga att jag inte är alldeles ointresserad av dessa problemställningar och att jag heller inte är okunnig om vad som har hänt under kriget eller vad som har inträffat efter kriget.

Jag vill däremot säga att jag tycker att det är en smula otillständigt att inbilla människor att de skulle kunna få tillbaka sina saknade anhöriga efter så många år som det här är fråga om.

Jag har tagit mig friheten att tala med en del ubåtsbefälhavare. Jag har frågat: Om ni går upp i ett mycket intensivt trafikerat farvatten och torpederar ett fartyg, tar ni då verkligen upp besättningen på detta fartyg? Alla har svarat med en mun, att sådant över huvud taget inte händer; den risken har man inte rätt att ta.

I fallet med det brandskadade fartyget skulle jag vilja ställa frågan: Varför tog man inte upp detta spörsmål för tio år sedan eller ännu tidigare? Det blev väl ändå en sjöförklaring och frågan kom alltså att behandlas av sjöfartsstyrelsen och försäkringsbolag. Varför lade man inte då papperen på bordet? Då hade vi haft betydligt större möjligheter att vinna klarhet. I Svenska sjöfolksförbundet var vi vid den tidpunkten lika intresserade som nu av att bringa klarhet i frågan. Om vi fått klara besked då, hade det varit lättare att reda ut begreppen än det är i dag. Därför förvånar det mig en smula att man nu, så många år efteråt, kommer med påståenden som man inte har några belägg för.

Anf. nr 10

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman, bara en kort kommentar!

Till herr Ohlin vill jag säga att regeringen vid handläggningen av detta ärende har förfarit på sådant sätt att det skulle finnas möjligheter att uppnå ett resultat. Detta är för oss det väsentliga. Jag vill för kammarens ledamöter understryka allvaret i denna fråga, och det är också detta allvar som har präglat regeringens handläggning av den.

För att undvika varje missförstånd och framför allt för att inte försämra regeringens möjligheter när det gäller att understryka betydelsen av att man i Sovjet gör ordentliga undersökningar vill jag betona, att vad jag sade var att 700 000 människor i Leningrad svalt ihjäl vid denna tidpunkt — de var inneslutna — förutom alla de som bombades ihjäl. Herr Ohlin säger att papperen finns kvar. Ja, det är riktigt: papperen svalt inte ihjäl, men människorna gjorde det.

Avslutningsvis vill jag säga att jag betraktar det som självklart att vi från svensk sida, trots de omständigheter under vilka Sovjetunionens folk levde vid denna tidpunkt, ändå skall kräva en ordentlig undersökning rörande de sex sjömäns öde, om vilket det har stått att läsa i en rysk militärtidskrift.

Anf. nr 11

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Det skulle bara fattas, herr utrikesminister, att man inte skulle kunna kräva besked efter de sovjetryska uppgifter som framkommit om sänkning av ett fartyg som av allt att döma är identiskt med »Bengt Sture». Det har regeringen också gjort. Men när man vet hur sovjetryska undersökningar bedrivs och hur lång tid de kan ta, kunde det vara lämpligt att först begära besked, om dessa människor över huvud taget är omhändertagna. Det är kanske lättare att få den frågan besvarad. Sedan kunde man få besked rörande undersökningens resultat i övrigt.

Herr Carlsson i Göteborg riktade en svår kritik mot regeringen när han undrade varför man tagit upp frågan om de försvunna fartygen först nu. Regeringen har tagit upp frågan nu därför att det föreligger ettt nytt material. Det finns sovjetryska uppgifter som har aktualiserat hela frågan. Det är av samma skäl som bland annat jag har tagit upp saken.

Herr Johansson i Öckerö underströk med rätta hur viktigt det är att de anhöriga får besked så att ovissheten försvinner. Utrikesministern anslöt sig till den ståndpunkten, och det gör även jag. Det torde vara en tillräcklig motivering för att man från svensk sida reser denna fråga. Det verkade som om herr Carlsson i Göteborg hade en annan uppfattning än de föregående deltagarna i debatten, även herr Heckscher, när herr Carlsson menade att det nu vore bättre att man lät ovissheten bestå.

Anf. nr 12

Herr CARLSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Jag är mycket ledsen om herr Ohlin har uppfattat vad jag yttrade som en kritik mot regeringen för att den vid den tidpunkt då olyckorna inträffade inte ingripit. Min kritik gick ut på att ansvariga instanser inte vid den aktuella tidpunkten sade ifrån, att en grundlig undersökning måste göras. Jag vågar försäkra att sjöfolksförbundet vid alla de tillfällen, då sådana olyckor inträffar, sökt att få de egentliga orsakerna fastställda. Vi har faktiskt litat på de uppgifter som lämnats av instanser som har att undersöka och bedöma dessa saker. Vi har litat på fartygsinspektionen, sjöfartsstyrelsen och på de sjöförklaringar som lämnats vid olika tillfällen. Det är därför jag har anledning vara förvånad över att man först åtskilliga år efteråt

tar upp en sak som redan en gång klarats upp.

Nu skall inte herr Ohlin tro att jag är ensam om denna uppfattning. Det är många som har samma uppfattning som jag, som är oroade för att man, som herr Johansson i Öckerö har sagt, ger de anhöriga en känsla av att det kan tänkas att deras män eller deras söner fortfarande befinner sig i livet. Man inger dem en falsk förhoppning. Jag tycker det är orimligt att gå till väga på detta sätt när det är fråga om allvarliga saker — och det är fråga om allvarliga saker i detta sammanhang.

Vi brukade under kriget säga, att det kanske inte är så farligt för de människor som är ute till sjöss ombord i fartygen utan mycket värre för de anhöriga som sitter hemma och lyssnar på radiorapporterna om att den och den båten gått under. Det var oerhört mycket svårare för dem. Men när de anhöriga en gång fått klart för sig att det inte finns någon återvändo, är det ändå bittrare för dem när man nu på nytt tar upp denna fråga. Jag vet sannerligen inte vad orsaken kan vara.

Jag har inte yttrat mig om den militärtidskrift som tyskarna hämtat uppgifter från. Den erfarenhet jag har fått säger mig att de rapporter som ubåtsbefälhavarna lämnade, när de kom tillbaka till sina baser uppe i Bottenhavet, utformades med tanke på att befälhavarna var tvungna att rapportera resultat. Rapporterna var kanske med andra ord ganska färgade.

Vad jag har stött mig på i fråga om denna sak är att ubåtsbefälhavarna säger att man inte tar sådana risker som det gäller i detta fall, om man är omdömesgill och känner ansvar för det fartyg man skall sköta. Jag tror inte att ryssarna tog större risker än exempelvis engelsmännen och amerikanerna tog med sina ubåtar.

Vad gäller det andra fallet med det brandskadade fartyget tycker jag det är fullständigt onödigt att vi tar upp det till diskussion i dag. Det är otillständigt att här tro på lösa rapporter. Man vet inte om den person som påstått sig ha träffat en saknad person är av den omdömesgilla typ att man kan sätta tro till hans uppgifter. Innan man har undersökt fallet skall man inte inge människor falska förhoppningar och låta dem tro att någon sett deras anhöriga i det och det landet. Det är inte tilltalande att göra på det sättet.

Jag vill till herr Ohlin säga att vi har upplevt en hel del tragedier under det senaste världskriget. Vi mötte mycket av bekymmer, besvärligheter och problem. Men när vi sökte klara upp dessa saker tog vi oss inte friheten att inbilla människor någonting som inte var baserat på fakta. Det är olyckligt att handskas med människors känslor på det lättvindiga sätt som man i dag av någon egendomlig anledning sätter i gång med utan att stödja sig på fakta.

Anf. nr 13

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag vill erinra herr Carlsson i Göteborg om att jag i början av 1950-talet i flera interpellationer tog upp frågan om försvunna svenska båtar. Vi hade då timslånga debatter i denna kammare. Jag minns särskilt en gång då sjöfolksförbundets ordförande, ombudsman Svensson i Göteborg, helt instämde i mina synpunkter under debatten. Dåvarande utrikesministern Undén hade något nonchalant avfärdat vår efterlysning av försvunna båtar, och man ansåg från sjöfolksförbundets sida det vara märkligt att man inte kunde få fram några uppgifter vare sig från sovjetrysk eller polsk sida. En tid var det mycket aktuellt att påtala hur svenska sjömän hade försvunnit i Polen, hur svenska båtar hade minsprängts och torpederats, och även utrikesministern ansåg det vara mycket märkligt att såväl ryssar som polacker intog en helt negativ attityd.

Jag säger detta, herr talman, därför att denna fråga inte är ny. Allmänt hyste man i denna kammare den uppfatt-

blivit vana vid att det kommer förfrågningar från FN om vårt lands möjligheter att bidra med personal i fredsstyrkor som kan behövas för att dämpa en uppflammande oroshärd någonstans i världen. Den här gången gäller det som bekant Cypern. Jag har ingen erinran att göra mot att vårt land bidrar med en styrka i detta fall. Tvärtom tillstyrker jag att så sker. Vi ser ju i FN en organisation i fredens tjänst, och då bör vi givetvis också medverka till att denna organisation får de resurser som behövs för att fullgöra uppgiften. Vårt land är ju lyckligtvis förskonat från rasmotsättningar, hastiga omvälvningar och motsättningar mellan folkgrupperna. Kan vi då på något sätt medverka till att de länder där sådana allvarliga problem finns får en möjlighet att åstadkomma en lösning på fredlig väg, bör vi naturligtvis göra det.

Vi bör dock vara medvetna om att deltagandet i sådana aktioner kan vara förenat med vissa risker. Det är risker av politisk art, och det är naturligtvis risker också för den personal som deltar. De politiska riskerna blir väl mest påtagliga, om en sådan konflikt som denna som uppstått på Cypern skulle komma att inflammeras av stormaktsmotsättningar som leder till mer eller mindre elakartade konflikter mellan maktblocken. Hittills har emellertid inte detta varit särskilt utmärkande för Cypernkrisen. Åtminstone tidvis har väl dessa risker varit större i exempelvis Mellersta östern och Kongo. Men ön Cypern har alltjämt ändå ett betydande strategiskt värde, och säkra i detta avseende kan vi naturligtvis inte vara.

Det finns därför all anledning att hålla bestämt på principen att vårt land som sådant inte är engagerat, utan att det är på FN:s begäran som vi tillhandahåller personal som står under FN:s befäl. Det finns också starka skäl för den svenska ståndpunkten, att vårt land inte bör vara det enda neutrala landet som bidrar med personal. Hur stora

Ang. svensk medverkan vid upprättande av en FN:s fredsstyrka på Cypern
(Statsutskottets utl. nr 38)

Anf. nr 15

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Det finns ingen anledning att sticka under stol med att det svenska engagemanget i FN-styrkan på Cypern möter allvarliga betänkligheter ur vissa synpunkter. Det är här fråga om en uppgift av anan typ än den som [illegible]gat tidigare FN-styrkor. Det förefal[illegible] då som om styrkans sammanlagda numerär tilltagits i knappaste laget med tanke på det vanskliga uppdrag det gäller. Medlingsaktionen kan vidare beräknas ta lång tid i anspråk, och det är i [illegible]lunda klart vad som skall inträffa om FN-styrkan inte slutfört sina arbetsuppgifter inom den anslagna tidsramen på tre månader.

Ur svensk synpunkt föreligger ytterligare problem. Tillgången på befäl i den svenska krigsmakten är knapp, och den nya belastningen kan vålla svårigheter främst vid utbildningen av arméns värnpliktiga. Det bör också understrykas att FN-styrkan av allt att döma står inför uppgifter som kan väntas rymma större personliga risker än vad som förekommit i andra sammanhang. Man kan både bli beskjuten och tvingas att skjuta, och förluster i människoliv är icke otroliga. Den konsekvensen måste klargöras för allmänheten och för de frivilliga som rekryteras.

Å andra sidan är läget på Cypern allvarligt, och det tycks inte finnas något tillfredsställande alternativ till en sådan FN-intervention som enhälligt beslöts av säkerhetsrådet. Upprättandet av en FN-styrka på Cypern är en nödvändig förutsättning för att verklig medling skall kunna bedrivas. Så länge de båda folkgrupperna beskjuter varandra, finns det inte stora utsikter att medlaren kan ha framgång i sin verksamhet. Säkerhetsrådets beslut innefattar förpliktelser för alla världsorgani-

sationens medlemmar och icke minst för ett land i Sveriges ställning och med Sveriges traditioner när det gäller Förenta Nationerna. Trots alla de skäl som talar *mot* ett svenskt deltagande finns det därför avgörande omständigheter, som gjort det svårt för att inte säga omöjligt för oss att vägra vår medverkan, i synnerhet som det på auktoritativt håll gjorts gällande, att hela FN-aktionen står och faller med det svenska deltagandet. Den kan komma att misslyckas även om Sverige deltar, men vi får inte hindra att den kommer till stånd.

Vissa förutsättningar måste man emellertid kräva hänsyn till. Så snart tillräckliga erfarenheter av styrkans arbete har vunnits, bör frågan om styrkans numerär kunna omprövas. Om en utökning då bedömes som erforderlig, bör även andra länder än de nu engagerade anmodas att lämna sin medverkan. Vidare måste styrkans uppgifter begränsas till ordningshållning. Den får inte bli ett redskap i den inre politiken, särskilt inte så länge de grekcypriotiska och turkcypriotiska medlemmarna av Cyperns regering är ur stånd till gemensamma politiska ställningstaganden. Under sitt arbete måste FN-styrkan å andra sidan för speciella uppgifter ha möjlighet att samverka icke blott med regeringen utan också med båda folkgrupperna på Cypern. Frågan om avväpning av de reguljära styrkorna måste ankomma på medlaren i samverkan med de båda folkgrupperna, och FN-styrkan får icke för detta ändamål ta på sig några uppgifter som innefattar bruk av våld.

Jag utgår från att regeringen innan propositionen avlämnades förviss sig om att FN:s generalsekreterare är beredd att uppfylla dessa förutsättningar. På grund härav får jag, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Anf. nr 16

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Vi har på senare år

riskerna sedan blir för personalen i fredsstyrkan på Cypern kan väl ingen göra något bestämt uttalande om. Motsättningarna är dock stora, och regelrätta strider mellan de bägge folkgrupperna hör ju till ordningen för dagen.

Som det nu ser ut får väl riskerna emellertid bedömas vara betydligt större än de varit låt oss säga i Ghaza. Det skulle vara i hög grad beklagligt, om de som har ställt sig till förfogande för en lösning av den svåra uppgift som fredsstyrkan har, de må vara svenskar eller av annan nationalitet, skulle behöva offras eller komma till skada. Men vi vet också, att om varje risk skulle undvikas, bleve aldrig dessa fredsaktioner av. Man måste uppenbarligen väga bedömningen av riskerna mot bedömningen av möjligheterna att nå resultat med aktionerna.

En fundamental förutsättning är givetvis också, att det rör sig om frivillig personal och att denna inte undanhålls vetskap om att uppdraget är förenat med betydande risker. Vi får vara tacksamma för att trots faran så många verkligen vill medverka i fredsstyrkan och vid lösningen av den svåra uppgift som den får sig förelagd.

Denna sak har också en ekonomisk sida. Jag menar inte att den sidan är avgörande, men den är värd en kommentar. Vårt bidrag till fredsstyrkan på Cypern för de månader som nu är aktuella beräknas som framgår av utskottsutlåtandet till cirka 12 miljoner kronor. En del kan möjligen komma att återbetalas av fondmedel från FN. Om så sker och hur mycket det i så fall kan bli tal om vet vi dock inte ännu. Vårt land skall sätta upp en permanent FN-styrka eller hålla en permanent hög beredskap, så att personal med mycket kort varsel kan ställas till FN:s förfogande. Jag har ingenting emot att så sker, men vore det inte lika befogat att på det internationella planet skapa en ekonomisk beredskap för fredsaktionerna? Man borde med andra ord ha vissa medel avsatta i förväg. Det borde vara en uppgift för FN:s medlemsstater att gemensamt bidra till detta.

I stället har vi fått bevittna hur vissa stater direkt har undandragit sig ekonomisk medverkan när det har gällt att ställa säkerhet för FN:s insatser. Det märkliga är att detta i hög grad gäller dem som brukar berömma sig av att ha både stora resurser och besitta en alldeles enorm fredsvilja — åtminstone brukar det heta så i deras propaganda. Tyvärr finns det anledning att påtala detta. Vi har från svensk sida ingen som helst anledning att förtiga det. Tvärtom tycker jag att det finns anledning till kritik, en kritik som bör kunna framföras i lämpliga sammanhang både inför svensk opinion och inför den internationella opinionen.

Anf. nr 17

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Jag hade tillfälle att tillsammans med några andra titta på en del av problemen på Cypern förra året. Det är helt uppenbart att det är svåra inrikespolitiska problem det nu gäller. Därför är det en helt annan karaktär på detta engagemang än de tidigare vi åtagit oss genom FN. Det är heller inte troligt att inrikespolitiska problem av denna art kan lösas inom så kort tidrymd som tre månader. Detta betyder i motsvarande mån större kostnader än de som nämnts i propositionen och i statsutskottets utlåtande.

Det är som sagt en annan karaktär på detta engagemang. Det rör sig inte om en militär konflikt. Det är inte heller en koloni som just håller på att frigöras till självständig stat, utan det är civila motsättningar — inrikespolitiska, sociala, ekonomiska och religiösa. Vårt militära engagemang på Cypern innebär de facto, att vi kommer att ingripa i de olika civila motsättningar som råder bland Cyperns drygt halva miljon invånare. Det är inte troligt att vi genom militär personal kan lösa dessa civila arbetsuppgifter.

Vad den ekonomiska sidan beträffar är det berättigat att räkna med längre tid än tre månader. Det säges i statsutskottets utlåtande att »utskottet förutsätter» att vi beredes täckning från FN, »så långt möjligt». I propositionen står det, att täckning »delvis» skulle kunna erhållas. Resten skall komma till stånd genom frivilliga bidrag. Jag tror att vi bör vara medvetna om att vi själva kommer att få betala större delen av kostnaderna — i varje fall bör vi räkna med det som en realitet.

Motsättningarna på Cypern är av civil karaktär; de måste lösas genom civila åtgärder och inte militära. Då kan man säga: Vi kan inte nu för vår del som stat engagera oss i någon större ekonomisk hjälpaktion just för Cypern. Det får bli en internationell arbetsuppgift — en FN-uppgift, om man så vill. Men det kan inte förnekas att vi åtar oss ett ekonomiskt engagemang, som kommer att kosta åtskilliga miljoner kronor. Också ur rent ekonomisk synpunkt skulle det nog vara fördelaktigt för oss att göra en viss avvägning mellan militära utgifter och utgifter för civila ändamål. Jag tror, att om vi satsar litet mindre på bajonetter och i stället använder några miljoner kronor för civil hjälpverksamhet, kan vi åstadkomma en bättre grund för den sociala utvecklingen och harmonien än om vi satsar alla miljonerna enbart på militär vapenmakt.

I andra sammanhang är vi beredda att över statsbudgeten anslå medel för att förbättra sociala och ekonomiska förhållanden i andra länder i syfte att undanröja orsakerna till fredsstörande konflikter. Det synes därför finnas skäl — och tradition — att uppmärksamma den civila sidan av Cypernproblemet. Om vi gör det, kan vi kanske också lätta på de militära bekymren. Om vi satsar något också på den civila sidan, kan det medföra att vi får mindre militära utgifter att dras med. Vi får också möjlighet att lösa en del av de militära arbetsuppgifterna på kortare tid och på ett bättre sätt än om vi enbart satsar på den militära styrkan.

Det kanske kan sägas, att vi inte skall ta upp denna fråga som enskilt land, utan att det skall gå genom FN. Jag har ingenting att invända mot att vi tar upp frågan genom FN. Men det är ingen tvekan om att vårt engagemang på Cypern inte enbart är ett rent FN-uppdrag utan ett landsuppdrag. Formellt är det fråga om en FN-aktion men i realiteten är det inte enbart det. Vissa länder är nämligen direkt utpekade såsom lämpade att ställa soldater till förfogande och andra länder är direkt utpekade såsom olämpliga för denna arbetsuppgift, trots att de är FN-stater. Vi är alltså som land engagerade på Cypern. Vi kan inte bara skylla på FN.

Varför är vi då som land engagerade där? Jo, av den anledningen att vi tidigare löst vissa arbetsuppgifter på ett tillfredsställande sätt. Vi har sålunda fått ett gott rykte, och det ryktet bör vi vara rädda om och inte låta det förspillas vare sig på Cypern eller vid något annat liknande uppdrag. Jag tror att vi klarar våra arbetsuppgifter bättre om vi också uppmärksammar den civila sidan av problemet. Vår militära trupp kommer att engageras i en arbetsuppgift som även har en civil sida. Jag har den övertygelsen — och jag antar att samtliga kammarledamöter delar den — att vi inte löser civila problem med hjälp av bajonetter, varken i vårt land eller i andra länder. De skall lösas på civil väg. När vi nu kostar på oss utgiften att skicka ned en militär grupp bör vi därför också skicka ned en civil arbetsgrupp. Denna behöver inte knytas direkt till den militära styrkan men kan skickas i anslutning till densamma. Eftersom vi åtar oss det ena engagemanget bör vi också åta oss det andra. Man kan naturligtvis säga att de civila problemen skall FN försöka lösa genom sin medlare. Jag vill inte alls gå vid sidan om FN:s medlare, men det är dock våra pengar och våra soldater som nu skall skickas till Cypern. Där-

Årgång 13 *Riksdagstryck*

RIKSDAGSDEBATTERNA

Upplaga E

UTGIVNA AV RIKSDAGENS KANSLIDEPUTERADE

GENOM RIKSDAGENS EKONOMIBYRÅ

Prenumeration sker hos Riksdagens ekonomibyrå, Stockholm 46.

Postgiro 1042. Pris 20 kronor per år

Nr 36 ANDRA KAMMAREN 1964

Reservation göres för eventuella missförstånd eller tryckfel. I sitt slutliga skick kommer anförandena att införas i kammarens protokoll.

Fredagen den 3 april

Kl. 11.00

Svar på interpellation ang. efterforskningarna efter Raoul Wallenberg, m. m.

Anf. nr 1

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Herr Ohlin har i en interpellation den 3 mars 1964 frågat mig, om jag ville för kammaren dels lämna en redogörelse för Raoul Wallenberg-affärens utveckling efter publicering av utrikesdepartementets vitbok 1957 — i den mån ej av särskilda skäl vissa uppgifter måste hemlighållas — dels upplysa om vilka åtgärder regeringen planerar att vidta för att övertyga sovjetregeringen om nödvändigheten av en mera effektiv efterforskning av Raoul Wallenberg och hans vistelseort under olika perioder efter kriget.

I samma interpellation har herr Ohlin bett mig redogöra för de åtgärder regeringen vidtagit eller avser att vidtaga för att skapa klarhet kring de i bland annat ryska källor förekommande uppgifterna om att svenska sjömän på det under kriget förlista fartyget »Bengt Sture» omhändertagits av sovjetryska myndigheter.

Slutligen har herr Ohlin i sin interpellation frågat, om regeringen i övrigt har några uppgifter att lämna beträffande det efter kriget inträffade försvinnandet av besättningarna på några i östersjöfart gående svenska fartyg.

Vad först beträffar efterforskningarna av Raoul Wallenberg vill jag till en början erinra om att offentliggörandet av utrikesdepartementets vitbok år 1957 skedde, sedan det besked i ärendet ingått, som från sovjetisk sida utlovats vid statsminister Erlanders och inrikesminister Hedlunds besök i Moskva månadsskiftet mars—april 1956. Beskedet, som mottogs den 6 februari 1957, innebar i huvudsak, att Sovjetunionens regering med anledning av ett påträffat dokument i Ljubljanskaja-fängelset i Moskva ansåg dels att det fanns grund betrakta detta dokument som hänförande sig till Wallenberg, dels att av dokumentets innehåll den slutsatsen borde dras, att Wallenberg avled i Ljubljanskaja-fängelset i juli 1947.

Med anledning av sovjetregeringens besked den 6 februari 1957 överlämnades den 19 februari samma år ett svenskt svar, som likaledes offentliggjordes i vitboken. I detta förklarades bland annat att svensk opinion med rätta vore upprörd över vad som förekommit i ärendet. Den svenska regeringen hade svårt att tro, att all annan dokumentation rörande Wallenbergs vistelse i sovjetiska fängelser än den rapport som omnämnts i sovjetregeringens besked skulle vara helt utplånad. Regeringen förväntade sig därför, att om ytterligare material skulle framkomma i Sovjetunionen, som kunde klarlägga vad som hänt Wallenberg, detta skulle delgivas det svenska utrikesdepartementet. Den svenska regeringen förbehöll sig å sin sida att ställa till förfogande det ytterligare material rörande Wallenberg, som av svenska regeringen bedömdes vara av betydelse för fortsatta undersökningar i Sovjetunionen.

För den svenska regeringen stod det sålunda klart, att även i fortsättningen alla existerande eller nya spår måste prövas. Under de fortsatta efterforskningarna, som bedrevs med samma noggrannhet och efter samma principer som de tidigare undersökningarna om Wallenbergs vistelse i Ljubljanskaja- och Lefortovskaja-fängelserna, framkom flera utsagor från personer som återvänt från sovjetisk fångenskap av innebörd att Wallenberg efter år 1947 funnits i ett fängelse i Vladimir, ungefär 20 mil öster om Moskva. Med anledning av dessa uppgifter hemställde regeringen i en note, som överlämnades till sovjetiska utrikesdepartementet den 9 februari 1959, att en undersökning skulle göras för att fastställa om Wallenberg vistats i Vladimir-fängelset.

Såsom svar härpå meddelade sovjetregeringen den 6 mars 1959, att den vidtagit sådana undersökningar, som begärts i den svenska noten, men att dessa icke bringat i dagen några nya uppgifter i denna fråga och att den svenska regeringens informationer om Wallenbergs vistelse i Vladimir icke bekräftats.

Även efter denna tidpunkt har regeringen sökt utnyttja varje lämplig möjlighet att för sovjetmyndigheterna understryka vikten av att klarhet måtte vinnas angående Wallenbergs öde. Det ytterligare material som därvid framlagts för sovjetmyndigheterna och detaljerna i de framställningar som gjorts är dock icke av den karaktär att de här kan offentliggöras.

Jag kan emellertid bekräfta, att statsministern i början av år 1961 riktat en personlig skrivelse till ministerpresidenten Chrusjtjev i saken. Vidare vill jag erinra om att jag vid mitt besök i Moskva i maj förra året upptog ärendet såväl med utrikesminister Gromyko som med ministerpresidenten Chrusjtjev. Slutligen har statsministern, såsom meddelats i pressen, tagit upp Wallenberg-affären med utrikesminister Gromyko vid dennes besök i Stockholm för två veckor sedan.

Samtliga framställningar har från sovjetisk sida mötts av svaret, att intet funnes att tillägga utöver vad som tidigare — d. v. s. i 1957 och 1959 års besked — meddelats från sovjetisk sida. Vid upprepade tillfällen har därjämte förklarats, att hade Wallenberg funnits skulle han ha återsänts till Sverige.

Jag vill emellertid till herr Ohlin ånyo bekräfta, att regeringen inte betraktar Raoul Wallenbergs sak som utagerad utan kommer att fortsätta ansträngningarna att skapa full klarhet om hans öde.

Beträffande besättningsmännen på det år 1952 krigsförlista fartyget »Bengt Sture» vill jag erinra om att regeringen den 31 januari i år genom ambassaden i Moskva begärt att de sovjetiska myndigheterna skulle företaga en ny utredning i frågan. Vid utrikesminister Gromykos besök i Sverige nu i mars bekräftade denne att man på sovjetisk sida inlett undersökningarna. Han kunde emellertid inte säga när resultatet härav skulle föreligga.

I interpellationen har nämnts *tre* svenska fartyg, vilkas besättningar efter det andra världskrigets slut försvunnit i Östersjön. Av dessa fartyg återfanns »Kinnekulle» drivande svårt brandskadad i februari 1948, medan de båda andra spårlöst försvunnit, »Ivan» samtidigt med »Kinnekulle» och »Dan» i januari 1953. I samband med försvinnandena har varje gång omfattande och energiska efterforskningar genom officiella och andra kanaler vidtagits, dock utan att leda till något resultat beträffande besättningarnas öden.

Olika teorier har uppställts omkring fartygens och besättningarnas försvinnande. Man har bl. a. gissat på minsprängning, nedisning eller uppbringning. Nya spår har tid efter annan dykt upp, vilka undersökts mycket noga, dock utan resultat.

Även de upplysningar, som under den senaste tiden kommit till utrikesdepartementets kännedom, granskas och bearbetas med stor noggrannhet. Detta arbete är emellertid på grund av sin natur tidsödande genom de kollationeringar m. m., som på olika sätt och på olika håll måste göras. Innan utredningen slutförts, är det omöjligt för mig att uttala mig om värdet av de senast erhållna uppgifterna.

Anf. nr 2

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret. Det är klart att detta på någon punkt kunde ha varit mera upplysande; jag återkommer till den saken.

Det förefaller fastslaget att den svenska regeringen inte tror att Sovjetunionens svar den 6 februari 1957, att man bör dra den slutsatsen att Wallenberg avlidit redan tio år tidigare, är en riktig, rättvisande och pålitlig skildring. Detta att det från rysk sida används ett så vagt uttryckssätt som att »slutsatsen bör dras att Wallenberg avled i Ljubljanskaja-fängelset» och att uppgifterna om Wallenbergs identitet är så vaga — i motsats till rysk praxis — styrker ju uppfattningen, att man icke kan lita på denna från sovjetrysk sida år 1957 avgivna förklaring. Jag understryker att det är fullt klart att regeringen inte heller gör det.

När den svenska regeringen några veckor efter denna ryska förklaring den 19 februari 1957 gjorde en ny hänvändelse till Sovjetunionen använde den också ett uttryckssätt som är nog så talande:

»Den svenska regeringen hade svårt att tro, att all annan dokumentation rörande Wallenbergs vistelse i sovjetiska fängelser än den rapport som omnämnts i sovjetregeringens besked skulle vara helt utplånad.»

Om man i ett diplomatiskt dokument säger att man har svårt att tro att all annan dokumentation är utplånad, vilket den mottagande regeringen har påstått, är detta naturligtvis ett uttryck för att man anser att saken ligger annorlunda till än sovjetregeringen har gjort gällande.

Sedan kom ytterligare uppgifter innebärande att Wallenberg hade vistats i Vladimir-fängelset vid en väsentligt senare tidpunkt än den då han enligt påstående från sovjetrysk sida hade avlidit. Dessa uppgifter anser regeringen så pålitliga och trovärdiga att den år 1959 begär en ny utredning av Sovjetunionen, men Sovjetunionen har svarat att ingenting finns att tillägga.

Även senare hänvändelser har lett till samma resultat. Sovjetunionen svarar bara att man ingenting har att säga. I detta läge måste först och främst konstateras att vi på svensk sida inte kan lita på att sovjetregeringen och sovjetmyndigheterna tar med tillräckligt allvar och tillräckligt stor omsorg på denna fråga.

Hade man gjort det från början, skulle Wallenbersg vistelse i Ljubljanskaja-fängelset ha kunnat konstateras långt tidigare än 1957, då man från svensk sida överlämnade vad som kunde betraktas som klara bevis. Men till dess

att man i Sovjet fick motta dessa klara bevis svarade man på våra framställningar att Wallenberg inte fanns där. År 1947 meddelade ju Sovjets utrikesminister att man efter noggrann undersökning kunnat fastställa att Wallenberg inte fanns i Sovjetunionen. »Han är okänd hos oss», sade man.

Sedan man på svensk sida fått ett stort antal vittnesmål från fångar som återvänt från Sovjet, vittnesmål som gällde både Ljubljanskaja-fängelset och Lefortovskaja-fängelset, gjorde utrikesdepartementet på 1950-talet nya demarscher, och utrikesminister Undén tog upp saken i Moskva 1954. På sovjetisk sida lovade man då att undersöka saken på nytt, men 1956 förklarade man: Nu är det konstaterat att Wallenberg inte befunnit sig på Sovjetunionens område, och vittnesmål från krigsförbrytare kan vi inte fästa någon vikt vid, då de strider mot de fakta som framkommit vid av sovjetiska organ gjorda noggranna undersökningar.

Ett år senare fick man dock konstatera att vittnesmålen var av den arten att de åtminstone till en del var rättvisande samt att uppgiften, att Wallenberg över huvud taget inte befunnit sig på sovjetiskt territorium, var oriktig. Detta att man i Sovjet har tvingats erkänna att tidigare emfatiska bestridanden och påståenden om noggranna undersökningar var ohållbara, gör att vi även i nuvarande läge måste vidhålla att Sovjets svar, att man inte har någonting att tillägga, icke kan betraktas som utslagsgivande.

Nu meddelar utrikesministern att det efter 1959 har framkommit ytterligare material, som regeringen emellertid inte anser lämpligt att nu offentliggöra. Jag kan för min del respektera den ståndpunkten. Regeringen måste i detta avseende få sköta saken efter eget omdöme. Men jag vill göra ett allmänt tillägg. De informationer av relativt färskt datum som jag har tyder absolut på att Wallenberg var i livet långt senare än 1947. De tyder dessutom på att personer i den ryska säkerhetstjänsten vid viss tidpunkt sökte dölja att Wallenberg befann sig i Ryssland. Jag skall inte säga mera på den punkten.

Statsminister Erlander tillställde ministerpresident Chrusjtjev en personlig skrivelse år 1961, och i pressen har uppgivits att statsministern däri krävde Wallenbergs återsändande. Det är i så fall ett annat framställningssätt än tidigare. Kan utrikesministern nu upplysa om av vilken art herr Erlanders framställning till ministerpresident Chrusjtjev var och om den gick något utöver tidigare framställningar om förnyad utredning? Var skrivelsen ett uttryck för att det ansågs klart att Wallenberg fanns i livet och att man därför direkt begärde hans återsändande?

Jag konstaterar att utrikesminister Gromyko 1963 och 1964 samt regeringschefen Chrusjtjev 1963 har upprepat att man inte har någonting att tillägga i fallet. Man kan nu fråga sig vad orsaken kan vara till att man på sovjetrysk sida — i varje fall rätt länge — har tagit på denna fråga så ointresserat att man råkat ut för nesan att nödgas medge riktigheten av det man så emfatiskt påstått var oriktigt? Är det så att man i det längsta drar sig för att erkänna ineffektiviteten vid efterforskningarna av Wallenberg? Tycker man det vara försmädligt om man skulle nödgas erkänna att det finns uppgifter som bestyrker, att han är i livet eller i varje fall att han varit det långt efter 1947? Eller kan förklaringen vara att några personer i säkerhetstjänsten och eventuellt i fängelseledningen tycker att det skulle vara besvärande för dem om det nu kommer fram att Wallenberg finns där eller har funnits i förvaring, vilket de tidigare har bestritt?

Om utredningen går till så att man från den sovjetryska regeringens sida bara skickar en förfrågan till olika myndigheter, får man säga att utredningen kanske inte blir så omsorgsfull som önskvärt vore. Har regeringen förvissat sig om att sovjetregeringen sätter

in helt friska, obundna krafter, som inte har något annat intresse än att redovisa allt om Wallenberg som de kan finna? Och har regeringen förvissat sig om att sovjetregeringen går förbi dem, som möjligen har intresse av att fortsätta att dölja vad de tidigare dolt? Jag skulle för min del finna motiverat att regeringen sökte upplysningar från Sovjetunionen om vilka slag av efterforskningar som Sovjetunionen har gjort. Enkla förfrågningar till fängelsemyndigheter räcker uppenbarligen inte — det har tidigare erfarenheter visat och Sovjetunionen indirekt erkänt.

Vad orsakssammanhanget beträffar är det i alla fall klart, att den sovjetryska handläggningen av frågan till en del måste bottna i ett bristande intresse för en enskild människas liv. Man tycker inte det är så mycket att bråka om, ifall en människa kommit bort. Det har varit ett världskrig, det har skett så mycket. Här är det visserligen en man som inte deltog i kriget utan ägnade sig åt att rädda olyckliga och förföljda människors liv. Men ändå är det bara *en* människa, och då tycker man måhända på sovjetryskt håll — om man får gå efter tankegångar som på Stalins tid ingalunda var främmande — att det inte är så förfärligt mycket att bråka om. Men det är en ståndpunkt som vi på svensk sida självfallet aldrig kan acceptera.

Jag hoppas att regeringen skall anstränga sig ytterligare att få sovjetmyndigheterna att förstå, att Sovjets goodwill här i landet i mycket hög grad beror på hur man handlägger denna fråga. Jag har av olika uttalanden förstått, att man på sovjetryskt håll hoppas att premiärminister Chrusjtjevs besök skall utgöra ett betydande bidrag till befästande av goodwill mellan våra nationer. Får jag göra den reflexionen, att ett mycket stort bidrag till den ömsesidiga förståelsen och respekten skulle Sovjetunionen kunna ge om man verkligen visade vilja att behandla Raoul Wallenbergs fall så som vi ur humanitära synpunkter anser självklart. Jag tror att det bidrag som Sovjet därvidlag kunde ge skulle få större betydelse än något besök kan få.

Uppgiften om de svenska sjömän som har försvunnit i Östersjön är ju delvis ganska vaga, men mot bakgrund av vad som skett förefaller det finnas en viss sannolikhet för att några av dem kan befinna sig i Sovjetunionen. »Bengt Sture» krigsförliste 1942, och regeringen har i år begärt en utredning på sovjethåll. Utrikesminister Gromyko har meddelat att en sådan utredning har inletts, men han vet inte när den kan bli färdig. — Jag skulle för min del ha välkomnat om utrikesministern hade varit litet mera uttrycksfull beträffande »Bengt Sture». Det finns dock en del offentligt och halvoffentligt material från sovjetryska källor, som gör det utomordentligt sannolikt att »Bengt Sture» sänkts av en sovjetrysk undervattensbåt och att i varje fall en del av besättningen införts till Sovjetryssland. Jag hoppas därför att regeringen skall göra klart att vi förväntar oss en mycket skyndsam utredning. Om det visar sig att några av besättningen på »Bengt Sture» befinner sig i Sovjetryssland, väntar vi oss att de omedelbart återsänds till Sverige.

Beträffande de tre andra fartyg, som är nämnda i min interpellation och vilkas besättningar försvunnit efter kriget, finns det inte så ingående upplysningar. Jag skall här bara nämna fartyget »Kinnekulle», om vilket utrikesministern förklarar att det befanns drivande »svårt brandskadat». Det är av väsentlig betydelse att veta hur svårt brandskadad båten var. Herr Johansson i Öckerö har, tror jag, för avsikt att återkomma till denna fråga. Jag skall därför bara be att få nämna, att herr Johansson i Öckerö — utan att det motsades från regeringshåll — den 25 februari i år förklarade att båten befanns drdivande öster om Själland vid Stevns udde. »Livbåten hängde vid sidan. Det hade varit brand ombord, men ingen

brand som var av sådan omfattning att besättningens 7 man varit tvungna att lämna fartyget. Ett faktum var emellertid, att besättningen var borta och deras kläder m. m. var också försvunna.» Man kan alltså befara att besättningen blivit bortförd av ett annat fartyg. Det är åtskilligt som talar för att det kan förhålla sig så.

Därtill kommer att en dansk matros har lämnat upplysningen att han skulle ha talat med »Kinnekulles» kapten i Riga. Har denne matros förhörts av svenska myndigheter, och vilka upplysningar kan utrikesministern lämna rörande denna uppgift?

Herr talman! Vi är självfallet allesammans besjälade av samma inställning i dessa spörsmål. Det finns såvitt jag vet i varje fall inga skillnader mellan de demokratiska partiernas uppfattningar i dessa spörsmål. Men det må ändå vara berättigat att här uttrycka förhoppningar, dels att överläggningen i dag skall bli en påminnelse för Sovjetunionen om hur allvarligt vi ser på dessa spörsmål, dels att regeringen skall göra allt för att klargöra för Sovjetunionen, att endast en handläggning som präglas av god vilja att klara upp dessa problem och en beredvillighet att utan dröjsmål återsända de svenskar, vilka möjligen befinner sig i Sovjetunionen, kan befrämja goda förbindelser mellan våra folk.

Sovjetledningen har kanske, som jag nyss sade, svårt att förstå att vi fäster så stor vikt vid dessa ting. Det är regeringens uppgift att göra det fullt klart hur allvarligt vi i Sverige tar på dessa frågor och vilken stor betydelse deras handläggning har för Sovjetunionens goodwill i Sverige.

Anf. nr 3

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Jag har inte mycket att tillägga efter herr Ohlins anförande. Han har i huvudsak hänvisat till vad jag uttalat i mitt interpellationssvar och på någon punkt ytterligare understrukit de synpunkter, som där framförts. Jag behöver följaktligen inte gå in på något av detta.

Herr Ohlin ställde en direkt fråga beträffande innehållet i herr Erlanders brev till premiärminister Chrusjtjev. Jag vill på denna fråga svara, att jag av förklarliga skäl inte kan gå in på brevets innehåll. Jag kan endast vitsorda att statsministern uttryckte sig i klara ordalag och i bestämd form.

Beträffande de undersökningar som har verkställts i Sovjetunionen har man från sovjetisk sida förklarat att dessa varit grundliga. Att få någon klar bild av vad dessa »grundliga undersökningar» innebär faller sig av naturliga skäl mycket svårt. När det gäller vår egen argumentation kan jag försäkra, att vi varit inne på precis samma resonemang som det herr Ohlin här fört. Vi har sagt att det skulle ha stor betydelse för vår bedömning av Sovjetunionen, om Raoul Wallenberg verkligen kunde överlämnas till Sverige och att detta i hög grad skulle medverka till goda förbindelser mellan de båda nationerna.

Beträffande de andra frågor, som herr Ohlin var inne på, vill jag erinra om att världen vid den tidpunkt då »Bengt Sture» torpederades befann sig i krig, och vi upplevde åtskilliga fartygsolyckor. Jag vill till protokollet anteckna att den svenska handelsflottan under andra världskriget genom direkta krigshaverier eller av andra orsaker i samband med kriget förlorade 240 fartyg om sammanlagt 602 013 bruttoton. Den övervägande delen av handelsflottans krigsförluster — sammanlagt 173 fartyg — inträffade på Nordsjön, på Nordatlanten och i Engelska kanalen. I Östersjön, Bottenhavet och Öresund förlorades 40 fartyg, i Kattegatt och Skagerack 14 fartyg och i övriga farvatten 13 fartyg. De förluster i människoliv som drabbade handelsflottan

uppgick till 1 370 personer. Dessutom förlorade vi en rad fiskefartyg.

Anledningen till att regeringen och utrikesdepartementet tagit upp frågan om de sex besättningsmän, som skulle ha plockats upp från »Bengt Sture», var att detta stod omnämnt i en rysk militär tidskrift. Det var mot denna bakgrund för oss en självklar sak att ingripa på det sätt som skett. Man har nu från sovjetiskt håll lovat företa en grundlig undersökning. I rimlighetens namn skall emellertid erkännas att förlisningen skedde vid en tidpunkt, då 700 000 människor svalt ihjäl i Leningrad, förutom alla de som omkom genom bombardemang.

Under sådana förhållanden kan det tänkas att även sex svenska sjömän, om de befann sig i samma område, kan ha försvunnit under likartade omständigheter. Jag framhåller detta bara därför att det kan ge en förklaring till bakgrunden av vad som kan ske under ett krig. Nu har Sovjetunionens regering lovat att verkställa grundliga undersökningar, och vi kommer att påminna om den framställning som gjorts intill dess vi erhållit något besked.

Vidare frågade herr Ohlin beträffande »Kinnekulle» om jag kunde säga någonting om den matros, som skulle ha träffat kapten Johansson i Riga. Jag vill inte, herr Ohlin, ge något omdöme om denne man förrän jag har fått ytterligare uppgifter om honom. Beträffande hans trovärdighet har jag fått vissa uppgifter, men jag vill inte yttra mig därom förrän vi har verkställt en mera grundlig undersökning än vi hittills kunnat göra. Men självfallet använder vi oss av alla medel som kan tillgripas för att bringa klarhet även i denna fråga.

Till slut vill jag än en gång understryka vad jag framhållit i mitt interpellationssvar, nämligen »att regeringen icke betraktar Raoul Wallenbergs sak som utagerad utan kommer att fortsätta ansträngningarna att skapa full klarhet om hans öde».

Anf. nr 4

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Jag kan i alla väsentliga delar ansluta mig till vad herr Ohlin sade i sitt anförande och vill bara stryka under ett par synpunkter.

Jag tror vi har all anledning att ta fasta på vad som sägs i utrikesministerns svar, att »regeringen inte betraktar Raoul Wallenbergs sak som utagerad utan kommer att fortsätta ansträngningarna att skapa full klarhet om hans öde», och jag konstaterar med tillfredsställelse att utrikesministern upprepat uttalandet i sin replik till herr Ohlin nyss.

Det är mycket väsentligt att regeringen verkligen ser saken på det viset — att man fortsätter att utan någon tvekan fullfölja ansträngningarna tills man får ett besked som är övertygande — oberoende av hur lång tid det kan ta och oberoende av hur många nya framställningar det kan vara nödvändigt att göra. De upplysningar man tidigare fått är faktiskt inte övertygande. De tyder inte på att Sovjetmyndigheterna haft eller har tillräckligt intresse för att verkligen i detalj klarlägga vad som har inträffat i fallet Raoul Wallenberg och vilka möjligheterna att uppnå en rättelse i detta fall kan vara.

Det är nämligen uppenbart att här är fråga just om en rättelse. Oavsett vilken uppfattning man kan ha om möjligheterna att nu rätta till saken är det klart och tydligt att här begicks ett fullständigt oförsvarligt övergrepp, riktat mot en svensk diplomat, och att i den mån det finns någon möjlighet att åstadkomma rättelse borde Sovjets regering med hänsyn till sin egen internationella ställning ha allt intresse av att se till att denna fläck blir avtvättad.

I likhet med herr Ohlin skall jag respektera utrikesministerns uttalande, att han inte anser att det nya materialet kan offentliggöras. Jag vill bara säga, att i den mån jag har haft tillgång till något material i denna fråga — regeringen har säkerligen haft tillgång

till mycket mera — så har det givit anledning till rätt bestämda förhoppningar om att Raoul Wallenberg skulle kunna vara i livet eller åtminstone att han varit i livet långt efter den från sovjetrysk sida angivna tidpunkten. Det materialet är ett mycket starkt skäl för att man även från sovjetrysk sida skall fortsätta klarläggandet, så att vi äntligen får veta hur det verkligen förhåller sig.

Motsvarande problem föreligger rörande de i interpellationssvaret omnämnda fartygsbesättningarna. Man kanske kan beklaga att inte efterforskningarna i dessa fall kunde börja tidigare än vad som skett. Jag skall emellertid inte ta upp den frågan nu. Men även om det förhåller sig så som utrikesministern säger, att de svenska besättningarna kan ha råkat ut för olyckor under en period, då det rådde stor förvirring och då många människoliv gick till spillo, så bör det nu finnas anledning att från sovjetrysk sida företa närmare undersökningar, att göra dessa ingående och att redovisa inte blott resultatet utan även arten av de undersökningar som gjorts, så att man kan bedöma hur pass fast materialet är.

Det är angeläget att klarlägga att vi i Sverige på alla håll fäster mycket stort avseende vid dessa frågor. Det rör sig om svenskar som blivit utsatta för lidanden — ja, kanske mist livet — genom omständigheter som varken de eller vårt land hade någon som helst andel i.

Det måste vara mycket väsentligt att Sovjetregeringen förstår denna svenska inställning, respekterar den och gör vad man kan för att tillmötesgå den svenska opinionen. Det kan inte råda något tvivel om att frågan om svenskars öde är av mycket väsentlig betydelse för ett gott förhållande mellan Sverige och Sovjetunionen och att dessa frågor, så länge de kvarstår ouppklarade, har en allvarligt negativ verkan på den svenska opinionens inställning.

Anf. nr 5

Herr JOHANSSON i Öckerö (fp):

Herr talman! Jag har inte mycket att tillägga i detta resonemang. Jag ställde häromdagen en fråga till försvarsministern, där jag redovisade mina synpunkter på dessa händelser.

Det kan naturligtvis vara riktigt som utrikesministern säger, att det under kriget försvann hundratusentals människor och att det i ett land som varit i krig inte kan vara så lätt att hålla reda på vad som hänt en människa mer eller mindre. Men å andra sidan har naturligtvis de enskilda fallen stor betydelse för de anhöriga. Jag poängterade häromdagen och jag vill göra det i dag också, att den ovisshet som de anhöriga lever i är det värsta. Om de får ett klart besked, måste de acceptera vad som hänt. Det är faktiskt värre att det då och då kommer rykten som väcker förhoppningar, kanske i de flesta fall falska.

Anledningen till att jag begärde ordet var den passus i utrikesministerns svar till herr Ohlin, där det sägs att »Kinnekulle» var »svårt brandskadad». Detta påstående är väl inte riktigt. Jag har fått veta av rederiet och försäkringsbolaget att brandskadorna inte var så svåra. Fartyget fick en del skador när det skulle tas in i Faxe hamn men i övrigt var brandskadorna inte så stora. De var i varje fall inte så svåra, att vanligt sjöfolk utan vidare skulle lämna fartyget. Det är också att märka att livbåten hängde kvar i sin lina. Det är väl därför ganska klart att besättningen blivit bortförd — av vem vet vi inte. Detta är naturligtvis allvarligt nog, men vad som i dag mest bekymrar oss är att någon eller några av besättningsmännen fortfarande kan kvarhållas i främmande land. Det är den saken som bör klargöras.

Jag är glad över att utrikesministern sagt, att regeringen gör allt vad som är möjligt för att få klarhet på denna punkt.

Anf. nr 6

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Jag skall bara säga ett par ord i anledning av herr Johanssons i Öckerö anförande. Jag vill poängtera att jag i mitt förra anförande inte sade någonting om att en människas liv mer eller mindre inte spelar någon roll. En sådan uppfattning skulle jag, oavsett hur många förluster som gjorts under världskriget, inte kunna bekänna mig till. Jag anser tvärtom att varje enskild människas liv har så stort värde att det gäller att bringa klarhet om hennes öde, vare sig hon befinner sig i livet eller inte.

Jag vill däremot helt instämma med herr Johansson om att ovissheten kan vara det värsta av allt som de anhöriga drabbas av. En förhoppning om att en anhörig befinner sig i livet och kanske lever under svårartade omständigheter måste innebära en oerhörd påfrestning. Därför anser jag det vara utrikesdepartementets självklara plikt att om möjligt skapa klarhet om besättningsmännens öde.

Om herr Johanssons påstående att båten inte kunde vara särskilt allvarligt brandskadad kan jag av personlig erfarenhet inte ha någon mening. Jag kan bara säga att man i den utredning som verkställts konstaterar, att brand härjat i fartygets akter, att allt trävirke var förstört och att järnbalkar och plåtar bar vittne om stark hetta. Det är dessa uppgifter som ligger till grund för mitt uttalande i interpellationssvaret.

Anf. nr 7

Herr JOHANSSON i Öckerö (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om hans excellens fått uppfattningen att jag skulle ha påstått, att han sagt att en människa mer eller mindre inte spelar så stor roll, då har jag uttryckt mig mycket illa. Något sådant har jag inte alls avsett.

Frågan huruvida fartyget var mer eller mindre brandskadat har vi olika meningar om.

Anf. nr 8

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Bara en kort kommentar till ett par punkter i utrikesministerns yttrande!

Beträffande »Bengt Sture» förklarade utrikesminstern att den svenska besättningen, om den tagits in till rysk hamn, kan ha kommit bort i Ryssland, ty försvinnandet inträffade vid den tidpunkt under kriget då hundratusentals människor svalt ihjäl i Leningrad.

Ja, när man bedömer vad som sker bör man naturligtvis alltid försöka ta hänsyn till de vid tillfället rådande förhållandena. Men det bör vara möjligt att från sovjetrysk sida snabbt lämna besked om huruvida dessa sjömän har omhändertagits eller inte. De skildringar som har lämnats från sovjetryskt håll om ubåtskriget visar att papperen från detta krig inte har kommit bort, därför att befolkningen svalt vid en viss tidpunkt. Papperen finns åtminstone till stor del kvar — det visar de nu tryckta sovjetryska skildringarna om ubåtskriget. Därför tycker jag det vore angeläget för regeringen att begära ett relativt snabbt besked om huruvida dessa svenska sjömän har omhändertagits av Sovjetryssland.

Vidare bör man naturligtvis också begära upplysningar om vad som har hänt med dem efter omhändertagandet. Det är självklart att vad vi i främsta rummet vill uppnå är att de återsänds, om de befinner sig i livet, eller att det blir klarlagt om de inte gör det.

Sedan en fråga, herr talman: Varför finns det så många sådana fall, där det är ovisst om främmanre medborgare har försvunnit i Sovjetunionen, ovisst om de har varit där alls eller ovisst om de befinner sig där fortfarande? Det har inte gällt bara svenska medborgare, utan i många fall har det även gällt andra länders medborgare. Sovjetunionen har först bestritt att de skulle be-

finna sig där, men sedan har flera av dem efter några år skickats hem.

Vilken är förklaringen till att det utspelas så många sådana dramer? Det finns dock en metod att undgå dem: att Sovjetunionen tillåter främmande medborgare, som är omhändertagna i landet, att på något sätt kommunicera med sina respektive diplomatiska representanter i Sovjetunionen eller med hemlandet. Hela problemet har uppkommit därför att Sovjetunionen icke tillåter sådana enligt vår mening självklara kommunikationer, d. v. s. därför att Sovjetunionen är en diktaturstat som inte erkänner rättigheterna till sådana kommunikationer. Man kan fråga: Varför tillåts inte Raoul Wallenberg år 1945 att kommunicera med svenska ambassaden i Moskva? Då hade ju hela utvecklingen blivit en helt annan. Nu vet vi att han fanns då i Sovjetunionen; detta har ju erkänts.

Vi kan inte åtaga oss att reformera Sovjetunionens samhällssystem, vare sig på denna punkt eller på någon annan. Men vi har rätt att uttrycka den uppfattningen, att detta system är oriktigt när det berövar främmande medborgare deras naturliga rättighet att kommunicera med hemlandet. Hur man sedan förfar med sina egna medborgare är Sovjetrysslands ensak, men när det gäller svenska medborgare har vi rättighet att intressera oss för frågan.

Herr talman! Utrikesministern vill inte svara på frågan, om statsminister Erlander i brevet till premiärminister Chrusjtjev hade begärt Wallenbergs hemsändande, men det har antytts i pressen att det skulle förhålla sig på det sättet. Vi kommer tydligen längre och längre in i vad man på socialdemokratiskt håll förr i tiden kallade den »hemliga diplomatien», som man då så starkt vände sig emot. Nu blir det inte bara mer och mer av samtal mellan de ledande regeringscheferna — samtal som sedan inte redovisas offentligt annat än till en mycket, mycket ringa del — utan dessutom skrivs det brev. Sedan förklarar man att man inte kan tala om vad hemställan i breven går ut på. — Ingen begär att utrikesministern skall läsa upp hela detta brev, men nog tycker jag att utrikesministern skulle kunna upplysa om huruvida det innehöll krav på förnyade utredningar eller krav på Wallenbergs hemsändande.

Anf. nr 9

Herr CARLSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Jag måste säga att jag inte är alldeles ointresserad av dessa problemställningar och att jag heller inte är okunnig om vad som har hänt under kriget eller vad som har inträffat efter kriget.

Jag vill däremot säga att jag tycker att det är en smula otillständigt att inbilla människor att de skulle kunna få tillbaka sina saknade anhöriga efter så många år som det här är fråga om.

Jag har tagit mig friheten att tala med en del ubåtsbefälhavare. Jag har frågat: Om ni går upp i ett mycket intensivt trafikerat farvatten och torpederar ett fartyg, tar ni då verkligen upp besättningen på detta fartyg? Alla har svarat med en mun, att sådant över huvud taget inte händer; den risken har man inte rätt att ta.

I fallet med det brandskadade fartyget skulle jag vilja ställa frågan: Varför tog man inte upp detta spörsmål för tio år sedan eller ännu tidigare? Det blev väl ändå en sjöförklaring och frågan kom alltså att behandlas av sjöfartsstyrelsen och försäkringsbolag. Varför lade man inte då papperen på bordet? Då hade vi haft betydligt större möjligheter att vinna klarhet. I Svenska sjöfolksförbundet var vi vid den tidpunkten lika intresserade som nu av att bringa klarhet i frågan. Om vi fått klara besked då, hade det varit lättare att reda ut begreppen än det är i dag. Därför förvånar det mig en smula att man nu, så många år efteråt, kommer med påståenden som man inte har några belägg för.

Anf. nr 10

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman, bara en kort kommentar!

Till herr Ohlin vill jag säga att regeringen vid handläggningen av detta ärende har förfarit på sådant sätt att det skulle finnas möjligheter att uppnå ett resultat. Detta är för oss det väsentliga. Jag vill för kammarens ledamöter understryka allvaret i denna fråga, och det är också detta allvar som har präglat regeringens handläggning av den.

För att undvika varje missförstånd och framför allt för att inte försämra regeringens möjligheter när det gäller att understryka betydelsen av att man i Sovjet gör ordentliga undersökningar vill jag betona, att vad jag sade var att 700 000 människor i Leningrad svalt ihjäl vid denna tidpunkt — de var inneslutna — förutom alla de som bombades ihjäl. Herr Ohlin säger att papperen finns kvar. Ja, det är riktigt: papperen svalt inte ihjäl, men människorna gjorde det.

Avslutningsvis vill jag säga att jag betraktar det som självklart att vi från svensk sida, trots de omständigheter under vilka Sovjetunionens folk levde vid denna tidpunkt, ändå skall kräva en ordentlig undersökning rörande de sex sjömäns öde, om vilket det har stått att läsa i en rysk militärtidskrift.

Anf. nr 11

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Det skulle bara fattas, herr utrikesminister, att man inte skulle kunna kräva besked efter de sovjetryska uppgifter som framkommit om sänkning av ett fartyg som av allt att döma är identiskt med »Bengt Sture». Det har regeringen också gjort. Men när man vet hur sovjetryska undersökningar bedrivs och hur lång tid de kan ta, kunde det vara lämpligt att först begära besked, om dessa människor över huvud taget är omhändertagna. Det är kanske lättare att få den frågan besvarad. Sedan kunde man få besked rörande undersökningens resultat i övrigt.

Herr Carlsson i Göteborg riktade en svår kritik mot regeringen när han undrade varför man tagit upp frågan om de försvunna fartygen först nu. Regeringen har tagit upp frågan nu därför att det föreligger ettt nytt material. Det finns sovjetryska uppgifter som har aktualiserat hela frågan. Det är av samma skäl som bland annat jag har tagit upp saken.

Herr Johansson i Öckerö underströk med rätta hur viktigt det är att de anhöriga får besked så att ovissheten försvinner. Utrikesministern anslöt sig till den ståndpunkten, och det gör även jag. Det torde vara en tillräcklig motivering för att man från svensk sida reser denna fråga. Det verkade som om herr Carlsson i Göteborg hade en annan uppfattning än de föregående deltagarna i debatten, även herr Heckscher, när herr Carlsson menade att det nu vore bättre att man lät ovissheten bestå.

Anf. nr 12

Herr CARLSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Jag är mycket ledsen om herr Ohlin har uppfattat vad jag yttrade som en kritik mot regeringen för att den vid den tidpunkt då olyckorna inträffade inte ingripit. Min kritik gick ut på att ansvariga instanser inte vid den aktuella tidpunkten sade ifrån, att en grundlig undersökning måste göras. Jag vågar försäkra att sjöfolksförbundet vid alla de tillfällen, då sådana olyckor inträffar, sökt att få de egentliga orsakerna fastställda. Vi har faktiskt litat på de uppgifter som lämnats av instanser som har att undersöka och bedöma dessa saker. Vi har litat på fartygsinspektionen, sjöfartsstyrelsen och på de sjöförklaringar som lämnats vid olika tillfällen. Det är därför jag har anledning vara förvånad över att man först åtskilliga år efteråt

tar upp en sak som redan en gång klarats upp.

Nu skall inte herr Ohlin tro att jag är ensam om denna uppfattning. Det är många som har samma uppfattning som jag, som är oroade för att man, som herr Johansson i Öckerö har sagt, ger de anhöriga en känsla av att det kan tänkas att deras män eller deras söner fortfarande befinner sig i livet. Man inger dem en falsk förhoppning. Jag tycker det är orimligt att gå till väga på detta sätt när det är fråga om allvarliga saker — och det är fråga om allvarliga saker i detta sammanhang.

Vi brukade under kriget säga, att det kanske inte är så farligt för de människor som är ute till sjöss ombord i fartygen utan mycket värre för de anhöriga som sitter hemma och lyssnar på radiorapporterna om att den och den båten gått under. Det var oerhört mycket svårare för dem. Men när de anhöriga en gång fått klart för sig att det inte finns någon återvändo, är det ändå bittrare för dem när man nu på nytt tar upp denna fråga. Jag vet sannerligen inte vad orsaken kan vara.

Jag har inte yttrat mig om den militärtidskrift som tyskarna hämtat uppgifter från. Den erfarenhet jag har fått säger mig att de rapporter som ubåtsbefälhavarna lämnade, när de kom tillbaka till sina baser uppe i Bottenhavet, utformades med tanke på att befälhavarna var tvungna att rapportera resultat. Rapporterna var kanske med andra ord ganska färgade.

Vad jag har stött mig på i fråga om denna sak är att ubåtsbefälhavarna säger att man inte tar sådana risker som det gäller i detta fall, om man är omdömesgill och känner ansvar för det fartyg man skall sköta. Jag tror inte att ryssarna tog större risker än exempelvis engelsmännen och amerikanerna tog med sina ubåtar.

Vad gäller det andra fallet med det brandskadade fartyget tycker jag det är fullständigt onödigt att vi tar upp det till diskussion i dag. Det är otillständigt att här tro på lösa rapporter. Man vet inte om den person som påstått sig ha träffat en saknad person är av den omdömesgilla typ att man kan sätta tro till hans uppgifter. Innan man har undersökt fallet skall man inte inge människor falska förhoppningar och låta dem tro att någon sett deras anhöriga i det och det landet. Det är inte tilltalande att göra på det sättet.

Jag vill till herr Ohlin säga att vi har upplevt en hel del tragedier under det senaste världskriget. Vi mötte mycket av bekymmer, besvärligheter och problem. Men när vi sökte klara upp dessa saker tog vi oss inte friheten att inbilla människor någonting som inte var baserat på fakta. Det är olyckligt att handskas med människors känslor på det lättvindiga sätt som man i dag av någon egendomlig anledning sätter i gång med utan att stödja sig på fakta.

Anf. nr 13

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag vill erinra herr Carlsson i Göteborg om att jag i början av 1950-talet i flera interpellationer tog upp frågan om försvunna svenska båtar. Vi hade då timslånga debatter i denna kammare. Jag minns särskilt en gång då sjöfolksförbundets ordförande, ombudsman Svensson i Göteborg, helt instämde i mina synpunkter under debatten. Dåvarande utrikesministern Undén hade något nonchalant avfärdat vår efterlysning av försvunna båtar, och man ansåg från sjöfolksförbundets sida det vara märkligt att man inte kunde få fram några uppgifter vare sig från sovjetrysk eller polsk sida. En tid var det mycket aktuellt att påtala hur svenska sjömän hade försvunnit i Polen, hur svenska båtar hade minsprängts och torpederats, och även utrikesministern ansåg det vara mycket märkligt att såväl ryssar som polacker intog en helt negativ attityd.

Jag säger detta, herr talman, därför att denna fråga inte är ny. Allmänt hyste man i denna kammare den uppfatt-

ningen, att den behandling som vårt land utsattes för i dessa sammanhang av länderna bakom järnridån var rent diskriminerande. Eftersom vi alltså tidigare har haft en mycket ingående debatt om denna sak, har jag velat framhålla detta och, som sagt, den gången vann mitt interpellationsinlägg full förståelse från sjöfolkets representant.

Det är klart att man kan se olika på olika frågor, men de som upplevt de mycket intetsägande, ja nästan oförskämda svar som vi har fått på våra förfrågningar hos diktaturstaterna anser nog att det finns all anledning för den svenska riksdagen att ideligen ta upp dessa frågor för att försöka få fram ett klarläggande.

Anf. nr 14

Herr JOHANSSON i Öckerö (fp):

Herr talman! Jag är den siste som skulle vilja inge anhöriga falska förhoppningar om dem de saknar. Jag lever nära havet och har varit med om att på vår egen ö möta så många katastrofer både före, under och efter kriget, att jag aldrig skulle kunna tänka mig att göra något sådant.

Herr Carlsson i Göteborg undrar varför denna sak tagits upp nu. Men de uppgifter i tidningsnotiser som framkommit i saken är väl inte alldeles obekanta för herr Carlsson! Om de är felaktiga eller riktiga vet vi inte. Huruvida ifrågavarande matros är en omdömesgill person eller icke känner vi heller inte till liksom inte heller om uppgifterna från den ryske ubåtsbefälhavaren är riktiga. Det är därför vi vill ha en förklaring. Vi vill ha besked och ingenting annat. Frågan har nu blivit aktuell med anledning av dessa tidningsnotiser. Om uppgifterna är felaktiga, bör det ändå klaras upp, så att man inte bygger några förhoppningar på felaktiga informationer. Så enkelt är det hela.

Överläggningen var härmed slutad.

blivit vana vid att det kommer förfrågningar från FN om vårt lands möjligheter att bidra med personal i fredsstyrkor som kan behövas för att dämpa en uppflammande oroshärd någonstans i världen. Den här gången gäller det som bekant Cypern. Jag har ingen erinran att göra mot att vårt land bidrar med en styrka i detta fall. Tvärtom tillstyrker jag att så sker. Vi ser ju i FN en organisation i fredens tjänst, och då bör vi givetvis också medverka till att denna organisation får de resurser som behövs för att fullgöra uppgiften. Vårt land är ju lyckligtvis förskonat från rasmotsättningar, hastiga omvälvningar och motsättningar mellan folkgrupperna. Kan vi då på något sätt medverka till att de länder där sådana allvarliga problem finns får en möjlighet att åstadkomma en lösning på fredlig väg, bör vi naturligtvis göra det.

Vi bör dock vara medvetna om att deltagandet i sådana aktioner kan vara förenat med vissa risker. Det är risker av politisk art, och det är naturligtvis risker också för den personal som deltar. De politiska riskerna blir väl mest påtagliga, om en sådan konflikt som denna som uppstått på Cypern skulle komma att inflammeras av stormaktsmotsättningar som leder till mer eller mindre elakartade konflikter mellan maktblocken. Hittills har emellertid inte detta varit särskilt utmärkande för Cypernkrisen. Åtminstone tidvis har väl dessa risker varit större i exempelvis Mellersta östern och Kongo. Men ön Cypern har alltjämt ändå ett betydande strategiskt värde, och säkra i detta avseende kan vi naturligtvis inte vara.

Det finns därför all anledning att hålla bestämt på principen att vårt land som sådant inte är engagerat, utan att det är på FN:s begäran som vi tillhandahåller personal som står under FN:s befäl. Det finns också starka skäl för den svenska ståndpunkten, att vårt land inte bör vara det enda neutrala landet som bidrar med personal. Hur stora

Ang. svensk medverkan vid upprättande av en FN:s fredsstyrka på Cypern
(Statsutskottets utl. nr 38)

Anf. nr 15

Herr **HECKSCHER** (h):

Herr talman! Det finns ingen anledning att sticka under stol med att det svenska engagemanget i FN-styrkan på Cypern möter allvarliga betänkligheter ur vissa synpunkter. Det är här fråga om en uppgift av annan typ än den som tidigare FN-styrkor. Det förefaller då som om styrkans sammanlagda numerär tilltagits i knappaste laget med tanke på det vanskliga uppdrag det gäller. Medlingsaktionen kan vidare beräknas ta lång tid i anspråk, och det är galunda klart vad som skall inträffa om FN-styrkan inte slutfört sina arbetsuppgifter inom den anslagna tidsramen på tre månader.

Ur svensk synpunkt föreligger ytterligare problem. Tillgången på befäl i den svenska krigsmakten är knapp, och den nya belastningen kan vålla svårigheter främst vid utbildningen av arméns värnpliktiga. Det bör också understrykas att FN-styrkan av allt att döma står inför uppgifter som kan väntas rymma större personliga risker än vad som förekommit i andra sammanhang. Man kan både bli beskjuten och tvingas att skjuta, och förluster i människoliv är icke otroliga. Den konsekvensen måste klargöras för allmänheten och för de frivilliga som rekryteras.

Å andra sidan är läget på Cypern allvarligt, och det tycks inte finnas något tillfredsställande alternativ till en sådan FN-intervention som enhälligt beslöts av säkerhetsrådet. Upprättandet av en FN-styrka på Cypern är en nödvändig förutsättning för att verklig medling skall kunna bedrivas. Så länge de båda folkgrupperna beskjuter varandra, finns det inte stora utsikter att medlaren kan ha framgång i sin verksamhet. Säkerhetsrådets beslut innefattar förpliktelser för alla världsorgani-

sationens medlemmar och icke minst för ett land i Sveriges ställning och med Sveriges traditioner när det gäller Förenta Nationerna. Trots alla de skäl som talar *mot* ett svenskt deltagande finns det därför avgörande omständigheter, som gjort det svårt för att inte säga omöjligt för oss att vägra vår medverkan, i synnerhet som det på auktoritativt håll gjorts gällande, att hela FN-aktionen står och faller med det svenska deltagandet. Den kan komma att misslyckas även om Sverige deltar, men vi får inte hindra att den kommer till stånd.

Vissa förutsättningar måste man emellertid kräva hänsyn till. Så snart tillräckliga erfarenheter av styrkans arbete har vunnits, bör frågan om dess numerär kunna omprövas. Om en utökning då bedömes som erforderlig, bör även andra länder än de nu engagerade anmodas att lämna sin medverkan. Vidare måste styrkans uppgifter begränsas till ordningshållning. Den får inte bli ett redskap i den inre politiken, särskilt inte så länge de grekcypriotiska och turkcypriotiska medlemmarna av Cyperns regering är ur stånd till gemensamma politiska ställningstaganden. Under sitt arbete måste FN-styrkan å andra sidan för speciella uppgifter ha möjlighet att samverka icke blott med regeringen utan också med båda folkgrupperna på Cypern. Frågan om avväpning av de reguljära styrkorna måste ankomma på medlaren i samverkan med de båda folkgrupperna, och FN-styrkan får icke för detta ändamål ta på sig några uppgifter som innefattar bruk av våld.

Jag utgår från att regeringen innan propositionen avlämnades förvissat sig om att FN:s generalsekreterare är beredd att uppfylla dessa förutsättningar. På grund härav får jag, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Anf. nr 16

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Vi har på senare år

riskerna sedan blir för personalen i fredsstyrkan på Cypern kan väl ingen göra något bestämt uttalande om. Motsättningarna är dock stora, och regelrätta strider mellan de bägge folkgrupperna hör ju till ordningen för dagen.

Som det nu ser ut får väl riskerna emellertid bedömas vara betydligt större än de varit låt oss säga i Ghaza. Det skulle vara i hög grad beklagligt, om de som har ställt sig till förfogande för en lösning av den svåra uppgift som fredsstyrkan har, de må vara svenskar eller av annan nationalitet, skulle behöva offras eller komma till skada. Men vi vet också, att om varje risk skulle undvikas, bleve aldrig dessa fredsaktioner av. Man måste uppenbarligen väga bedömningen av riskerna mot bedömningen av möjligheterna att nå resultat med aktionerna.

En fundamental förutsättning är givetvis också, att det rör sig om frivillig personal och att denna inte undanhålls vetskap om att uppdraget är förenat med betydande risker. Vi får vara tacksamma för att trots faran så många verkligen vill medverka i fredsstyrkan och vid lösningen av den svåra uppgift som den får sig förelagd.

Denna sak har också en ekonomisk sida. Jag menar inte att den sidan är avgörande, men den är värd en kommentar. Vårt bidrag till fredsstyrkan på Cypern för de månader som nu är aktuella beräknas som framgår av utskottsutlåtandet till cirka 12 miljoner kronor. En del kan möjligen komma att återbetalas av fondmedel från FN. Om så sker och hur mycket det i så fall kan bli tal om vet vi dock inte ännu. Vårt land skall sätta upp en permanent FN-styrka eller hålla en permanent hög beredskap, så att personal med mycket kort varsel kan ställas till FN:s förfogande. Jag har ingenting emot att så sker, men vore det inte lika befogat att på det internationella planet skapa en ekonomisk beredskap för fredsaktionerna? Man borde med andra ord ha vissa medel avsatta i förväg. Det borde vara en uppgift för FN:s medlemsstater att gemensamt bidra till detta.

I stället har vi fått bevittna hur vissa stater direkt har undandragit sig ekonomisk medverkan när det har gällt att ställa säkerhet för FN:s insatser. Det märkliga är att detta i hög grad gäller dem som brukar berömma sig av att ha både stora resurser och besitta en alldeles enorm fredsvilja — åtminstone brukar det heta så i deras propaganda. Tyvärr finns det anledning att påtala detta. Vi har från svensk sida ingen som helst anledning att förtiga det. Tvärtom tycker jag att det finns anledning till kritik, en kritik som bör kunna framföras i lämpliga sammanhang både inför svensk opinion och inför den internationella opinionen.

Anf. nr 17

Herr HÄGNELL (s):

Herr talman! Jag hade tillfälle att tillsammans med några andra titta på en del av problemen på Cypern förra året. Det är helt uppenbart att det är svåra inrikespolitiska problem det nu gäller. Därför är det en helt annan karaktär på detta engagemang än de tidigare vi åtagit oss genom FN. Det är heller inte troligt att inrikespolitiska problem av denna art kan lösas inom så kort tidrymd som tre månader. Detta betyder i motsvarande mån större kostnader än de som nämnts i propositionen och i statsutskottets utlåtande.

Det är som sagt en annan karaktär på detta engagemang. Det rör sig inte om en militär konflikt. Det är inte heller en koloni som just håller på att frigöras till självständig stat, utan det är civila motsättningar — inrikespolitiska, sociala, ekonomiska och religiösa. Vårt militära engagemang på Cypern innebär de facto, att vi kommer att ingripa i de olika civila motsättningar som råder bland Cyperns drygt halva miljon invånare. Det är inte troligt att vi genom militär personal kan lösa dessa civila arbetsuppgifter.

Vad den ekonomiska sidan beträffar är det berättigat att räkna med längre tid än tre månader. Det säges i statsutskottets utlåtande att »utskottet förutsätter» att vi beredes täckning från FN, »så långt möjligt». I propositionen står det, att täckning »delvis» skulle kunna erhållas. Resten skall komma till stånd genom frivilliga bidrag. Jag tror att vi bör vara medvetna om att vi själva kommer att få betala större delen av kostnaderna — i varje fall bör vi räkna med det som en realitet.

Motsättningarna på Cypern är av civil karaktär; de måste lösas genom civila åtgärder och inte militära. Då kan man säga: Vi kan inte nu för vår del som stat engagera oss i någon större ekonomisk hjälpaktion just för Cypern. Det får bli en internationell arbetsuppgift — en FN-uppgift, om man så vill. Men det kan inte förnekas att vi åtar oss ett ekonomiskt engagemang, som kommer att kosta åtskilliga miljoner kronor. Också ur rent ekonomisk synpunkt skulle det nog vara fördelaktigt för oss att göra en viss avvägning mellan militära utgifter och utgifter för civila ändamål. Jag tror, att om vi satsar litet mindre på bajonetter och i stället använder några miljoner kronor för civil hjälpverksamhet, kan vi åstadkomma en bättre grund för den sociala utvecklingen och harmonien än om vi satsar alla miljonerna enbart på militär vapenmakt.

I andra sammanhang är vi beredda att över statsbudgeten anslå medel för att förbättra sociala och ekonomiska förhållanden i andra länder i syfte att undanröja orsakerna till fredsstörande konflikter. Det synes därför finnas skäl — och tradition — att uppmärksamma den civila sidan av Cypernproblemet. Om vi gör det, kan vi kanske också lätta på de militära bekymren. Om vi satsar något också på den civila sidan, kan det medföra att vi får mindre militära utgifter att dras med. Vi får också möjlighet att lösa en del av de militära arbetsuppgifterna på kortare tid och på ett bättre sätt än om vi enbart satsar på den militära styrkan.

Det kanske kan sägas, att vi inte skall ta upp denna fråga som enskilt land, utan att det skall gå genom FN. Jag har ingenting att invända mot att vi tar upp frågan genom FN. Men det är ingen tvekan om att vårt engagemang på Cypern inte enbart är ett rent FN-uppdrag utan ett landsuppdrag. Formellt är det fråga om en FN-aktion men i realiteten är det inte enbart det. Vissa länder är nämligen direkt utpekade såsom lämpade att ställa soldater till förfogande och andra länder är direkt utpekade såsom olämpliga för denna arbetsuppgift, trots att de är FN-stater. Vi är alltså som land engagerade på Cypern. Vi kan inte bara skylla på FN.

Varför är vi då som land engagerade där? Jo, av den anledningen att vi tidigare löst vissa arbetsuppgifter på ett tillfredsställande sätt. Vi har sålunda fått ett gott rykte, och det ryktet bör vi vara rädda om och inte låta det förspillas vare sig på Cypern eller vid något annat liknande uppdrag. Jag tror att vi klarar våra arbetsuppgifter bättre om vi också uppmärksammar den civila sidan av problemet. Vår militära trupp kommer att engageras i en arbetsuppgift som även har en civil sida. Jag har den övertygelsen — och jag antar att samtliga kammarledamöter delar den — att vi inte löser civila problem med hjälp av bajonetter, varken i vårt land eller i andra länder. De skall lösas på civil väg. När vi nu kostar på oss utgiften att skicka ned en militär grupp bör vi därför också skicka ned en civil arbetsgrupp. Denna behöver inte knytas direkt till den militära styrkan men kan skickas i anslutning till densamma. Eftersom vi åtar oss det ena engagemanget bör vi också åta oss det andra. Man kan naturligtvis säga att de civila problemen skall FN försöka lösa genom sin medlare. Jag vill inte alls gå vid sidan om FN:s medlare, men det är dock våra pengar och våra soldater som nu skall skickas till Cypern. Där-

vanterna förutsätter ju att Kungl. Maj:t noggrant följer utvecklingen, och jag tror att Kungl. Maj:t har all anledning att se till att jordbruksintressena blir väl bevakade i framtiden. Jag tror liksom reservanten och som också utskottet framhållit, att jordbruksfrågorna kommer att behöva en ökad bevakning i framtiden.

Det är alltså, herr talman, en positiv syn på frågan, som ligger till grund för utskottets skrivning, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Utskottets hemställan bifölls.

Bidrag till hushållningssällskapen: Avlöningar

(Jordbruksutskottets utl. nr 1, p. 11)

Anf. nr 21

Herr TRANA (s):

Herr talman! Jag har till punkten 11 i jordbruksutskottets utlåtande nr 1 fogat en blank reservation, inte i avsikt att ställa något yrkande utan för att få möjlighet att till protokollet anföra några synpunkter i anknytning till de av utskottet behandlade och avstyrkta motionerna nr 137 i första kammaren och 170 i andra kammaren. I dessa, som är flerpartimotioner, har liksom i motionerna nr 136 i första kammaren och 171 i andra kammaren yrkats på vidtagande av särskilda åtgärder för att kom-

för skulle jag önska att vi även engagerar oss *civilt* i anknytning till den hjälp till u-länder som vi lämnar i andra sammanhang över statsbudgeten.

Jag skulle därför vilja hemställa att Kungl. Maj:t måtte undersöka möjligheterna att sända en civil arbetsgrupp till Cypern för att närmare orientera sig om de förutsättningar som kan föreligga för att inom ramen av ett begränsat ekonomiskt engagemang åstadkomma sådana förbättringar att vårt militära engagemang i någon mån kan förkortas och förbilligas.

Anf. nr 18

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Jag begärde ordet för att polemisera mot herr Hagnell men vill först säga att jag fann den senare delen av hans anförande vara värdefull. Jag står på samma linje som han i de frågorna.

Vad jag ville reagera mot var hans fastslående, att det på Cypern skulle vara fråga om en inrepolitisk angelägenhet. Om det nu vore så väl, herr talman! Men det är det inte. Många andra intressen är inblandade här.

Jag är glad över den inställning regeringen tagit och över att vi har svarat ja till den framställning som gjorts. Det finns all anledning att tro att allt som göras kan också kommer att göras av den högt kvalificerade styrka som vi har skickat ned.

Utskottets hemställan bifölls.

RYSK GREVE SPELADE MÄRKLIG ROLL I WALLENBERG-DRAMAT!

Angående AB:s artikel den 11 april 1964 "Affären Raoul Wallenberg — detta är vad vi vet i dag", meddelar författaren Rudolph Philipp, ombud för Raoul Wallenberg under hans frånvaro, följande:

Bevis hos UD att Wallenberg LEVDE PÅ 60-TALET

① År 1947 vann Philipp dåv. ordföranden i Internationella Kvinnoförbundets för Fred och Frihet, fru Birgitta de Vylder-Bellander som sin närmaste medarbetare. Hon sammanförde 26 opolitiska kvinnoriksorganisationer med över en miljon medlemmar till "Raoul Wallenbergaktionen". Självfallet fick varken styrelsen eller medlemmarna av Raoul Wallenbergaktionen veta mer om bevismaterialet om W:s fångenskap än hela svenska folket underrättats om genom Philipps eller UD:s offentliggöranden.

② Raoul Wallenberg hade inte bevarat kastilianskan som sitt modersmål. Redan i början av detta århundrade hade Spanien och Portugal beslutat, att dessa judar skulle räknas som dessa länders medborgare om de förfarande kunde tala kastilianska. Bland Budapests 200 000 judar fanns det endast en handfull sådana s k spanioler. Raoul begagnade sig skickligt av detta faktum och lät Spaniens och Portugals beskickningschefer sätta sina namn vid sidan om svenske ministerns under de skrivelser, som Roul riktade till Horthy och de ungerska myndigheterna. Påvens nuntius undertecknade också dessa dokument med hänsyn till förföljda, katolskt döpta judar.

③ Diplomarkitekten Wallenberg tog då byggnationen upphörde på 30-talet på grund av depressionen plats som direktör för ett stort företag, som finansierades av Sven Salén. Detta företag hade redan före Roul tid kontor i samma huskomplex vid Strandvägen som amerikanska legationen.

□ Spaniolerna

④ De judar, som fördrevs av inkvisitionen efter år 1492 och som bl a slagit sig ner i det dåvarande turkväldet, hade fram till 1940 bevarat kastilianskan som sitt modersmål. Redan i början av detta århundrade hade Spanien och Portugal beslutat, att dessa judar skulle räknas som dessa länders medborgare om de förfarande kunde tala kastilianska. Bland Budapests 200 000 judar fanns det endast en handfull sådana s k spanioler. Raoul begagnade sig skickligt av detta faktum och lät Spaniens och Portugals beskickningschefer sätta sina namn vid sidan om svenske ministerns under de skrivelser, som Roul riktade till Horthy och de ungerska myndigheterna. Påvens nuntius undertecknade också dessa dokument med hänsyn till förföljda, katolskt döpta judar.

□ Hos skyddslingarna

⑤ Den 24 dec 1944 lämnade Eichmann och Gestapo Pest och flög till österrikiska gränsen. Några dar senare lämnade också Wehrmacht Peest och gick över Donau till Buda och förenade sig med de tyska trupperna där. De sista tyska plonjärerna sprängde broarna. Då staden i januari erövrades av marskalk Malinovskij, befann sig Raoul i Pest bland sina skyddslingar — legationerna låg undantagslöst i Buda. Först flera veckor senare erövrades också Buda av marskalk Tolbuchins trupper. I denna situation skickade Raoul bud till minister Danielsson i Buda och fick tillstånd att stanna i Pest som Sveriges representant för att avvakta ryssarnas ankomst. I ett rödakorshus öppnade Raoul den 19 januari 1945 "Svenska legationen för det av Röda armén befriade Ungern". Skylten bar de tre kronorna och hade ryskspråkig text.

□ Greven

⑥ Den 15 okt 1944 blev det känt för tyska underrättelsetjänsten att Hitlers bundsförvant Horthy hade börjat förhandla med de allierade om separatfred. Tyskarna slog till, häktade Horthy och satte honom i koncentrationsläger. De horthytrogna officerarna förlorade all makt, som nu övergick till pilkorsarna.

Svenske militärattachén Wester hade i egenskap av representant för Sverige som skyddsmakt för Sovjetunionen att kontrollera att behandlingen av de ryska krigsfångarna skedde efter Genèvekonventionen. Då han kom till ett läger för inspektion, vägrade pilkorspojkar med pistol i handen honom tillträde. Wester blev därefter hemkallad till Stockholm. Minister Danielsson anställde då en greve Tolstoy, rysk emigrant och belgisk medborgare. Han var persona grata bland tyskarna och pilkorsarna. Danielsson menade, att det skulle bli lättare för Tolstoy att kontrollera att de fångna ryssarna behandlades enligt Genèvekonventionen. Tolstoy begärde och fick en legitimation på ryska språket som svenska legationens representant. Några dar efter Raouls häktning av general Chernysjevs GPU, anmälde sig Tolstoy hos generalen. Han blev väl mottagen och fick befordran till chef för GPU:s främlingsbyrå. Denne Tolstoy var bevisligen flera år i GPU:s tjänst. Då övriga utländska medborgare beredes tillfälle att lämna Budapest, stannade han kvar.

□ "I Sovjet"

⑦ I februari 1945 meddelade Sovjets Stockholmsambassadör Alexandra Kollontay utrikesminister Günther, och några dagar senare också Raouls mor, att "Wallenberg befinner sig i Sovjetunionen och behandlas väl".

Den 30 januari 1945 hade nämligen Raoul införts i NKVD:s centralfängelse i Ljubljanka i Moskva i cell 123.

Till slut bör nämnas, att allt bevismaterial beträffande Wallenbergs fångenskap från 1945 till 1960-talet befinner sig i UD:s ägo. Då statsminister Erlander år 1956 reste till Sovjet, omfattade Raoul Wallenberghandlingarna i UD:s arkiv mer än 80 dossiärer och ett register på ca 1 200 personnamn. En stor del av bevismaterialet finns i avskrift i säkert förvar till disposition för "Wallenbergs familj och förf Philipp.

Norska strejken hot mot malmbolaget

LULEÅ (AB) Den hotande norska strejken får omfattande verkningar för LKAB. Skeppningen över Narvik inställs. F n transporterar LKAB 1600 malmvagnar per dygn till Narvikshamnen. Ett särskilt avtal gör att LKAB får sex dagars frist. Brytningen i Kiruna och Malmberget måste delvis läggas om i händelse att strejken blir ett faktum. Det är förhandlingarna mellan norska LO och norska arbetsgivareföreningen som brutit samman.

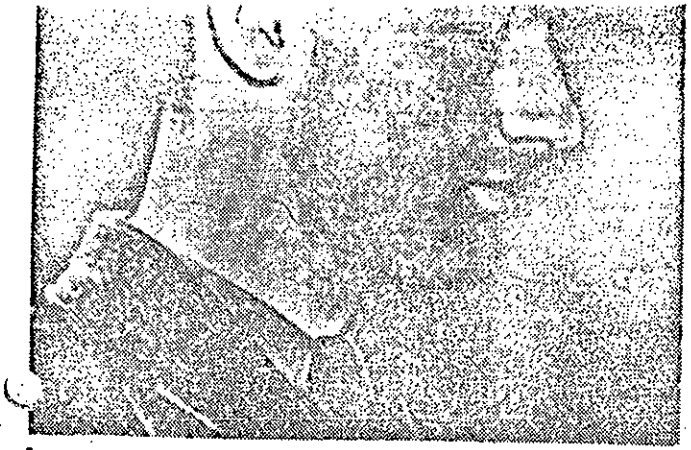

Raoul Wallenberg, född 1912, sändes 1944 som legationssekreterare till Budapest med det speciella uppdraget att söka hjälpa ungerska judar undan nazismens förföljelser. Med stor energi och mycken svårighet lyckades Wallenberg rädda tusentals ungerska judar undan de tyska och ungerska förföljarna — bl a genom svenska skyddspass.

Wallenberg stannade i Budapest under den ryska anstormningen vid krigsslutet och begav sig i januari 1945 till det ryska högkvarteret i Debrecen för att konferera med ryssarna. Sedan dess har han varit försvunnen.

SOVJET

Vi kan uppenbarligen inte lita på att Sovjet ser på wallenbergaffären med tillräckligt allvar, framhöll hr Ohlin. Att Sovjet tvingats erkänna att tidigare emfatiska påståenden var oriktiga gör att man inte heller nu kan se deras svar som utslagsgivande. Informationer av relativt färskt datum tyder på att Wallenberg varit i livet långt senare än 1947, och att det kan vara så att personer i den ryska säkerhetstjänsten söker dölja att Wallenberg finns i Sovjet.

Jag hoppas, sade hr Ohlin, att regeringen försöker att få Sovjet att förstå att landets good-will i Sverige till stor del beror på deras handläggning av denna affär, mycket mer än Chrusjtjovs besök. Hr Ohlin erinrade om att statsministern enligt pressuppgifter krävt Wallenbergs återsändande och undrade om utrikesministern kunde säga av vilken art hr Erlanders framställning var.

Vad angår "Bengt Sture" hoppades hr Ohlin att regeringen gör klart att vi väntar oss en skyndsam utredning och att eventuella besättningsmän genast återsänds.

SAMMA ARGUMENT

Utrikesministern ville inte i detalj gå in på innehållet i statsministerns brev till Chrusjtjov men försäkrade att frågeställningen klart har uttryckts i bestämd form. I övrigt vill jag, sade hr Nilsson, påpeka att vi har varit inne på exakt samma tankegångar som hr Ohlin och också använt samma argumentation.

RYSKA UPPGIFTER

Vad angår Bengt Sture uteslöt inte utrikesministern att om de sex besättningsmännen tagits in i en rysk hamn de kan ha drabbats av samma öde som alla de som genom bombning eller på annat sätt omkom under kriget. Att regeringen nu tagit upp frågan beror på uppgifterna i den ryska tidningen.

OHLIN KRITISERAR

Jag har inte begärt att hela innehållet i brevet skulle läsas upp men

en ordentlig undersökning och sedan inte bara redovisa resultaten utan också vilka slags undersökningar som tidigare gjorts.

Ovissheten är det värsta för de försvunna besättningsmännens anhöriga, sade hr Johansson i Öckerö (fp).

Jag instämmer i det, svarade utrikesministern, och anser det som utrikesdepartementets självklara plikt att skaffa visshet om männens öden.

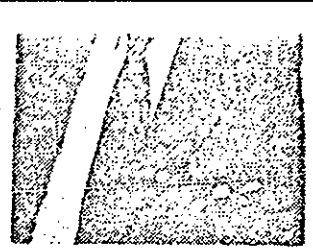

Utrikesministern ville inte ge offentlighet om detaljerna i de senaste framställningarna till Sovjet om Wallenberg.

Om ryssarna vidhåller lögnerna om Wallenberg

DÅ GÖR CHRUSTJEV FIASKO

Har regeringen begärt Raoul kommer så kort före Chrustjevs staterande att de försvunna san-

”Heta argument” har nu framlagts om Wallenbergs öde i Sovjetunionen

Regeringen betraktar inte Wallenbergs sak som utagerad utan fortsätter ansträngningarna att skapa full klarhet om hans öde, underströk utrikesminister Torsten Nilsson i sitt svar på fredagen i andra kammaren på folkpartiledaren hr Ohlins interpellation.

Regeringen har, försäkrade excellensen Nilsson efter en resumé över affären, sökt utnyttja varje lämplig möjlighet att för sovjetmyndigheterna understryka vikten av att klarhet måtte vinnas om Wallenberg. Det ytterligare material som därvid lagts fram och detaljerna i de framställningar som har gjorts är dock inte av den karaktären att de kunnat offentliggöras.

Raoul Wallenberg, född 1912, sändes 1944 som legationssekreterare till Budapest med det speciella uppdraget att söka hjälpa ungerska judar undan nazismens

Vad beträffar de försvunna fratygen samt den krigsförlista ”Bengt Sture” har omfattande och energiska efterforskningar gjorts genom officiella och andra kanaler, påpekade utrikesministern. Även de upplysningar som den senaste tiden kommit till UD:s kännedom bearbetas med stor noggrannhet men det är omöjligt att uttala sig om värdet av dessa uppgifter innan den tidsödande utredningen har slutförts.

SVÅRT LITA PÅ SOVJET

Vi kan uppenbarligen inte lita på att Sovjet ser på wallenbergaffären med tillräckligt allvar, framhöll hr Ohlin. Att Sovjet tvingats erkänna att tidigare emfatiska påståenden var oriktiga gör att man inte heller nu kan se deras svar som utslagsgivande. Informationer av relativt färskt datum tyder på att Wallenberg varit i livet långt senare än 1947, och att det kan vara så att personer i den ryska säkerhetstjänsten söker dölja att Wallenberg finns i Sovjet.

Jag hoppas, sade hr Ohlin, att regeringen försöker att få Sovjet att förstå att landets good-will i Sverige till stor del beror på dieras handläggning av denna affär, mycket mer än Chrusjtjovs besök. Hr Ohlin erinrade om att statsministern enligt pressuppgifter krävt Wallenbergs återsändande och undrade om utrikesministern kunde säga av vilken art hr Erlanders däremot att få reda på vad hemställan gick ut på i fallet Wallenberg, invände hr Ohlin. Men här kommer vi tydligen allt längre in i vad som förr på socialdemokratiskt håll kallades ”den hemliga diplomatin”.

NYTT HOPP

Det material som regeringen nu har ger hopp om att Raoul Wallenberg skulle kunna vara vid liv, kommenterade högerledaren hr Heckscher. Nu bör det därför finnas anledning för Sovjet att göra en ordentlig undersökning och sedan inte bara redovisa resultaten utan också vilka slags undersökningar som tidigare gjorts.

Ovissheten är det värsta för de försvunna besättningsmännens anhöriga, sade hr Johansson i Öckerö (fp).

Jag instämmer i det, svarade utrikesministern, och anser det som utrikesdepartementets självklara plikt att skaffa visshet om männens öden.

Utrikesministern ville inte ge offentlighet om detaljerna i de senaste framställningarna till Sovjet om Wallenberg.

Regeringen fortsätter försöken nå klarhet om Raoul Wallenberg

Svenska Dagbladet 4.4.64

Sc D Sid 1

Regeringen kommer att fortsätta ansträngningarna att skapa klarhet kring Raoul Wallenbergs öde, förklarade utrikesminister Torsten Nilsson på fredagen i sitt svar på hr Ohlins interpellation om Wallenbergaffärens utveckling efter 1957. I fråga om besättningen på "Bengt Sture" och de övriga krigsförlista fartyg, vilkas öde åter aktualiserats, meddelade utrikesministern att upplysningarna noggrant bearbetas, men han kunde nu inte uttala sig om deras värde.

Hr Ohlin underströk att prov på allvarlig vilja från Sovjets sida att skapa klarhet i Wallenbergaffären skulle betyda mycket mera för deras goodwill än ministerpresident Krusjtjevs besök.

Hr Heckscher betonade att det finns anledning för Sovjet att göra en ordentlig undersökning.

Då riksdagen på fredagen godkände svensk medverkan i FN:s fredsstyrka på Cypern deklarerade högerpartiet genom hrr Heckscher och Virgin att denna medverkan var omöjlig att vägra trots att många skäl talade mot den. I deklarationen uttalades förhoppningen att även andra länder skulle anmodas medverka om en utökning av styrkan befinnes erforderlig. Det poängteraides också att styrkan inte får bli ett redskap i den inre politiken, men att den måste ha möjligheter att samverka inte blott med regeringen utan också med de båda folkgrupperna på Cypern. Styrkan får inte för avväpning av reguljära styrkor ta på sig uppgifter som innefattar bruk av våld.

Riksdagen beslöt på fredagen att från 1 juli avveckla arealtilläggen till nytillträdande småbrukare. Förslaget om provisorisk rösträtt för utlandssvenskarna vid höstens val förkastades efter en mycket från debatt.

Se vidare sista sidan.

Utrikesministern:

Raoul Wallenbergs öde i Sovjet anses inte som en utagerad sak

Regeringen kommer att fortsätta ansträngningarna för att skapa klarhet om Raoul Wallenbergs öde, förklarade utrikesminister Torsten Nilsson när han i andra kammaren på fredagen besvarade hr Ohlins interpellation om Wallenbergsaffärens utveckling efter 1957. Beträffande de efterlysta besättningarna från "Bengt Sture" och andra aktuella krigsförlista fartyg meddelade utrikesministern att de nya upplysningarna noggrant bearbetas men att han nu inte kunde uttala sig om uppgifternas värde. Hr Ohlin underströk att Sovjets goodwill i Sverige i hög grad beror på handläggningen av dessa frågor.

Sedan utrikesdepartementet år 1957 från Sovjet fått besked om att den slutsatsen måste dras att Wallenberg avlidit i Ljublanskajafängelset i juli 1947 offentliggjorde departementet sin vitbok om Wallenbergsaffären. Den svenska regeringen förklarade sig ha svårt att tro att all annan dokumentation om Wallenbergs vistelse i Sovjet försvunnit, sade utrikesministern i sitt interpellationssvar.

På grund av uppgifter om att Wallenberg efter 1947 funnits i ett fängelse i Vladimir överlämnades 1959 en not till Sovjetregeringen som i sitt svar förklarade att dessa informationer inte kunnat bekräftas, sade utrikesministern.

Även efter denna tidpunkt har regeringen sökt utnyttja varje lämplig möjlighet att understryka vikten av att klarhet måtte vinnas om Wallenbergs öde. Det ytterligare material som därvid framlagts är inte av den karaktären att det kan offentliggöras här, sade utrikesminister Nilsson.

— Statsministern riktade 1961 en skrivelse till ministerpresident Krusjtjev, jag tog upp ärendet vid mitt besök i Moskva förra året och statsministern har berört frågan vid utrikesminister Gromykos besök i Stockholm. Från sovjetisk sida har hela tiden meddelats att intet finns att tillägga utöver beskeden 1957 och 1959.

Om besättningen på det krigsförlista fartyget "Bengt Sture" har regeringen i januari i år begärt en ny utredning. Utrikesminister Gromyko bekräftade att denna utredning inletts. Fartyget "Kinnekulle" återfanns drivande svårt brandskadat i februari 1948 medan "Ivan" och "Brott" spårlöst försvunnit. Energiska efterforskningar har inte lett till resultat. De upplysningar som på senare tid framkommit bearbetas med stor noggrannhet. Arbetet är dock tidsödande, och jag kan inte nu uttala mig om uppgifternas värde, förklarade utrikesminister Nilsson.

VAD SKREV HR ERLANDER?

Interpellanten hr Ohlin (fp): Det tycks vara fastslaget att svenska regeringen inte anser Sovjets svar 1957 innehålla pålitliga uppgifter. Att Sovjet tvingats erkänna att tidigare emfatiska påståenden var oriktiga gör att man inte heller nu kan se deras svar som utslagsgivande. Det kan vara så att personer i den ryska säkerhetstjänsten söker dölja att Wallenberg finns i Sovjet.

I pressen har stått att statsministern i sin skrivelse till hr Krusjtjev krävt Wallenbergs återsändande. Kan utrikesministern säga av vilken art hr Erlanders ...ställning va

Jag hoppas att ...geringen försöker att få Sovjet att förstå att landets goodwill i Sverige till stor del Det bör nu finnas anledning för Sovjet att göra en ordentlig undersökning och sedan redovisa resultaten och även vilka undersökningar som tidigare gjorts.

"HEMLIG DIPLOMATI"

Hr Ohlin (fp) ställde frågan varför det finns så många ovissa fall av liknande slag. Det är ju inte bara svenskar som saknas. Problemen skulle kunna lösas om främmande medborgare i Sovjet fick rätt att sätta sig i förbindelse med sina länders diplomater. Sovjet är en diktaturstat som icke erkänner den enligt vår mening självklara rätten tilll sådana kontakter. Vi kan inte bestämma Sovjets samhällssystem men vi har rätt att uttrycka vår uppfattning.

Vad beträffar utrikesministerns svar på min fråga om innehållet i brevet till Krusjtjev kommer vi tydligen allt längre in i vad som förr från socialdemokratiskt håll kallades "den hemliga diplomatien". Jag har inte begärt att hela innehållet i brevet skulle läsas upp men däremot att få reda på vad hemställan gick ut på.

Hr Carlsson i Göteborg (s) ansåg det onödigt att nu ta upp frågan om "Bengt Sture" till diskussion. Det är otillständigt att väcka hopp hos de anhöriga bara på grund av att ett rykte kommer i svang. Varför togs inte frågan upp för tio år sedan, då sjöförklaring verkställdes och då det varit lättare att lägga papperen på bordet?

Hr Braconier (h) påpekade att han tog upp frågan om de försvunna båtarna i början av 50-talet. De som upplevt de otillfredsställande och oförskämda svar vi fått från diktaturstaterna anser att det finns anledning att ideligen ta upp dessa frågor till debatt.

Hr Johansson i Öckerö (fp) genmälde till hr Carlsson att det inte kunde vara fråga om att oroa de anhöriga till de försvunna besättningarna. Men när det förekommit nya uppgifter i tidningar så måste vi försöka få klarhet om de är riktiga eller inte. Vi vill ha klara besked och ingenting annat.

"Brott" spårlöst försvunnit. Energiska efterforskningar har inte lett till resultat. De upplysningar som på senare tid framkommit bearbetas med stor noggrannhet. Arbetet är dock tidsödande, och jag kan inte nu uttala mig om uppgifternas värde, förklarade utrikesminister Nilsson.

VAD SKREV HR ERLANDER?

Interpellanten hr Ohlin (fp): Det tycks vara fastslaget att svenska regeringen inte anser Sovjets svar 1957 innehålla pålitliga uppgifter. Att Sovjet tvingats erkänna att tidigare emfatiska påståenden var oriktiga gör att man inte heller nu kan se deras svar som utslagsgivande. Det kan vara så att personer i den ryska säkerhetstjänsten söker dölja att Wallenberg finns i Sovjet.

I pressen har stått att statsministern i sin skrivelse till hr Krusjtjev krävt Wallenbergs återsändande. Kan utrikesministern säga av vilken art hr Erlanders framställning var?

Jag hoppas att regeringen försöker att få Sovjet att förstå att landets goodwill i Sverige till stor del beror på deras handläggning av denna affär.

"BENGT STURES" ÖDE

Utrikesministern: Jag kan inte gå in i detalj på innehållet i statsministerns brev till Krusjtjev. Jag kan bara säga att frågeställningen klart uttryckts i en bestämd form.

Utrikesministern erinrade om att när "Bengt Sture" torpederades befann sig världen i krig, och 700 000 personer svalt ihjäl i Leningrad bortsett från alla som omkom vid bombning. Om de sex besättningsmännen tagits in i en rysk hamn är det inte osannolikt att de drabbats av samma öde.

— Jag anser det väsentligt, yttrade hr Heekscher (h), att utrikesministern ånyo betonat att undersökningar om Raoul Wallenberg skall fortsätta. Uppenbart är att här begicks ett ofantligt övergrepp mot en svensk diplomat. Det material regeringen nu har ger hopp om att Wallenberg skulle kunna vara vid liv.

Stockholms Tidn.
11.4.64

Wallenberg-affären går vidare

Regeringen betraktar inte Raoul Wallenbergs sak som utagerad utan kommer att fortsätta ansträngningarna att skapa full klarhet om hans öde, slog utrikesminister Torsten Nilsson fast i sitt svar i andra kammaren på en interpellation av folkpartiledaren Ohlin. Denne underströk att de ryska åtgärderna hittills inte är tillfredsställande och att en lösning av Wallenberg-frågan skulle ha mycket större betydelse för att skapa goda förbindelser mellan Sverige och Sovjetunionen än något statsmannabesök. Högerledaren Heckscher framförde liknande synpunkter.

Även frågan om försvunna svenska sjömän diskuterades. Utrikesministern utlovade fortsatta grundliga undersökningar, och vikten av att dessa bedrivs med kraft betonades av de båda oppositionsledarna och några andra talare.

Efter publicerandet av UD:s vitbok i Wallenberg-frågan 1957 har nya uppgifter visat att sovjetregeringens besked 6 februari 1957 om att Wallenberg avlidit redan 1947 inte är trovärdigt, sade hr Nilsson.

I en not i mars 1959 har sovjetregeringen förklarat att den efter vidtagna undersökningar inte kan bekräfta den svenska regeringens informationer om att Wallenberg befunnit sig i fängelse i Vladimir 20 mil öster om Moskva efter 1947.

☐ *Nya hänvändelser*

År 1961 riktade statsministern en personlig skrivelse till ministerpresident Chrusjtjov i saken. Den togs vid utrikesministerns besök i Moskva i maj förra året upp med både utrikesminister Gromyko och Chrusjtjov, och den fördes på tal av statsministern vid Gromykos besök i Stockholm för två veckor sedan. Samtliga framställningar har från sovjetisk sida mötts av svaret att intet funnes att tillägga utöver vad som sagts i de ryska beskeden 1957 och 1959.

Vad besättningsmännen på det år 1942 krigsförlista fartyget "Bengt Sture" beträffar har regeringen i januari i år genom ambassaden i Moskva begärt ny utredning i frågan och utrikesminister Gromyko bekräftade under sitt Sverigebesök att undersökningar inletts.

De upplysningar som under senaste tiden kommit till UD:s kännedom om de efter krigets slut försvunna besättningarna på fartygen "Kinnekulle", "Ivan" och "Dan" granskas och bearbetas med stor noggrannhet. Arbetet är emellertid tidsödande och ingenting kan nu sägas om värdet av de senast erhållna uppgifterna, förklarade utrikesministern.

☐ *Inacceptabelt*

Hr Ohlin betonade otillförlitligheten i de ryska beskeden om Wallenberg och ifrågasatte om personer i den ryska säkerhetstjänsten och fångvården avsiktligt undanhåller fakta. Regeringen bör begära upplysningar om hur undersökningarna tillgått och fordra ny utredning av friska, obundna krafter. Vi kan inte acceptera vad som hittills meddelats om Wallenberg och de försvunna sjömännen. Det bör göras klart för sovjetregeringen vilken stor betydelse dessa frågor har för dess good will i Sverige.

Också hr Heckscher underströk att de ryska beskeden inte varit övertygande. Bättre utredningar är av väsentlig betydelse för ett gott förhållande mellan Sverige och Sovjetunionen.

Hr Johansson i Öckerö (fp) bestred utrikesministerns uttalande att "Kinnekulle" hade påträffats "svårt brandskadat". Brandskadorna var obetydliga och vanligt sjöfolk skulle inte av dem drivits att lämna fartyget. Det framstår som alldeles självklart att besättningen blivit bortförd. De anhörigas ovisshet om besättningarnas öde är ytterligt pressande.

Detta höll utrikesministern med om men han antydde att tillförlitligheten av den danskfödde matros som uppgivit att han träffat "Kinnekulles" kapten i Riga måste prövas ytterligare, UD söker med alla medel som står till dess förfogande att skapa klarhet även i fråga om de svenska sjömännen.

Wallenberg och offentligheten

DN 4.4.64

Svenska regeringen meddelar att den till ryska regeringen har överlämnat material som ger vid handen att Raoul Wallenberg varit i livet mer än tio år efter den tidpunkt — 1947 — då han enligt rysk uppgift skulle ha avlidit i fängelse. Ryska regeringen svarar att materialet har prövats, men att trots noggranna efterforskningar ingenting nytt har framkommit.

På fredagen förklarade utrikesminister Nilsson som svar på en interpellation av hr Ohlin att svenska regeringen inte betraktade Raoul Wallenbergs sak som utagerad, utan skall fortsätta ansträngningarna att bringa klarhet kring hans öde. Hr Nilsson omnämnde en svensk not om Wallenberg av år 1959 och det negativa ryska svaret på denna not. Han kunde ha tillfogat att han under sitt besök i Moskva förra våren tog upp fallet Wallenberg med utrikesminister Gromyko, men då fick ett svar som var ännu mera negativt. Under Gromykos vistelse i Stockholm helt nyligen fördes saken åter på tal liksom frågan om vissa under andra världskriget försvunna svenska sjömäns öde. Av ryska källor som på sistone blivit kända i Sverige framgår att dessa sjömän i ett par fall bärgats av ryska ubåtar, vilka sänkt de svenska fartygen.

De mest preciserade uppgifterna gäller emellertid Raoul Wallenberg; de går åtminstone fram till år 1960. Enligt utrikesminister Nilsson var dock detaljerna i de svenska framställningarna till Moskva "inte av den arten att de kunde offentliggöras". Denna ståndpunkt synes ohållbar. Tvärtom: genom att svenska regeringen offentligt stannar vid allmänna formuleringar om Wallenbergs öde blir det så mycket lättare för ryska regeringen att svara nej i lika allmänna ordalag. Det är svårt att se vem som skulle kunna bli lidande av öppet angivna, exakta tids- och platsuppgifter. Uppgiftslämnarna torde inte längre befinna sig i Ryssland.

Svenska regeringens arbetshypotes är att Raoul Wallenberg lever; denna hypotes grundar sig på konkreta informationer. Som både hr Ohlin och hr Heckscher framhöll i fredagens debatt vägrar man på svensk sida att sätta tro till Sovjets negativa besked; det måste finnas mera material i ärendet. Ryska regeringen är i dagens läge inte helt okänslig för svensk opinion. Det skulle bli ännu lättare att skapa en stark svensk opinion för kravet på full klarhet kring Raoul Wallenberg — och därmed för kravet på hans hemsändande — om regeringen öppet redovisade sina källor. Fortsatt svenskt hemlighetsmakeri kan endast underlätta ryska undanflykter.

Trelleborg
Allehanda
7.7.64

TRELLEBORG

Försvunna svenskar

Tilltron till de ryska myndigheternas uppgifter om svenskar som på ett eller annat sätt försvunnit bakom järnridån är inte stor i den svenska riksdagen. Ingen talare sade sig hysa någon tilltro till de hittills lämnade uppgifterna, när andra kammaren på fredagen debatterade frågan i anledning av herr Ohlins interpellation om vad regeringen vidtagit för åtgärder för att förmå sovjetregeringen att göra en effektiv efterforskning om Raoul Wallenberg och i Östersjöfart försvunna svenska sjömän, speciellt då besättningen på Bengt Sture.

Denna misstänksamhet byggde man på, att Sovjet i varje fall beträffande Raoul Wallenberg gång på gång sedan bevis kunnat läggas fram fått ta tillbaka kategoriska förnekanden. Utrikesminister Torsten Nilsson betygade i sitt interpellationssvar att alla existerande och nya spår måste följas.

Den bristande tilltro till de ryska försäkringarna som den svenska riksdagen demonstrerade i debatten till följd av herr Ohlins interpellation — och det utan protester ens från kommunisthåll — bör utgöra en allvarlig tankeställare för Sovjet. Först då dessa ouppklarade mellanhavanden rörande enskilda svenska medborgare är ur världen kan ett statsbesök medverka till en verklighetsförbättring av relationerna mellan de båda länderna.

Om ryssarna tror sig ha prestige att förlora på att lägga korten på bordet i de här affärerna är det en klar missuppfattning av stämningen i Sverige. Tvärtom — i det hade såväl herr Ohlin som utrikesministern rätt — skulle öppenhjärtighet betyda en prestigevinst.

Men främst skulle ett sådant resultat ersätta den tärande ovisshet i vilken de anhöriga lever med klar vetskap. Och den synpunkten är i ett land som Sverige av mycket stor betydelse.

Wallenbergaffären

Det var först 1957 som det svenska utrikesdepartementet efter upprepade framställningar fick besked om att den försvunne svenske diplomaten Raoul Wallenberg av allt att döma hade avlidit i ett ryskt fängelse 1947. På svenskt håll ansåg man emellertid att det inte fanns anledning att sätta obegränsad tilltro till denna uppgift. Därför släppte man inte frågan utan återkom med nya upplysningar för att förmå de ryska myndigheterna att göra ordentliga och ingående efterforskningar.

Att Wallenbergaffären inte är utagerad utan att regeringen alltjämt försöker finna en lösning på Wallenbergs gåtfulla försvinnande var alltså kontentan av det svar som utrikesministern lämnade på folkpartiledaren hr Ohlins interpellation. Svaret kan betraktas som lugnande. Det skulle mot bakgrunden av det otillfredsställande besked som hittills lämnats från rysk sida ha varit mycket nedslående om regeringen för sitt vidkommande skulle ha funnit affären avslutad.

Uppenbarligen har också regeringen informationer av sådant slag att den anser det ofrånkomligt att undersökningarna fortsätter. Att detta material hemlighålles anses tydligen vara nödvändigt. Hr Ohlin syntes också äga kännedom om förhållanden som tyder på att Wallenberg skulle ha varit vid liv långt senare än 1947. Han misstänkte att personer i den ryska säkerhetstjänster försöker dölja att Wallenberg finns i Sovjet.

Det är givetvis ofrånkomligt att den ryske regeringschefen vid sitt besök i Sverige på samma sätt som utrikesminister Gromyko för några veckor sedan ställs inför alla de oklarheter som vidlåter Wallenbergsaffären och att han avkrävs en så fullständig redovisning som möjligt. Statsministern bör aktualisera sitt brev till Chrustjov av år 1961 i vilket han enligt vissa pressuppgifter krävt Wallenbergs återsändande. Några uppgifter om det brevets innehåll ville emellertid utrikesministern inte lämna.

Som hr Ohlin påpekade skulle ett klarläggande onekligen vara av mycket större betydelse för Sovjets goodwill i Sverige än vad Chrustjovs besök kan komma att innebära. Det enkla sammanhanget borde inte de ryska ledarna vara alldeles omedvetna om.

Bland alla de försvinnanden i Sovjet som under årens lopp blivit allmänt kända har hittills Wallenbergs varit det mest uppmärksammade eftersom det rört en tjänsteman i den svenska utrikesrepresentationen. Hans tragiska öde delas dock av många andra. De på senare tid framkomna uppgifterna att vissa besättningsmän från vissa svenska fartyg kan tänkas vara vid liv i Sovjet visar att vi i det avseendet inte kan bortse från möjligheten att ytterligare anmärkningsvärda avslöjanden kommer att göras. På den punkten meddelade utrikesministern endast att man nu prövar de nya uppgifternas riktighet. Han fann det dock inte osannolikt att de sex svenska besättningsmännen från Bengt Sture under kriget antingen svält eller bombats ihjäl om de blivit införda till rysk hamn. Då uppgifterna om Bengt Stures förlisning erhållits i en rysk tidskrift borde det väl i detta fall vara lättare än annars att komma så nära sanningen som möjligt.

Det är inte alls uteslutet att de sovjetryska myndigheterna betraktar de ständiga svenska påstötningarna om försvunna människor som tämligen onödiga och överdrivet nitiska. En sådan reaktion är naturlig i ett land där respekten för människoliv till följd av krig och despotiska regimers framfart är mindre än i vårt demokratiska samhälle. För oss är det självklart att begära fullständig klarhet om våra försvunna landsmäns öde.

De försvunna bakom järnridån

Är Raoul Wallenberg vid liv — och vissa uppgifter ger hopp om detta — så bör han snarast återvändas hem till Sverige från Sovjet. Detta är det rimligaste av alla krav som kan ställas och vilkas uppfyllande är förutsättningen för att Chrusjtjovs visit här i sommar verkligen skall komma att främja goda relationer mellan oss och ryssarna.

I riksdagen — och uppenbarligen även i regeringen — sätter man inte nämnvärd tilltro till de ryska försäkringar som gång efter annan givits. I går togs såväl Wallenberg-saken som frågan om de försvunna svenska besättningsmännen från Sten Sture m. fl. krigsförlista fartyg upp i interpellationsdebatter. Folkpartiledaren hr Ohlin hade frågat vad regeringen vidtagit för åtgärder för att förmå sovjetregeringen att göra en effektiv efterforskning av Raoul Wallenberg och de i östersjöfart försvunna svenska sjömännen.

Utrikesminister Torsten Nilssons svar gav ett positivt intryck: regeringen driver saken bestämt och målmedvetet. Den betraktar inte Wallenbergs sak som utagerad och kommer att fortsätta ansträngningarna att skapa full klarhet. Det framgick också att regeringen satt inne med detaljer, som i sin helhet inte kan offentliggöras.

Frågaren hr Ohlin ville inte pressa utrikesministern men tyckte att denne varit väl förbehållsam när det gällde att orientera om vad regeringen sagt i sin senaste hemställan till Sovjet. Givetvis är det svårt bedöma, huruvida regeringen går för långt i "hemlig diplomati" och i vad mån mera upplysning till den svenska allmänheten — och därmed även till utlandet — gagnar eller skadar.

Men huvudsaken är nu att man fått ett starkt intryck av att det handlas. Enligt pressuppgifter skulle hr Erlander i brev till Chrusjtjov ha krävt Wallenbergs hemsändande. Det påståendet — som också vittnar om att den svenske diplomaten bestämt anses befinna sig i livet — blev varken dementerat eller bejakat, varav vissa slutsatser ju måste dras. Är det följden så att sovjetiska säkerhetspolisen döljer fakta som den sovjetiska regeringen inte kommit åt? I så fall finns anledning för Chrusjtjov att mera eftertryckligt bevisa talet om att man nu definitivt gått över från den stalinska eran till något som kallas för rättssamhälle.

Hr Ohlin framhöll att Sovjets goodwill i Sverige beror mer på handläggningen av denna affär än på Chrusjtjovs besök, och man fick av hr Nilsson bekräftat att regeringen ser saken på samma sätt och även använt samma argumentation i sin korrespondens. Det blir mer och mer klartext i regeringens meddelanden.

Enligt de första ryska svaren i den utdragna skriftväxlingen skulle Wallenberg ha avlidit i ryskt fängelse i juli 1947. Sedan flera personer uppgivit att Wallenberg befunnit sig i livet efter 1947 och att han senast suttit i fängelse i Vladimir, 20 mil från Moskva, gjorde svenska regeringen en ny påminnelse. Sovjet svarade att detta inte kunnat bekräftas och att "vidtagna undersökningar inte bringat i dagen nya uppgifter i denna fråga". Så sent som 1954 knackade Wallenberg genom en medfånge som senare släpptes av ryssarna ett meddelande innehållande hans namn och identitet. "Om ni blir fri, var vänlig meddela ett svenskt konsulat" var hälsningen till kamraten. Det var detta och annat väldokumenterat material som ryssarna förnekade 1959. Men nytt har kommit fram även efter detta, och förelagts sovjetregeringen. Senaste framställningen gjordes vid Gromykos stockholmsbesök helt nyligen.

Vad som sades i riksdagen i denna fråga liksom beträffande de försvunna besättningsmännen — där kravet på sovjetisk utredning och klarhet är lika oavvisligt — bör ha gett Sovjet insikt om hur allvarligt man på svenskt håll ser på dessa saker. Svenskars försvinnande bakom järnridån upprör oss, och intrycket att man på sovjetiskt håll försöker slingra sig undan ansvaret ökar harmen. Ingen chrusjtjovsk charmoffensiv i sommar kan breda ett glömskans dok över förhållanden som så djupt berört hela vårt folk.

Besked i riksdan i dag:

Moskva har fått hemligt material om Wallenberg av svenska regeringen

Svenska regeringen betraktar inte Raoul Wallenberg-affären som utagerad — det beskedet lämnade utrikesminister Torsten Nilsson i dag i riksdagen som svar på en interpellation av folkpartiledaren Bertil Ohlin, som hade frågat både om Wallenberg och om andra svenskar som anses ha försvunnit på sovjetryskt område.

Utrikesministern rekapitulerade de tidigare undersökningar som gjorts i Wallenbergaffären och som omnämns i vitböcker från 1957. Det svar som ryska regeringen på sin tid gav innebar, att man hade funnit papper av vilka man kunde dra slutsatsen att Raoul Wallenberg dött i Ljubljanka-fängelset i Moskva 1947. Svenska regeringen hade då svarat, att den hade svårt att tro att det inte fanns mer material i affären i Sovjetunionen — material som gällde senare tidpunkter — och förbehöll sig att återkomma i saken.

Det gjorde man också och gav ryssarna i början av år 1959 material, enligt vilket Raoul Wallenberg skulle ha funnits i Vladimir-fängelset utanför Moskva. Ryssarna svarade att de inte hade några uppgifter som bekräftade detta.

Sedan har — sade utrikesminister Nilsson — svenska regeringen lämnat Moskva ytterligare material, som skulle kunna tyda på att Raoul Wallenberg varit i livet längt senare än 1947. Men detta material vill svenska regeringen för närvarande inte offentliggöra.

Utrikesministern nämnde också de samtal i saken som han själv och statsminister Erlander vid olika tillfällen haft med de ryska ledarna, senast med utrikesminister Gromyko vid dennes besök i Sverige. De svar som då lämnats har inneburit, att ryssarna inte haft något att tillägga till sina tidigare uppgifter. Svenska regeringen har emellertid inte skrivit ärendet, förklarade utrikesministern, och betraktar inte affären som utagerad.

DÅ GÖR CHRUSTJEV

Har regeringen begärt Raoul Wallenbergs hemsändande eller har man nöjt sig med att begära ytterligare efterforskningar? På den frågan fick folkpartiledaren hr Ohlin inget svar av utrikesministern i riksdagen i går. För att få bästa möjliga resultat av framstöten vill regeringen hålla dess innehåll helt hemligt, sade utrikesminister Nilsson.

Det är beklagligt att regeringen inte vill öppet tala om vad den svenska framställningen gick ut på. Hr Ohlin påminde om att den hemliga diplomatins avskaffande var en av de främsta punkterna på socialdemokratins partiprogram innan partiet kom till makten. Den påminnelsen var verkligen befogad. Föreställningen att ryssarna skulle bli lättare att tas med om man inte talar om vad den svenska regeringen har krävt är egendomlig. Däremot är det naturligtvis möjligt att en del av regeringens bevismaterial är så pinsam för de ryska myndigheterna att det är bäst att tiga med det för att inte framprovocera ett blankt förnekande av fakta.

Indirekt utgjorde emellertid utrikesministerns avvisande av kravet på redovisning av vad framställningen gått ut på en bekräftelse på att den i motsats till tidigare offentliggjorda framstötar direkt krävt ett utlämnande. Om regeringens aktion inte varit radikalt annorlunda mot tidigare framstötar hade det knappast funnits anledning att tiga om dess innebörd.

Därmed utgör regeringsaktionen också en bekräftelse på vad Expressen tidigare framhållit: att man på svenskt håll vet att Raoul Wallenberg finns i livet och hålls i fångenskap i Sovjetunionen. Det betyder att ryssarna ljuger när de vidhåller sitt påstående att Wallenberg avled i ryskt fängelse 1947.

Detta är nu ingen nyhet. Den svenska regeringens upprepade framstötar efter 1957, då ryssarna för första gången medgav att Wallenberg hade tillfångatagits av ryssarna, men samtidigt uppgav att han dött tio år tidigare, utgör i sig klart besked om att man haft bevis för att ryssarna ljugit. Det nya och betydelsefulla är de hemliga bevisen för att han fortfarande finns i rysk fångenskap.

Det är möjligt att hr Ohlin har rätt i att de ryska lögnerna om Wallenberg beror på att den ryska säkerhetspolisen för att skydda sig själv ger sin regering falska uppgifter. Att den svenska framstöten kommer så kort före Chrustjevs besök borde i så fall ge utsikter att få den ryska regeringen att göra speciella insatser för att få fram Wallenberg.

Fallet Wallenberg framstår som alldeles speciellt upprörande därför att Wallenberg som svensk diplomat utan minsta skäl tillfångatogs av ryssarna, medan han i Budapest under krigsslutet var sysselsatt med en djärv och imponerande aktion för att rädda oskyldiga människor undan nazismen. Men att fallet Wallenberg är speciellt ömmande gör inte framstötarna för de försvunna sjömännen mindre befogade. Också den frågan är uppe i riksdagen i går.

Så var som på Sjöfolksförbundets tidigare sekreterare, hr Carlsson i Göteborg (s), var man ense om att efterforskningar av dessa fall var synnerligen angelägna. Hr Carlsson såg sig av någon anledning tvingad att ta avstånd från efterspaningarna. Han ansåg att kraven på åtgärder enbart grundade sig på "lösa rykten" och ansåg det "otillständigt" att sätta tro till dem.

Hans vrede var möjligen orsakad av att Sjöfolksförbundet för länge sedan avslutat sitt eget utredningsarbete i sakerna med konstaterande att de försvunna sannolikt var döda. Men hr Carlsson torde inte i sitt eget förbund kunna hitta många som inte är glada över att nu nya ansträngningar görs på grundval av delvis nya fakta för att få klarhet i de försvunnas öden.

Tyvärr gjorde inte heller utrikesministern intryck av något verkligt stort engagemang i denna sak. Han sade sig inte vilja låta den sjöman som omvittnat att han träffat kapten Bertil Johansson i Riga schavottera för bristande vederhäftighet innan värdet av hans vittnesmål ännu färdigutretts. Men redan dessa ord var ett förhandsbetyg om att utrikesministern inte trodde på uppgifterna. Tills vidare får man emellertid i både denna sak och Wallenbergsaffären nöja sig med de aktioner regeringen gjort.

En sak är i alla fall säker: Ryssarna satsar hårt på att göra stora goodwill-vinster med Chrustjevs besök här i sommar. Men kommer Chrustjev hit och upprepar lögnen att Wallenberg dog 1947 och förnekar all kännedom om de försvunna sjömännen, då kan han vara fullständigt förvissad om att hans goodwill-ansträngningar kommer att sluta i totalt fiasko.

Expressen 4/4 64

Regeringen gör nya försök få klarhet om Wallenberg

STOCKHOLM den 3.
(SDS:s Stockholmsredaktion)

Svenska regeringen betraktar inte Raoul Wallenberg-affären som utagerad utan fortsätter ansträngningarna att skapa full klarhet om hans öde. Regeringen har gjort nya framställningar till Sovjet — bl a har statsminister Erlander tillskrivit regeringschefen Chrusjtjov — men det material man därvid framlagt från svensk sida är hemligt och blir således ej offentliggjort. Regeringen har sökt utnyttja varje möjlighet att för sovjetmyndigheterna understryka vikten av att klarhet skapas i Wallenberg-affären.

Detta besked lämnade utrikesminister Torsten Nilsson när han på fredagen i andra kammaren besvarade folkpartiledaren Bertil Ohlins interpellation om Raoul Wallenberg och om andra svenskar som anses ha försvunnit på sovjetiskt område. I den efterföljande debatten framhöll hr Ohlin att regeringen borde försöka få Sovjet att förstå att dess goodwill i Sverige är mycket mer beroende av hur Wallenbergaffären handlägges än av Chrusjtjovs besök i sommar. Högerledaren Gunnar Heckscher menade att det material som regeringen nu har ger hopp om att Wallenberg skulle kunna vara vid liv.

Forts. nästa sida A

Sydsvenska Dagbl.

4.4.64

POSTEN Lördagen den 4 april 1964

Regeringen försöker utnyttja alla vägar

Forts. från sidan 3 A

I sitt svar lämnade utrikesministern en resumé över de efterforskningar som bedrivits efter Wallenberg. Han erinrade om beskedet från sovjetisk sida 6 februari 1957 att Sovjets regering med anledning av ett dokument som påträffats i Ljubljanka-fängelset i Moskva ansåg att det fanns grund att betrakta detta dokument som hänförande sig till Wallenberg. Vidare anslog Sovjets regering att av dokumentets innehåll borde dras slutsatsen att Wallenberg avled i Ljubljanka-fängelset i juli 1947.

Sovjetregeringen meddelade 6 mars 1959 att den gjort sådana undersökningar som begärts i en not som överlämnats från Sveriges regering till sovjetiska utrikesdepartementet i februari 1959. I denna not hemställdes att en undersökning skulle göras för att fastställa om Wallenberg efter år 1957 vistats i Vladimir-fängelset vilket uppgivits av personer som återkommit från sovjetisk fångenskap. I sovjetregeringens svar förklarades att dessa undersökningar inte bringat i dagen några nya uppgifter i frågan och att den svenska regeringens informationer om Wallenbergs vistelse i Vladimir inte bekräftats.

HEMLIGSTAMPLAT

— Även efter denna tidpunkt har regeringen sökt utnyttja varje lämplig möjlighet att för sovjetmyndigheterna understryka vikten av att klarhet måtte vinnas om Wallenberg, försäkrade utrikesministern. Det ytterligare material som därvid lagts fram och detaljerna i de framställningar som gjorts är dock inte av den karaktär att de kunde offentliggöras, förklarade han.

Beträffande besättningsmännen på det år 1942 krigsförlista fartyget "Bengt Sture" erinrade utrikesministern om att regeringen den 31 januari i år genom ambassaden i Moskva begärt att de sovjetiska myndigheterna skulle göra en ny utredning. Vid utrikesminister Gromykos besök i Sverige nu i mars bekräftade denne att man på sovjetisk sida inlett undersökningarna. Han kunde emellertid inte säga när resultatet skulle föreligga.

I interpellationen hade nämnts tre svenska fartyg vilkas besättningar efter det andra världskrigets slut försvunnit i Östersjön, "Kinnekulle" som återfanns drivande svårt brandskadad i februari 1948 medan de båda andra spårlöst försvunnit, "Ivan" samtidigt med "Kinnekulle" och "Dan" i januari 1953. I samband med försvinnandena har varje gång gjorts omfattande och energiska efterforskningar genom officiella och andra kanaler, dock utan att leda till något resultat.

Olika teorier har uppställts kring fartygens och besättningarnas försvinnande, sade utrikesministern. Man har gissat på minsprängning, nedisning eller uppbringning. Nya spår har tid efter annan dykt upp, vilka undersökts mycket noga, dock utan resultat.

Även de upplysningar som den senaste tiden kommit till UD:s kännedom, granskas och bearbetas med stor noggrannhet. Detta arbete är emellertid tidsödande. Innan utredningen slutförts är det omöjligt att uttala sig om värdet av de senaste uppgifterna, förklarade utrikesministern.

Utrikesministern ville inte i detalj gå in på innehållet i statsministerns brev till Chrusjtjov men försäkrade att frågeställningen klart har uttryckts i bestämd form. I övrigt vill jag, sade hr Nilsson, påpeka att vi har varit inne på exakt samma tankegångar som hr Ohlin och också använt samma argumentation.

Vad angår "Bengt Sture" uteslöt inte utrikesministern att om de sex besättningsmännen tagits in i en rysk hamn de kan ha drabbats av samma öde som alla de som genom bombning eller på annat sätt omkom under kriget. Att regeringen nu tagit upp frågan beror på uppgifterna i den ryska tidningen.

Jag har inte begärt att hela innehållet i brevet skulle läsas upp men däremot att få reda på vad hemställan gick ut på i fallet Wallenberg, invände hr Ohlin. Men här kommer vi tydligen allt längre in i vad som förr på socialdemokratiskt håll kallades "den hemliga diplomatin".

Det material som regeringen nu har ger hopp om att Raoul Wallenberg skulle kunna vara vid liv, kommenterade högerledaren hr Hedscher. Nu bör det därför finnas anledning för Sovjet att göra en ordentlig undersökning och sedan inte bara redovisa resultaten utan ock-

Sydsvenska Dagbladet 7.4.64

Fallet Wallenberg 4/4

Det svar som utrikesminister Torsten Nilsson gav i andra kammaren på en interpellation av folkpartiledaren Bertil Ohlin om Raoul Wallenberg innebar på det hela taget intet nytt. Det framgick dock, att Moskva har fått hemligt material om Wallenberg av svenska regeringen.

Som bekant hävdade ryssarna på sin tid att man hade funnit papper, av vilka man kunde dra slutsatsen att Raoul Wallenberg dött i ett fängelse i Moskva 1947. Den gången svarade svenska regeringen att den hade svårt att tro, att det inte fanns mera material om affären i Sovjetunionen och förbehöll sig att återkomma i saken. I början av 1959 gav man ryssarna material, enligt vilket Raoul Wallenberg skulle funnits i Vladimirfängelset utanför Moskva. Ryssarna svarade att de inte hade några uppgifter, som bekräftade detta. Sedan har, som framgick av utrikesministerns svar, svenska regeringen lämnat Moskva ytterligare material, som skulle kunna tyda på att Wallenberg varit i livet långt senare än 1947. Men detta material vill den svenska regeringen för närvarande inte offentliggöra.

Man undgår inte det intrycket att ryska regeringen tagit ganska lätt på denna fråga. Det förefaller inte som om några verkligt grundliga efterforskningar gjorts i fallet Wallenberg. Det är märkligt att ryssarna inte haft något att tillägga till sina tidigare uppgifter, trots att svenska regeringen kunnat lämna ytterligare material.

Man får verkligen hoppas att sovjetmyndigheterna visar mer av god vilja. Det har ju sagts att Chrusjtjovs besök i vårt land skulle kunna bidra till förståelsen mellan de båda länderna. Men ett bidrag av väl så stor betydelse vore, om de ryska myndigheterna inte betraktade fallet Wallenberg som avskrivet utan verkligen lämnade uppgifter, som bevisligen tillkommit efter mycket noggranna efterforskningar.

Fortsatta ansträngningar klarlägga Wallenbergsöde

Regeringen betraktar inte Wallenbergs sak som utagerad utan kommer att fortsätta ansträngningarna att skapa full klarhet om hans öde, underströk utrikesminister Torsten Nilsson i sitt svar på fredagen i andra kammaren på folkpartiledaren hr Ohlins interpellation.

Regeringen har, försäkrade excellensen Nilsson efter en resumé över affären sökt utnyttja varje lämplig möjlighet att för sovjetmyndigheterna understryka vikten av att klarhet måtte vinnas om Wallenberg. Det ytterligare material som därvid lagts fram och detaljerna i de framställningar som har gjorts är dock inte av den karaktären att de kunnat offentliggöras.

Vad beträffar de försvunna fartygen samt den krigsförlista Bengt Sture har omfattande och energiska efterforskningar gjorts genom officiella och andra kanaler, påpekade utrikesministern.

Vi kan uppenbarligen inte lita på att Sovjet ser på Wallenberg-affären med tillräckligt allvar, framhöll hr Ohlin. Att Sovjet tvingats erkänna att tidigare emfatiska påståenden var oriktiga gör att man inte heller nu kan se deras svar som utslagsgivande. Informationer av relativt färskt datum tyder på att Wallenberg varit i livet långt senare än 1947, och att det kan vara så att personer i den ryska säkerhetstjänsten söker dölja att Wallenberg finns i Sovjet.

Jag hoppas, sade hr Ohlin, att regeringen försöker att få Sovjet att förstå att landets goodwill i Sverige till stor del beror på deras handläggning av denna affär, mycket mer än Chrusjtjovs besök.

Hr Ohlin erinrade om att statsministern enligt pressuppgifter krävt Wallenbergs återsändande och undrade om utrikesministern kunde säga av vilken art hr Erlanders framställning var.

Utrikesministern ville inte i detalj gå in på innehållet i statsministerns brev till Chrusjtjov men försäkrade att frågeställningen klart har uttryckts i bestämd form. I övrigt vill jag, sade hr Nilsson, påpeka att vi har varit inne på exakt samma tankegångar som hr Ohlin och också använt samma argumentation.

Vad angår »Bengt Sture» uteslöt inte utrikesministern att om de sex besättningsmännen tagits in i en rysk hamn kan ha drabbats av samma öde som alla dem som genom bombning eller på annat sätt omkom under kriget. Att regeringen nu tagit upp frågan beror på uppgifterna i den ryska tidningen.

Jag har inte begärt att hela innehållet i brevet skulle läsas upp men däremot att få reda på vad hemställan gick ut på i fallet Wallenberg, invände hr Ohlin. Men här kommer vi tydligen allt längre in i vad, som förr på socialdemokratiskt håll kallades »Den hemliga diplomatin».

Ovissheten är det värsta för de försvunna besättningsmännens anhöriga, sade hr Johansson i Öckerö (fp).

Jag instämmer i det, svarade utrikesministern, och anser det som UD:s självklara plikt att skaffa visshet om männens öden.

Jönköpp Posten 4.4.69

Dagens Nyheter 4.4.69

'Fallet Wallenberg avgör förhållandet Sverige—Sovjet' Fortsatta efterforskningar

Regeringen betraktar inte Raoul Wallenbergs sak som utagerad utan kommer att fortsätta ansträngningarna att skapa full klarhet om hans öde. Det klargjorde utrikesminister Torsten Nilsson när han på fredagen svarade på en interpellation av folkpartiledaren hr Ohlin. Sovjet har mött samtliga framställningar hittills från svensk sida med att inget finns att tillägga till vad man sade 1957 och 1959, nämligen att Wallenberg av allt att döma dog i Ljubljankafängelset i Moskva 1947.

Hr Ohlin fann det fastslaget att regeringen inte litar på att denna förklaring från Sovjets sida är riktig, rättvisande och pålitlig. Själv hade han fått uppgifter som tyder på att Wallenberg varit i livet långt senare än 1947. Liknande uppgifter hade högerledaren hr Heckscher fått.

Den timslånga debatten kom också att gälla de fartygssänkningar och omhändertagande av svenska sjömän av ryssarna under kriget som nya uppgifter kommit fram om under senare tid. Förre sekreteraren i Sjöfolksförbundet hr Carlsson i Göteborg (s) gjorde i det sammanhanget ett inlägg i debatten som väckte stor undran.

I sitt interpellationssvar redogjorde utrikesministern för de olika framstötar som gjorts av svenska regeringen i fallet Wallenberg under årens lopp. Han avslöjade att regeringen efter noten 1959 och det negativa svar man då fick från Sovjet har rfamlagt ytterligare material för ryssarna. Detaljerna i de framställningar som gjorts är dock av den karaktären att de inte kan offentliggöras.

Klara ordalag

1961 riktade statsminister Erlander en personlig skrivelse till ministerpresident Chrustjev. Hr Ohlin undrade om man i denna direkt begärde Raoul Wallenbergs återsändande. Utrikesministern gav inget direkt svar på frågan, men förklarade dock att hr Erlander uttryckt sig i klara ordalag och bestämd form. Sovjet har också vid upprepade tillfällen förklarat att hade Wallenberg funnits skulle han ha återsänts till Sverige, framhöll hr Nilsson.

Hr Ohlin frågade också om regeringen försvissat sig om att Sovjetregeringen sätter in fria, obundna krafter för att få klarhet i fallet Wallenberg. Regeringen bör klargöra att Sovjets goodwill i vårt land i stor utsträckning beror på hur man handlägger denna fråga. Ett uppklarande av den skulle få större betydelse för förståelsen och respekten för Sovjet än något besök kan få, hävdade hr Ohlin.

Hr Heckscher underströk också den stora betydelse för ett gott förhållande mellan Sovjet och Sverige som frågan har.

— Vi har just använt oss av denna argumentation, förklarade utrikesministern. Däremot är det svårt att få veta vilken form de ryska undersökningarna tagit.

Saknade besättningar

Om besättningsmännen på de krigsförlista fartyget "Bengt Sture" kunde utrikesministern bara hänvisa till framställningen i Moskva om en ny utredning i frågan och utrikesminister Gromykos besked att en undersökning inletts, men att inge kunde sägas om när resultatet här av kunde föreligga. Beträffande fartyget "Kinnekulle" granskar och bearbetar UD de nya upplysningar som kommit fram. Bl a prövas trovärdigheten hos den danske matros som uppgett sig ha träffat fartygets kapten i Riga.

Hr Nilsson poängterade att vid den tidpunkt då "Bengt Sture" förlist svalt 700 000 ihjäl i Leningrad. D kan väl tänkas och då även svenska sjömän försvann.

— Den ovisshet de anhöriga i är det värsta i denna sak, am höll hr Johansson i Öckerö (f inlägg. Det borde vara möjl tämligen snabbt få veta om besö ningen omhändertagits, då pappere från u-båtskriget av ryska tidskrifts artiklar att döma finns kvar, hävda de hr Ohlin.

Hr Carlsson i Göteborg reagerad emot att man nu tog upp denna sa om "Kinnekulle". Varför gjorde ma det inte för tio år sedan, då den va aktuell och då den klarades upp Nu inger man bara anhöriga falsk förhoppningar.

— Det var flera debatter i riksdagen om dessa fartygsöden under 50-talet, erinrade hr Braconier (h).

— Jag är den siste att vilja inge några falska förhoppningar, replikerade hr Johansson. Jag har levt alldeles för nära havet och haft för många upplevelser under kriget av detta slag för att göra något sådant. Men vi vill ha besked därför att nya uppgifter kommit fram.

Dagens Nyheter
4.4.64

DN 4/4

Wallenberg och offentligheten

Svenska regeringen meddelar att den till ryska regeringen har överlämnat material som ger vid handen att Raoul Wallenberg varit i livet mer än tio år efter den tidpunkt — 1947 — då han enligt rysk uppgift skulle ha avlidit i fängelse. Ryska regeringen svarar att materialet har prövats, men att trots noggranna efterforskningar ingenting nytt har framkommit.

På fredagen förklarade utrikesminister Nilsson som svar på en interpellation av hr Ohlin att svenska regeringen inte betraktade Raoul Wallenbergs sak som utagerad, utan skall fortsätta ansträngningarna att bringa klarhet kring hans öde. Hr Nilsson omnämnde en svensk not om Wallenberg av år 1959 och det negativa ryska svaret på denna not. Han kunde ha tillfogat att han under sitt besök i Moskva förra våren tog upp fallet Wallenberg med utrikesminister Gromyko, men då fick ett svar som var ännu mera negativt. Under Gromykos vistelse i Stockholm helt nyligen fördes saken åter på tal liksom frågan om vissa under andra världskriget försvunna svenska sjömäns öde. Av ryska källor som på sistone blivit kända i Sverige framgår att dessa sjömän i ett par fall bärgats av ryska ubåtar, vilka sänkt de svenska fartygen.

De mest preciserade uppgifterna gäller emellertid Raoul Wallenberg; de går åtminstone fram till år 1960. Enligt utrikesminister Nilsson var dock detaljerna i de svenska framställningarna till Moskva "inte av den arten att de kunde offentliggöras". Denna ståndpunkt synes ohållbar. Tvärtom: genom att svenska regeringen offentligt stannar vid allmänna formuleringar om Wallenbergs öde blir det så mycket lättare för ryska regeringen att svara nej i lika allmänna ordalag. Det är svårt att se vem som skulle kunna bli lidande av öppet angivna, exakta tids- och platsuppgifter. Uppgiftslämnarna torde inte längre befinna sig i Ryssland.

Svenska regeringens arbetshypotes är att Raoul Wallenberg lever; denna hypotes grundar sig på konkreta informationer. Som både hr Ohlin och hr Heckscher framhöll i fredagens debatt vägrar man på svensk sida att sätta tro till Sovjets negativa besked; det måste finnas mera material i ärendet. Ryska regeringen är i dagens läge inte helt okänslig för svensk opinion. Det skulle bli ännu lättare att skapa en stark svensk opinion för kravet på full klarhet kring Raoul Wallenberg — och därmed för kravet på hans hemsändande — om regeringen öppet redovisade sina källor. Fortsatt svenskt hemlighetsmakeri kan endast underlätta ryska undanflykter.

Arbetet
4. 4:64

Wallenberg-affären

dyker då och då upp i riksdagen, där oppositionspartierna alternerande interpellerar regeringen. I går var turen kommen till folkpartiledaren att inträngande framhålla för regeringen hur angeläget det var att klarhet skapades. Mot bakgrunden av att inget enskilt fall varit föremål för så ingående prövning och för så många aktioner från regeringens sida som just fallet Wallenberg ter sig hr Ohlins maning malplacerad. Han konstaterade också, att man inte kan sätta tilltro till de uppgifter, som från tid till annan lämnas av sovjetmyndigheterna. Alldeles riktigt: just av det skälet har det svenska utrikesdepartementets efterforskningar heller aldrig upphört, utan snarast intensifierats efter varje negativt besked. Den senaste framstöten skedde som bekant vid utrikesminister Gromykos besök i Stockholm nyligen och har följts av ett brev från statsminister Erlander till den ryske regeringschefen. Det är alltså ganska misslyckat, när hr Ohlin nu söker skapa intrycket, att regeringen inte skulle ha handlagt ärendet med tillräcklig kraft.

Vad det i frågans nuvarande läge skulle tjäna till att — som hr Ohlin krävde — gå in på innehållet i statsministerns brev är en gåta. Närmast skulle väl något sådant endast ha bidragit till att skapa nya svårigheter för att uppnå det alla önskar: full klarhet i affären. Det vore naturligtvis oursäktligt, om någon oförsiktighet från svensk sida skulle ge Moskva en ursäkt för att dra sig ur undersökningarna. Wallenberg-affären är tyvärr ingen vanlig diplomatisk angelägenhet och handlaget får anpassas därefter. Det inser nog även hr Ohlin — i de ögonblick han inte är partiledare.

Regeringen ger ej upp fallet Raoul Wallenberg

DE NYA SPÅREN HEMLIGHÅLLS

Svenska regeringen betraktar inte affären Raoul Wallenberg som utagerad utan fortsätter sina ansträngningar att skapa full klarhet om Wallenbergs öde.

Detta framgick av ett med spännig motsett interpellationssvar som utrikesminister Torsten Nilsson i dag lämnade folkpartiledaren Bertil Ohlin i andra kammaren.

Regeringen har under senare år framlagt nytt material för de sovjetiska myndigheterna och överhuvudtaget utnyttjat varje lämplig möjlighet att för Moskva understryka vikten av att klarhet måste vinnas om fallet.

Inte offentligt

Detta material liksom detaljerna i gjorda framställningar är dock av den karaktären, framhöll hr Nilsson att de inte kan offentliggöras nu.

I sammanhanget bekräftade utrikesministern att statsminister Erlander i början av 1961 riktade en personlig skrivelse till ministerpresident Chrusjtjov i saken.

I fjol tog utrikesministern själv upp frågan om Raoul Wallenberg med både Chrusjtjov och utrikesminister Gromyko då hr Nilsson besökte Moskva.

Slutligen aktualiserades fallet Wallenberg så sent som vid Gromykos besök i Stockholm för någon vecka sedan. Det var hr Erlander som då förde frågan på tal.

"Inget nytt"

Samtliga svenska framställningar har dock från sovjetisk sida mötts med svaret att ingenting funnits att tillägga utöver de ryska besked som lämnades 1957 och 1959.

Man har från rysk sida också förklarat att Walenberg, om han återfinns, skulle ha återsänts till Sverige.

Trots detta har den svenska regeringen fortsatt sina ansträngningar att få klarhet i fallet.

Utrikesministern har vid flera tillfällen framfört svenska framstötar med att den svenska regeringens informationer om Wallenbergs vistelse i Vladimir 20 mil öster om Moskva inte kunnat bekräftas.

Men som sagt: Sveriges regering anser fallet Wallenberg alltjämt ha full aktualitet ooh forsätter arbetet på att nå klarhet.

Bengt Sture

I interpellationssvaret erinrade Torsten Nilsson också om Gromykos besked att ryska myndigheter inlett undersökningar om det 1942 krigsförlista fartyget Bengt Sture som enligt krigshistoriska ryska källor skulle ha minsprängts av rysk marin.

Gromyko hade emellertid inte kunnat säga när undersökningsresultatet kan föreligga.

Interpellationssvarets avslutning gällde de svenska fartygen Kinnekulle, Ivan och Dan vilkas besättningar försvunnit i Östersjön efter andra världskrigets slut.

Spår kollas

Alla spår i dessa affärer har undersökts mycket noga. Det gäller även de allra senaste upplysningarna — alltså de om att Kinnekulles kapten skulle ha samtalat med en skandinavisk sjöman i en baltisk hamn för ganska kort tid sedan.

Alla dessa upplysningar granskas och bearbetas med stor noggrannhet, fastslog hr Nilsson. Arbetet är emellertid tidsödande genom de många kollationeringar som måste göras. Det är därför ännu omöjligt för mig att bedöma värdet av de senast framkomna uppgifterna, slutade utrikesmi-

Raoul Wallenberg. Var finns han?

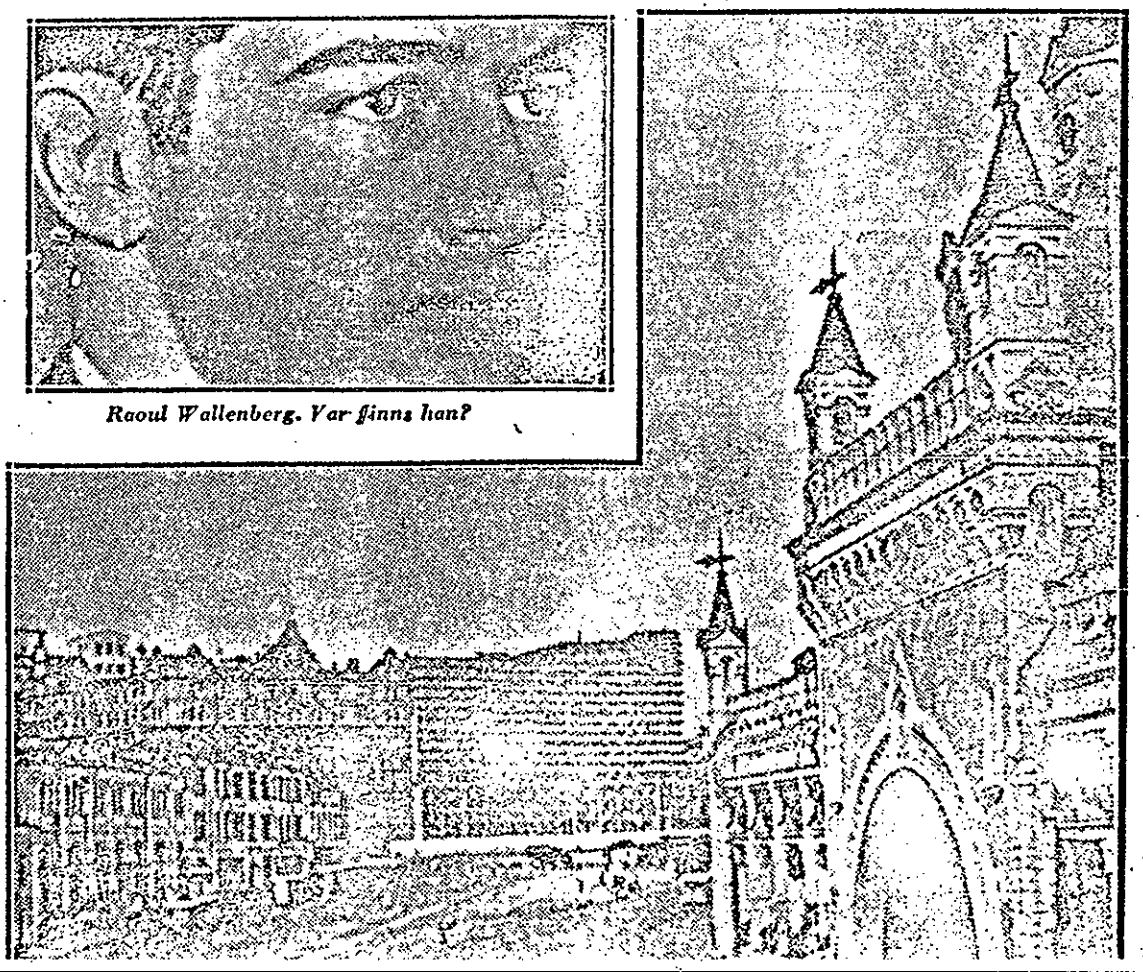

Ohlin i andra kammaren.

Regeringen har under senare år framlagt nytt material för de sovjetiska myndigheterna och överhuvudtaget utnyttjat varje lämplig möjlighet att för Moskva understryka vikten av att klarhet måste vinnas om fallet.

Inte offentligt

Detta material liksom detaljerna i gjorda framställningar är dock av den karaktären, framhöll hr Nilsson att de inte kan offentliggöras nu.

I sammanhanget bekräftade utrikesministern att statsminister Erlander i början av 1961 riktade en personlig skrivelse till ministerpresident Chrusjtjov i saken.

I fjol tog utrikesministern själv upp frågan om Raoul Wallenberg med både Chrusjtjov och utrikesminister Gromyko då hr Nilsson besökte Moskva.

Slutligen aktualiserades fallet Wallenberg så sent som vid Gromykos besök i Stockholm för någon vecka sedan. Det var hr Erlander som då förde frågan på tal.

"Inget nytt"

Samtliga svenska framställningar har dock från sovjetisk sida mötts med svaret att ingenting funnits att tillägga utöver de ryska besked som lämnades 1957 och 1959.

Man har från rysk sida också förklarat att Walenberg, om han påträffats, skulle ha återsänts till Sverige.

1957 förklarade Moskva att Wallenberg enligt gjorda undersökningar sanolikt avlidit i Ljubljanska-fängelset i Moskva redan 1947.

1959 besvarades förnyade svens-

Men som sagt: Sveriges regering anser fallet Wallenberg alltjämt ha full aktualitet och forsätter arbetet på att nå klarhet.

Bengt Sture

I interpellationssvaret erinrade Torsten Nilsson också om Gromykos besked att ryska myndigheter inlett undersökningar om det 1942 krigsförlista fartyget Bengt Sture som enligt krigshistoriska ryska källor skulle ha minsprängts av rysk marin.

Gromyko hade emellertid inte kunnat säga när undersökningsresultatet kan föreligga.

Interpellationssvarets avslutning gällde de svenska fartygen Kinnekulle, Ivan och Dan vilkas besättningar försvunnit i Östersjön efter andra världskrigets slut.

Spår kollas

Alla spår i dessa affärer har undersökts mycket noga. Det gäller även de allra senaste upplysningarna — alltså de om att Kinnekulles kapten skulle ha samtalat med en skandinavisk sjöman i en baltisk hamn för ganska kort tid sedan.

Alla dessa upplysningar granskas och bearbetas med stor noggrannhet, fastslog hr Nilsson. Arbetet är emellertid tidsödande genom de många kollationeringar som måste göras. Det är därför ännu omöjligt för mig att bedöma värdet av de senast framkomna uppgifterna, slutade utrikesminister Nilsson.

Hr Ohlin hade i sin interpellation bett att få alla upplysningar som föreligger " i den mån ej av särskilda skäl vissa uppgifter måste hemlighållas".

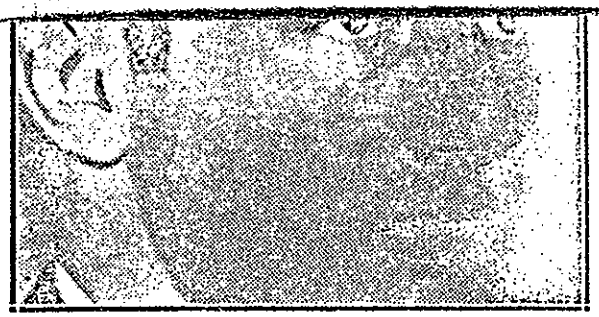

Raoul Wallenberg. Var finns han?

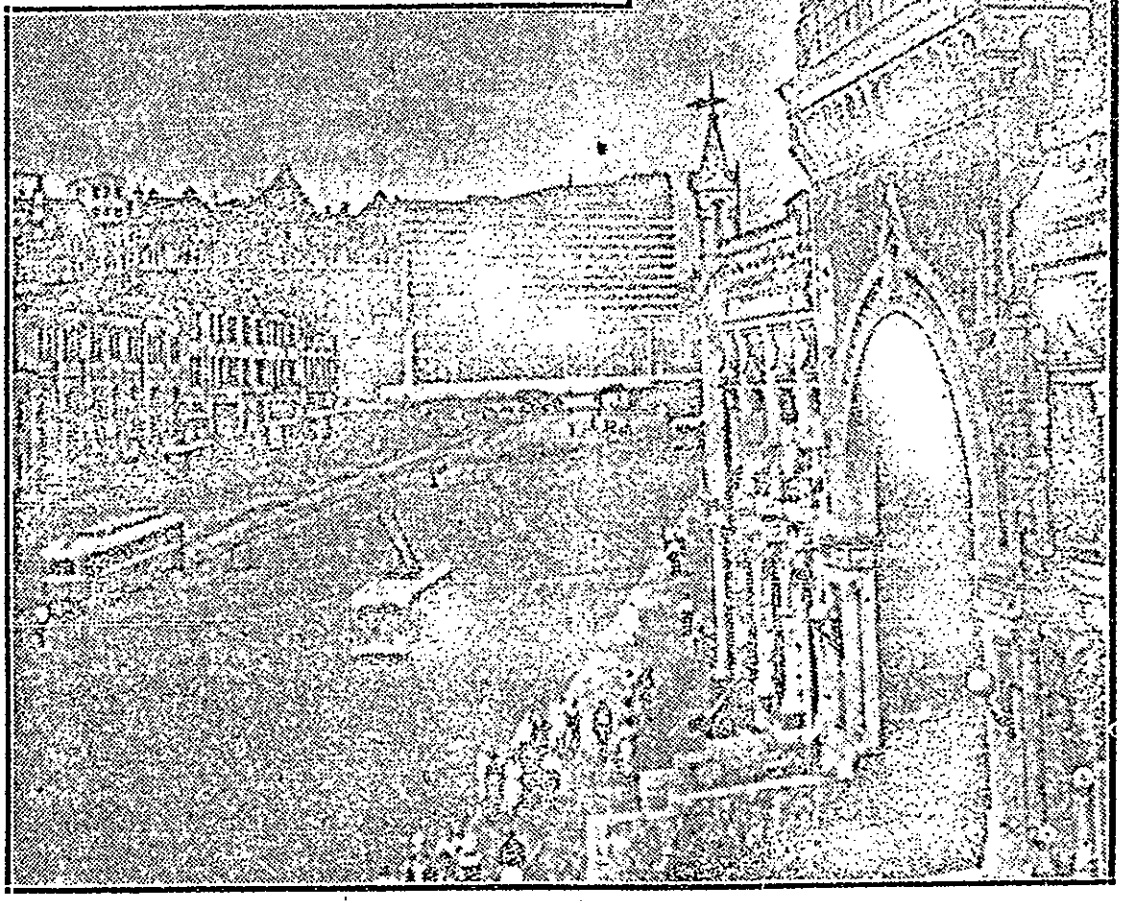

Detta är Ljublankafängelset i Moskva. Ryssarna har sagt att Wallenberg dog där 1947.

Telegram i BUD chiffer från
UTRIKESDEPARTEMENTET
Avsänt den 5 / 3 19 60 kl. 14.45
Ankom den 5 / 3 19 60 kl. 16.45
Löst den 5.3.60 kl. 17.40/ATA.

Svensk

Moskva

Dnr 23. Från Åström. Ditt 41. Pörzgen hörd flera tillfällen slutet 1955 och början 1956 och då särskilt uppehållit sig sin vistelse Lefortovskaja 1944 - 1948 men även berört sin vistelse Vladimir 1948 - 1955. Hänsyn härtill tacksam Du icke utan ytterligare kontakt med oss berör saken med honom.

Cabinet

Coll:

Pv. tr. Sth. 1951

Sohlman/ATA

KUNGL. SVENSKA BESKICKNINGEN

Telegram

Moskva den 1 mars 19 60.		
N:o	BUD	BIL.
INK. D. N:o		
AVD.	GR.	MÅL.

Exp. 1. 3. 60 kl. 19.30
Nr

Cabinet
Stockholm

Dnr 41. Personligt och strängt förtroligt för Belfrage. Ryss från MID, som jag känner från tiden före hans fängelselägervistelse 1948 till 1955 och som sedan 17 år vän med Thompsom på middag beskickningen 29 februari med denne och bådas hustrur berättat han suttit Vladimirfängelset från 1950 till 6 april 1955 tidvis som sjuk i Corpus II resp. I. Därvid hade han långa tider varit placerad med utlänningar bl.a. Hamburger Fremdenblatts nuvarande Moskvakorrespondent Pörzgen. Han hade via "fängelsetelegrafen" etc. fått kännedom om i allt fall varje enskild utlänning liksom mera bekanta ryssar i fängelset. Under hans tid Vladimir hade han aldrig hört talas om att Wallenberg skulle befinna sig i lägret. Han ansåge detta därför för uteslutet men hänvisade till Pörzgen liksom till Schulgin - han som mottog tsarens abdikation - med vilken han ofta delat rum. S. befunne sig nu frigiven på invalidhem i Vladimir. Vederbörande som förhörts Abakumov och väl känt Dekanosov torde varit tjänsteman säkerhetsorganen. Thompson som ofta umgås privat med honom hans fru - senare professor Moskvauniversitetet - säger han hållit måttet, då han under fängelsetiden hjälpt utlänningar i nöd. Själv berättar han, att han häktats på grund han gentemot utländska diplomatbekanta för att ej verka direkt dum erkänt brister i Sovjet, vilket numera men ej på Stalins tid tillåtet. Återkommer efter samtal Pätsgen, vilket dock kan dröja något.

Sohlman

Sohlman/ib

KUNGL. SVENSKA BESKICKNINGEN

Telegram

2.3.60.		19
N:o	Chiffer.	BIL.
INK. D. N:o		
AVD.	GR.	MÅL.

Exp. 2.9. 1960 kl. 16.00

Cabinet
Stockholm

Dnr. 43. Personligt strängt förtroligt för Belfrage. Sedan sin ungdomstid känner Zina väl i vårt 40 omförmälde Schulgin, vilken då han första gången återvände till Sovjet 1920 genom besök hennes morfaders egendom Krim bragte familjen i olycka då flertal medlemmar häktades, men ej Schulgin. Denne besökte som emigrant sedan under serie år upprepade gånger - som han trodde icke igenkänd - Sovjet för kontakt antisovjetiska kampgrupper. Någon gång på 30-talet slog hemliga polisen dock till och häktade honom. Samtidigt arresterades alla grupper han besökt och det visade sig hans närmaste förtrogna som rest med honom inom landet varit polisrepresentanter.

Sohlman

Шведское Министерство Иностранных Дел получило сообщение Министерства Иностранных Дел СССР, переданное 27-го июня Послу Сульману, по делу относительно Рауля Валленберга. В этом сообщении ссылается на некоторые опубликованные в шведской печати в мае месяце сведения о пребывании Рауля Валленберга в Советском Союзе, сведения, которые об"являются совершенно необоснованными. По поводу этого МИД Швеции желает указать на то, что 28-го мая, в ответ на вопросы со стороны печати, МИД вкратце сообщило о сделанном шведским посольством 9-го февраля запросе, так и об ответе МИД-а СССР от 6-го марта 1959 года. Нет никаких оснований для МИД-а Швеции комментировать то, что помимо этого было опубликовано шведской печатью по этому делу. Однако, во избежание недоразумения по поводу характера материала, на котором основывался шведский запрос, Министерство считает необходимым предоставить следующие более точные сведения относительно некоторых из свидетельских показаний, содержавшихся в этом материале.

1. Гражданин Швейцарии Е.Бруггер, родившийся 22-го января 1903 г., который с 1948 по 1953 г.г. содержался в советских тюрьмах, заявил, что в конце мая или в начале августа 1954 года находился в тюрьме во Владимире (Корпус II) и он имел связь путем перестукивания с Раулем Валленбергом. Многие другие возвратившиеся из заключения в Советском Союзе подтвердили, что, уже/ находясь в заключении, Бруггер рассказывал им об этом своем контакте с Валленбергом.

2. Один австрийский гражданин, который с 1945 по 1955 г.г. находился в советских тюрьмах, заявил, что в начале 1955 года он был заключен в той же камере, где находился Валленберг в тюрьме во Владимире (Корпус П). Когда надлежащий советский офицер заметил австрийца в камере Валленберга, немедленно увели австрийца из этой камеры, а затем неоднократно предлагали ему взять на себя обязательство ничего не рассказывать об этой встрече с шведом.

3. Два немецких гражданина Х.Т.Мулле и Г.Рехекампф, родившиеся 11 июня 1917 г. и 19 июня 1902 г. соответственно, которые с 1950 по 1956 г.г. и с 1945 по 1955 г.г. соответственно находились в советских тюрьмах, независимо друг от друга заявили, что при различных случаях узнали от одного и того же советского заключенного в тюрьме во Владимире, что Валленберг находился в тюрьме во Владимире (Корпус П) в начале 50-тых годов. Этого советского заключенного большее число возвратившихся из заключения в тюрьме во Владимире охарактеризовали как достоверного и надёжного человека.

Ясно, что МИД Швеции не может не придавать большое значение высказываниям такого точного характера, которые друг от друга независимые говорят о том, что в течение нескольких лет пятидесятых годов Валленберг находился в определенном отделе определенной тюрьмы. МИД Швеции не считает обоснованным полагать, что эти высказывания сделаны с умышленной целью распространения лживых сведений. И кажется невероятным, что все высказывания можно было бы приписать какому-нибудь перепутыванию имени или ошибке по воспоминании. По этой причине МИД Швеции считало необходимым попытаться выяснить вопрос о судьбе Валленберга путем запроса у МИД-а СССР.

Что касается выраженного в сообщении МИД-а СССР желания чтобы в будущем Шведское Правительство заняло такую позицию по делу Валленберга, которая не смогла быть использована для того,

чтобы беспокоить шведско-советские отношения. МИД Швеции желает указать на то, что единственной побудительной причиной деятельности Шведского Правительства по этому делу было и является желание выяснить судьбу Рауля Валленберга. Если такое выяснение имеет место, оно устранит серьезную причину раздражения в шведско-советских отношениях. В связи с этим МИД Швеции желает напомнить о том, что в своей памятной записке от 6-го февраля 1957 года МИД СССР не высказалось более опрделено о том, что случилось с Валленбергом в СССР, сообщив только, что,на основании приведенных в указанной памятной записке данных надо сделать вывод, что Валленберг скончался в июля 1947 года.

Вместе с тем МИД Швеции желает подтвердить, что мать Валленберга,г-жа фон Дардель, получила сведения о содержании сообщения МИД-а СССР от 27-го июня 1959 года.

Svenska utrikesdepartementet har mottagit sovjetiska utrikesministeriets till ambassadör Söhlman den 27 juni lämnade meddelande angående Raoul Wallenberg. Däri hänvisas till vissa i svensk press i maj månad publicerade uppgifter om Raoul Wallenbergs vistelse i Sovjetunionen, vilka förklaras vara helt gripna ur luften. Med anledning härav önskar utrikesdepartementet framhålla, att departementet den 28 maj till svar på frågor från pressen lämnade ett kort meddelande om den förfrågan, som gjordes av svenska ambassaden den 9 februari och det sovjetiska utrikesministeriets svar den 6 mars 1959. Departementet saknar anledning kommentera vad den svenska pressen därutöver publicerat i denna fråga. För att undvika missförstånd om arten av det material, som låg till grund för den svenska förfrågan anser departementet det emellertid nödvändigt att lämna följande mera preciserade uppgifter om vissa av de vittnesutsagor, som ingick i detta material.

1. Schweiziske medborgaren E. Brugger, född den 22.1. 1903, vilken under åren 1948-1958 vistades i sovjetiska fängelser, har uppgivit, att han i Vladimir-fängelsets corpus II vid månadsskiftet juli/aug. 1954 haft knackningsförbindelser med Raoul Wallenberg. Ett flertal andra från Sovjetunionen återvända fångar har bekräftat, att Brugger redan under fångenskapen talat om denna sin kontakt med Wallenberg.

2. En österrikisk medborgare, vilken under tiden 1945-1955 vistats i sovjetiska fängelser, har förklarat, att han i början av år 1955 delat cell med Wallenberg i

corpus II i Vladimir-fängelset. När vederbörande sovjetiske fängelseofficer uppmärksammade österrikaren i Wallenbergs cell, hade österrikaren omedelbart bortförts ur densamma och därefter vid flera tillfällen ansodats förbinda sig icke yppa något om detta sammanträffande med svensken.

3. Två tyska medborgare, H.T. Hulle och G. Rehekampff, födda den 11.6.1917 och 19.6.1903, vilka under tiden 1950-1956 och 1945-1955 vistats i sovjetiska fängelser, har var för sig uppgivit, att de vid olika tillfällen av en och samme sovjetiske medfånge i Vladimir-fängelset erfarit, att Wallenberg vistades i corpus II i Vladimir-fängelset i början av 1950-talet. Denne sovjetiske medfånge har av ett stort antal återvända f.d. Vladimir-fångar betecknats som en trovärdig och tillförlitlig person.

Självfallet måste utrikesdepartementet fästa stor vikt vid utsagor av en så preciserad karaktär, vilka oberoende av varandra talar om att Wallenberg under vissa år på 1950-talet vistats i en viss avdelning av ett visst fängelse. Utrikesdepartementet anser icke, att det finns grund antaga, att dessa utsagor tillkommit i medvetet syfte att sprida lögnaktiga uppgifter. Det förefaller icke heller sannolikt, att samtliga utsagor skulle vara att tillskriva namnförväxlingar eller minnesfel. Detta är anledningen till att utrikesdepartementet ansett det nödvändigt att genom en förfrågan till det sovjetiska utrikesministeriet söka bringa klarhet i frågan om Wallenbergs öde.

Vad beträffar det i sovjetiska utrikesministeriets meddelande uttalade önskemålet om att svenska regeringen i framtiden måtte intaga en hållning i Wallenberg-ärendet, som icke kan utnyttjas i syfte att störa de svensk-sovjetiska förbindelserna, vill utrikesdepartementet endast framhålla, att svenska regeringens enda bevekelsegrund i denna fråga har varit och är att skapa klarhet om Raoul Wallenbergs öde. Om så sker kommer detta att avlägsna ett allvarligt irritationsmoment i de svensk-sovjetiska relationerna. I detta sammanhang önskar utrikesdepartementet erinra om att det sovjetiska

utrikesministeriet i sitt memorandum den 6 februari 1957 icke uttalade sig mera bestämt om vad som hänt Wallenberg i Sovjetunionen än att säga, att på grund av vad som anförts i sagda memorandum den slutsatsen bör dragas, att Wallenberg avled i juli 1947.

Slutligen vill utrikesdepartementet bekräfta, att Raoul Wallenbergs moder, fru von Dardel, underrättats om innehållet i ministeriets meddelande den 27 juni 1959.

Svenska utrikesdepartementet har mottagit sovjetiska utrikesministeriets till ambassadör Sohlman den 27 juni lämnade meddelande angående Raoul Wallenberg. Däri hänvisas till vissa i svensk press i maj månad publicerade uppgifter om Raoul Wallenbergs vistelse i Sovjetunionen, vilka förklaras vara helt gripna ur luften. Med anledning härav önskar utrikesdepartementet framhålla, att departementet den 28 maj till svar på frågor från pressen lämnade ett kort meddelande om den förfrågan, som gjordes av svenska ambassaden den 9 februari och det sovjetiska utrikesministeriets svar den 6 mars 1959. Departementet saknar anledning kommentera vad den svenska pressen därutöver publicerat i denna fråga. För att undvika missförstånd om arten av det material, som låg till grund för den svenska förfrågan anser departementet det emellertid nödvändigt att lämna följande mera preciserade uppgifter om vissa av de vittnesutsagor, som ingick i detta material.

1. Schweiziske medborgaren E. Brugger, född den 22.1. 1903, vilken under åren 1948-1958 vistades i sovjetiska fängelser, har uppgivit, att han i Vladimir-fängelsets corpus II vid månadsskiftet juli/aug. 1954 haft knackningsförbindelser med Raoul Wallenberg. Ett flertal andra från Sovjetunionen återvända fångar har bekräftat, att Brugger redan under fångenskapen talat om denna sin kontakt med Wallenberg.

2. En österrikisk medborgare, vilken under tiden 1945-1955 vistats i sovjetiska fängelser, har förklarat, att han i början av år 1955 delat cell med Wallenberg i

corpus II i Vladimir-fängelset. När vederbörande sovjetiske fängelseofficer uppmärksammade österrikaren i Wallenbergs cell, hade österrikaren omedelbart bortförts ur densamma och därefter vid flera tillfällen anmodats förbinda sig icke yppa något om detta sammanträffande med svensken.

3. Två tyska medborgare, H.T. Mulle och G. Rehekampff, födda den 11.6.1917 och 19.6.1903, vilka under tiden 1950-1956 och 1945-1955 vistats i sovjetiska fängelser, har var för sig uppgivit, att de vid olika tillfällen av en och samme sovjetiske medfånge i Vladimir-fängelset erfarit, att Wallenberg vistades i corpus II i Vladimir-fängelset i början av 1950-talet. Denne sovjetiske medfånge har av ett stort antal återvända f.d. Vladimir-fångar betecknats som en trovärdig och tillförlitlig person.

Självfallet måste utrikesdepartementet fästa stor vikt vid utsagor av en så preciserad karaktär, vilka oberoende av varandra talar om att Wallenberg under vissa år på 1950-talet vistats i en viss avdelning av ett visst fängelse. Utrikesdepartementet anser icke, att det finns grund antaga, att dessa utsagor tillkommit i medvetet syfte att sprida lögnaktiga uppgifter. Det förefaller icke heller sannolikt, att samtliga utsagor skulle vara att tillskriva namnförväxlingar eller minnesfel. Detta är anledningen till att utrikesdepartementet ansett det nödvändigt att genom en förfrågan till det sovjetiska utrikesministeriet söka bringa klarhet i frågan om Wallenbergs öde.

Vad beträffar det i sovjetiska utrikesministeriets meddelande uttalade önskemålet om att svenska regeringen i framtiden måtte intaga en hållning i Wallenberg-ärendet, som icke kan utnyttjas i syfte att störa de svensk-sovjetiska förbindelserna, vill utrikesdepartementet endast framhålla, att svenska regeringens enda bevekelsegrund i denna fråga har varit och är att skapa klarhet om Raoul Wallenbergs öde. Om så sker kommer detta att avlägsna ett allvarligt irritationsmoment i de svensk-sovjetiska relationerna. I detta sammanhang önskar utrikesdepartementet erinra om att det sovjetiska

utrikesministeriet i sitt memorandum den 6 februari 1957 icke uttalade sig mera bestämt om vad som hänt Wallenberg i Sovjetunionen än att säga, att på grund av vad som anförts i nagla memorandum den slutsatsen bör dragas, att Wallenberg avled i juli 1947.

Slutligen vill utrikesdepartementet bekräfta, att Raoul Wallenbergs moder, fru von Dardel, underrättats om innehållet i ministeriets meddelande den 27 juni 1959.

CHRUSTJEV BÖR HA WALLENBERG MED SIG — ELLER ÅTMINSTONE KLARA BEVISPAPPER

Högerledaren: "Besöket nu än mer motbjudande"

När Chrustjev kommer till Stockholm i augusti bör han:
1) Ha Raoul Wallenberg med sig. (Wallenbergkommittén säger: Han lever!)
2) Alternativt ha med sig ordentliga papper som visar att ryssarna talar sanning när de nu säger att den svenska regeringens informationer om fallet W icke bekräftats.
UD säger: Frågan står öppen om fallet Wallenberg skall diskuteras med Chrustjev vid hans besök här.
Det är en fin vink till Krusse om att saken k o m m e r på tal.

Oppositionsledaren i riksdagen Jarl Hjalmarson (h) säger till Expressen:

Vad som nu kommit i dagen i Wallenbergaffären gör ju Chrustjevs besök i Sverige än mer motbjudande.

Till detta kommer ju också de många hundra ansökningarna från balter i Sverige, som vill ha hit gamla, sjuka anhöriga, och som förvägras denna rätt av den omänskliga ryska regimen.

Att vi här i Sverige mot denna bakgrund skall behöva ta emot den ryske diktatorn är förnedrande och förödmjukande, slutar hr Hjalmarson.

Berija fick skulden

Raoul Wallenberg var 32 år när han som svensk legationssekreterare i Budapest försvann hos de ryska trupperna, år 1944. Om han lever är han nu 47 år.

Otaliga gånger har svenskar och svenska regeringen begärt besked. Först svarade ryssarna att de inte visste något. När Erlander besökte Chrustjev 1956 frågade han. 1957 kom svaret: Wallenberg dog i hjärtinfarkt i Ljubljankofängeleset i Moskva den 17 juli 1947. Chrustjev sade att det var en av berijas hantlangare, minister Abakumov, som bar skulden. Både Berija och Abakumov var döda sedan 1953.

Svenska regeringen svarade att de förbehöll sig att få göra nya påstötningar. Det gjorde UD den 9 februari i år. Aktionen byggde på flera vittnesmål, bl a av en schweizare, Emil Brugger, som haft "knack-kontakt" med Wallenberg 1954 i fängelset i Vladimir utanför Moskva.

Aktionen byggde på flera vittnesmål dessutom, som UD håller hemliga.

Ett skäl till det kan vara att man inte i onödan bör ge ryssarna chansen att få ett "sista datum" för Wallenbergkontakterna. Tidigare fall har visat att ryssarna lätt kan ta ett sista datum och sedan svara:

— Han dog kort efter att vittnet haft kontakt med honom...

"Han lever!"

Expressen frågade på fredagsmorgonen författaren Rudolph Philipp som i många år lett efterforskningar efter Wallenberg:

— Anser ni att ni har skäl att tro att Wallenberg lever?

— Ja! Vi har också all anledning anta att vi med den svenska regeringen hjälp snart får Roul Wallenberg tillbaka.

— Varför håller ryssarna honom i så fall fängslad?

— Frågan är fel ställd. Man måste fråga: "Vad har ryssarna under de gångna 14 åren haft för fördel att vänta sig av att frige honom?"

Rudolph Philipp fortsätter:

— De första Wallenbergsvittnena från Ryssland var italienska diplomater, som fick komma hem till sitt land. Men ryssarna släppte dem inte gratis. De frigavs först när italienarna tillfångatagit lika många ryska emissarier.

— Schweiz fick hem två Budapestdiplomater, som ryssarna tagit några dagar efter Wallenberg 1944. Men de frigavs först sedan schweizarna släppt några ryssar.

— Men Sverige har utan vidare släppt ryska spioner, t o m när dessa ej haft diplomatisk immunitet. Ryssarna bör nu förstå att vad de måste söka är den svenska opinionens och regeringens förtroende, och det kan de inte få annat än genom att släppa Roul Wallenberg.

SVENSKA DAGBLADET Fredagen den 29 maj 1959

Wallenberg

Helt överraskande meddelades det på torsdagen att en ny svensk framställning beträffande Raoul Wallenberg gjorts i Moskva så tidigt som i februari och att ett ryskt svar ingick följande månad. Moskvas besked var ännu en gång negativt men formuleringen att de uppgifter på vilka den svenska noten grundats "icke hade bekräftats" måste snarast anses mindre kategorisk än de tidigare använda. Det finns uppenbarligen fortfarande anledning för de svenska myndigheterna att ingalunda betrakta affären som avslutad.

En återblick på de svar Moskva lämnat på tidigare demarscher ger ett förkrossande starkt intryck av ett ryskt dubbelspel. I augusti 1947 hette det i en not att en noggrann undersökning visat att "Wallenberg icke finns i Sovjetunionen och att han är okänd för oss". Tio år senare, och delvis som en följd av statsminister Erlanders kraftfulla hållning under besöket i Moskva 1956, fann emellertid ryska regeringen för gott att göra ett medgivande. I sak innebar det att den svenske diplomaten skulle ha avlidit i Ljubljankafängelset i juli 1947 — alltså en månad innan dåvarande utrikesministern Vysjinskij kategoriskt förklarat att Wallenberg var okänd! Skulden sköts emellertid på en av den ökände Berias hantlangare, den 1954 avrättade Abakumov.

Schackdraget att lägga ansvaret på en död man tystade emellertid inte den svenska regeringen. Den förbehöll sig rätten att inkomma med ytterligare framställningar om nytt material kunde förebringas och i februari i år var alltså tiden inne för ännu en demarsch. Efter att med minutiös noggrannhet ha sållat ett stort antal uppgifter från personer som återvänt från Sovjetunionen har utredarna ansett åtminstone några utsagor vara av den arten att det vore rimligt att betrakta dem som belägg för att Wallenberg kan ha varit i livet långt efter det av ryssarna angivna dödsdatumet.

På åtskilliga håll torde det komma att väcka förvåning och kritik att svenska regeringen väntat i nästan fyra månader med att meddela att den gjort en ny framstöt i Moskva beträffande Raoul Wallenberg. Den försvunne diplomatens öde har engagerat känslorna hos breda lager av vårt folk på ett sätt som har få motstycken och allmänheten borde, kan det tyckas, ha rätt att kräva att bli fortlöpande informerad. Att bringa klarhet måste dock vara en allt överskuggande strävan och åtskilliga skäl talar för att det syftet denna gång bäst gagnats av att offentlighet icke omedelbart givits åt demarschen. Det är i varje fall ägnat att inge djup tillfredsställelse att svenska regeringen icke låtit sig avspisas med det ryska svaret i februari 1957 utan begagnar varje rimlig anledning att få fram nya upplysningar. Regeringen får icke förtröttas i denna sak. Om så behövs får den ju inom kort ett osökt tillfälle att än en gång understryka för de ryska makthavarna vilken belastning den ouppklarade Wallenbergaffären utgör på de svensk-ryska relationerna.

TEBORGS HANDELS- OCH SJÖFARTS-TIDNING Lördag 30 maj 1959

I DAG

Det dystra växelspelet kring Raoul Wallenbergs öde fortsätter mellan Stockholm och Moskva. Så taktfullt som möjligt antyder UD att Sovjet hittills lämnat lögnaktiga förklaringar till Wallenbergs försvinnande. Och Sovjet vidhåller hövligt att grundliga undersökningar gjorts, men att ingenting nytt i saken framkommit.

De ryska versionerna är många. — Raoul Wallenberg finns inte i Sovjet. Namnet är oss obekant, var Vysjinskijs främa svar 1947. Tio år senare meddelade Chrusjtjovregimen att namnet ingalunda var obekant. Tyvärr hade Wallenberg avlidit 1947 i Ljubjankafängelset.

Sedan dess har en rad vittnesmål gett oss anledning tro att det senare svaret inte kom sanningen mycket närmare än det första. Men vad bryr sig Sovjet om det? I Moskva förstår man överhuvudtaget inte den svenska envisheten i fallet Wallenberg. En enskild människas öde kan enligt rysk uppfattning inte vara värt sådan uppståndelse.

UD har gått varligt fram och har alltsomoftast behövt en knuff i ryggen för att komma sig för med att fråga i Moskva men det må nu till dess heder noteras att det inte har släppt initiativet. Den väsentliga frågan kvarstår: sitter Wallenberg fängslad sedan 14 år tillbaka eller är han död? Den bör vi ha svar på innan Nikita Chrusjtjov kommer på sommarvisit.

Ty det går inte längre att skylla på det stalinistiska bödelsväldet. Wallenberg var enligt tillförlitliga vittnesmål vid liv 1954. Har han mist livet sedan dess faller ansvaret på Chrusjtjovregimen.

Lever han däremot ännu och får återvända hem, kommer vi att känna tacksamhet mot Sovjet, tacksamhet därför att en svensk medborgare hållits fängslad i 14 år men fått behålla livet. Sannerligen, Sovjetregeringen har lärt oss att vara anspråkslösa.

30/5 1959

UD-aktion om Wallenberg med nytt bevismaterial

Kreml 'kan ej bekräfta' vittnesmål från 1954

Regeringen har med nytt bevismaterial i fallet Raoul Wallenberg gjort en framstöt i Moskva, framgår det av en kommuniké från utrikesdepartementet på torsdagen. UD har spårat upp ett flertal vittnen av olika nationalitet som oberoende av varandra gör gällande att den försvunne svensken funnits i rysk fångenskap åratal senare än det datum — 16 juli 1947 — då ryssarna uppgett att Wallenberg skulle ha avlidit i ett fängelse i Moskva. Dessa vittnen anger att de haft förbindelse med Wallenberg i ett strängt bevakat fängelse i staden Vladimir, 20 mil öster om Moskva.

På svenska regeringens begäran har de ryska myndigheterna undersökt dessa uppgifter och sedan meddelat det negativa resultatet att de svenska informationerna inte kunnat bekräftas.

Denna nya diplomatiska aktivitet kring gåtan Wallenberg har i tysthet utspelat sig mellan februari och mars nu i år.

Den svenska utrikesledningen inställer inte forskningarna efter detta senaste nedslående besked. Tvärtom bedrivs efterspaningarna från svensk sida med oförminskad kraft. Det är ett jättearbete som här pågår bakom kulisserna.

Hur långt efter 1947 anses det nu troligt att Wallenberg befunnit sig i Vladimir? I det officiella meddelandet från utrikesdepartementet nämns ingenting tidpunkten.

Forts. sidan åtta, spalt två.

Raoul Wallenberg

Vittnet Emil Brugger

Uppgifterna om fången i Vladimir kontrollerade genom 100-tals förhör

UD-aktion...

(Forts. från sid. 1)

Däremot har en av sagesmännen, schweizaren Emil Brugger, för tidningen Berner Tageblatt så sent som i november i fjol påstått att han 1954 satt i Vladimirfängelset och hade kontakt med Wallenberg med hjälp av knackningarna i cellmuren. Schweizaren berättade detta strax efter att han blivit frigiven ur rysk krigsfångenskap och kommit hem till Bern.

Den 22 november rapporterade Dagens Nyheter om Bruggers första kontakt med Wallenberg.

Brugger hade plötsligt hört någon knacka i väggen till en angränsande cell i fängelset:

— Då jag nu hörde knackningarna blev jag naturligtvis nyfiken fastän jag visste att det alltid fanns provokatörer. Jag knackade alltså från min sida på tyska i väggen: "Vem är det?" Då kom det misstänksamma svaret: "Vem är ni själv?" Jag svarade: "Schweizare." "Svensk" knackades det tillbaka. Det var allt som hände den 3 eller 4 augusti 1954.

— Dagen därpå uppgav min kamrat sitt namn: "Wallenberg, förste sekreterare vid svenska beskickningen i Budapest. Bortförd 1945."

— Mitt svar: "Brugger, bortförd 1948, Wien".

Det var den 9 februari i år som UD ansåg sig ha samlat nog med material för en direkt framställning på nytt i Moskva. När fallet Wallenberg dessförinnan senaste gången hade behandlats i diplomatiska noter — 17 februari 1947 — hade man från svensk sida förbehållit sig att återkomma med ytterligare uppgifter som kunde vara av betydelse för fortsatta undersökningar i Sovjetunionen.

I den nya svenska noten gavs en del preciserade uppgifter om var Wallenberg skulle ha vistats i Vladimirfängelset: svensken skulle ha haft sin cell i den del av fängelset som gick under benämningen "Corpus II".

Fängelset i Vladimir var av samma typ som de båda fängelserna i Moskva — Ljubljanka och Lefortovskaja — där Wallenberg tidigare bevisligen hade hållits inspärrad.

Det användes på den tiden för mera prominenta krigsfångar, officerare, diplomater, politiska fångar. Man tror att fängelset rymmer ett 100-tal isolerade celler. Man tror sig vidare veta att fängelset numera tömts på detta klientel och att det i stället används som en vanlig fånganstalt.

Vladimir, där Raoul Wallenberg senast skulle ha hållits fången, ligger cirka 20 mil nordost om Moskva och är huvudstad i Vladimirområdet.

Fängelset i Vladimir var också känt för sin utomordentligt stränga bevakning. Fångarna hölls så effektivt isolerade ifrån varandra att det var mycket svårt att etablera kontakt med knackningar efter det speciella alfabet som internerna är förtrogna med. Trots detta har en del av dem tydligen lyckats upprätthålla förbindelsen sinsemellan.

UD hade omsorgsfullt förberett sin februariaktion. Inte minst hade stor vikt lagts vid kontroll av de många vittnenas allmänna tillförlitlighet. En och samma person hördes i regel flera gånger av UD:s experter.

Man ville försäkra sig om att vederbörande hade kommit med riktiga uppgifter om andra medfångar som i sin tur kunde bekräfta att hans kamrat sagt sant. Det var en naturlig förutsättning för att UD skulle våga sätta tro till vad en fånge hade att förtälja om Wallenberg.

Allt som allt utfrågades ett hundratal utlänningar under arbetet med att lägga "pusslet Vladimir". De allra flesta sållades bort — men kvar blev tillräckligt många så uppenbarligen pålitliga utsagor att UD fann dem användbara.

Bland dessa "kronvittnen" torde ha befunnit sig både den nämnde schweizaren Brugger liksom också en tysk krigsfånge.

Efter dessa officiella avslöjanden förefaller det otänkbart att fallet Wallenberg inte skulle beröras då den ryske regeringschefen Chrustjev i augusti kommer till Stockholm och överläggningar med regeringen står på programmet. Allt tycks tala för att svenska regeringen då passar på tillfället att dra upp detta ärende.

Det kan ju tänkas en chans att ett personligt samtal med Chrustjev ger bättre utbyte än den diplomatiska brevväxlingen. "Det är en öppen fråga om fallet Wallenberg kommer att tas upp med den ryske regeringschefen", heter det försiktigt i UD-ledningen.

J—ck

50 démarcher under fem år till ryska UD

Forskningarna efter Raoul Wallenberg började på våren 1945 sedan beskickningen i Moskva den 16 januari underrättats om att Wallenberg var i säkerhet på rysk sida efter slutoffensiven mot Budapest och att man vidtagit åtgärder för att skydda honom och hans egendom. Från våren 1945 fram till sommaren 1947 gjorde UD en lång rad hänvändelser till de sovjetryska myndigheterna och fick till svar att energiska efterforskningar bedrevs.

Den 18 augusti 1947 överlämnade ryska UD en not från vice utrikesminister Vysjinskij, där det uppgavs att Wallenberg inte fanns i Sovjet och att han var okänd för myndigheterna.

Mellan 1947 och 1951 kom inga väsentliga nya fakta till UD:s kännedom. Vid årsskiftet 1951—1952 lämnade italienska medborgare, som suttit i rysk fångenskap, absolut trovärdiga utsagor om att Wallenberg hölls i fängsligt förvar i Moskva. Med stöd av dessa uppgifter gjorde UD en ny démarche den 11 februari 1952. Fram till 1957 gjorde sedan UD 15 skriftliga och 34 muntliga démarcher.

I april 1956 gjorde dessutom statsminister Erlander och dåvarande inrikesministern Hedlund under sitt besök i Moskva en hänvändelse till Bulganin, Chrustjev och Molotov i Wallenbergärendet och fick löfte om att en ny utredning skulle göras.

Resultatet av denna utredning lades fram av vice utrikesminister

"Inget nytt" Sovjets svar på démarche

UD:s kommuniké om den senaste utvecklingen i Wallenbergaffären lyder:

I sin not till den sovjetiska regeringen den 19 februari 1957 uttalade svenska regeringen att den förbehöll sig att ställa till förfogande det ytterligare material rörande Raoul Wallenberg som bedömdes vara av betydelse för fortsatta undersökningar i Sovjetunionen.

De svenska myndigheterna har fortsatt att noggrant pröva alla spår som avser Wallenbergs vistelse. Härvid har det till deras kännedom kommit flera utsagor från personer som återkommit från sovjetisk fångenskap av innebörd att Wallenberg efter år 1947 funnits i ett fängelse i Vladimir ungefär 20 mil öster om Moskva.

Med anledning av dessa uppgifter hemställer svenska regeringen i en not som överlämnades till sovjetiska utrikesdepartementet den 9 februari 1959 att en undersökning skulle göras för att fastställa om Wallenberg vistas i Vladimirfängelset.

Såsom svar härpå meddelade sovjetregeringen den 6 mars 1959 att den vidtagit sådana undersökningar, som begärts i den svenska noten, men att dessa inte bringat i dagen några nya uppgifter i denna fråga och att den svenska regeringens informationer om Wallenbergs vistelse i Vladimir icke bekräftats.

[illegible] haft sin cell i den del av fängelset som gick under benämningen "Corpus II".

Fängelset i Vladimir var av samma typ som de båda fängelserna

ryska UD en not från vice utrikesminister Vysjinskij, där det uppgavs att Wallenberg inte fanns i Sovjet och att han var okänd för myndigheterna.

Mellan 1947 och 1951 kom inga väsentliga nya fakta till UD:s kännedom. Vid årsskiftet 1951—1952 lämnade italienska medborgare, som suttit i rysk fängenskap, absolut trovärdiga utsagor om att Wallenberg hölls i fängsligt förvar i Moskva. Med stöd av dessa uppgifter gjorde UD en ny démarche den 11 februari 1952. Fram till 1957 gjorde sedan UD 15 skriftliga och 34 muntliga démarcher.

I april 1956 gjorde dessutom statsminister Erlander och dåvarande inrikesministern Hedlund under sitt besök i Moskva en hänvändelse till Bulganin, Chrustjev och Molotov i Wallenbergärendet och fick löfte om att en ny utredning skulle göras.

Resultatet av denna utredning lades fram av vice utrikesminister Gromyko inför ambassadör Söhlman i Moskva. Däri fastslogs att Wallenberg skulle ha avlidit den 17 juli 1947. Som stöd för detta anfördes en anteckning av chefen för sjukvårdstjänsten i Ljubljanskafängelset, Smoltsov. Formuleringen av den ryska noten var dock inte helt kategorisk. Inom svenska UD fortsatte sökandet efter nya spår och de gav till resultat den démarche som överlämnades till Sovjet den 9 februari 1959.

Hjälpkommittén är optimistisk

Vi har all anledning anta att vi med den svenska regeringens stöd snart får Raoul Wallenberg tillbaka, uttalar Wallenbergskommittén som en kommentar till UD-kommittén.

— Den ryska noten av den 6 mars 1959 kan inte rubba vår tillit till de i den svenska noten åberopade vittnena och till andra vittnen som har haft kontakt med Raoul Wallenberg i andra namngivna sovjetryska fängelser flera år efter hans enligt den ryska noten av den 6 februari 1957 påstådda bortgång.

brevväxlingen. "Det är en öppen fråga om fallet Wallenberg kommer att tas upp med den ryske regeringschefen", heter det försiktigt i UD-ledningen.

J—ck

Nya märkliga vittnen om Raoul Wallenberg

Säger sig ha träffat svensken efter 1947

Ny aktion har inletts

Uppgifter från flera varandra oberoende hemvändande krigsfångar om att Raoul Wallenberg efter 1947, då han enligt tidigare ryska uppgifter skulle ha avlidit, befunnit sig i Wladimirfängelsets — ett tjugotal mil öster om Moskva — sjuk- och isoleringsavdelning föranledde den 9 februari i år en svensk diplomatisk aktion i Moskva. Två av vittnesmålen är kända, medan de övriga omges med största sekretess. I ett svar från sovjetregeringen den 6 mars heter det bl. a., att svenska regeringens informationer inte bekräftats.

Sannolikt hålls det fortfarande öppet om den svenska regeringen vid överläggningarna med den ryske regeringschefen Krusjtjev under dennes besök i augusti åter skall föra Wallenbergsaffären på tal med hänsyn till det nya material som framkommit.

Svenska regeringen utfärdade på torsdagskvällen följande kommuniké:

"I sin note till den sovjetiska regeringen den 19 februari 1957 uttalade svenska regeringen, att den förbehöll sig att ställa till förfogande det ytterligare material rörande Raoul Wallenberg, som bedömdes vara av betydelse för fortsatta undersökningar i Sovjetunionen.

De svenska myndigheterna har fortsatt att noggrant pröva alla spår, som avser Wallenbergs vistelse. Härvid har det till deras

Forts. sid. 7, sp. 1, WALLENBERG.

"Ryska noten rubbar ej tilltron till vittnena"

— Det är riktigt som i den svenska noten av den 9 februari i år konstateras att Raoul Wallenberg enligt flera av varandra oberoende vittnesmål befunnit sig i fortsatt sovjetrysk fångenskap, uttalar för Raoul Wallenbergsaktionens räkning författaren Rudolph Philippe vid samtal med SvD.

Den ryska noten av den 6 mars i år kan inte rubba vår tillit till de i den svenska noten åberopade vittnena och till andra vittnen som haft kontakt med Raoul Wallenberg i namngivna fängelser flera år efter hans i den ryska noten av den 6 februari 1957 påstådda bortgång. Vi har, slutar hr Philippe, all anledning antaga att vi med den svenska regeringens hjälp snart får Raoul Wallenberg tillbaka. Bakom detta uttalande står också fru Birgitta de Wylder-Bellander, även hon representant för Wallenberg-aktionen, framhåller hr Philippe.

Svensk not...

Frigiven schweizare har berättat om kontakt med Wallenberg 1954

kännedom kommit flera utsagor från personer, som återkommit från sovjetisk fångenskap, av innebörd att Wallenberg efter år 1947 funnits i ett fängelse i Wladimir ungefär 20 mil öster om Moskva.

Med anledning av dessa uppgifter hemställer svenska regeringen i en note som överlämnades till sovjetiska utrikesdepartementet den 9 februari 1959, att en undersökning skulle göras för att fastställa om Wallenberg vistas i Wladimirfängelset.

Såsom svar härpå meddelade sovjetregeringen den 6 mars 1959, att den vidtagit sådana undersökningar, som begärts i den svenska noten, men att dessa inte bringat i dagen några nya uppgifter i denna fråga och att den svenska regeringens informationer om Wallenbergs vistelse i Wladimir icke bekräftats."

I en svarsnot den 19 februari 1957 med anledning av vice utrikesminister Gromykos memorandum med uppgift att undersökningar tytt på att Wallenberg i juli 1947 avlidit i Ljubljanskajafängelset förbehöll sig den svenska regeringen att till förfogande ställa det ytterligare material angående Wallenberg, som kunde bedömas betydelsefullt för fortsatta undersökningar i Sovjetunionen.

FRÅN SKILDA KÄLLOR

Det är på denna grund den svenska noten lämnats. Vederbörande inom utrikesdepartementet har kontinuerligt och i samråd med Raoul Wallenbergs anhöriga följt upp de spår och ledtrådar, som sedan dess kommit till svensk kännedom. De främsta källorna har härvid liksom tidigare varit hemvändande krigsfångar. En rad olika personer har hörts, varvid olika uppslagsändar genast kunnat avfärdas under det att andra krävt ingående undersökningar.

Uppgifterna om att Wallenberg efter den angivna tidpunkten för hänsyn till den ryska uppgiften att Wallenberg skulle ha avlidit i juli 1947.

KNAPPAST FÖRVÄXLING

Schweizaren uppgav för tidningen att han haft kontakt med Raoul Wallenberg i Wladimirfängelsets sjukavdelning, block 2, den 3 och 4 augusti 1954. Det hade varit med stor försiktighet som han och cellgrannen, vilken uppgav sig heta Wallenberg, tog kontakt genom knackningar med varandra, berättade Brugger som är övertygad om att det inte kan ha varit en provokatör. Den andre fången hade framfört följande hälsning till Brugger: "Om ni blir fri så ta kontakt med svensk beskickning". Vidare hade mannen uppgivit att han var förste sekreterare vid svenska beskickningen i Budapest och bortförd 1945. I samma sjukcell som Brugger vistades för övrigt vid denna tidpunkt fältmarskalken von Kleist. För Brugger hade fången som kallade sig Wallenberg omtalat att han själv inte hade tillstånd att skriva och inte heller fick några brev.

I samband med offentliggörandet av Bruggers vittnesmål antyddes det att en förväxling mellan Wallenberg och en annan person möjligen kunde föreligga. Det skulle i så fall ha gällt en annan tjänsteman vid svenska Budapestlegationen, en tysk-rysk tolk. Denne var en tid verksam på legationens s. k. B-avdelning och hämnade sedan i rysk fångenskap. Att han under denna tid även vistats i Wladimirfängelset har sin riktighet, men — han flyttades därifrån redan i juni 1953 och var alltså inte kvar där när Brugger kom dit på våren 1954. Någon förväxling med denne tolk är därför knappast möjlig, anses det.

"VEM DÄR" — "SVENSK"

Den schweiziske journalist som intervjuade Brugger har enligt uppgift suttit i dagar och veckor och samtalat med Brugger om dennes upplevelser. Skildringen sådan den återgavs i Berner Tagblatt bygger på nära nog stenografiska anteckningar. Beträffande de närmare detaljerna i kontakten mellan Brugger och den andre fången, berättar Brugger att han befann sig i en liten cell på sjukavdelningen, då han märkte en knackning från väggen till cellen intill. Brugger knackade då på tyska en fråga: Vem där?. Till svar kom det: Vem är ni? Brugger knackade då: Schweizare, varpå han fick till svar: Svensk.

Nästa dag kom följande knackning från granncellen: Wallenberg, förste sekreterare, svenska beskickningen Budapest, bortförd 1945. Brugger svarade med sitt namn och tillade att han förts bort 1948 från Wien. 24 timmar senare kom ovannämnda meddelande från Wallenberg; vari denne gav schweizaren i uppdrag att kontakta den svenska representationen och omtalade att han inte själv kunde korrespondera.

Forts. fr. sid. 3

9 000 fångar i Wladimir

Fängelset i Wladimir, öster om Moskva är ett av de största fängelserna i Sovjetunionen. Åren närmast efter andra världskrigets slut beräknas fängelset ha hyst omkring 9 000 fångar, bland vilka det var ett särskilt stort inslag av utlänningar, enligt vad SvD

Wallenbergaffären:

Bit fogad till bit i 14 år i gigantiskt vittnespussel

Raoul Wallenberg, förste sekreteraren vid svenska beskickningen i Budapest under kriget, försvann därifrån under sovjetrysk eskort i början av 1945. Hans öden från denna tid har varit insvepta i ett mörker som endast delvis kunnat skingras genom en rad undersökningar från svensk sida och sedan frigivna krigsfångar av skilda nationaliteter under årens lopp kommit att bidra med nya bitar i ett gigantiskt pussel, som uppenbarligen ännu ej är färdigt.

På sommaren 1945 fick svenske militärattachén i Moskva ett besked från rysk sida att Raoul Wallenberg föll under NKVD:s kompetensområde. I slutet av samma år meddelade militärmyndigheterna i Moskva att man beordrat undersökningar om Wallenberg. I mitten av september 1956 förklarade en medlem av sovjetryska beskickningen i Stockholm att Raoul Wallenberg levde och hade det bra. Man var tyngen att omhänderta honom, hette det, eftersom han gjort några dumheter efter befrielsen.

En månad senare fick svenska UD veta att de ryska myndigheterna inte längre kunde sysselsätta sig med fallet Wallenberg, emedan han själv tagit hand om saken. En svensk vädjan sändes då till Stalin att svensken måtte friges.

På hösten 1947 meddelade dåvarande utrikesministern, Vyssinskij: Som resultat av en mycket noggrann undersökning har fastställts att Wallenberg icke finns i Sovjetunionen och att han är okänd för oss.

Nya vädjanden till förmån för Wallenberg gjordes genom hans familj och från en rad andra håll. UD utgick hela tiden ifrån att Wallenberg levde och begärde 1952 direkt hos sovjetryska regeringen att Wallenberg skulle friges och sändas hem. På kungens 70-årsdag 1953 tilldelades Raoul Wallenberg Illis quorum, och det betonades då särskilt att man utgick ifrån att Wallenberg alltjämt var i livet.

Denna uppfattning fick stöd av ett flertal vittnesmål från frigivna och hemvända krigsfångar, män som kunde berätta om att de hört talas om eller träffat Wallenberg i sovjetryska fängelser. Sommaren 1954 besökte utrikesminister Undén privat Sovjetunionen och tog då upp fallet Wallenberg med ryska utrikesledningen. Där svarade man så småningom att Wallenberg skulle skickas hem, om han anträffades, samtidigt som man hemställde om kompletterande materiel som hjälp vid "letandet" efter svensken.

NYA AKTIONER

Vid statsminister Erlanders besök i Moskva i april 1956 togs frågan upp på nytt. Från svensk sida hade då redan, tidigare framhållits för Moskva att man hade överväldigande bevis för att Wallenberg först till Sovjet och kastats i fängelse som spion. Den svenska regeringsdelegationen i Moskva fick löfte att fallet Wallenberg skulle prövas på nytt. Ytterligare material överlämnades också till ryssarna.

I början av 1957 kom så det sovjetryska beskedet. Det gick ut på att Wallenberg avlidit i Ljubljankafängelset i Moskva den 17 juli 1947. Det ryska svaret stöddes på en rapport, ställd till förutvarande sovjetryske säkerhetsministern Abakumov. Wallenbergs fängslande och de oriktiga uppgifter som lämnats om svensken till ryska utrikesministeriet var, hette det i den ryska noten, ett resultat av Abakumovs brottsliga verksamhet.

Det finns vissa möjligheter att de uppgifterna om tidpunkterna Wallenbergs död kan vara oriktiga, och det är angeläget att hålla möjligheter öppna i det fortsatta

fallet Wallenberg, svensk kommentar till det ryska beskedet.

sätta undersökningar i Sovjetunionen.

FRÅN SKILDA KÄLLOR

Det är på denna grund den svenska noten lämnats. Vederbörande inom utrikesdepartementet har kontinuerligt och i samråd med Raoul Wallenbergs anhöriga följt upp de spår och ledtrådar, som sedan dess kommit till svensk kännedom. De främsta källorna har härvid liksom tidigare varit hemvändande krigsfångar. En rad olika personer har hörts, varvid olika uppslagsändar genast kunnat avfärdas under det att andra krävt ingående undersökningar.

Uppgifterna om att Wallenberg efter den angivna tidpunkten för hans "död" under en period skulle ha vistats i Wladimirfängelset har emellertid härrört från var för sig oberoende källor och ansetts av sådan art, att de icke kunnat avfärdas. Efter ingående samtal med uppgiftslämnarna av svenska representanter och andra undersökningar, har grund ansetts föreligga för en framstöt i Moskva.

SPONTANA BERÄTTELSER

De sagesmän det här rör sig om är personer av skilda nationaliteter som under 1950-talet frigetts ur sovjetrysk fångenskap. I en del fall har vederbörande spontant lämnat sina berättelser till vederbörande myndigheter i hemlandet, varefter materialet kommit till svensk kännedom. Tillsammans ger deras uppgifter om kontakt med Raoul Wallenberg i sovjetryska fängelser stöd för att svensken levde, inte endast sommaren 1947, då han enligt ryska uppgifter skulle ha avlidit i Moskva, utan i varje fall ännu så sent som efter tidpunkten för Stalins död 1953.

ISOLERINGSAKTION

Olika rapporter från hemvändande fångar ger, enligt vad Svenska Dagbladet erfar, vid handen, att det i juli 1947 rått stor nervositet bland dem, som haft att handlägga Wallenbergaffären. Nya förhör skall ha hållits med fångar som delat cell med svensken eller dennes chaufför Langfelder. Utfrågningarna anges ha gällt vad de båda anförtrott dem, och efter förhören placerades de hörda fångarna i ensam cell under lång tid samt hölls därefter gruppvis skilda. Budapestlegationen, en tysk-rysk tolk. Denne var en tid verksam på legationens s. k. B-avdelning och hamnade sedan i rysk fångenskap. Att han under denna tid även vistats i Wladimirfängelset har sin riktighet, men — han flyttades där.

9 000 fångar i Wladimir

Fängelset i Wladimir öster om Moskva är ett av de största fängelserna i Sovjetunionen. Åren närmast efter andra världskrigets slut beräknas fängelset ha hyst omkring 9 000 fångar, bland vilka det var ett särskilt stort inslag av utlänningar, enligt vad SvD erfarit från en initierad källa.

Wladimirfängelset består närmast av ett helt kvarter, ytterst rigoröst avspärrat och bevakat, om sex större byggnader på fem våningar vardera. Vid tiden efter andra världskrigets slut förvarades framför allt politiska fångar av olika kategorier där. Senare användes fängelset också i stor utsträckning för genomgångsförvaring av krigsfångar, bl. a. av tysk och österrikisk nationalitet. Efter de aktioner som gjordes av österrikiske förbundskanslern Raab och Adenauer, samlades de tyska och österrikiska krigsfångarna ihop där, innan de fördes vidare till fånglager på vägen västerut mot friheten.

★

han inte själv kunde korrespondera. Wallenberg gjordes genom hans ta-upp

sommaren 1947, då han enligt ryska uppgifter skulle ha avlidit i Moskva, utan i varje fall ännu så sent som efter tidpunkten för Stalins död 1953.

ISOLERINGSAKTION

Olika rapporter från hemvändande fångar ger, enligt vad Svenska Dagbladet erfar, vid handen, att det i juli 1947 rått stor nervositet bland dem, som haft att handlägga Wallenbergaffären. Nya förhör skall ha hållits med fångar som delat cell med svensken eller dennes chaufför Langfelder. Utfrågningarna anges ha gällt vad de båda anförtrott dem, och efter förhören placerades de hörda fångarna i ensam cell under lång tid samt hölls därefter gruppvis skilda från andra fångar. Mycket skulle alltså tyda på, att myndigheterna velat förhindra kännedom av Wallenbergs fångenskap.

EFFEKTIV ISOLERING

Mot bakgrunden härav har den slutsatsen varit nära liggande, att om man var angelägen om att förhindra kännedom om Wallenbergs fångenskap, så borde det vara stor anledning att effektivt isolera Wallenberg. Det är allmänt bekant, att det finns särskilda isoleringsfängelser i Sovjetunionen.

En förflyttning av Wallenberg till ett av dessa skulle i och för sig mot den tecknade bakgrunden vara naturlig. Uppgifterna från isoleringsfängelser av denna typ är emellertid ytterst sparsamma, då huvudparten av internerna är sovjetmedborgare med vilka hemvändande utländska fångar endast i rätt få fall kommit i kontakt. Ett antal uppgiftslämnare gör dock gällande, att Wallenberg placerats i ett sådant fängelse, närmare bestämt i Wladimir.

TYSKT VITTNESMÅL

En hemvändande tysk krigsfånge är en av de källor, som UD bygger sina uppgifter på. Han har suttit i Wladimirfängelset i staden med samma namn omkring 20 mil öster om Moskva från våren till hösten 1956. Tysken kom därvid i kontakt med en namngiven sovjetmedborgare, som förvarats där ända sedan 1945 och av uppgifterna att döma var väl orienterad om fångarna. Enligt denne skulle Wallenberg befunnit sig i fängelset under en längre period efter den dag, då svensken enligt tidigar sovjetiska påståenden skulle ha avlidit.

Den sovjetiske fången hade bl. a. under en tid varit intagen på sjukavdelningen, i vilken även isolerade fångar förvarades. Bland de senare skulle Wallenberg ha befunnit sig. Uppgiftslämnaren säger sig inte ha någon som helst anledning att tvivla på de uppgifter som lämnats.

I slutet av november förl publicerade Berner Tagblatt i Schweiz en intervju med en hemvändande sovjetfånge, en schweizare vid namn Emil Bruggen, som enligt intervjun berättade att han haft kontakt med Raoul Wallenberg så sent som 1954 i Wladimirfängelset.

Brugger benådades i oktober 1958 från rysk fångenskap. Han fördes bort av ryssarna från Wien 1948 och har vistats i både fängläger och fängelser i Ryssland. Redan tidpunkten 1948 är emellertid av intresse med

DAGENS NYHETER Fredagen den 29 Maj 1959

Utrikes-departementet

skall ges en honnör för att det oförtrutet fortsätter sina ansträngningar att vinna klarhet om Raoul Wallenbergs öde. I en not till den ryska regeringen i februari 1957 meddelade departementet att det även i fortsättningen skulle arbeta på att sammanställa material som kunde ge upplysningar om Wallenberg, trots att Moskva samma år förklarat att den svenske diplomaten avled i ett ryskt fängelse redan 1947. Det länder departementet till heder att det gjort allvar av sin avsikt.

Det är ett omfattande material på vilket UD grundat sin nya framställning till Sovjet. En lång rad personer har hörts; deras uppgifter har noggrant kollationerats. Det finns ingen anledning att tro att regeringen skulle ha gjort sin démarche om inte upplysningarna samstämmigt och entydigt givit vid handen att Wallenberg varit vid liv efter 1947.

Några av de uppgiftslämnare som UD hört har vid tidigare tillfällen uppgivit att de varit i kontakt med en person som de identifierat med Wallenberg så sent som 1954. Från den nuvarande Sovjetregeringens synpunkt är detta ett omöjligt datum. Den nu styrande klicken i Kreml kan för tiden fram till sommaren 1953 skylla våldsmetoderna i Sovjet på Berias skräckregemente. För tiden därefter har Chrustjev ingen syndabock att dra fram; tiden efter 1953 faller på hans eget ansvar. Mot bakgrunden av detta finns det anledning att se mörkt på möjligheterna att vinna några upplysningar från Moskva baserade på verkliga efterforskningar.

avs. Jarring

ROYAL SWEDISH EMBASSY
WASHINGTON 8, D. C.

Personligt

med flygkurier

28. 10. 63

Minister Lennart Finnmark

Moskva

14

FR

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Skalm d. 31/10 1963.

Broder.

Hjärtligt tack för senast och för all vänlighet från Din och övriga beskickningsmedlemmars sida

Vid hemkomsten talade jag i telefon med Din svärfar. Allt var väl beställt där. Han hälsade så mycket till Er, allra mest till sin dotterdotter, som hörbarligen var hans stora gunstling – och undra på det.

Den av oss hemtagna apparaten återgår i dag. Batterierna voro nedladdade. Jag hoppas, att den vid prov nu skall fungera perfekt. Agrén skriver härom särskilt till

Wahlgrist. Fröken Carlsson
skulle några frågor rörande
fotograferingen och dem
besvarar jag direkt till
henne.

Hjärtliga hälsningar till
Britt, Arne o Dig själv.

Tillgivna

Ingemar Berg

Jan-Axel

Kjell Sunesson
(bäste vän)
Gibsons väg 7
Södertälje
260401

vän, clever man,
Kamrer Bengt
Ericsson
Föreningsgat. 8A
Göteborg C

Norrviksgat 6
Gb = H

53 32 06

ROYAL SWEDISH EMBASSY

den 18.10.63

Broder, mycken tack
för Dina vänliga rader.
Vi är mycket glada över
att få komma till Moskva
och att få lov att vara
samman med er båda
igen. Vi räknar med att
resa hörifrån första vecka
i januari och efter ett
par vecka i Sverige komma
till vår nya post.

Sahlmans kommer

hit i dag för ett par dar
hos oss och då får vi väl
talar igenom de praktiska
detaljerna.

Många hjärtliga hälsningar
till Britt och Dig.

Tillgivne
Gunnar J.

P. S. Jag bifogar ett
prospekt vilket kanske
kan vara av intresse
för er 'Science attaches' D.S.

GÖTEBORG
29. 7. 63
20-22
A

2

Ministern
Lennart Finnmark
Kungl. Utrikesdep:s kuriravd
(f. v. b. Moskva)

Inkom till
30. 07. 63
KURIREXPEDITIONEN

Personligt.

Bockholm 16

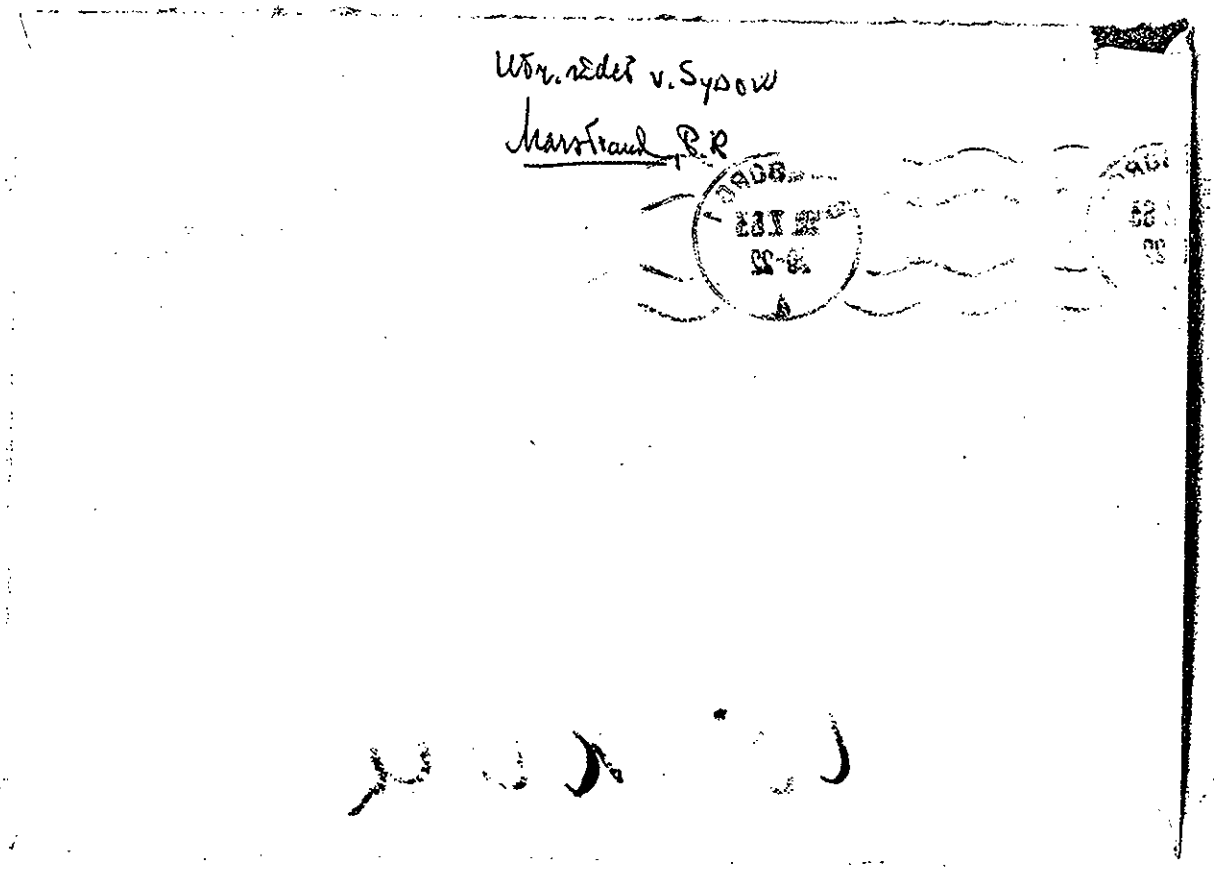

Wtr. rzdet v. Sysow

Marstrand, P.R

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Marstrand, p.r.
den 29 juli 1963

Käre Lennart,

Hjärtligt tack för Ditt lika vänliga som utförliga brev med räkenskapsredovisning för utgiftern för min svägerska. Är ledsen att jag häftar i skuld men tacksamt att det i alla fall inte blivit något avbrott i dessa tydligen mycket välkomna remissor. Insätter samtidigt härmed på Din checkräkning Kr. 2500:- 85 (d.v.s. utjöning av

mitt debet saldo, kr. 948:35 + 1552:50
på ~~[illegible]~~ nya remissor under andra halvåret
63). Undrar mycket om tovädret
efter prostoppsöverenskommelsen kan tänkas
göra det lättare på besöksrisum på pro
Trende? — Skönt att W-affären åt-
minstone inte vållat mer komplikatio-
ner även i de normala relationerna.

Ja nu är ju alla nämningarna klara,
så det är inte mycket mer att säga härom.
De stora vid årsskiftet rurar T.N. i regi:n
aktjönt sjöbo över! — Sommaren är de
tre föregående lik, men kanske en aning
bättre.

Med hjärtliga hälsningar Till Brit
och Dig sjöbo,

Din Tillgi —

Erik N. S.

Ej adsatsfrodatte brev
från Narva Stats

Hans Excellens, Vice Utrikesministern

Semenov

Utrikesministeriet

Moskva

PROFESSOR NANNA SVARTZ
STOCKHOLM

d. 30 Januar 1961.

H. Deput. Minister Semenov
Auswärtiges Amt
Moskva

Sehr verehrter Herr Minister,

Sie erinnern sich vielleicht, dass ich die letzten drei Jahren des Dienstes Ambassadeur Alexandra Kollontays als Ambassaden-Chef in Schweden ihr Arzt war. Ich hatte während dieser Zeit das grosse Vorrecht viele Diskussionen über das Krankheit Ambassadeur Kollontays mit Ihnen zu haben.

Ich bin die vorige Woche in Moskva gewesen um in einem Kongress der Rheumatologie teilzunehmen. Der Kongress, welcher von Professor Nesterov arrangiert war, ist äusserst interessant gewesen und hat einen Riesenerfolg gehabt. Während diesen Tagen habe ich mir sehr oft überlegen, ob es mir möglich sein könne, etwas mehr Klarheit in eine spezielle Frage zu bringen. Ich

bitte Sie um gefällige Entschuldigung, dass ich mich jetzt in dieser Frage an Sie wende. Ich habe versucht Ihnen zu telephonieren, aber Sie sind dann leider nicht in dem Auswärtigen Amte gewesen. Es gilt Raoul Wallenberg.

In Moskva habe ich zu meiner Freude viele Freunde, unter anderen die Herren Professoren Ingasnikov und Danichevsky; letzten Freitag, den 27sten Januar, habe ich ihr Therapeutischen Institut besucht und die ganz ausgezeichneten Laboratorien gesehen. Nach der Demonstration der Arteriosclerose-Versuchen u.a., habe ich die Herren Kollegen zu fragen gezwgt, ob sie glaubten, dass ich etwas tun könne um grössere Klarheit betreffs des Schicksals Attaché Raoul Wallenbergs zu gewinnen. Ich habe auch erzählt, dass ich Sie, Herr Minister, seit 1942 kenne – die Kollegen haben mir geraten, mich an Ihnen zu wenden.

Zuerst muss ich folgendes erzählen. Die Mutter Wallenbergs, die nunmehr mit dem Oberdirektor Fredrik von Dardel, der etwa 12 Jahren administrativer Chef des Karolinischen

PROFESSOR NANNA SVARTZ
STOCKHOLM

Krankenhauses gewesen ist, verheiratet ist, ist seit mehreren Jahren meine Patientin. Sie ist 70 Jahre alt und ist in schlechter Zustand. Sie ist schlaflos, sehr nervös und ist äüsserst mager geworden. Sie redet mit allen Menschen sie trifft, über sein Sohn Raoul und fragt ob sie (nicht sie) helfen können ihn nach Schweden zurückzuführen. In dieser Weise hat sie viel Unruhe verursacht. Sehr oft bemeht sie auch unseres Auswärtiges Amt. Sie hat sich gegenwärtig viele ausländischen Kontakten geschaffen. Frau von Dardel ist aus verschiedenen Gründen überzeugt, dass sein Sohn noch lebt. - Minister Semenov, wenn dies der Fall sei, wollen Sie nicht der unglückliche Mutter und uns allen helfen, vor allem aus humanitären Ursachen? Ich kann Ihnen mit vollständiger Sicherheit sagen, dass nicht nur die Familie sondern sämtliche Schweden wurden es ausserordentlich hoch schätzen die Wahrheit zu wissen. Wir sollten alle eine tiefe Dankbarkeit an das Präsidium der Sovjet-Union fühlen, ob es uns informieren wolle, inwiefern die neues-

ten Untersuchungen dahin geführt haben, dass man sagen kann, wo Wallenberg sich gegenwärtig befindet. Wenn er auch körperlich oder psychisch sehr krank sei, würden wir äusserst dankbar sein, darüber informiert zu werden und die Möglichkeit zu bekommen ihn in Schweden zu pflegen.

Ich habe heute Audienz bei den Herren Excellenzen Erlander und Undén erhalten. Sie haben die grosse Befriedigung, die sie selbst und sicherlich das ganze schwedische Volk fühlen werden, ob Wallenberg nach Schweden zurückgeführt werden könne, stark hervorgehoben. Sie waren der Meinung, dass, wenn, was wir innig hoffen, Wallenberg noch ins Leben ist, das beste wäre, ob er hierher kommen konnte, ohne dass es am Anfang an, offiziell angekündigt sei. Er konnte mit Ambulanz zu seinem Pflegezimmer unmittelbar geführt werden. Erst wenn er dort isoliert sei und die Umstände sich stabilisiert hätten, sollte man Bericht geben.

Ich habe mich erlauben, die Excellenzen einen Vorschlag zu tun. Falls Wallen-

PROFESSOR NANNA SVARTZ
STOCKHOLM

berg noch lebendig ist und ob das Sovjet-Präsidium Schweden das grosse Vertrauen zeigen wolle, ihm zur Heimat wiederzugeben, könnte ich vielleicht wiederum nach Moskau reisen um Wallenberg als Arzt abzuholen. Wenn er schwer krank sei, wäre es vielleicht vorteilhaft ihn schlafend zu transportieren.

Minister Semenov, lassen Sie mich betonen, dass die unglückliche Mutter Wallenbergs in hohem Grade Ruhe erfördert. Wenn der Sohn auch in schlechter Zustand sei, sollte es für sie von ungeheuer Bedeutung sein ihn wieder zu sehen und Wahrheit zu bekommen. Ich weiss auch, dass unser Regierung sein äusserste tun sollte, um zu verhüten, dass Missverständnisse aufstehen würden, sondern überwachen sollte, dass alles sich so ruhig wie möglich entwickelte. Die Dankbarkeit an die Sovjet-Union für alle Bemühungen würde tief sein.

Ich bitte Sie, Herr Minister, meine ehrerbietigen Grüssen und meine Dankbarkeit für Ihre grosse Freundlichkeit während der Jahren 1942-1945 zu empfangen.

Ihre ergebene
Nanna Svartz

Avskrift.

PROFESSOR NANNA SVARTZ
STOCKHOLM

Konung Gustaf V Forskningsinstitut, Febr.1,1961.

Professor G. Danischewsky
Institute of Therapy, Academy of Sciences
Petroverigsky per. 10
Moskow

Dear Professor Danischewsky,

I beg you to accept my sincere thanks for your great kindness to me during my stay in Moscow. It was a great pleasure seeing you again and I thank you very much for having kept me in mind.

I was extremely impressed by everything I saw at the Institute of Therapy and by the important research work going on there. - I was very pleased, too, to see you at the banquet, but I only regret that I had a quite unprepared speech at that occasion and that I did not thank my colleagues enough for the wonderful congress-week and for the great kindness, shown to me.

It seems probable, that I am returning to Moscow very soon. I hope very much to have the opportunity of seeing you again. I will try to find you directly at the Institute or by aid of professor M-v.

With my very best regards
Very sincerely yours

u/ Nanna Svartz

Avskrift.

PROFESSOR NANNA SVARTZ
STOCKHOLM

Konung Gustaf V Forskningsinstitut, Febr.1, 1961

Professor A. Myasnikov
Institute of Therapy
Academy of Sciences
Petroverigsky per. 10, Moskow

Dear Professor Myasnikov,

I don't know how to thank you enough for your extremely great kindness to me during my stay in Moscow. The evening at the Society of Internal Medicine was a most agreable experience as was also the visit to your fascinating research institute. I was greatly impressed by your outstanding studies in arteriosclerosis as well as by the excellent modern equippement of the laboratories. I sincerely congratulate you to this new institute. - It was also an exquisite kindness of you and your wife to invite me to your very beatiful house and to give such a good dinner. And so the paintings and the old furniture - what a splendid collection!

I also want to thank you for the exceedingly interesting and important conversations, that we had. It seems probable, that I am going very soon to Moscow again for a special consultation. I very much hope that I may have the opportunity of seeing you then. Can I call you by telephone, if or when I have arrived?

With many thanks and kindest regards.

Yours very sincerely

u/ Nanna Svartz

Avskrift.

d. 30 Januar 1961.

H. Deput. Minister Semenov
Auswärtiges Amt
Moskva

Sehr verehrter Herr Minister,

Sie erinnern sich vielleicht, dass ich die letzen drei Jahren des Dienstes Ambassadeur Alexandra Kollontays als Ambassaden-Chef in Schweden ihr Arzt war. Ich hatte während dieser Zeit das grosse Vorrecht viele Diskussionen über das Krankheit Ambassadeur Kollontays mit Ihnen zu haben.

Ich bin die vorige Woche in Moskva gewesen um in einem Kongresse der Rheumatologie teilzunehmen. Der Kongress, welcher von Professor Nesterov arrangiert war, ist äusserst interessant gewesen und hat einen Riesenerfolg gehabt. Während diesen Tagen habe ich mir sehr oft überlegen, ob es mir möglich sein könne, etwas mehr Klarheit in eine spezielle Frage zu bringen. Ich bitte Sie um gefällige Entschuldigung, dass ich mich jetzt in dieser Frage an Sie wende. Ich habe versucht Ihnen zu telephonieren, aber Sie sind dann leider nicht in dem Auswärtigen Amte gewesen. Es gilt Raoul Wallenberg.

In Moskva habe ich zu meiner Freude viele Freunde, unter anderen die Herren Professoren Myasnikov und Danichevsky. Letzten Freitag, den 27sten Januar, habe ich ihr Therapeutischen Institut besucht und die ganz ausgezeichneten Laboratorien gesehen. Nach der Demonstration der Arteriosclerose-Versuchen u.a., habe ich die Herren Kollegen zu fragen gewagt, ob sie glaubten, dass ich etwas tun könne um grössere Klarheit betreffs des Schicksals Attaché Raoul Wallenbergs zu gewinnen. Ich habe auch erzählt, dass ich Sie, Herr Minister, seit 1942 kenne.- Die Kollegen haben mir geraten, mich zu Ihnen zu wenden.

Zuerst muss ich folgendes erzählen. Die Mutter Wallenbergs, die nunmehr mit dem Oberdirektor Fredrik von Dardel, der etwa 12 Jahren administrativer Chef des Karolinishen Krankenhauses gewesen ist, verheiratet is, ist seit mehreren Jahren meine Patientin. Sie ist 70 Jahre alt und ist in schlechter Zustand. Sie ist schlaflos, sehr nervös und ist äusserst mager geworden. Sie redet mit allen Menschen sie trifft, über sein Sohn Raoul und fragt ob sie sie nicht helfen können ihn nach Schweden zurückzuführen. In

dieser Weise hat sie viel Unruhe verursacht. Sehr oft besucht sie auch unseeres Auswärtiges Amt. Sie hat sich gegenwärtig viele ausländischen Kontakten geschaffen. Frau von Dardel ist aus verschiedenen Gründen überzeugt, dass sein Sohn noch lebt.- Minister Semenov, wenn dies der Fall sei, wollen Sie nicht der unglückliche Mutter und uns allen helfen, vor allem aus humanitären Ursachen? Ich kann Ihnen mit vollständiger Sicherheit sagen, dass nicht nur die Familie sondern sämtliche Schweden wurdenxx es ausserordentlich hoch schätzen die Wahrheit zu wissen. Wir sollten alle eine tiefe Dankbarkeit an das Präsidium der Sovjet-Union fühlen, ob es uns informieren wolle, inwiefern die neuesten Untersuchungen dahin geführt haben, dass man sagen kann, wo Wallenberg sich gegenwärtig befindet. Wenn er auch körperlich oder psychisch sehr krank sei, wurden wir äusserst dankbar sein, darüber informiert zu werden und die Möglichkeit zu bekommen ihn in Schweden zu pflegen.

Ich habe heute Audienz bei den Herren Excellenzen Erlander und Undén erhalten. Sie haben die grosse Befriedigung, die sie selbst und sicherlich das ganze schwedische Volk fühlen wereden, ob Wallenberg nach Schweden zurückgeführt werden könne, stark hervorgehoben. Sie waren der Meinung, dass, wenn, was wir innig hoffen, Wallenberg noch ins Leben ist, das beste wäre, ob er hierher kommen konnte, ohne dass es am Anfang an, offiziell angekündigt sei. Er konnte mit Ambulanz zu seinem Pflegezimmer unmittelbar geführt werden. Erst wenn er dort isoliert sei und die Umstände sich stabilisiert hätten, sollte man Bericht geben.

Ich habe mich erlauben, die Excellenzen einen Vorschlag zu tun. Falls Wallenberg noch lebendig ist und ob das Sovjet-Präsidium Schweden das grosse Vertrauen zeigen wolle, ihn zur Heimat wiederzugeben, könnte ich vielleicht wiederum nach Moskva reisen um Wallenberg als Arzt abzuholen. Wenn er schwer krank sei, wäre es vielleicht vorteilhaft ihn schlafend zu transportieren.

Minister Semenov, lassen Sie mich betonen, dass die unglückliche Mutter Wallenbergs in hohem Grade Ruhe erfördert. Wenn der Sohn auch in xxxxxxxxxxxx schlechter Zustand sei, sollte es für sie von ungeheuer Bedeutung sein ihn wieder zu sehen und Wahrheit zu bekommen. Ich weiss auch, dass unser Regierung sein äusserste tun sollte, um zu verhüten, dass Missverständnisse aufstehen wurden, sondern überwachen sollte, dass alles sich so ruhig wie möglich entwickelte. Die Dankbarkeit an die Sovjet-Union für alle Bemühungen wurde tief sein.

Ich bitte Sie, Herr Minister, meine ehrerbietigen Grüssen

und meine Dankbarkeit für Ihre grosse Freundlichkeit während der Jahren 1942 - 1945 zu empfangen.

Ihre ergebene
Nanna Svartz

Professor
G. Danischewsky
Institute of Therapy
Academy of Medical Sciences
Petroverigsky per. 10
Moskow

PROFESSOR NANNA SVARTZ
STOCKHOLM

Konung Gustaf V Forskningsinstitut, Febr. 1, 1961.

Professor G. Danischewsky
Institute of Therapy, Academy of Sciences
Petroverigsky per. 10
Moskow

Dear Professor Danischewsky,

I beg you to accept my sincere thanks for your great kindness to me during my stay in Moscow. It was a great pleasure seeing you again and I thank you very much for having kept me in mind.

I was extremely impressed by everything I saw at the Institute of Therapy and by the important research work going on there. — I was very pleased, too, to see you at the banquet, but I only regret that I had a quite unprepared speech at that occasion and that I did not thank my colleagues enough for the wonderful congress-week and for the great kindness shown to me.

It seems probable, that I am returning to Moscow very soon. I hope

very much to have the opportunity of seeing you again. I will try to find you directly at the Institute or by aid of professor M-v.

With my very best regards

Very sincerely yours

Hanna Sachs

Professor A. Myasnikov
Institute of Therapy
Academy of Medical Sciences
Petroverigsky per. 10
Moskow

PROFESSOR NANNA SVARTZ
STOCKHOLM

Konung Gustaf V Forskningsinstitut, Febr. 1, 1961

Professor A. Myasnikov
Institute of Therapy
Academy of Sciences
Petroverigsky per. 10, Moskow

Dear Professor Myasnikow,

I don't know how to thank you enough for your extremely great kindness to me during my stay in Moscow. The evening at the Society of Internal Medicine was a most agreable experience as was also the visit to your fascinating research institute. I was greatly impressed by your outstanding studies in arteriosclerosis as well as by the excellent modern equippement of the laboratories. I sincerely congratulate you to this new institute. — It was also an exquisite kindness of you and your wife to invite me to your very beautiful house and to give such a good dinner. And so the paintings and the old furniture — what a splendid collection.

I also want to thank you for the exceedingly interesting and important conversations, that we had. It seems probable, that I am going very soon to Moscow again for a special consultation. I very much hope that I may have the opportunity of seeing you then. Can I call you by telephone, if or when I have arrived?

With many thanks and kindest regards.

Yours very sincerely

Hanna Sarty

HP 80 Ea

g

V✠

svensk moskvadf please
cabinet sthlm✠
svensk moskva✠
svensk moskva hoppas ni har papper i maskinen saa det raecker

ab

DB - Hg

cabinet sthlm 153 25/3 61

svensk moskva

foeljande utgoer expressens artikel 19/3 61 av gunnar nilsson fraan milano:

milano /expressen/. den tyske ss-mannen adolf eichmann, som om tre veckor skall rannsakas foer att ha bragt sex miljoner judar om livet, foersoekte hoesten 1944 laata moerda svensken raoul wallenberg, som daa var i budapest foer att foersoeka raedda de ungerska judarna.

under den tiden var eichmann wallenbergs fraemste kontaktman paa den tyska sidan. eichmann ledde massakern och deporteringarna av de ungerska judarna.

eichmann och wallenberg kaende varandra bra och umgicks aeven privat, vilket inte hindrade att eichmann vid ett tillfaelle oeppet foerklarade foer wallenberg:

- jag moerdar er, herr legationssekreterare. jag kommer att goera mitt yttersta foer att motarbeta er, och ert svenska diplomatpass kommer inte att hjaelpa er om jag anser det noedvaendigt att roeja er ur vaegen.

och saa tillade han meningsfullt:

- 9)6:(94 (-, -))58✠
5- -)88å .8✠425 ?353)

aeven privat, vilket inte hindrade att eichmann vid ett tillfaelle oeppet foerklarade foer wallenberg:

- jag moerdar er, herr legationssekreterare. jag kommer att goera mitt yttersta foer att motarbeta er, och ert svenska diplomatpass kommer inte att hjaelpa er om jag anser det noedvaendigt att roeja er ur vaegen.

och saa tillade han meningsfullt:

- 9)6:(94 (-, -))58✠
5- -)88å.8✠425 ?353)
9:,(5')8==

??
~~~jag repeterar en bit

mitt yttersta foer att motarbeta er, och ert svenska diplomatpass kommer inte att hjaelpa er om jag anser det noedvaendigt att roeja er ur vaegen.

och saa tillade han meningsfullt:

- olyckor kan alltid haenda aeven en neutral diplomat.

strax daerpaa verkstaellde ocksaa mordfoersoeket mot wallenberg. en stor och tung tysk lastbil koerde en dag rakt in i raoul wallenbergs privatbil och krossade denna fullstaendigt. lyckligtvis satt inte svensken vid ratten, vilket han annars brukade goera.

''jag foersoeker igen . . . ''

raoul rusade rasande upp till obersturmbannfuehrer adolf eichmann och protesterade mot detta misslyckade attentat mot hans bil.

eichmann bara tittade smaaleende paa svensken och beklagade ''olyckshaendelsen''. naer wallenberg skulle gaa och stod vid doerren sade eichmann:

- jag kommer att foersoeka igen ...

svenske konsuln i milano, lars g:son berg, upplevde hela den spaennande tiden i budapest och torde i dag vara den ende svensken som fick det tvivelaktiga noejet att bjuda hem eichmann paa middag i sitt hem.

konsul berg var paa den tiden chef foer legationens b-avdelning. foer 11 aar sedan skrev han en mycket uppmaerksammad och dramatisk bok om haendelserna i budapest, i vilken han beraettar om eichmann och wallenberg.

konsul berg kommer i dag mycket vael ihaag adolf eichmann, aeven om han paa den tiden inte visste naagot annat om honom aen att han var en mycket inflytelserik nazist med judefraagan som specialitet.

svenskt diplomatpass

konsul berg beraettar foer expressen:

- jag minns att eichmann skroet vitt och brett med att hanrest fr lissabon.

eichmann hade ett speciellt gott oega till wallenberg, daa svensken var den foerste som vaagade trotsa honom och foersoeka bromsa hans metodiska utrotning av judar.

under den oedesdigra hoesten 1944 foersoekte wallenberg och hans medhjaelpare haalla sig saa vael som moejligt med tyskarna. det gaellde att utverka foermaaner foer judarna. foer tyskarna var situationen redan klar: kriget var foerlorat. eichmann och hans medarbetare var daerfoer i visst behov av kontakter med neutrala och betraktade wallenberg som en ''saekerhetsventil,, mot de allierade.

det var under den tiden som konsul berg hade eichmann och en annan hoeg ss-man hemma paa middag under ganska draapliga
~~~

svensken var den foerste som vaagade trotsa honom och foersoeka bromsa hans metodiska utrotning av judar.

under den oedesdigra hoesten 1944 foersoekte wallenberg och hans medhjaelpare haalla sig saa vael som moejligt med tyskarna. det gaellde att utverka foermaaner foer judarna. foer tyskarna var situationen redan klar: kriget var foerlorat. eichmann och hans medarbetare var daerfoer i visst behov av kontakter med neutrala och betraktade wallenberg som en ''saekerhetsventil,, mot de allierade.

det var under den tiden som konsul berg hade eichmann och en annan hoeg ss-man hemma paa middag under ganska draapliga omstaendigheter.

konsul berg beraettar foer expressen:

- en dag hade wallenberg bjudit hem eichmann paa middag tillsammans med dennes naermaste medarbetare. wallenberg visste att det var laettare att foera en svaar foerhandling till ett lyckligt resultat oever god mat och goda viner aen paa ett kontor.

tyvaerr bar det sig inte baettre aen att wallenberg totalt gloemde bort inviten. naer han kom hem paa kvaellen troett efter en hetsig dag fann han eichmann i soffan med en drink i handen.

snabb lyxmiddag

wallenberg tappade inte fattningen. han laatsades som ingenting och serverade ytterligare naagra starka drinkar. daerefter gick han ut och telefonerade till daavarande attachen berg, som bodde i en villa i naerheten.

wallenberg sade:

- du faar en halv timme paa dej att ordna en lyxmiddag. jag kommer med tvaa hoega tyskar.

berg bodde daa tillsammans med en kanslist, goete carlsson - numera moebelhandlare i valdemarsvik - i en villa som aegdes av en grevinna. hon hade staellt den till deras foerfogande i foerhoppningen att den skulle skonas om den stod under svenska legationens beskydd. villan hade en ypperlig kokerska och sex tjaenare.

wallenberg foerklarade daerpaa foer eichmann att middagen var avsedd att aega rum hos en annan medlem av svenska legationen.

lars berg fortsaetter:

- efter middagen blev vaar salong platsfoer aennu ett av eichmanns maanga nederlag mot wallenberg.

staemningen var god. tyskarna aat och drack och var i hoegform. wallenberg var som alltid mycket maattlig med sriten.

naer groggarna kommit paa bordet boerjade wallenberg skjuta av en politisk bredsida. i oraedda ordalag nedgjorde han den nazistiska laeran och foerutsade nazisternas snara undergaang. wallenbergs avsikt var klar: han ville ge eichmann en vink om att allt var foerlorat och att han borde stoppa de meningsloesa judedeportationerna till gaskamrarna.

eichmann erkaenner

eichmann var foervaanad oever att naagon saa oeppet vaagade kritisera honom och hans fuehrer. han kom med en del vanliga propagandafraser, men blev sedan allvarlig och sade till slut:

- jag medger att ni har raett, herr wallenberg. jag har aldrig trott paa nazismen som saadan, men den har givit mej makt och rikedom. jag vet att detta angenaema liv snart aer slut. mina flygplan kommer snart inte laengre att bringa mej skoena kvinnor och goda viner fraan paris. mina haestar, mina hundar och mina palats haer i budapest kommer snart att tas av ryssarna och sjaelv kommer jag att som ss-officer bli nerskjuten paa flaecken. foer mej finns ingen raeddning. men om jag lyder mina order fraan berlin och utoevar min makt tillraeckligt haart haer i budapest

trott paa nazismen som saadan, mi[illegible]
rikedom. jag vet att detta angenaema liv snart aer slut. mina
flygplan kommer snart inte laengre att bringa mej skoena kvinnor
och goda viner fraan paris. mina haestar, mina hundar och mina
palats haer i budapest kommer snart att tas av ryssarna och
sjaelv kommer jag att som ss-officer bli nerskjuten paa flaecken.
foer mej finns ingen raeddning. men om jag lyder mina order fraan
berlin och utoevar min makt tillraeckligt haart haer i budapest
kan jag foerlaenga min galgenfrist aennu naagon tid.
den angenaema samvaron fick daerfoer en ganska allvarlig final.
eichmann reste sig och tackade och gick, men inte i vredesmod.
han hade saekerligen faatt oekad respekt foer den oraedde svensken.
i dag saeger konsul berg i milano:
- jag fick enbart ett gott intryck av eichmann. han var
charmerande, artig och trevlig vid middagsbordet.

s l u t

jag repeterar de foersta raderna under ''svenskt diplomatpass''

konsul berg beraettar foer expressen:
- jag minns att eichmann skroet vitt och brett med att han
rest paa ett foerfalskat svenskt diplomatpass fraan budapest till
lissabon.
eichmann hade ett speciellt osv +

svensk moskva
cabinet sthlm kl 1740
ok?

e

ot dfdfdffdf
✠
sc
  nrk to meapuc✠
svensk moskva✠
svensk moskva

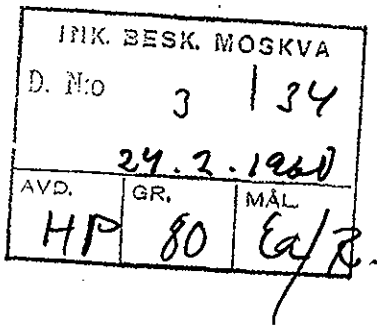

cabinet sthlm 208 23.2.60

svensk moskva

34. sydsvenska dagbladet publicerade den 21 dennes
en artikel med vittnesmaal wallenberg-aerdendet, enligt
vilken wallenberg skulle ha avlidit naerheten kargopol
1950. anledning haerav foeljande besked idag laemnats
till tidningarnas telegrambyraa: ''med anledning av
fraagor om tillfoerlitligheten av de utsagor i wallen-
bergssaken som publicerats i sydsvenska dagbladet den
21 februari meddelar utrikesdepartementet, som redan
tidigare haft kontakt med uppgiftslaemnare, att uppgifterna
icke kan foertjaena tilltro''. =
cabinet +

R.N.

cabinet sthlm kl 2100✠
svensk moskva ok?✠
svensk moskva

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET
Pressbyrån

Tisdagen den 23 februari 1960.

Besked till T.T. beträffande senaste Wallenberg-vittnet (enligt politiska avdelningen):

Med anledning av frågor om tillförlitligheten av de utsagor i Wallenberg-saken, som publicerats i Sydsvenska Dagbladet den 21 februari 1960, meddelar utrikesdepartementet, som redan tidigare haft kontakt med uppgiftslämnaren, att uppgifterna icke kan förtjäna tilltro.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

HP 80 En/
ink. 26.2.1960 R.W.

Överlämnas utan missiv till Ambassadören Sohlman, Moskva, för kännedom i anslutning till tel. 34 U. 23.2.60.

Stockholm den 25 februari 1960.

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

SYDSVENSKA DAGBLADET
SNÄLLPOSTEN
Söndagen den 21 februari 1960

”WALLENBERG

Nytt vittne: Jag såg honom dö 1950

Raoul Wallenberg dog inte i NKVD-fängelset i Ljubljanka i Moskva som man på ryskt håll uppgivit utan i straffläger Nord I, Pervaja severnaja sjtrafnoj, i det nordvästryska slavlägerdistriktet, Kargopol. Wallenberg föll inte offer för hjärtförlamning som ryssarna gjort gällande: han dog svältdöden efter långvariga, oavbrutna umbäranden och undernäring. Han avled i nordstrafflägrets sjukbarack, där han flera månader tidigare intagits i ett hjälplöst tillstånd.

Slutligen: Wallenberg mötte inte sitt öde den 17 juli 1947, den av ryssarna uppgivna dödsdagen, utan först nära tre år senare i början av maj 1950.

Dessa uppgifter emanerar från en person, som uppger sig ha varit närvarande vid svenskens dödsbädd i den primitiva sjukbaracken i Kargopols straffläger. SDS:s sagesman delade vid detta tillfälle tillsammans med ytterligare två fångar sjukrum med Wallenberg.

När han den 2 januari 1950 själv intogs i lägrets sjukbarack befann sig Wallenberg redan sedan mer än en månad där. Svensken hade överflyttats till sjukbaracken i november 1949 i ett tillstånd av nära nog total utmattning, varigenom han var oförmögen att vistas uppe bland straffslägrets ”friska” interner. I själva verket var Wallenberg en fysiskt bruten man, när SDS:s sagesman vid ankomsten till straffslägret enligt vad han uppger för tredje gången under den gemensamma vistelsen i Sovjet under förflyttningar från fängelse till fängelse, från slavläger till slavläger, sammanträffade med honom.

Vägde 40 kilo

Wallenbergs kraftreserv var snabbt i avtagande, han var utmärglad till oigenkännlighet och vägde inte stort mer än 40 kilo. Under loppet av 1949 försämrades Wallenbergs hälsa ytterligare i accelererat tempo som följd av det hårda livet med skogsarbete och otillräcklig näringstillförsel. Under det gemensamma uppehållet i sjukbaracken vintern och våren 1950 försämrades Wallenbergs hälsa snabbt ytterligare, bl. a. till följd av högradigt otillfredsställande vård.

Han var nu för svag för att kunna tillgodogöra sig den knappa matransonens 400 gr. bröd per dag. Han förmådde slutligen endast intaga ransonens socker, utökat med ytterligare en sockerranson, som SDS:s sagesman i utbyte mot Wallenbergs bröd ställde till förfogande. Wallenbergs kvarlevor fördes efter hans

Forts.: Wallenberg, sid. 6 A

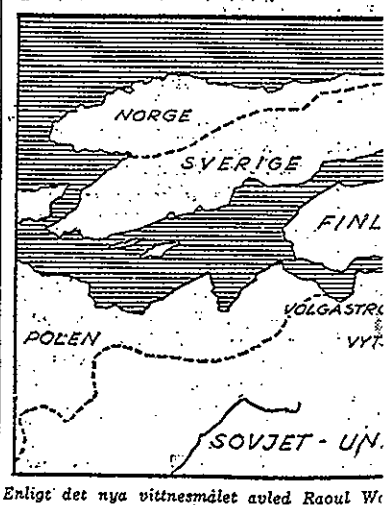

Enligt det nya vittnesmålet avled Raoul W
Kargopol, närmare bestämt i Första stra
(Pervaja severnaja str

DET

RG DOG I SLAVLÄGER

RAOUL WALLENBERG

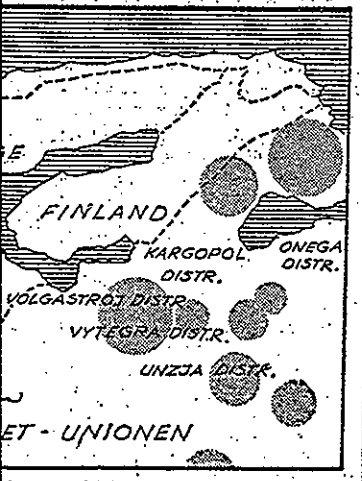

d Raoul Wallenberg i slavlägerdistriktet
Första straffläger nords sjukbarack
evernaja strafnoj)

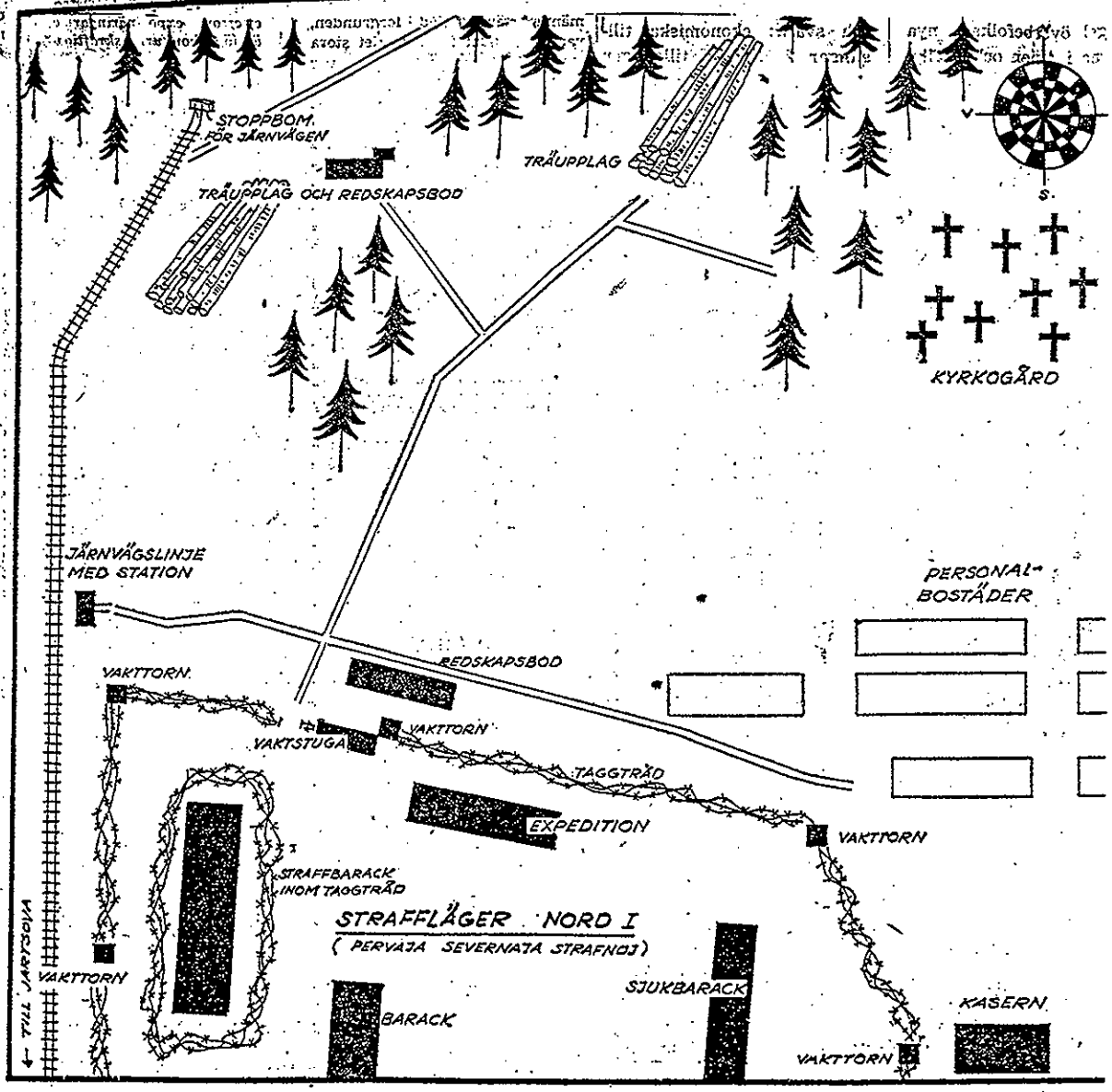

Vittnets skiss över Straffläger nord I, på vars kyrkogård Wallenberg skulle ligga begraven (skissens övre högra h

Möttes tre gånger i Sovjet
Första gången i Ljubljanka

Forts. från sid. 3 A

Wallenberg . . .

död i maj 1950 till lägrets kyrkogård, där de jordades.

Vittnet frigavs 1955

Kort efter det att Wallenberg avlidit fick SDS:s sagesman som genom ett under tillfälle att lämna sjukbaracken i Straffläger Nord I och trots att hans tillstånd den gången inte var stort bättre än Wallenbergs tiden före dennes död skulle detta senare visa sig vara början till vad som blev hans räddning undan döden och senare hans befrielse ur fångenskapen. 1955 frigavs han och kunde bege sig västerut.

Sedan dess har han noga och länge övervägt, om och under vilka förhållanden han i så fall skulle yppa vad han känner till om Wallenbergs öde, innan han slutligen genom förmedling av tredje man satte sig i förbindelse med SDS för att i sanningens intresse redogöra för vad han erfarit om Wallenbergtragedin vid de tre tillfällen han under fångenskapen i Sovjet sammanträffade med denne genom en ödets nyck.

Efter att noga ha övervägt fallet har tidningen funnit för gott att återge den version Wallenbergs medfånge i Sovjet, gett av dennes eragiska öde i förhoppning att ökad klarhet härigenom skall nås om vad som är sanning och lögn i härvan av uppgifter.

Möttes i Moskva

Den 17 juni 1945 fördes SDS:s sagesman, som några månader efter Wallenberg, närmare bestämt i mars 1945, i samband med befrielsen av Buda hade råkat i rysk fångenskap, med flyg till Moskva. Wallenberg hade tagits till fånga redan i januari s. å. i anslutning till Röda arméns erövring av den andra delen av den ungerska huvudstaden, dvs. Pest, och befann sig redan i Moskva, där de två möttes för första gången i NKVD:s beryktade undersökningsder några timmar i en gemensam fängelse. De placerades nämligen unövergångscell innan Wallenberg fördes bort för att få en plats i en annan av detta fängelses många enmansceller. Under uppehållet i Ljubjanka fängelset erhöll de två fångarna en specialkost, som skarpt kontrasterade mot de totalt otillräckliga [illegible] senare fick vänja sig vid.

Långvarigt förhör i Defortovskaja

Andra gången mötte de två i ett annat, känt moskvafängelse, Defortovskaja, år 1946, där de under mer än en vecka var inhysta i cell 411 tre trappor upp. Här serverades dagligen två måltider med lagad mat. Därjämte erhöll varje fånge 500 gr bröd per dag. De tillhörde där en s. k. gynnad kategori av krigsfångar.

Under uppehållet i Lefortovskajafängelset underkastades Wallenberg långvaraiga utmattningsförhör, som drog ut över nätterna och som inte blev mindre påfrestande genom att man hindrades från att sova och ta igen sig under dagarna. Förhörsledare var NKVD-överstelöjtnanten Logunov.

"Brittisk agent"

Wallenberg berättade från förhören för sin medfånge, att han till att börja med hade anklagats för samarbete med Gestapo. När emellertid NKVD:s förhörsledare insåg att man inte hade något att vinna genom att vidhålla denna anklagelse slog man om. Nu gjorde man i stället gällande att Wallenberg hade varit brittisk agent. Efter vid pass tio dagar överfördes Wallenberg i början av mars 1946 till en annan cell.

20 års tvångsarbete

SDS:s sagesman förflyttades så småningom till ett tredje moskvafängelse, Butyrka, där han efter ett summariskt förfarande underrättades skulle transporteras från Butyrka tvångsarbete. Omedelbart innan han om sin dom, som löd på 20 års till ett slavläger fick han höra att Wallenberg befann sig i en grannecell, nämligen nr 98. Numret på den egna cellen var 96.

Tredje mötet

I september 1946 anlände vår sagesman med en transport om över 1 000 fångar till Kargopollag. Avlastningsstation var Buksa. I detta läger förblev han till november 1948. Då överfördes han på order från Moskva till lägeradministrationen i Jartsova för att kort därpå, i januari 1949, förvisas till Pervaja severnaja strafnoj, Första Nordliga Straffläget.

Det var här SDS:s sagesman åter träffade Wallenberg, en tredje gång, och då i ett mycket allvarligt tillstånd av fysisk utmattning till följd av undernäring. Här fick han under samtal med Wallenberg direkt från dennes mun höra, att han dömts 20 års tvångsarbete.

Någon gång under loppet av 1948 hade han överförts till Kargopols slavlägerdistrikt, en av de många väldiga koncentrationerna av sovjetiska slavläger utbredda över stora områden men sammanfogade i administrativa enheter under gemensam centralledning. Kargopol omfattar ett territorium inte stort mindre än Finland och är beläget söder om Archangelsk.

Vägrade arbeta i skogen

Wallenberg dömdes av lägeradministrationen i Jartsova till ett års uppehåll i Straffläger Nord därför att han i egenskap av svensk medborgare vägrade att befatta sig med de arbetsuppgifter, med vilka fångöverförande till straffläget var att skogsarbete. Ännu ett skäl till hans arna hölls sysselsatta, då främst han vid nya förhör vägrat medge några omständigheter, som kunde tjänat som juridiskt bärande underlag för hans tillfångatagande och som med andra ord varit ägnade att rättfärdiga ryssarnas sak.

Efter någon tid överfördes, vilket framgår av vad som förut anförts i denna artikel, även SDS:s sagesman till straffläget sjukbarack, där han sålunda enligt vad han uppger i egenskap av dennes rumskamrat på nära håll följde Wallenbergs kamp till det bittra slutet.

Sovjet: Wallenberg dog 1947
Vittnen: Han levde senare

Det var i februari 1957 som ryssarna bröt tystnaden om Raoul Wallenbergs öde. I ett memorandum till svenska regeringen hävdade Sovjetunionen att Wallenberg avlidit natten till den 17 juli 1947 i hjärtförlamning i sin cell i Ljubljankafängelset i Moskva. Ryssarna hänvisade i sitt memorandum till en vid arkivgranskning funnen dödsrapport, i vilken fängelseledningen underrättar den i Beria-affären avrättade förre statssäkerhetschefen Abakumov om Wallenbergs öde.

Den ryska versionen möttes på svenskt håll med stark misstro och svenska regeringen krävde ytterligare bevismaterial. Kabinettssekreterare Arne Lundberg som ledde de svenska UD-undersökningarna framhöll att eftersom det ryska materialet var så knapphändigt låg tanken nära att de på materialet baserade slutsatserna var behäftade med osäkerhet. Detta betyder, sade hr Lundberg, att det även i fortsättningen blir nödvändigt för det svenska utrikesdepartementet att pröva alla existerande eller nya spår i Wallenberg- affären.

KVAR I LEFORTOVSKAJA 1949

Som bekant har i olika vittnesmål hävdats att Wallenberg levde efter det av ryssarna angivna dödsåret. Ett av de märkligaste vittnesmålen avgavs av den italienska diplomaten Claudio de Mohr när han återvände från fångenskap i Sovjetunionen. Han sade sig under närmare tre år ha haft Wallenberg som cellgranne i Lefortovskajafängelset i Moskva ända fram till januari 1948. En annan diplomat och f. d. fånge uppgav senare att Wallenberg med största sannolikhet fanns kvar i samma fängelse år 1949.

I oktober 1955 sände en svensk-estnisk fånge i Sibirien, Arthur Tamvelius, bud med en hemvändande tysk fånge att Wallenberg funnits i fånglägret Tayshed i Centralasien 1953. Annu en f. d. rysk fånge framträdde i början av 1956 och påstod att Wallenberg varit i livet i rysk fångenskap så sent som 1953.

Även efter Sovjetunionens memorandum i februari 1957 har vittnen hävdat att Raoul Wallenberg levde så sent som 1954. Någon definitiv slutsats kan man dock inte kunnat dra av de omfattande vittnesmålen. Den s. k. Wallenberg-aktionen förklarade emellertid omedelbart efter det att den ryska noten överlämnats till svenska regeringen att det ansåg sig kunna påstå att Raoul Wallenberg i varje fall betydligt senare än det ryska aktstycket anger som hans dödsdag. "Vi är övertygade om att så ännu är fallet och vi kommer att fortsätta kampen för att få honom frigiven."

Humanitetens partisan bland 250 000 dödsdömda

Svensken Raoul Wallenberg var affärsman och diplomat men det är inte som sådan hans namn blivit känt över hela världen. Någon har kallat honom "en humanitetens partisan bland en kvarts miljon dödsdömda, av vilka han lyckades rädda hälften". Enastående djärv och framgångsrik var hans aktion för Budapests judar under krigets slutskede.

I mitten av januari 1945 skötte den svenska beskickningen i Budapest skyddsmaktsuppdrag för inte mindre än sju länder. I mars 1944, kort efter de tyska truppernas inmarsch i Ungern, hade vidare den svenska hjälpinsatsen för de ungerska judarna inletts. I juli 1944 förstärktes beskickningen med anledning av den ökade arbetsbörda, som hjälpen till judarna innebar, genom att Raoul Wallenberg nedsändes till Budapest och till det ungerska utrikesdepartementet anmäldes som legationssekreterare.

Wallenberg hade svenskt diplomatpass och åtnjöt diplomatisk immunitet. Han avdelades att leda den s. k. C-avdelningen med uppdrag att omhänderha hjälpaktionen för judarna. Wallenberg utförde här ett hjältemodigt arbete. Han arbetade outtröttligt med fara för eget liv för att rädda judar undan förföljelserna.

På julaftonen började den ryska slutoffensiven som den 15 januari 1945 ledde till att Pest-sidan föll i rysk hand. Wallenberg blev därigenom den ende beskickningsmedlemmen på Pest-sidan av Donau. Genom vissa meddelanden fick svenska utrikesdepartementet den uppfattningen att Wallenberg var i säkerhet.

INGENTING HÖRDES FRÅN WALLENBERG

Men inget hördes från Wallenberg. UD började då den långa raden av hänvändelser till de sovjetryska myndigheterna i syfte att klarlägga Wallenbergs uppehållsort och överföra honom till Sverige. Alla dessa hänvändelser har emellertid varit resultatlösa ända till februari månad 1957 då sovjetregeringen förklarade att man vid arkivgranskning kunnat konstatera att Wallenberg avled i hjärtförlamning i Ljubljankafängelset i Moskva natten till den 17 juli 1947. Tidigare hade sovjetregeringen envist hävdat att Wallenberg aldrig befunnit sig i Ryssland.

Sovjetunionens memorandum i februari 1957 har emellertid inte medfört att Wallenberg-affären kan anses utagerad. Svenska UD fortsätter sina undersökningar och varje nytt vittnesmål kontrolleras noga.

Sydsvenska Dagbladet
den 24 februari 1960

UD:

”Uppgifterna om Wallenberg ej trovärdiga”

STOCKHOLM den 23. (TT)

Med anledning av frågor rörande tillförlitligheten av de utsagor i Wallenberg-saken som publicerades i en tidningsuppgift den 21 februari meddelar utrikesdepartementet, som redan tidigare haft kontakt med uppgiftslämnaren, att uppgifterna inte kan förtjäna tilltro.

*

Med anledning av ovanstående vill SDS, som publicerat de åsyftade uppgifterna, påpeka det egendomliga i att UD inte redan i sin söndagskommuniké kategoriskt avvisade dessa. Dessutom kan tillfogas, att man rimligen hade kunnat vänta att UD på något sätt motiverat sin uppfattning genom hänvisning till de omständigheter, vilka ligger till grund för denna.

Vidare vill vi i detta sammanhang än en gång understryka att tidningen i den mån det varit möjligt noggrant kontrollerat uppgiftslämnarens trovärdighet.

svensk moskva kl 17.43 ok? ok tk vi har ett foer er mom

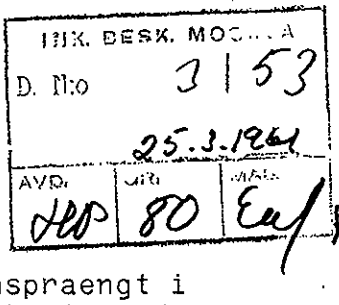

cabinet sthlm 152 25.3.61

svensk moskva

53 edert 72 bergs uttalande i expressen inspraengt i tvaa spalter laang artikel. aer det tillfyllest om den laeses upp vid radiokontakten maandag . klipp saendes +

og vg diarienummer 53 +

svensk moskva
cabinet sthm ok?
jatack tyvaerr kan jag inte laemna svar nu ambassadoeren sover

hej ojdaa ok tack hejhejeottttttttttttttooooooootootoooomoov
bk ok bk ok
1741 1746
ok ok bk v

Sohlman/ATA

KUNGL. SVENSKA
BESKICKNINGEN

109

Telegram

Moskva den 25 mars 1961		
N:o 72	Enclaim	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. HP	GR. 80	MÅL Ea/R.W.

Exp. 25.3.61 Ata kl. 16.30

Cabinet
Stockholm

72. Svenska Dagbladet 20 mars sid. 7. Godhetsfullt tela texten Bergs uttalande Expressen om R. Wallebergs konflikt med Eichmann.

Sohlman

KUNGL. SVENSKA
BESKICKNINGEN

Telegram

Moskva den 25 mars 1961		
N:o 73	Encl.	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. HP	GR. 80	MÅL Ea/R.W.

Exp. 25.3.61 kl. 18.40 Ata

Cabinet
Stockholm

73. Edert 53. Ja, därest texten läses långsamt så att den här kan stenograferas. Bäst måndag e.m.

Sohlman

Koncept.

7.3.61

I skrivelse den 9 nästlidna månad till H.E. Herr N.S.Chrustjov, Ordförande i D.S.R.U:s Ministerråd, har jag återkommit till frågan om den i Budapest vid krigets slutskede försvunne svenske diplomaten Raoul Wallenberg.

Som av skrivelsen framgår har svenska regeringen underrättats om att en ledande svensk läkare, professor Nanna Svartz, vid besök i januari 1961 i Moskva, från en internationellt känd framstående representant för den sovjetiska läkarvetenskapen mottagit den informationen, att Wallenberg då var i livet och att han befann sig på ett sinnessjukhus i Moskva, samt att hans hälsotillstånd icke vore gott. De närmare omständigheterna, varunder nyss nämnda information lämnades, respektive dess exaktare innebörd framgår av här närslutna

./. av professor Svartz undertecknade promemoria. Jag förklarade mig i samma skrivelse efter överläggningar med utrikesminister Undén ha kommit fram till den uppfattningen, att det bästa vore, om någon svensk läkare omedelbart finge resa ut till Moskva för att tillsammans med sina sovjetiska kolleger bestämma över transportsätt, läkarvård m.m.

Svenska regeringen har med djupt beklagande tagit del av de muntliga uttalanden, som ministerpresidenten

Chrustjov gjorde till ambassadör Sohlman, då den senare överlämnade mitt ovannämnda brev, uttalanden enligt vilka intet nytt förelåge i saken samt att fullständigt svar däri redan tidigare lämnats. Svenska regeringen, som icke kan dela den av ordföranden i D.S.R.U:s ministerråd Chrustjov sålunda uttalade meningen, vill med hänsyn till den betydelse som regeringen och svenska folket tillmäter denna sak, hemställa att ytterligare undersökningar verkställas genom vederbörande sovjetiska myndigheters försorg i syfte att möjliggöra Wallenbergs överförande till Sverige.

Svenska regeringen är övertygad om att professor Nanna Svartz genom kontakt med sina sovjetiska kolleger skulle kunna väsentligt underlätta en dylik utrednings genomförande och vill därför slutligen föreslå, att tillfälle beredes professor Svartz till fortsatt samtal med den i bilagan omnämnde internationellt kände representanten för sovjetisk läkarvetenskap.

Jag vore tacksam, om Ni benäget ville framföra till ministerpresidenten Chrustjov vad jag nu meddelat Eder.

Utkast till (ej överlämnade)
brev Eilander/Chrulyov aug/nov. 1960

R. W.

Hans Excellens

Herr N.S. Chrustjov,

Ordförande i De Socialistiska Rådsrepublikernas Unions Ministerråd

M o s k v a

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

2/11-60

INK. BESK. MOSKVA
D N:o 1
9.11.1960
AVD. HP | GR. 80 | MÅL. Ea/R.W.

Broder,

Som Du ser, är Statsministerns skrivelse ej daterad. Datningen får göras på beskickningen, då Ni får klarsignal att överlämna — vilket kan dröja med tanke på transfert med Volkopparna m.m.

Hjärtliga hälsningar!
Tuus
Leif L...

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Politiska avdelningen

Avdelningschefen

Stockholm den 2 november 1960.
P 2. 1 bil.
Strängt förtroligt.

INK. BESK. MOSKVA
D. N:o 2 | 238
9.11.1960
AVD. HP | GR. 80 | MÅL Ea/R.W.

Broder,

I anslutning till mitt handbrev den 10 september ber jag härmed få översända ett nytt, av Statsministern undertecknat personligt brev till Chrustjov i Wallenberg-ärendet. Som Du finner, skiljer sig texten i brevet på vissa avsnitt från den version, som tillställdes Dig med handbrevet den 10 september. Jag får be Dig låta göra den översättning, som gjorts av den tidigare versionen, à jour med den nu översända lydelsen.

./.

När tiden är inne, bör Statsministerns brev, såsom jag tidigare nämnt, överlämnas med den av Eder finslipade översättningen i ett slutet konvolut med note till sovjetiska utrikesministeriet med hemställan om vidarebefordran till Chrustjov. Intet bör sägas i noten om innehållet i Statsministerns brev.

Noten bör överlämnas först sedan Du telegrafiskt instruerats härom.

Sverker Åström

t.f. Chargé d'Affaires Ryding, Moskva.

Stockholm den

Ärade Herr Ministerpresident,

Ni erinrar Eder måhända "fallet Raoul Wallenberg", som under många år diskuterats mellan utrikesministerierna i våra bägge länder. Wallenberg var en svensk diplomatisk tjänsteman, som hade sin verksamhet i Budapest under de senare krigsåren. I samband med de sovjetiska styrkornas ockupation av staden i krigets slutskede påträffade dessa Wallenberg och tog honom under sitt beskydd, varom den svenska regeringen erhöll meddelande den 16 januari 1945 från sovjetiska utrikesministeriet. Några månader senare meddelade även Sovjets ambassadör i Stockholm dåvarande utrikesminister Günthers maka, att Wallenberg fanns i livet i Sovjetunionen och behandlades väl.

Då tiden gick utan ytterligare meddelanden från de sovjetiska myndigheterna, gjorde svenska utrikesdepartementet ett stort antal diplomatiska démarcher för att få Wallenberg hemskickad till Sverige.

Svaren blev under många år, att han inte fanns i Sovjetunionen.

Vid mitt besök i Sovjetunionen mars-april 1956 utverkade jag vid samtal med Eder och några av Edra medarbe-

Hans Excellens
Herr N.S. Chrustjev,
Ordförande i De Socialistiska Rådsrepublikernas Unions Ministerråd,
M o s k v a .

tare, att ytterligare efterforskningar skulle verkställas angående Wallenbergs öde. På sovjetisk sida uttalades samtidigt, att Wallenberg, om han befunne sig i Sovjetunionen, givetvis skulle få hemresa. I ett memorandum av den 6 februari 1957 meddelade sedermera det sovjetiska utrikesministeriet resultatet av gjorda efterforskningar. Detta sades i korthet vara, att på grund av ett visst dokument som påträffats "den slutsatsen bör dragas, att Raoul Wallenberg avled i juli 1947" i ett sovjetiskt fängelse.

Vissa fakta, som efter mottagandet av detta memorandum kommit i dagen, tyder på att den i memorandum dragna slutsatsen kan ha varit förhastad. Jag ser det som en allvarlig plikt för den svenska regeringen och mig såsom regeringschef att icke underlåta något som kan bringa klarhet i saken. Därför tillåter jag mig att personligen vända mig till Eder i denna angelägenhet. Vad jag vill hemställa om är att Ni, Herr Ministerpresident, föranstaltar om att ytterligare efterforskningar anställas.

Först några ord om det senaste meningsutbytet mellan våra utrikesministerier.

Den 9 februari 1959 överlämnade Sveriges ambassadör i Moskva Rolf Sohlman en note till det sovjetiska utrikesministeriet med en hemställan att en undersökning måtte göras för att fastställa, huruvida Wallenberg efter år 1947 vistats i Vladimir-fängelset. Sedan det sovjetiska utrikesministeriet den 6 mars 1959 meddelat, att det vidtagit sådana undersökningar men att dessa icke bringat i dagen några nya uppgifter, överlämnade ambassadör Sohlman den 17 juli 1959 preciserade uppgifter om det bevismaterial, som låg till grund för den svenska framställningen den 9 februari 1959.

Det var min förhoppning att på grundval av detta bevismaterial få tillfälle diskutera Wallenberg-frågan med Eder vid det besök, som den svenska regeringen inbjudit Eder att avlägga i Sverige förra året men som till vårt djupa beklagande då icke kom till stånd utan uppsköts till en senare,

för båda parter läglig tidpunkt.

Bevismaterialet omfattar ett stort antal uppteckningar av utsagor av personer, som tidigare befunnit sig i sovjetisk fångenskap, ävensom av andra upptecknade utsagor och andra handlingar. Materialet har sedermera ytterligare prövats på svensk sida. Bland annat har utsagorna ingående granskats av två framstående svenska domare, f.d. medlemmar av Högsta Domstolen. De har vitsordat att de uppteckningar, varpå svenska regeringen stödde sin framställning till den sovjetiska regeringen förra året (1959), är gjorda med stor omsorg och icke föranleder till antagandet, att utsagorna tillkommit efter ledande frågor eller under andra omständigheter, som kunnat påverka innehållet. Utsagorna innehåller ett stort antal uppgifter, vilkas riktighet kunnat kontrolleras, och de stödja varandra. De båda nämnda juristerna har funnit, att utredningen måste efter svensk rätt anses göra sannolikt, att Wallenberg varit vid liv åtminstone i början av 1950-talet och då befunnit sig i fängelse i Vladimir.

Såsom redan ambassadör Sohlman framhöll den 17 juli 1959, då han överlämnade närmare uppgifter om bevismaterialet till det sovjetiska utrikesministeriet, måste man på svensk sida fästa stor vikt vid utsagor av en så preciserad karaktär, vilka oberoende av varandra talar om att Wallenberg under förra hälften av 1950-talet vistats i en viss avdelning av ett visst fängelse.

Då jag vänder mig till Eder personligen i stället för att anmoda det svenska utrikesdepartementet att eventuellt fortsätta meningsutbytet på diplomatisk väg, har detta sin grund i fallets exceptionella och humanitärt ömmande natur. Efter de inledningsvis nämnda meddelandena på våren 1945 har vederbörande sovjetiska myndigheter, trots att Wallenberg såsom diplomat tillhörande ett neutralt land varit berättigad till diplomatisk immunitet, under därpå

följande år ända till februari 1957 icke lämnat några som helst uppgifter om honom. Denna omständighet har enligt ovannämnda memorandum den 6 februari 1957 berott på att vissa förutvarande ledare för säkerhetsorganen under en följd av år lämnat Sovjets utrikesministerium oriktiga uppgifter om Wallenberg.

Det är nu min varma förhoppning att Ni, Herr Ministerpresident, personligen ville intressera Eder för denne förtjänte svenske medborgares och diplomats öde och ge direktiv om anställande av sådana ytterligare efterforskningar, varom jag här ovan hemställt.

Med största högaktning

Tage Erlander

Неогр. перевод

Стокгольм

Уважаемый Господин Председатель Совета Министров,

Вы, может-быть, помните "дело Рауля Валленберга", которое уже много лет является предметом дискуссии между Министерствами Ин. Дел наших двух стран. Валленберг был ~~т~~ дипломатическим сотрудником Швеции, работавшим в Будапеште во время последних военных лет. В связи с оккупацией города советскими войсками на последней этапе войны эти войска ~~нашли~~ обнаружили Валленберга и взяли его под защиту, о чём Правительство Швеции 16 января 1945 г. получило сообщение от М-ства Ин. Дел СССР. За несколько месяцев позднее также посол СССР в Стокгольме сообщил супруге тогдашнего Министра Ин. Дел Гюнтера, что Валленберг находится живым в Советском Союзе и что с ним хорошо обращаются.

Так как шло время без

Его Превосх. г-ну Н. С. Хрущёву, Председателю ...

дополнительных сообщений со стороны советских властей, М-ство Ин. Дел Швеции сделало большое количество дипломатических демаршей с целью добиться возвращения Валленберга в Швецию.

В течение многих лет отвечалось, что его в Советском Союзе нет.

Во время моего визита в Советский Союз в марте-апреле 1956 г. и, при беседах с Вами и некоторыми из Ваших сотрудников, исходим, чтобы были произведены дальнейшие расследования относительно судьбы Валленберга. Одновременно с советской стороны было заявлено, что Валленберг, если он находится бы в Советском Союзе, разумеется получил бы возможность поехать домой. В Памятной Записке от 6 февраля 1957 г. М-ство Ин. Дел СССР впоследствии сообщило результаты проведённых расследований. Было сказано, что из этого вытекает, вкратце, что на основании известного документа, который был обнаружен, "следует сделать заключение, что Рауль Валленберг умер в

июле 1947 г." в советской тюрьме.

Известные факты, обнаруженные после получения указанной Памятной Записки, указывают на то, что сделанное в Памятной Записке заключение могло быть преждевременным. Я считаю серьёзным долгом для Правительства Швеции и для меня как главы Правительства не упускать ничего, что может ~~принести доказательство~~ внести ясность в это дело. Поэтому я позволяю себе лично обратиться к Вам по этому вопросу. Я хочу просить о том, чтобы Вы, Господин Председатель Совета Министров, дали распоряжение о производстве дальнейших расследований.

Сперва несколько слов о последнем обмене мнениями между нашими М-ствами Ин. Дел.

9 февраля 1959 г. посол Швеции в Москве Ромдор Сульман передал М-ству Ин. Дел СССР ноту с просьбой, чтобы было произведено расследование с целью установить, находился ли он Вологодере после 1947 г. во владимирской тюрьме. После того как М-ство Ин.

Дал СССР 6 марта 1959 г. сообщило, что оно предприняло такие расследования, но что они не выявили никаких новых сведений, ~~г-н~~ посол Сульман 17 июня 1959 г. передал уточнённые сведения о доказательных материалах, легших в основе для шведской просьбы от 9 февраля 1959 г.

Я надеялся иметь возможность, на основании этих материалов, обсудить с Вами вопрос о Вальенберге во время визита, которой Правительство Швеции пригласило Вас нанести Швеции в прошлом году, но которой, к нашему глубокому сожалению, тогда не был осуществлён но был отсрочен на будущее, удобное для обеих сторон, время.

Доказательные материалы включают в себя большое количество записей показаний со стороны лиц, ранее находившихся в советском плену, и также показаний, записанных другими, и других документов. Материал впоследствии подвергнись дальнейшему рассмотрению

шведской стороной. В частности, показания были тщательно рассмотрены двумя выдающимися шведскими судьями, бывшими членами Верховного Суда. Они засвидетельствовали, что записи, на которых Правительство Швеции основывало свою просьбу Советское обращение к Советскому Правительству в прошлом году (1959), сделаны с большой тщательностью и не дают повода к предположению, что бы показания были сделаны по направляющим вопросам или при других обстоятельствах, которые могли бы повлиять на содержание. В показаниях содержится большое количество сведений, правильность которых можно было проверить, и они взаимно подтверждают друг друга. Два упомянутых юриста пришли к выводу, что, по шведскому праву, надо считать, что расследование делало вероятным, что Валленберг был жив, по крайней мере, в начале 1950-ых годов и что он в это время находился

в тюрьме во Владимире.

Как уже подчеркнул посол Сульман 17 июля 1959 г. когда он передал (М-ству Ин. дел СССР) более подробные сведения о доказательных материалах, шведская сторона должна придавать большое значение показаниям такого определенного характера, которые, независимые друг от друга, говорят о том, что Вальденберг в первую половину 1950-ых годов находился в известном отделении известной тюрьмы.

Когда я обращаюсь к Вам лично вместо того чтобы поручить М-ству Ин. дел Швеции эвентуально продолжить обмен мнениями дипломатическим путем, то причиной этого является чрезвычайный и в гуманном отношении трескорбный характер дела. После упомянутых в начале моего письма сообщений ~~в~~ весной 1945 г. соответствующие советские власти, несмотря на то что Вальденберг в качестве дипломата нейтральной страны, имел право на дипломатический иммунит-

[redacted] в течение последующих лет вплоть до февраля 1957 г. не [redacted] сообщали каких либо сведений о ней. Это обстоятельство согласно упомянутой Памятной Записке от 6 февраля 1957 г., зависело от того, что некоторые бывшие руководители органов безопасности в течение ряда лет снабжали М-во Ин. Дел СССР неправильными сведениями о Вал. Берге. —

Теперь я питаю искреннюю надежду, [redacted] чтобы Вы, Господин Председатель Совета Министров, лично соблаговолили поинтересоваться судьбой этого заслуженного шведского гражданина и дипломата и дали директивы о проведении таких дальнейших расследований, о которых я здесь просил.

С самым высоким уважением

(Таге Эрландер)

Stockholm den

Ärade Herr Ministerpresident,

Ni erinrar Eder måhända "fallet Raoul Wallenberg", som under många år diskuterats mellan utrikesministerierna i våra bägge länder. Wallenberg var en svensk diplomatisk tjänsteman, som hade sin verksamhet i Budapest under de senare krigsåren. I samband med de sovjetiska styrkornas ockupation av staden i krigets slutskede påträffade dessa Wallenberg och tog honom under sitt beskydd, varom den svenska regeringen erhöll meddelande den 16 januari 1945 från sovjetiska utrikesministeriet. Några månader senare meddelade även Sovjets ambassadör i Stockholm dåvarande utrikesminister Günthers maka, att Wallenberg fanns i livet i Sovjetunionen och behandlades väl.

Då tiden gick utan ytterligare meddelanden från de sovjetiska myndigheterna, gjorde svenska utrikesdepartementet ett stort antal diplomatiska démarcher för att få Wallenberg hemskickad till Sverige.

Svaren blev under många år, att han inte fanns i Sovjetunionen.

Vid mitt besök i Sovjetunionen mars-april 1956 utverkade jag vid samtal med Eder och några av Edra medarbe-

Hans Excellens
Herr N.S. Chrustjev,
Ordförande i De Socialistiska Rådsrepublikernas Unions Ministerråd,
M o s k v a .

tare, att ytterligare efterforskningar skulle verkställas angående Wallenbergs öde. [På sovjetisk sida uttalades samtidigt, att Wallenberg, om han befunne sig i Sovjetunionen, givetvis skulle få hemresa.] I ett memorandum av den 6 februari 1957 meddelade sedermera det sovjetiska utrikesministeriet resultatet av gjorda efterforskningar. Detta sades i korthet vara, att på grund av ett visst dokument som påträffats "den slutsatsen bör dragas, att Raoul Wallenberg avled i juli 1947" i ett sovjetiskt fängelse.

Vissa fakta, som efter mottagandet av detta memorandum kommit i dagen, tyder på att den i memorandum dragna slutsatsen kan ha varit förhastad. Jag ser det som en allvarlig plikt för den svenska regeringen och mig såsom regeringschef att icke underlåta något som kan bringa klarhet i saken. Därför tillåter jag mig att personligen vända mig till Eder i denna angelägenhet. Ved jag vill hemställa om är att Ni, Herr Ministerpresident, föranstaltar om att ytterligare efterforskningar anställas.

Först några ord om det senaste meningsutbytet mellan våra utrikesministerier.

Den 9 februari 1959 överlämnade Sveriges ambassadör i Moskva Rolf Sohlman en note till det sovjetiska utrikesministeriet med en hemställan att en undersökning måtte göras för att fastställa, huruvida Wallenberg efter år 1947 vistats i Vladimir-fängelset. Sedan det sovjetiska utrikesministeriet den 6 mars 1959 meddelat, att det vidtagit sådana undersökningar men att dessa icke bringat i dagen några nya uppgifter, överlämnade ambassadör Sohlman den 17 juli 1959 preciserade uppgifter om det bevismaterial, som låg till grund för den svenska framställningen den 9 februari 1959.

Det var min förhoppning att på grundval av detta bevismaterial få tillfälle diskutera Wallenberg-frågan med Eder vid det besök, som den svenska regeringen inbjudit Eder att avlägga i Sverige förra året men som till vårt djupa beklagande då icke kom till stånd utan uppskötts till en senare,

för båda parter läglig tidpunkt.

Bevismaterialet omfattar ett stort antal uppteckningar av utsagor av personer, som tidigare befunnit sig i sovjetisk fångenskap, ävensom av andra upptecknade utsagor och andra handlingar. Materialet har sedermera ytterligare prövats på svensk sida. Bland annat har utsagorna ingående granskats av två framstående svenska domare, f.d. medlemmar av Högsta Domstolen. De har vitsordat att de uppteckningar, varpå svenska regeringen stödde sin framställning till den sovjetiska regeringen förra året (1959), är gjorda med stor omsorg och icke föranleder till antagandet, att utsagorna tillkommit efter ledande frågor eller under andra omständigheter, som kunnat påverka innehållet. [Utsagorna innehåller ett stort antal uppgifter, vilkas riktighet kunnat kontrolleras, och de stödja varandra.] De [båda nämnda juristerna] har funnit, att utredningen måste efter svensk rätt anses göra sannolikt, att Wallenberg varit vid liv åtminstone i början av 1950-talet och då befunnit sig i fängelse i Vladimir.

Såsom redan ambassadör Sohlman framhöll den 17 juli 1959, då han överlämnade närmare uppgifter om bevismaterialet till det sovjetiska utrikesministeriet, måste man på svensk sida fästa stor vikt vid utsagor av en så preciserad karaktär, vilka oberoende av varandra talar om att Wallenberg under förra hälften av 1950-talet vistats i en viss avdelning av ett visst fängelse.

Då jag vänder mig till Eder personligen i stället för att anmoda det svenska utrikesdepartementet att eventuellt fortsätta meningsutbytet på diplomatisk väg, har detta sin grund i fallets exceptionella och humanitärt ömmande natur. Efter de inledningsvis nämnda meddelandena på våren 1945 har vederbörande sovjetiska myndigheter, trots att Wallenberg såsom diplomat tillhörande ett neutralt land varit berättigad till diplomatisk immunitet, under därpå

följande år ända till februari 1957 icke lämnat några som helst uppgifter om honom. Denna omständighet har enligt ovannämnda memorandum den 6 februari 1957 berott på att vissa förutvarande ledare för säkerhetsorganen under en följd av år lämnat Sovjets utrikesministerium oriktiga uppgifter om Wallenberg.

Det är nu min varma förhoppning att Ni, Herr Ministerpresident, personligen ville intressera Eder för denne förtjänte svenske medborgares och diplomats öde och ge direktiv om anställande av sådana ytterligare efterforskningar, varom jag här ovan hemställt.

Med största högaktning

Tage Erlander

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Politiska avdelningen

Avdelningschefen

Stockholm den 10 september 1960.

Strängt förtroligt 1 bil.

övers. Statsministerns
brev till Chrustjov.

Broder,

I anslutning till mitt handbrev den 16 augusti ber jag härmed få översända det av Statsministern undertecknade brevet till Chrustjov i Wallenberg-ärendet. Texten i brevet skiljer sig som Du finner på vissa avsnitt från den version som tidigare tillställts Dig. Jag får be Dig låta granska översättningen av den första versionen och bringa den à jour med den nya lydelsen.

Brevet bör, såsom jag nämnt i mitt brev den 16 augusti, överlämnas med den av Eder finslipade översättningen i ett slutet konvolut med note till sovjetiska utrikesdepartementet med hemställan om vidarebefordran till Chrustjov. Intet bör sägas i brevet om notens innehåll. Noten bör överlämnas först sedan Du telegrafiskt instruerats därom.

(Sverker Åström)

T.f. Chargé d´affaires Ryding, M o s k v a.

Avskrift för kabl:a i Moskva

Ärade Herr Ministerpresident,

Ni erinrar Eder mähända "fallet Raoul Wallenberg", som under många år diskuterats mellan utrikesministerierna i våra bägge länder. Wallenberg var en svensk diplomatisk tjänsteman, som hade sin verksamhet i Budapest under de senare krigsåren. I samband med de sovjetiska styrkornas ockupation av staden i krigets slutskede påträffade dessa Wallenberg och tog honom under sitt beskydd, varom den svenska regeringen erhöll meddelande den 16 januari 1945. Några månader senare meddelade även Sovjets ambassadör i Stockholm dåvarande utrikesminister Günthers maka, att Wallenberg fanns i livet i Sovjetunionen och behandlades väl.

Då tiden gick utan ytterligare meddelanden från de sovjetiska myndigheterna gjorde svenska utrikesdepartementet ett stort antal diplomatiska démarcher för att få Wallenberg hemskickad till Sverige.

Svaren blev under många år, att han inte fanns i Sovjetunionen.

Vid mitt besök i Sovjetunionen mars-april 1956 utverkade jag vid samtal med Eder och några av Edra medarbetare, att ytterligare efterforskningar skulle verkställas angående Wallenbergs öde. I ett memorandum av den 6 februari 1957 meddelade sedermera det sovjetiska utrikesministeriet resultatet av gjorda efterforskningar. Detta sades i korthet vara att på grund av ett visst dokument som påträffats "den slutsatsen bör dragas att Raoul Wallenberg avled i juli 1947" i ett sovjetiskt fängelse.

Vissa fakta, som efter mottagandet av detta memorandum kommit i dagen, tyder på att den i memorandum dragna slutsatsen kan ha varit

Hans Excellens
Herr N.S. Chrustjov,
Ordförande i De Socialistiska Rådsrepublikernas Unions Ministerråd,
M o s k v a.

förhastad. Jag ser det som en allvarlig plikt för den svenska regeringen och mig såsom regeringschef att icke underlåta något som kan bringa klarhet över hans öde. Därför tillåter jag mig att personligen vända mig till Eder i saken. Vad jag vill hemställa om är att Ni, Herr Ministerpresident, föranstaltar om att ytterligare efterforskningar anställas.

Först några ord om det senaste meningsutbytet mellan våra utrikesministerier.

Den 9 februari 1959 överlämnade Sveriges ambassadör i Moskva Rolf Sohlman en note till det sovjetiska utrikesdepartementet med en hemställan att en undersökning måtte göras för att fastställa, huruvida Wallenberg efter år 1947 vistats i Vladimir-fängelset. Sedan det sovjetiska utrikesministeriet den 6 mars 1959 meddelat, att det vidtagit sådana undersökningar men att dessa icke bringat i dagen några nya uppgifter, överlämnade ambassadör Sohlman den 17 juli 1959 preciserade uppgifter om det bevismaterial, som låg till grund för den svenska framställningen den 9 februari 1959.

Det var min förhoppning att på grundval av detta bevismaterial få tillfälle diskutera Wallenberg-frågan med Eder vid det besök, som den svenska regeringen inbjudit Eder att avlägga i Sverige förra året men som till vårt djupa beklagande då icke kom till stånd utan uppskötts till en senare, för båda parter läglig tidpunkt.

Bevismaterialet omfattar ett stort antal upptecknings av utsagor av personer, som tidigare befunnit sig i sovjetisk fångenskap, ävenson av andra upptecknade utsagor och andra handlingar. Materialet har sedermera ytterligare prövats på svensk sida. Bland annat har utsagorna ingående granskats av två framstående svenska domare, f.d. medlemmar av Högsta Domstolen. De har vitsordat att de upptecknings, varpå svenska regeringen stödde sin framställning till den sovjetiska regeringen förra året (1959), är gjorda med stor omsorg och icke föranleder till antagandet, att utsagorna tillkommit efter ledande frågor eller under andra omständigheter, som kunnat påverka innehållet. De har funnit att utredningen måste efter svensk rätt anses göra sannolikt, att Wallenberg varit vid liv åtminstone i början av 1950-talet och då befunnit sig i fängelse i Vladimir.

Såsom redan ambassadör Sohlman framhöll den 17 juli 1959, då han överlämnade närmare uppgifter om bevismaterialet till det sovjetiska utrikesministeriet, måste man på svensk sida fästa stor vikt vid utsagor av en så preciserad karaktär, vilka oberoende av varandra talar

om att Wallenberg under förra hälften av 1950-talet vistats i en viss avdelning av ett visst fängelse.

Då jag vänder mig till Eder personligen i stället för att anmoda det svenska utrikesdepartementet att eventuellt fortsätta meningsutbytet på diplomatisk väg, har detta sin grund i fallets exceptionella och humanitärt ömmande natur. Efter de inledningsvis nämnda meddelandena på våren 1945 har vederbörande sovjetiska myndigheter, trots att Wallenberg såsom diplomat tillkörande ett neutralt land varit berättigad till diplomatisk immunitet, under därpå följande år ända till februari 1957 icke lämnat några som helst uppgifter om honom. Denna omständighet har enligt ovannämnda memorandum den 6 februari 1957 berott på att vissa förutvarande ledare för säkerhetsorganen under en följd av år lämnat Sovjets utrikesministerium oriktiga uppgifter om Wallenberg.

Det är nu min varma förhoppning att Ni, Herr Ministerpresident, personligen ville intressera Eder för denne förtjänte svenske medborgares och diplomats öde och ge direktiv för en ny fullständig utredning ägnad att äntligen klarlägga fallet Wallenberg.

Med största högaktning

(Tage Erlander)

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Politiska avdelningen

Avdelningschefen

Stockholm den 16 augusti 1960.
P 2
Förtroligt. 2 bil.

Broder,

./. Härmed ber jag få översända ett utkast till ett personligt brev i Wallenberg-ärendet från statsminister Erlander till ministerpresident Chrusjtjov jämte en här
./. gjord översättning till ryska. Jag vore tacksam, om Du ville underkasta denna översättning en noggrann prövning. Därest utkastet slutgiltigt godkännes, kommer vi att med nästa kurirlägenhet översända det av statsministern undertecknade originalexemplaret, vilket då bör överlämnas med den av Er finslipade översättningen i ett slutet konvolut med note till sovjetiska utrikesdepartementet med hemställan om vidarebefordran till Chrusjtjov. Intet bör sägas i noten om brevets innehåll.

För Din information vill jag nämna, att Sohlman haft tillfälle ta del av utkastet under sin semester här hemma.

(Sverker Åström)

T.f. Chargé d'Affaires Ryding,
M o s k v a.

UTKAST

Ärade Herr Ministerpresident,

Ni erinrar Eder måhända "fallet Raoul Wallenberg", som under många år diskuterats mellan utrikesministerierna i våra bägge länder. Wallenberg var en svensk diplomatisk tjänsteman, som hade sin verksamhet i Budapest under de senare krigsåren. I samband med de sovjetiska styrkornas ockupation av staden i krigets slutskede omhändertogs Wallenberg av dessa styrkor, varom svenska regeringen erhöll meddelande.

Svenska utrikesdepartementet utgick från antagandet, att Wallenberg förts till Sovjetunionen och där hölls i fängsligt förvar och gjorde ett stort antal diplomatiska démarcher för att få honom befriad och hemskickad till Sverige.

Svaren blev under många år, att han inte fanns i Sovjetunionen.

Vid mitt besök i Sovjetunionen mars-april 1956 utverkade jag vid samtal med Eder och några av Edra kollegor, att ytterligare efterforskningar skulle verkställas angående Wallenbergs öde. I ett memorandum av den 6 februari 1957 meddelade sedermera det sovjetiska utrikesministeriet resultatet av gjorda efterforskningar. Detta sades i korthet vara att på

grund av visst dokument som påträffats "den slutsatsen bör dragas, att Raoul Wallenberg avled i juli 1947" i ett sovjetiskt fängelse.

Vissa fakta som efter mottagandet av detta memorandum kommit i dagen tyder på att den i memorandum dragna slutsatsen kan ha varit förhastad. Den vikt som opinionen i Sverige tillmäter fallet Wallenberg gör det till en plikt för svenska regeringen att icke underlåta något som kan bringa ökad klarhet över hans öde. Jag tillåter mig därför att personligen vända mig till Eder i saken. Vad jag vill hemställa om är att Ni, Herr Ministerpresident, föranstaltar om att ytterligare efterforskningar anställas.

Först några ord om det senaste meningsutbytet mellan våra utrikesministerier.

Den 9 februari 1959 överlämnade Sveriges ambassadör i Moskva Rolf Sohlman en note till det sovjetiska utrikesdepartementet med en hemställan, att en undersökning måtte göras för att fastställa, huruvida Wallenberg efter år 1947 vistats i Vladimir-fängelset. Sedan det sovjetiska utrikesministeriet den 6 mars 1959 meddelat, att den vidtagit sådana undersökningar men att dessa icke bringat i dagen några nya uppgifter, överlämnade ambassadör Sohlman den 17 juli 1959 preciserade uppgifter om det bevismaterial, som låg till grund för den svenska framställningen den 9 februari 1959.

Det var min förhoppning att på grundval av detta bevismaterial få tillfälle diskutera Wallenberg-frågan med Eder vid det besök, som den svenska regeringen inbjudit Eder att avlägga i Sverige förra året, men som till vårt djupa beklagande då icke kom till stånd utan uppsköts till en senare för båda parter läglig tidpunkt.

Det bevismaterial, som låg till grund för den svenska regeringens framställning förra våren, har sedermera ytterligare prövats på svensk sida. Bland annat har utsagorna ingående granskats av två framstående svenska domare, f.d. medlemmar av Högsta Domstolen. I det utlåtande, som dessa avgivit, heter det att de uppteckningar, varpå svenska regeringen stödde sin framställning till den sovjetiska regeringen förra året (1959), är gjorda med stor omsorg och icke föranleder till antagandet, att utsagorna tillkommit efter ledande frågor eller under andra omständigheter, som kunnat påverka innehållet. Utredningen måste enligt utlåtandet efter svensk rätt - ehuru den icke innefattar full bevisning i förevarande hänseende - anses göra sannolikt, att Wallenberg varit vid liv åtminstone i början av 1950-talet och då befunnit sig i fängelse i Vladimir.

Såsom redan ambassadör Sohlman framhöll den 17 juli 1959, då han överlämnade närmare uppgifter om bevismaterialet till det sovjetiska utrikesministeriet, måste man på svensk sida fästa

stor vikt vid utsagor av en så preciserad karaktär, vilka oberoende av varandra talar om att Wallenberg under vissa år på 1950-talet vistats i en viss avdelning av ett visst fängelse. Genom det utlåtande, som avgivits av två framstående svenska jurister, har svenska regeringen styrkts i sin uppfattning, att det icke förefaller sannolikt, att samtliga utsagor skulle vara att tillskriva namnförväxlingar eller minnesfel. Det må i detta sammanhang tillåtas mig att understryka, att den sovjetiska regeringen i sitt förutnämnda memorandum den 6 februari 1957 icke anfört annat än att, på grund av vad tidigare i detta memorandum sagts, "den slutsatsen bör dragas", att Wallenberg avled i juli 1947.

Då jag vänder mig till Eder personligen i stället för att anmoda det svenska utrikesdepartementet att eventuellt fortsätta meningsutbytet på diplomatisk väg, har detta sin grund i fallets exceptionella och humanitärt ömmande natur. Den omständigheten att under många år, från 1945 till februari 1957, inga som helst uppgifter kunde erhållas om Wallenberg, trots att han såsom diplomat tillhörande ett neutralt land varit berättigad till diplomatisk immunitet, har också skapat åtskillig undran och oro hos den svenska allmänheten.

Min varma förhoppning är nu att Ni personligen, Herr Ministerpresident, ville i de svensk-sovjetiska förbindelsernas intresse ge direktiv för en ny fullständig utredning ägnad att slutgiltigt klarlägga fallet Wallenberg.

Med utmärkt högaktning

Неофициальный перевод

Уважаемый Господин Председатель Совета Министров,

Вы помните - может быть - "дело Рауля Валленберга", которое много лет обсуждается между Министерствами Иностранных Дел наших двух стран. Валленберг был шведским дипломатическим служащим, работающим в Будапеште во последних годах войны. В связи с занятием города советскими войсками в конце войны Валленберг был взят в охрану этих войск, о чем Правительство Швеции получило сообщение.

Исходя из предположения, что Валленберг был поведен в Советский Союз и там был задержан в заключении, Министерство Иностранных Дел сделало целый ряд демаршев с целью достигнуть его освобождения и возвращения в Швецию.

В течение многих лет отвечалось, что его в Советском Союзе нет.

В течение моего посещения Советского Союза в марте-апреле 1956 г. я добился, во время переговоров с Вами и с некоторыми из Ваших коллег, чтобы дальнейшее рассмотрение было произведено относительно судьбы Валленберга. Памятной запиской от 6-го

февраля 1957 г. Министерство Иностранных Дел СССР потом сообщило результат проведенного рассмотрения. Утвердилось, что из этого вытекает - в коротких словах - что на основании одного документа, который был обнаружен, "следует сделать заключение, что Рауль Валленберг умер в йюле 1947 г." в советской тюрьме.

Известные факты, обнаруженные после получения упомянутой записки, указывают, что сделанное в записке заключение было - может быть - опрометчиво. Значение, которое придает в Швеции общественное мнение делу Валленберга, обязует Шведское Правительство не упускать ничего, что может внести бо́льшую ясность о его судьбе. Поэтому я позволяю себе лично обратиться к Вам по этому вопросу. Я хочу просить, что Вы, Господин Председатель Совета Министров, позаботитесь о том, что дальнейшее разыскание будет произведено.

Сперва несколько слов о последним обмене мнениями между нашими Министерствами Иностранных Дел.

9-го февраля 1959 г. посол Швеции в Москве

Рольф Сульман передал Министерству Иностранных Дел СССР ноту с просьбой, что ~~расследование будет произведено~~ было произведено с целью установления (~~проверки~~), ~~пребывания~~ находился ли Валленберг в тюрьме во Владимире после 1947 г. После того как Министерство Иностранных Дел СССР 6-го марта 1959 г. сообщило, что ~~проведенное расследование не выявило каких-либо новых данных~~ что такое расследование было проведено, но что это не выявило никаких новых сведений, г. Сульман 17-го июля 1959 г. передал уточнённые ~~сообщило определенные~~ данные о материалах (доказательствах), на которых основывалась шведская просьба от 9-го февраля 1959 г.

~~Была моя надежда~~ Я надеялся иметь возможность, на основании упомянутых материалов, обсуждать (~~переговаривать~~) с Вами вопрос о Валленберге (~~о деле В-а~~) во время визита, который правительство Швеции пригласило Вас нанести в Швеции в прошлом году, но который - к нашему глубокому сожалению - не был осуществлён ~~совершился~~ но был отложен ~~до~~ на будущее, удобное для обеих сторон, время.

Материалы, на которых основывалась просьба Шведского Правительства прошлой весной, были впоследствии

~~потом~~ предметами дальнейшего рассмотрения шведской стороной. Показания, в частности, были тщательно рассмотрены двумя выдающимися шведскими судьями - бывшими членами Верховного Суда. В сделанном ими ~~отчете высказывается~~, что записи, на которых основывалась просьба Шведского Правительства в прошлом году (1959), сделаны с большой тщательностью и не дают повода к предположению, что показания сделаны по направляющим вопросам или при других обстоятельствах, которые могли бы повлиять на содержание. Согласно ~~отчету считается~~, что, ~~рассмотрение~~ хотя и не содержит ~~(содержащее)~~ полного ~~свидетельства об этом~~ (в этом отношении) - ~~по шведскому праву должно сделать~~ вероятным, что Валленберг ~~в жизнь~~ в крайне мере, в начале 1950-ых годов, и что в это время он находился в тюрьме в городе Владимире.

Как подчеркнул г. Сульман ~~уже~~ 17-го Июля 1959г., когда он передал Министерству Иностранных Дел СССР дополнительные данные о материалах (доказательства), шведская сторона должна придать большое значение показаниям такого определенного характера, которые -

независимые от друг друга - свидельствуют о том, что Валленберг, в течение известных ~~годов~~ лет 1950-ых годов, находился в известной ~~части~~ и отдельке известной тюрьмы. ~~Высказание~~ Заключение двух выдающихся шведских юристов укрепило Шведское Правительсьво в его ~~воззрение~~ мнении, что кажется невероятным, чтобы все показания были основаны на ошибках в имени или в памяти. ~~Разрешите подчеркнуть, в связи с этим,~~ В этой связи позволяю себе подчеркнуть, что в вышеупомянутой Памятной записке от 6-го февраля 1957 г. Советское Правительство ~~только~~ ~~высказывает (утверждает)~~, что утверждало только - на основании изложенного выше в этой записке ~~(факты)~~ раньше -"следует сделать заключение" что Валленберг умер в Июле 1947г.

Когда Я обращаюсь к Вам лично, ~~не поручая~~ вместо того чтобы просить Министерство Иностранных Дел Швеции ~~возможное~~ эвентуально продолжение обмена мнениями дипломатическим путем, и гуманитарный ~~вид~~ в том отношении причиной этого является чрезвычайный ~~характер~~ то болезненный характер вопроса (дела), ~~Факт~~, то обстоятельство, что в течение многих лет - с 1945 до февраля 1957 - не было возможно получить никаких ~~-либо данных~~ сведений о Валленберге, несмотря на то что в качестве дипломата нейтральной страны, он имел право на дипломатический иммунитет, ~~и возбуждал~~ также вызвало у общественности Швеции ~~немало~~ немало удивления и

тревоги.

Я питаю теперь искреннюю надежду, что бы Вы лично, Господин Председатель Совета Министров, в интересах шведско-советских отношений, дали указание о наряд на новое, полное и расследование с целью окончательно выяснить (окончательного выяснения) дело (дела) Валленберга.

С глубоким уважением

Telegram i BUD chiffer från
UTRIKESDEPARTEMENTET
Avsänt den 24 / 8 19 60 kl. 14.15
Ankom den 24 / 8 19 60 kl. 16.15
Löst 24/8 kl. 16.45

Svensk
Moskva

Dnr. 83. Ryding från Leifland. Åströms handbrev 16 augusti re Wallenberg. Saken fortfarande under övervägande här, varför ingen skrivelse dagens kurir.

Cabinet

Coll:

Pv. tr. Sth. 1946

8.3.61

Utkast till pressmeddelande.

Den 30 januari i år uppsöktes stats- och utrikesministrarna av professor Nanna Svartz, som just återvänt från Moskva, där hon på inbjudan hållit några vetenskapliga föreläsningar och sammanträffat med sovjetiska läkarkolleger. Hon omtalade, att hon vid ett privat samtal med en av dessa, en framstående, internationellt känd vetenskapsman, den 27 januari tagit upp frågan om Raoul Wallenberg och förfrågat sig, hur man skulle kunna vinna klarhet om hans öde. Den sovjetiske läkaren hade då förklarat, att han kände till fallet och att Wallenberg var i livet och befann sig på ett sinnessjukhus i Moskva. Hans hälsotillstånd var icke gott. Professor Svartz borde i saken vända sig till vice utrikesminister Semenov, som hon väl kände sedan dennes tid i Stockholm under 1940-talet.

Professor Svartz ansåg att då hon mottagit informationen från en läkarkollega hon i första hand borde försöka få ytterligare uppgifter från denne och, om informationen bekräftades, ordna så att Wallenberg överfördes hem i sällskap med svensk läkare, tills vidare utan varje publicitet. I detta syfte skrev hon brev till sin kollega och till vice utrikesminister Semenov. Några svar på dessa brev

har icke ingått.

Försöken till en informell behandling av ärendet mötte icke gensvar från sovjetisk sida. Sedan regeringen mycket noggrant övervägt frågan, beslöts att statsministern skulle rikta ett brev till ministerpresidenten Chrustjov. Brevet, som överlämnades av ambassadör Sohlman vid besök hos den sovjetiske regeringschefen den 25 februari, var av följande lydelse:

Ministerpresidenten förklarade vid samtalet, att något nytt icke förelåg i saken och att uttömmande besked redan lämnats från sovjetisk sida. Något skriftligt svar har ännu icke ingått.

Den mars framförde statsminister Erlander till ambassadör Gusev ett muntligt meddelande i saken med hemställan, att detta måtte vidarebefordras till ministerpresidenten Chrustjov. Meddelandet var av följande lydelse:

7.3.61

P.M.

I. Under det samtal som jag nyligen hade äran föra med ordföranden i Sovjetunionens Ministerråd Herr N.S.Chrustjov rörande den svenske diplomaten Raoul Wallenberg och då jag överlämnade ett brev från svenske statsministern, frågade regeringschefen bland annat, vartill svenska regeringen syftade med sin framställning. I den mån hans fråga hade avseende å Wallenberg lämnade jag som bekant svar och framhöll bl.a., att svenska regeringen nu som tidigare endast leddes av en naturlig strävan att bringa klarhet i saken. Samtidigt förbehöll jag svenska regeringen rätt att återkomma med hemställan om ytterligare utredning. Det är icke min avsikt att idag utöver vad jag nu sagt gå in på frågan om Raoul Wallenberg.

II. För det fall åter, att regeringschefens fråga hade en vidare syftning och tog sikte på Sveriges allmänna politik, önskar jag konstatera, att Sverige fullföljer sin traditionella alliansfria politik i fred, syftande till att upprätthålla neutraliteten i händelse av krig, inom ramen för de förpliktelser, som medlemskapet i FN medför. Denna i Sveriges egna intressen fast förankrade politik är enligt svensk uppfattning ägnad bidraga till stabiliteten i vår del

av Europa. Till stöd för denna politik och till försvar för vår oavhängighet upprätthåller vi med icke ringa offer en stark försvarsmakt.

Samtidigt som Sverige således bedriver en konsekvent neutralitetspolitik, söker vi i män av våra krafter och på grundvalen av FN-stadgans principer medverka till en utveckling av det fredliga samarbetet folken emellan. Svenska regeringen är djupt övertygad om att det i dagens läge är angelägnare än någonsin att undvika våld eller hot om våld vid lösningen av internationella frågor och att den viktigaste uppgiften som folken står inför är att tillvarataga alla möjligheter att säkra freden genom en utjämning av motsättningarna och genom förhandlingar och överenskommelser. Särskild betydelse tillmätes strävandena att uppnå internationella överenskommelser om åtgärder för nedrustning under erforderlig kontroll, i första hand om förbud mot kärnvapenprov.

Svenska regeringen tar självständigt och på eget ansvar ställning till de frågor, som inom eller utanför FN påkallar dess uppmärksamhet i dessa sammanhang.

III. Som ett viktigt led i sin allmänna politik eftersträvar svenska regeringen å sin sida goda förbindelser med D.S.R.U. Å svensk sida har man alltjämt samma inställning som den varåt regeringen gav uttryck i riksdagen den 20 mars 1957. Från regerings-

bänken uttalades då den meningen, att "det ligger i ryskt liksom i vårt eget intresse att upprätthålla störningsfria och goda grannskapsförbindelser". Sedan dess har också våra relationer, såväl på det ekonomiska planet som i övrigt visat ett glädjande uppsving. Handeln har ju sålunda mer än fördubblats och de ömsesidiga kontakterna på olika områden väsentligt utbyggts, på sistone även genom det ökande turistutbytet. Svenska regeringen önskar en fortsatt utveckling av förbindelserna i den angivna riktningen.

Jag vill också framhålla, att våra åtgärder i denna sak, vars betydelse för de svensk-sovjetiska relationerna jag hade tillfälle understryka vid mitt samtal med sovjetiska regeringsledamöter i oktober 1956, nu liksom tidigare uteslutande är motiverade av en önskan att bringa klarhet i Wallenbergs öde. Att vi icke låter oss ledas av några politiska biavsikter framgår av att ett sådant handlingssätt skulle vara oförenligt med vår strävan att bibehålla goda grannskapsförbindelser med Sovjetunionen liksom också med de allmänna riktlinjerna för vår utrikespolitik, vilka ligger fast.

AFTONBLADET Fredagen den 29 maj 1959

Den försvunne

Forskningarna efter den genom sina heroiska insatser i barmhärtighetens tjänst legendariske Raoul Wallenberg inleddes redan före andra världskrigets slut. Det var svenska beskickningen i Moskva, som underrättats om att Wallenberg vid striderna i Budapest för sin personliga säkerhets skull omhändertagits av rysk militär och förts till Ryssland. När som helst kunde han väntas hem.

Men han kom inte. Från svenskt håll gjordes förfrågningar i Moskva — och sedan kom från ryssarna ett blankt förnekande av saken: Wallenberg fanns inte på ryskt område, och man sade sig ingenting veta om hans öde. Men svenska utrikesdepartementet gav sig naturligtvis inte med detta negativa besked utan fortsatte forskningarna, delvis också med hjälp av frivilliga krafter. Så länge Stalin och hans hemliga polis regerade Ryssland tycktes saken hopplös, men så kom den nya regimen och därmed också förhoppningar om töväder. Då statsminister Erlander och Gunnar Hedlund var i Moskva, tog de upp fallet Wallenberg, och i februari 1957 kom det överraskande beskedet, att svensken väl varit på ryskt område, trots det tidigare förnekandet, men att han dött som ett offer för Beria-verktyget, sedermera avrättade terroristen Abakumov. Det skulle ha skett den 17 juli 1947.

Saken kom emellertid inte ur världen härigenom. Redan vid denna tidpunkt hade man i UD en del material, som gav vid handen att Wallenberg måste ha levat efter den 17 juli 1947. Sedan dess har flera vittnesmål kommit fram, som går ut på att Wallenberg förvarats i fängelset i staden Wladimir långt efter nämnda datum. Det blev alltså ytterligare en ny notväxling med ryssarna, som denna gång svarade i betydligt mindre kategorisk ton än förra gången.

Det är möjligt, att fallet Wallenberg kommer att öka de historiska mysteriernas lista. Men så långt det finns en chans att sprida ljus på någon enda punkt i den fortfarande så dunkla historien kan svenska regeringen naturligtvis inte slå sig till ro.

Ett av samtalsämnena med Krusjtjev då han kommer hit i augusti borde bli just fallet Wallenberg. Krusjtjev har ingen anledning att skydda Stalinregimen och dess höjdukar, och det hände förmodligen åtskilligt i GPU-fängelserna, som inte ens högt uppsatta partimedlemmar hade en aning om — hemliga polisen var en institution, som bara tolererade ingyn av Stalin själv, diktatorn. Det skulle påverka svensk opinion gynnsamt, om ryssarna, kanske rentav med svensk medverkan, fortsatte forskningsarbetet efter den försvunne svenskan och redovisar det material, som kommit dem att lämna så olika svar på våra frågor.

Engelsk version.

Ärade Herr Ministerpresident,

Ni erinrar Eder måhända "fallet Raoul Wallenberg", som under många år diskuterats mellan utrikesministerierna i våra bägge länder. Wallenberg var en svensk diplomatisk tjänsteman, som hade sin verksamhet i Budapest under de senare krigsåren. I samband med de sovjetiska styrkornas ockupation av staden i krigets slutskede påträffade dessa Wallenberg och tog honom under sitt beskydd, varom den svenska regeringen erhöll meddelande den 16 januari 1945. Några månader senare meddelade även Sovjets ambassadör i Stockholm dåvarande utrikesminister Günthers maka, att Wallenberg fanns i livet i Sovjetunionen och behandlades väl.

Då tiden gick utan ytterligare meddelanden från de sovjetiska myndigheterna gjorde svenska utrikesdepartementet ett stort antal diplomatiska démarcher för att få Wallenberg hemskickad till Sverige.

Svaren blev under många år, att han inte fanns i Sovjetunionen.

Vid mitt besök i Sovjetunionen mars-april 1956 utverkade jag vid samtal med Eder och några av Edra medarbetare, att ytterligare efterforskningar skulle verkställas angående Wallenbergs öde. I ett memorandum av den 6 februari 1957 meddelade sedermera det sovjetiska utrikesministeriet resultatet av gjorda efterforskningar. Detta sades i korthet vara att på grund av ett visst dokument som påträffats "den slutsatsen bör dragas att Raoul Wallenberg avled i juli 1947" i ett sovjetiskt fängelse.

Vissa fakta, som efter mottagandet av detta memorandum kommit i dagen, tyder på att den i memorandum dragna slutsatsen kan ha varit

Hans Excellens
Herr N.S. Chrustjov,
Ordförande i De Socialistiska Rådsrepublikernas Unions Ministerråd,
M o s k v a.

förhastad. Jag ser det som en allvarlig plikt för den svenska regeringen och mig såsom regeringschef att icke underlåta något som kan bringa klarhet över hans öde. Därför tillåter jag mig att personligen vända mig till Eder i saken. Vad jag vill hemställa om är att Ni, Herr Ministerpresident, föranstaltar om att ytterligare efterforskningar anställas.

Först några ord om det senaste meningsutbytet mellan våra utrikesministerier.

Den 9 februari 1959 överlämnade Sveriges ambassadör i Moskva Rolf Sohlman en note till det sovjetiska utrikesdepartementet med en hemställan att en undersökning måtte göras för att fastställa, huruvida Wallenberg efter år 1947 vistats i Vladmimir-fängelset. Sedan det sovjetiska utrikesministeriet den 6 mars 1959 meddelat, att det vidtagit sådana undersökningar men att dessa icke bringat i dagen några nya uppgifter, överlämnade ambassadör Sohlman den 17 juli 1959 preciserade uppgifter om det bevismaterial, som låg till grund för den svenska framställningen den 9 februari 1959.

Det var min förhoppning att på grundval av detta bevismaterial få tillfälle diskutera Wallenberg-frågan med Eder vid det besök, som den svenska regeringen inbjudit Eder att avlägga i Sverige förra året men som till vårt djupa beklagande då icke kom till stånd utan uppsköts till en senare, för båda parter läglig tidpunkt.

Bevismaterialet omfattar ett stort antal uppteckningar av utsagor av personer, som tidigare befunnit sig i sovjetisk fångenskap, ävensom av andra upptecknade utsagor och andra handlingar. Materialet har sedermera ytterligare prövats på svensk sida. Bland annat har utsagorna ingående granskats av två framstående svenska domare, f.d. medlemmar av Högsta Domstolen. De har vitsordat att de uppteckningar, varpå svenska regeringen stödde sin framställning till den sovjetiska regeringen förra året (1959), är gjorda med stor omsorg och icke föranleder till antagandet, att utsagorna tillkommit efter ledande frågor eller under andra omständigheter, som kunnat påverka innehållet. De har funnit att utredningen måste efter svensk rätt anses göra sannolikt, att Wallenberg varit vid liv åtminstone i början av 1950-talet och då befunnit sig i fängelse i Vladimir.

Såsom redan ambassadör Sohlman framhöll den 17 juli 1959, då han överlämnade närmare uppgifter om bevismaterialet till det sovjetiska utrikesministeriet, måste man på svensk sida fästa stor vikt vid utsagor av en så preciserad karaktär, vilka oberoende av varandra talar

om att Wallenberg under förra hälften av 1950-talet vistats i en viss avdelning av ett visst fängelse.

Då jag vänder mig till Eder personligen i stället för att anmoda det svenska utrikesdepartementet att eventuellt fortsätta meningsutbytet på diplomatisk väg, har detta sin grund i fallets exceptionella och humanitärt ömmande natur. Efter de inledningsvis nämnda meddelandena på våren 1945 har vederbörande sovjetiska myndigheter, trots att Wallenberg såsom diplomat tillhörande ett neutralt land varit berättigad till diplomatisk immunitet, under därpå följande år ända till februari 1957 icke lämnat några som helst uppgifter om honom. Denna omständighet har enligt ovannämnda memorandum den 6 februari 1957 berott på att vissa förutvarande ledare för säkerhetsorganen under en följd av år lämnat Sovjets utrikesministerium oriktiga uppgifter om Wallenberg.

Det är nu min varma förhoppning att Ni, Herr Ministerpresident, personligen ville intressera Eder för denne förtjänte svenske medborgares och diplomats öde och ge direktiv för en ny fullständig utredning ägnad att äntligen klarlägga fallet Wallenberg.

Med största högaktning

Tage Erlander

(Tage Erlander)

Шведское Министерство Иностранных Дел получило сообщение Министерства Иностранных Дел СССР, переданное 27-го июня Послу Сульману, по делу относительно Рауля Валленберга. В этом сообщении ссылается на некоторые опубликованные в шведской печати в мае месяце сведения о пребывании Рауля Валленберга в Советском Союзе, сведения, которые об"являются совершенно необоснованными. По поводу этого МИД Швеции желает указать на то, что 28-го мая, в ответ на вопросы со стороны печати, МИД вкратце сообщило о сделанном шведским посольством 9-го февраля запросе, так и об ответе МИД-а СССР от 6-го марта 1959 года. Нет никаких оснований для МИД-а Швеции комментировать то, что помимо этого было опубликовано шведской печатью по этому делу. Однако, во избежание недорозумения по поводу характера материала, на котором основывался шведский запрос, Министерство считает необходимым представить следующие более точные сведения относительно некоторых из свидетельских показаний содержавшихся в этом материале.

1. Гражданин Швейцарии Е.Бруггер, родившийся 22-го января 1903 г., который с 1948 по 1958 г.г. содержался в советских тюрьмах, заявил, что в конце июля или в начале августа 1954 года находился в тюрьме во Владимире (Корпус II) и он имел связь путем перестукивания с Раулем Валленбергом. Многие другие возвратившиеся из заключения в Советском Союзе подтвердили, что, уже/ находясь в заключении, Бруггер рассказывал им об этом своем контакте с Валленбергом.

МЕЖДУНАРОДНАЯ

Министерство Связи СССР
Адрес

ПРИЕМ		ПЕРЕДАЧА
13 0050 го ч. м.	821	го ч. м.
Бл. №	STK	Пор № Св. №
Принял МАКАРОВА А	Связь №	Передал

Из RS30 STOCKHOLM 262/254

№ сл. 12 го 2005 Р1/50 -

Служебные отметки

PRESS - SVENSK MOSKVA -

5 VECKOJOURNALEN 7/1951 PUBLICERAR I LEDARE OM RAOUL WALLEN-
BERG BREV FRAAN FRU INGRID GUENTHER 29 OKTOBER 1948 TILL
WALLENBERGS HALVSYSTER FRU NINA LAGERGREN VARI SAEGES
FRU GUENTHER NAAGRA MAANADER EFTER WALLENBERGS FOERSVINNANDE
VID SAMTAL KOLLONTAY ERFARIT CIT WALLENBERG FANNS I
RYSSLAND I LIVET OCH BAETTRE FOER HONOM***

4 5
13. febr. 1951
НР 80 Ea

ткв 36

МЕЖДУНАРОДНАЯ

Министерство Связи СССР
Адрес

ПРИЕМ		ПЕРЕДАЧА
12 го ч. м.	821 STK	го ч. м.
Бл. №		Пор № Св №
Принял SMIRNOWA	Связь №	Передал
Из RS30 PRESS SVENSK P2/50 =		Служебные отметки
№ сл. го ч. м.		

OM SVENSKA REGERINGEN INTE BRAAKADE OM DENNA SAK SLUTCIT
STOP MED ANLEDNING PRESSFOERFRAAGNINGAR FOELJANDE BESKED
LAEMNATS 9 FEBRUARI PARA DE UTTALANDEN KOLLONTAY TILLFAELL-
ET IFRAAGA GJORDE TILL FRU GUENTHER ATT RAOUL WALLENBERG
FANNS I RYSSLAND HAR SJAELVFALLET AV DEPARTEMENTET BEAKTATS
NAER SVENSKA BESKICKNINGEN SUCCESSIVT FICK INSTRUKTIONER
ATT HOS RYSKA REGERINGEN EFTERLYSA ***

тка 36

МЕЖДУНАРОДНАЯ

Министерство Связи СССР
Адрес

ПРИЕМ		ПЕРЕДАЧА
12 го ч. м.	821 STK	го ч. м.
Бл. №		Пор № Св №
Принял SMIRNOWA	Связь №	Передал

Из RS30 PRESS SVENSK
№ P3/50 сл. го ч. м

Служеб. отметки

OCH BEGAERA WALLENBERGS HEMSAENDANDE STOP ATT MAERKA ATT VAD KOLLONTAY BERAETTADE FOER FRU GUENTHER ICKE VAESENTLIGT SYNES SKILT SIG FRAAN VAD HON REDAN PAR MAANADER TIDIGARE MEDDELAT WALLENBERGS MOR FRU VON DARDEL STOP AVGOERANDE VIKT ALLA SVENSKA FRAMSTAELLNINGAR MOSKVA GIVETVIS VICE UTRIKESMINISTERN DEKANOSOVS MEDDELANDE TILL ENVOYEN SOEDER-BLOM 17 JANUARI 1945 ***

ТКВ 36

МЕЖДУНАРОДНАЯ

Министерство Связи СССР
Адрес

ПРИЕМ		ПЕРЕДАЧА
___ го ___ ч. ___ м.	821 STK	___ го ___ ч. ___ м.
Бл. №		Пор № ___ Св №
Принял SMIRNOWA	Связь №	Передал
Из RS30 PRESS SVENSK		Служебн. отметки P4/50 -
№ ___ сл. ___ го ___ ч. ___ м		

ATT WALLENBERG AV SOVJETTRUPPER PAATRAEFFATS BENCZURGATAN BUDAPEST OCH ATT AATGAERDER SOVJETISKA MILITAERMYNDIGHETERNA VIDTAGITS WALLENBERGS SKYDD STOP INTE MINDRE AEN ELVA DEMARCHER GJORDES AV ENVOYEN SOEDERBLOM SISTA TILL MARSKALK STALIN PERSONLIGEN STOP SOMBEKANT SVARADE TILL SIST EFTER FOERNYADE DEMARCHER SOVJETREGERINGEN I NOTE 18 AUGUSTI UNDERTECKNAD DAAVARANDE VICE UTRIKESMINISTERN VYSJINSKI ATT WALLENBERG ***

ткв 36

МЕЖДУНАРОДНАЯ

ПРИЕМ		ПЕРЕДАЧА	Министерство Связи СССР Адрес
____го____ч.____м.	821	____го____ч.____м.	
Бл. №	STK	Пор №____Св. №____	
Принял МАКАРОВА А	Связь №	Передал	
Из RS30 PRESS SVENSK		Служеб. отметки	
№____ сл.____го____ч.____м. P5/54 =			

ICKE FUNNES SOVJETUNIONEN OCH OKAEND SOVJETRYSKA
MYNDIGHETER STOP UTRIKESDEPARTEMENTET HAR ALLTJAEMT SOEKT
FULLFOELJA ALLA UPPSLAG OCH SPAAR SOM KUNNAT LEDA NAAGOT
RESULTAT STOP AENNU EMELLERTID ICKE SAADANT MATERIAL
FRAMKOMMIT SOM BEFUNNITS KUNNA LAEGGAS GRUND FOERNYAD
FRAMSTAELLNING STOP HANS SAK BETRAKTAS ICKE SLUTFOERD OCH
ALLA ANSTRAENGNINGAR KOMMA ALLT FRAMGENT GOERAS SKAPA
KLARHET WALLENBERGS OEDE = CABINET ***

ТКВ 36

ST 13.2.51

UD bemöter kritik i Wallenberg-affären

Alla de demarcher, som gjorts genom svenska beskickningen i Moskva har givetvis haft till syfte att få Raoul Wallenberg hemsänd till Sverige, framhåller man i UD gentemot Wallenbergskommitténs uppgift om att UD hittills inte i någon not skulle ha krävt Wallenbergs återsändande.

Den första demarchen gjordes f. ö. redan 31 dec. 1944 före Budapests fall och innebar en svensk framställning om skydd för personalen vid beskickningen i Budapest samt att göra det möjligt för personalen att återvända till Sverige, tillägger UD.

Moskva MT 13.2.51

Självklart demarcherna syftat till att få försvunne diplomaten hemsänd till Sverige

Alla de demarcher, som gjorts genom svenska beskickningen i Moskva har givetvis haft till syfte att få Raoul Wallenberg hemsänd till Sverige, framhåller man i UD gentemot Wallenbergskommitténs uppgift om att UD hittills inte i någon not skulle ha krävt Wallenbergs återsändande.

Den första demarchen gjordes f. ö. redan den 31 december 1944 före Budapest fall och innebar en svensk framställning om skydd för personalen vid beskickningen i Budapest samt att göra det möjligt för personalen att återvända till Sverige, tillägger UD.

Tog Stalin själv hand om fallet Wallenberg?

Efter utrikesdepartementets senaste kommuniké i affären Raoul Wallenberg har Aftonbladet haft ett samtal med den österrikiska författaren Rudolph Philipp, en av de mest energiska kämparna för att få denna dunkla historia uppklarad.

Rudolph Philipp är inte nöjd med UD. Han säger att i texten blandar man bort korten med den vaga formuleringen "alla de demarcher som gjorts genom svenska beskickningen i Moskva har givetvis haft till syfte att få R. W. hemsänd till Sverige.

Hr Philipp begär att UD skall publicera en enda not som innehåller en klar önskan om Raoul Wallenbergs hemsändande. Och kan inte UD framlägga någon sådan not vill hr Philipp av regeringen begära befrielse från sekretesslagen. Han påstår att han har texterna till UD:s demarcher i frågan och han vill publicera dem.

— När ryktet kom ut att jag ägde otvetydiga bevis för ryssarnas ansvar i affären Wallenberg och även för UD:s uppträdande i saken så försökte en "finansman" här i staden muta mig att inte publicera någonting som kunde skada UD. Och inte heller ville han att jag skulle fastslå att W. var fången i Ryssland. Han höll på i tre timmar men när han inte fick mitt löfte kom det plötsligt tårar i hans ögon och han sade hemlighetsfullt: — Tyvärr måste jag nu tala om för er att UD för 48 timmar sedan fick meddelande om att W. är död.

Varför skulle han så slösa tre timmar på mig? Hr Philipp fortsätter: Så drog finansiären följande historia:

— När minister Staffan Söderblom gjorde sin avskedsvisit i Moskva hade han fått följande besked av Stalin till hans regelbundna besökare han hörde:

Staffan Natanovitj, tyvärr måste jag säga er att de undersökningar ni bad mig göra för tre månader sedan har visat att Wallanberg är död.

Jag trodde naturligtvis inte ett ord av den historien men meddelade den till familjen. Raoul Wallenbergs mor gjorde därefter till sammans med Internationella Röda korsets huvuddelegat för Ungern ett besök hos dåvarande kabinettssekreteraren Assarson för att få en bekräftelse eller en dementi. Hr Assarson lämnade då denna framställning: Envoyén Söderblom hade, innan han lämnade posten som svensk minister i Moskva kallats till en avskedsvisit hos Stalin, som han aldrig tidigare träffat. Stalin skulle därvid ha frågat om det fanns något otalt med Sverige. Söderblom svarade att så inte fanns men mot slutet av samtalet bad han Stalin låta undersöka om det i Ryssland kunde finnas en svensk vid namn Raoul Wallenberg. Då hade Stalin antecknat namnet på en papperslapp.

— Det var, säger hr Philipp, den sista av UD:s så stolt åberopade elva demarcher.

Den 10 oktober 1946 ringde UD till R. W:s mor och meddelade att svenska beskickningen i Moskva omtalat att de ryska myndigheterna inte längre kunde sysselsätta sig med gåtan Wallenberg sedan Stalin nu "själv tagit hand om den". De ansåg sig inte heller kunna påminna Stalins kansli om saken.

Stig Ahlgren:

JASÅ

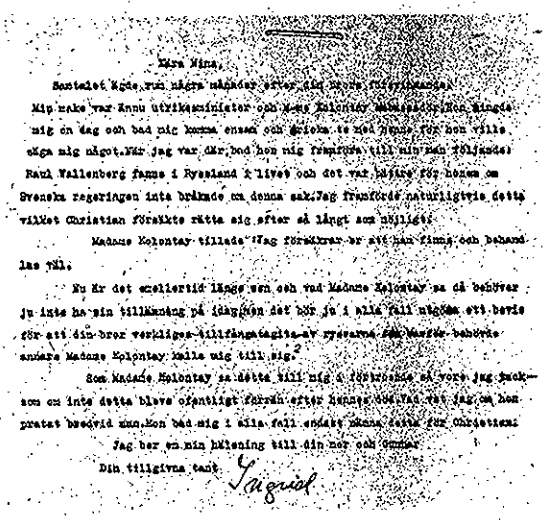

Kära Nina,

Kontoret kom för några månader sedan att bevaka [illegible]
Min make var ännu utrikesminister och [illegible] Kollontay [illegible] Hon bjöd mig en dag och bad mig komma ensam och gärna ta med någon för hon ville säga mig något. När jag var där bad hon mig framföra till min man följande: Raoul Wallenberg fanns i Ryssland å livet och det var bättre för honom om Svenska regeringen inte bråkade om denna sak. Jag framförde naturligtvis detta vilket Christian försökte rätta sig efter så långt som möjligt.

Madame Kollontay tillade: Jag försäkrar er att han finns och behandlas väl.

Nu är det emellertid länge sen och vad Madame Kollontay sa då behöver ju inte ha sin tillämpning på längden det bör ju i alla fall någon gång ha varit för att din bror verkligen tillfångatagits av ryssarna för Madame behövde ändåra Madame Kollontay ringa mig till sig.

Som Madame Kollontay sa detta till mig i förtroende så vore jag tacksam om inte detta blev offentligt förrän efter hennes död. Vet ej om hon pratat bredvid munnen. Hon bad mig i alla fall endast nämna detta för Christian.

Jag ber om min hälsning till din mor och familj.

Din tillgivna tant Ingrid

Varför vill inte svenska regeringen använda nödiga diplomatiska påtryckningsmedel för att få legationssekreterare Raoul Wallenberg återbördad ur den ryska fångenskap han befinner sig i sedan sex år tillbaka?

Alla vittnen värdelösa, alla spår falska, löd statsministerns interpellationssvar på herr Håstads fråga i riksdagen den 26 nov. 1946.

Därmed hoppades statsministern att saken skulle vara ur världen. Den svenske diplomaten hade mördats av ungerska pilkorsmän, när tre NKDV-män eskorterade honom från Pest till marskalk Malinovskis högkvarter i Debrecen. Därmed basta.

Nu har den gamla historien grävts upp igen, inte av fiender till regeringen utan av vänner till Raoul Wallenberg, vänner som kanske aldrig träffat honom men engagerat sig lika hårt för hans sak, som om de haft honom till vän och bror. Varhelst en usling finns . . .

Vänner också av fakta.

Det finns två officiella ryska *kvitton* på att Raoul Wallenberg förts till Ryssland som fånge och lever eller levat där under den tid undersökningen pågått. 1. Dekanosovs not av den 17 jan. 1945 vari Sovjets biträdande utrikesminister meddelade vår dåvarande Moskvaminister, Staffan Söderblom att Sovjetunionen »övertagit ansvaret för Raoul Wallenbergs liv och egendom». 2. En muntlig uppgift 1945 av Mme Kollontay till Raouls mor att Raoul fanns i livet och behandlades väl.

Dekanosovnoten avfärdades som värdelös av utrikesminister Undén sedan hans kollega Vysjinski två och ett halvt år senare förnekat att Wallenberg befann sig på rysk botten. Undén till Wallenbergkommittén då denna vid en uppvaktning tillåt sig tvivla på Vysjinskis ord: »Vi måste tro . . .» Utrikesministrar talar alltid sanning, det är vad herr Undén lärt av sin diplomatiska praktik. Han tillät sig en blixtsnabb motfråga: skulle ni ha tvivlat om samma försäkran hade gjorts av en amerikansk utrikesminister? Kommittén stod stum. Det finns tillfällen då det är hedervärt att tappa koncepterna.

Vad beträffar Mme Kollontays uppgifter till Raoul Wallenbergs mor avfärdades de som ett värdelöst vittnesmål; »en tröst av en mor till en annan mor», förklarade UD och torkade bort en krokodiltår ur den departementala ögonvrån. Denna spelade gråtmildhet har man svårare att förlåta UD än de drivor av papperslappar bakom vilka ministeriets tjänstemän i samma veva skyndade att taga betäckning.

VJ kan nu med adressatens tillstånd framlägga ett dokument i brevform (här återgivet i facsimile) som förintar UD:s argumentering på denna punkt, ett brev från fru Christian Günther till Raoul Wallenbergs halvsyster, fru Nina Lagergren, daterat Rom 29/10 1948. Fru Günther skriver: »*När jag var där* (hos Mme Kollontay) *bad hon mig framföra till min man följande: Raoul Wallenberg fanns i Ryssland i livet och det var bättre för honom om Svenska regeringen inte bråkade om denna sak. Jag framförde naturligtvis detta vilket Christian försökte rätta sig efter så långt som möjligt. Madame Kollontay tillade: Jag försäkrar er att han finns och behandlas väl . . .*» Brevskriverskan tillägger, skrämd av allvaret i detta storpolitiska förtroende: »*. . . tacksam om inte detta bleve offentligt förrän efter hennes* (Mme K:s) *död. Vad vet jag om hon pratat bredvid mun. Hon bad mig i alla fall endast nämna detta för Christian*».

Detta var ett officiellt meddelande och ej »en tröst av en mor till en annan mor».

Antingen har Günther för Undén och Erlander hemlighållit detta avgörande bevis för att Wallenberg förts till Ryssland varvid Erlander och Undén *bona fide* förklarat för riksdag och press att bevis saknades och att tiden var mogen för dödsattestens utskrivande, eller har Günther meddelat brevets innehåll till Undén och regeringen, och då står stats- och utrikesministrarna till ansvar för att de vilselett riksdagen och svenska folket samt skadat en svensk man till liv och lem. (Se vidare om ministeransvarighet och den institution som heter Riksrätten!)

Två år efter det ominösa interpellationssvaret bragtes innehållet i brevet till UD:s kännedom; tjänstemännen blev ytterst förbluffade och förklarade det vara en sensation, som de emellertid först måste kontrollera hos Günther, då minister i Rom. Günther visade sitt lågande intresse för saken genom att dröja cirka två månader med svaret, förebärande att han varit förkyld. Två månader i Rom är förstås inte detsamma som två månader i ett fångläger i Sibirien. Günther kunde endast hänvisa till att samma upplysning lämnats direkt till Raoul Wallenbergs mor och den upplysningen var ju förklarad av intet värde: se ovan om »en tröst av en mor till en mor».

Den kusliga cirkeln var sluten på nytt.

Den 2 februari 1951 meddelade kabinettssekreterare Dag Hammarskjöld — nyutnämnt statsråd — att fru Kollontays meddelande till Günther rörande Raoul Wallenbergs vistelse i Ryssland var helt okänt för honom. Men i kommunikén den 15 januari 1951, som samme Hammarskjöld ansvarade för, sades att UD oavlåtligt följt alla spår och uppslag men tyvärr inte kunnat komma till något positivt resultat!

Vad tänker statsminister Erlander om denna affär? För Erlander är Raoul Wallenberg en person, eller skuggan av en person, som ställer till med besvär för Erlander. Och Erlander står som skeppare vid statsrodret i stormtid. En man är vräkt över bord, en liten legationssekreterare, som visst en gång räddade några tusen människoliv på uppdrag av svenska staten. Nu vill staten helst få glömma honom. Sådan är »Världens gång». Statsministern, som är värmlänning, minns säkert Frödings lilla dikt med samma namn:

Havet välte, stormen ven,
vågorna rullade asklikt grå.
»En man är vräkt över bord, kapten!»
Jasså.

»Ännu kan ni rädda hans liv, kapten!»
Havet välte, stormen ven.
»Ännu kan en lina den arme nå!»
Jasså.

Vågorna rullade asklikt grå.
»Nu sjönk han, nu syns han ej mer, kapten!»
Jasså.
Havet välte stormen ven.

15/2 1951

En försvunnen svensk.

Av allt som inträffat efter kriget har knappast något så starkt bidragit till att i Sverige sprida misstro mot Sovjetunionen och avsky för dess metoder som fallet Raoul Wallenberg. Det rör sig visserligen om en episod, om en enda fattig människa, som under utövande av en barmhärtighetsgärning av stora mått försvann i krigsfinalens vilda malström, men just detta gör händelsen så mycket mera gripbar och förståelig för en bred opinion. För denna har den framstått som ett skakande bevis för att Ryssland alltjämt är landet, där folk "försvinner" utan att lämna ett spår efter sig, för de ljumma har den blivit en väckarklocka, och många av våra "blekröda", som tanklöst och känslomässigt sätta likhetstecken mellan revolution och befriande radikalism, en tankeställare och en erinran om, att det stora landet i öster alltjämt i sin orientaliskt färgade likgiltighet för enskilda människors liv och öden står långt från de ideal, som Västerlandet hyllar sig till.

Nu har saken åter, för vilken gång i ordningen är inte känt, blivit aktuell genom att vissa uppgifter om vad madame Alexandra Kollontay, Sovjetunionens ambassadör i Sverige under kriget, vid ett tillfälle skulle ha sagt till Christian Günthers maka, uppgifter som tyda på att Wallenberg så sent som 1947 eller 1948 ännu befann sig i livet och i rysk fångenskap. Den outtröttliga Wallenbergskommittén har därefter satt sig i rörelse och begärt klarhet inte endast om detta meddelande, som på något un

Denna begäran avslogs under motivering, att démarcherna är hemliga.

Stockholms-Tidningen begärde då att få veta, om i någon eller några av démarcherna en direkt begäran framställts om Wallenbergs hemsändande och hur den i så fall formulerats.

UD svarade, att "departementet bara kan hänvisa till det pressuttalande, som departementet gjorde den 2 d:s, kompletterat med ett meddelande den 12 d:s, vari det heter, att alla de démarcher som gjorts givetvis haft till syfte att få Raoul Wallenberg hemsänd till Sverige."

Tidningens medarbetare invände, att hans fråga inte gällt vilket "syfte" démarcherna haft utan om ett hemsändningskrav verkligen framställts, och tidningen frågade:

— Kan departementet inte svara på frågan, om ett sådant krav framställts?

— Nej, blev svaret från UD.

Här böra kanske några rader inskjutas, om upptakten till denna episod. Den har nyligen skildrats i tidskriften Allt av en skriftställare Rudolph Phillipp, en österrikare, som nu är svensk medborgare, och som genom åren utfört ett storartat arbete för att sprida ljus över affären. Han berättar där om hur Wallenberg under krigets sista skede räddade tusentals jagade judar först undan de nazistiska medlemmarna av Pilkorsorganisationen, sedan undan ryssarna genom att förse dem med svenska skyddspass och genom sitt hjältemodiga hävdande av den svenska flaggans helgd. Han arbetade under ständig livsfara, inte minst sedan ryssarna övertagit Budapest och fortsatte det verk, som Pilkorset påbörjat. Då kördes judar i tusental direkt ut till tvångsarbete i Sibirien, då skedde massvåldtäkterna, då plundrades judarna på de få ägodelar de lyckats bärga undan nazisterna. En del av dessa hade överlämnats till förvaring hos svenska legationen, och det lär ha retat ryssarna alldeles särskilt, att Wallenberg vägrade uppge, var de gömts.

stämpeln kan inte få begagnas till att mörklägga ting, som beröra landets ära och en svensk medborgares liv och därtill en medborgare, vilkens sista kända insats var en lysande, för landet hedrande insats i människokärlekens tjänst.

uppgifter om vad madame Alexandra Kollontay, Sovjetunionens ambassadör i Sverige under kriget, vid ett tillfälle skulle ha sagt till Christian Günthers maka, uppgifter som tyda på att Wallenberg så sent som 1947 eller 1948 ännu befann sig i livet och i rysk fångenskap. Den outtröttliga Wallenbergskommittén har därefter satt sig i rörelse och begärt klarhet inte endast om detta meddelande, som på något underligt sätt tycks ha stannat på vägen, utan även om utrikesdepartementets handläggning av ärendet. Därifrån har man gjort ett antal démarcher, enligt uppgift inte mindre än nio, vilka "givetvis alla ha haft till syfte att få Wallenberg hemsänd", men innebär det också, frågar kommittén, att UD vid något tillfälle framställt uttryckliga krav därpå? Denna fråga har ännu inte besvarats, och tydligen ämnar man heller inte göra det. Stockholms-Tidningen refererar i dag ett samtal, under vilket tidningen av UD begärt att få ta del av ordalydelsen i de framställningar, som gjorts i Wallenbergsaffären.

git Budapest och fortsatte det verk, som Pilkorset påbörjat. Då kördes judar i tusental direkt ut till tvångsarbete i Sibirien, då skedde massvåldtäkterna, då plundrades judarna på de få ägodelar de lyckats bärga undan nazisterna. En del av dessa hade överlämnats till förvaring hos svenska legationen, och det lär ha retat ryssarna alldeles särskilt att Wallenberg vägrade uppge, var de gömts.

Den 17 januari 1945 berättade Wallenberg för sin kontorschef Müller att han tillsammans med sina ryska följeslagare skulle bila till marskalk Malinovskis högkvarter i Debrecen, 20 mil öster om Pest. "Om det blir som gäst eller fånge vet jag inte", tillade han. På legationen hämtade Wallenberg därefter några saker för resan, som han beräknade skulle vara i åtta dagar. Från denna stund är Wallenberg försvunnen. Philipp säger sig emellertid med vittnens hjälp ha kunnat konstatera, att Wallenberg aldrig förde till marskalkens högkvarter i Debrecen utan i stället till NKDV:s fängelse, först på ungerskt och därefter på tjeckiskt område. Via Rumänien transporterades han slutligen — enligt Philipp — till Sovjetunionen.

Riktigheten av denna berättelse har aldrig ifrågasatts, även om det naturligtvis kan tänkas, att Wallenberg verkligen fick sätta livet till under dessa upprörda förhållanden. Diverse mystiska omständigheter tyda emellertid på, att han verkligen "togs om hand" av ryssarna och fördes bort. Sålunda har vid flera tillfällen antytts, att svenska myndigheter måste gå försiktigt fram, emedan Wallenberg annars skulle få det svårare. Om det svenska utrikesdepartementet trott på dessa uppgifter, så måste det också innebära, att det haft grundad anledning att tro, att Wallenberg ännu befunnit sig i livet, om det däremot inte fäst något avseende vid dem, är dess timida uppträdande i hög grad besynnerligt. Det besked, som nu lämnats från UD, kan inte få förbli det slutgiltiga. Hemlig-

AB 15.2.57

Moskva

Senaste Nytt 7

Statsministern ger besked om Raoul Wallenberg

Med anledning av de motsatta uppfattningarna i affären Raoul Wallenberg, där UD förfäktat att man i flera demarcher i Moskva krävt efterforskningar av den svenske diplomaten men där Wallenberg-kommittén anser att regeringen inte i en enda demarche begärt hans hemsändande har Aftonbladet vänt sig till statsminister Tage Erlander med frågan: Vad har gjorts för att skaffa information om Raoul Wallenbergs öde?

— Jag kan inte inse att det i denna beklagliga affär finns något som inte är klart, svarar statsministern. En rad demarcher har gjorts Moskva. Att de inte gett resultat är givetvis synnerligen beklagligt.

Det är självklart att de anhöriga känner sorg och oro men det är lika klart att det finns andra som utnyttjar situationen. Till alla vill jag säga: Ni kan vara övertygade om att regeringen gjort allt som kunnat göras för att bringa klarhet om Wallenberg. Det är naturligtvis ett starkt svenskt intresse att Wallenberg — om han är i livet — får komma hem.

Statsminister Erlander ville däremot inte gå in på frågan om innehållet i de svenska demarcherna till Sovjet. På direkt fråga om regeringen någon gång direkt begärt av ryssarna att Wallenberg skulle återsändas svarade statsministern:

— Det vet jag inte.

Kungen uppvaktas om fallet Wallenberg

Kungen uppvaktades i dag med en vädjan att göra allt för att söka skapa klarhet i legationssekreterare Raoul Wallenbergs öde.

För den wallenbergska familjen uppvaktade överdirektör Fredrik von Dardel och hans maka Maj von Dardel samt Raouls halvbror civ.-ing. Guy von Dardel. Wallenbergs-aktierna representerades av fru Birgitta Bellander, fru Elsa Ewerlöf och dr Hanna Rydh och kamrer Bertil Pettersson. Den utredningskommitté som granskat alla aktier i affären Wallenberg företräddes av f. generaldirektör Anders Örne, professor Lise Meitner och advokat Yngve Schartau.

Kungen visade sig vara mycket väl insatt i alla detaljer. Han förklarade att han skulle göra vad han kan för att hjälpa till med att söka skapa klarhet i Raoul Wallenbergs mystiska försvinnande i Sovjet.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Pressbyrån

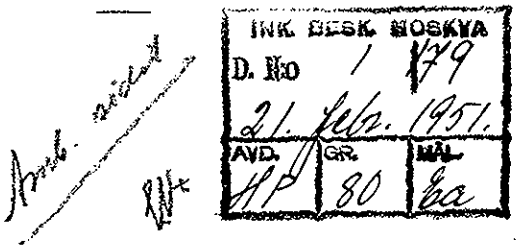

Stockholm den 10 februari 1951.
Nr. 179. P 2.
Överlämnas av Utrikesdepartementets Pressbyrå till Beskickningen i Moskva för kännedom under förmälan att nedanstående svar - efter förfrågningar av några tidningar - lämnats i anledning av artiklar i Aftonbladet och Aftontidningen den 9 februari 1951.

(T. Brandel)

Avskrift.

9 februari 1951.

Som svar på Eder förfrågan med anledning av offentliggörandet av fru Ingrid Günthers brev till fru Maj von Dardel den 29 oktober 1948 angående samtal mellan fru Günther och Mme Kollontay på våren 1945 framhåller utrikesdepartementet följande:

De uttalanden, som Mme Kollontay vid tillfället i fråga gjorde till fru Günther om att Raoul Wallenberg fanns i Ryssland, har självfallet av departementet beaktats, när svenska beskickningen successivt fick instruktioner om att hos ryska regeringen efterlysa och begära Wallenbergs hemsändande. Det är emellertid att märka, att vad Mme Kollontay berättade för fru Günther icke väsentligt synes ha skilt sig från vad hon redan ett par månader tidigare hade meddelat Wallenbergs mor, fru von Dardel.

Av avgörande vikt för alla svenska framställningar i Moskva var givetvis vice utrikesministern Dekanosovs meddelande till envoyén Söderblom den 17 januari 1945 om att Wallenberg av sovjettrupper hade påträffats vid Benczurgatan i Budapest och att åtgärder av de sovjetiska militärmyndigheterna vidtagits till Wallenbergs skydd. Inte mindre än elva démarcher gjordes av envoyén Söderblom, den sista till marskalk Stalin personligen. Som bekant svarade till sist, efter förnyade démarcher, sovjetregeringen i en note den 18 augusti, undertecknad av dåvarande vice utrikesministern Vysjinski, att Wallenberg icke funnes i Sovjetunionen och vore okänd för sovjetryska myndigheter.

Utrikesdepartementet har alltjämt sökt fullfölja alla uppslag

v.g.v.

och spår, som kunnat leda till något resultat. Ännu har emellertid icke sådant material framkommit, som befunnits kunna läggas till grund för någon förnyad framställning. Hans sak betraktas icke som slutförd och alla ansträngningar komma allt framgent att göras för att skapa klarhet om Wallenbergs öde.

ÖSTEN UNDÉN

RAOUL WALLENBERG

Här liksom i England borde en minister tvingas avgå när han kompromitterat sig för starkt, säger författarinnan Anna Lenah Elgström — en av de framstående svenskar som här nedan skarpt kritiserar regeringens och UD:s handläggning av fallet Raoul Wallenberg.

Folkets röst om Wallenbergaffären:

Till Undén: HANDLA ELLER AVGÅ!

Sedan VJ publicerat »brevet som Günther glömde», har kraven på klarhet i Raoul Wallenberg-affären ytterligare vuxit i styrka. Visserligen förklarade UD efter brevets publicering att departementet alltfort inte hade något att meddela i saken, men opinionen både i och utanför den svenska riksdagen tycks äntligen besluten att icke ge sig till tåls med mindre än att alla papper läggs på bordet.

Som representativa för denna stadga i opinionen framlägger VJ här ett knippe uttalanden av framstående svenskar, som anger sina personliga synpunkter på Raoul Wallenberg-fallet. Flertalet av de intervjuade är direkt politiskt engagerade, men även meningsyttringar från icke politiskt aktiva personer är företrädda.

Författarinnan
ANNA LENAH ELGSTRÖM.

I England kan en politiker få flytta på sig från taburetten om han dabbar sig *för* mycket. Jag har själv med egna ögon sett Sir Samuel Hoare gråtande vandra ut från parlamentet sedan majoriteten av lagstiftarna uttalat sitt djupaste ogillande av hans för nationen vanärande fiffel i Abessinienfrågan. Sedan fick ju skattkammarlorden Hugh Dalton lämna sin post på grund av indiskretioner visavi sin budget. I Sverige verkar det som om — trots undantaget: Hall — regeringen inte hade stor lust att i detta fall följa sina engelska meningsfränders exempel. Men hur betydligt skulle inte livsluften i vårt land renas och höjas om den gjorde det! I vårt land just nu går massor av människor omkring med vantrivsel, otrevnad, ja, skamkänsla i hjärtat efter balttragedierna, Koreablamagen, Kejneskandalerna och Wallenbergsaffären m. m. Avslöjandena, vilka duggar allt tätare, om hur officiellt likgiltigt efterforskningarna skett efter den unge Rödakorshjälten Raoul Wallenberg, hur lovande spår negligerats i diplomatiskt inertia och t. o. m. en ambassadörs vinkar och råd bagatelliserats som »en mors» (bara därför naturligtvis oefterrättliga) påfund, borde egentligen fylla *alla* svenska medborgare med en viss mörkrädsla. När man stoppar undan och smusslar bort efterforskningarna efter en man, som gjort vårt land en sådan heder som Raoul Wallenberg, kan ju Medelsvenson med skäl rädas för hur mycket fortare *hans* fall, om han råkar illa ut i österled, skall glömmas i en dossier och lämnas åt glömskan! (som det gunthersk brevet).

Jag är inte naiv nog att tro att jag kan ge något råd om hur den Wallenbergska saken i fortsättningen bäst skall bedrivas. Det enda råd jag har att ge, har jag redan härovan antytt. Vi måste försöka sätta mer råg i ryggen på den allmänna opinionen här i landet!

Redaktör
MANNE STÅHL,
riksdagens andra kammare:

Det har talats så mycket om att ett litet land som Sverige ingenting kan göra i ett sådant här fall gentemot en stormakt. Om jag är riktigt underrättad har Schweiz haft åtminstone två fall liknande det wallenbergska. Men det lilla landet Schweiz kunde göra vad det lilla landet Sverige icke vågade eller velat: sätta hårt mot hårt. Och tack vare sin bestämda hållning lyckades Schweiz rädda sina diplomater från att dela Wallenbergs öde och »försvinna» i Ryssland.

Vad som nu framförallt är aktuellt är att få klara besked från alla som sysslat med Wallenbergsfrågan. Såväl myndigheterna som kommitén måste lämna en offentlig redogörelse för alla åtgärder som vidtagits för att rädda den svenske diplomaten. Man kan inte nöja sig med mindre. Framförallt är det viktigt att myndigheternas redogörelse inte inskränker sig till en utsäktande kringgående manöver, utan verkligen ger klara och konkreta informationer.

Direktör
JARL HJALMARSSON,
högerns ledare:

Innan någonting annat kan uträttas finns det ett villkor som måste fyllas: våra myndigheter måste lägga fram en klar och uttömmande redogörelse för allt som rör fallet Wallenberg. Den bästa formen vore naturligtvis att utrikesministern genom en interpellation i riksdagen fick tillfälle att svara och ge besked om vilka åtgärder regeringen vidtagit för att skaffa klarhet i Raoul Wallenbergs öde.

Man kan också i nödfall tänka sig att denna redogörelse finge form av ett meddelande till pressen.

Först sedan på ett av dessa sätt papperen lagts på bordet blir det tid att överväga de konkreta åtgärderna.

Generaldirektör
ANDERS ÖRNE:

Jag föreslår följande åtgärder i syfte att skaffa fram den absoluta nödvändiga klarheten om Raoul Wallenbergs öde:

Svenska regeringen annonserar i ryska tidningar och utfäster en belöning till den eller de personer, som kan lämna sådana uppgifter att de leder till visshet om huruvida han lever eller är död. Åtgärden kompletteras med en efterlysning i den ryska radion.

Om jag är riktigt underrättad är det ju på det sättet man går tillväga i Sverige, Amerika, England, ja i varje annat land då man vill anställa efterforskningar efter en person som försvunnit.

(Forts. sid. 25.)

Handla eller avgå!

(Forts. fr. sid. 18.)

Professor
ÅKE HOLMBÄCK,
riksdagens första kammare:

Sedan brevet från fru Günther publicerats av Vecko-Journalen måste det te sig som i högsta grad önskvärt att en auktoritativ redogörelse lämnas för vad som åtgjorts i saken. För min del tar jag för självfallet att utrikesdepartementet gör allt vad departementet överhuvudtaget förmår för att söka lösa problemet och om möjligt återbörda Raoul Wallenberg till hemlandet, försåvitt han fortfarande är i livet.

Formerna för de åtgärder som skola företagas torde endast departementet själv kunna bedöma. Men först och sist är det önskvärt att få klara besked om vad som redan gjorts.

Advokat
INGRID GÄRDE-WIDEMAR,
riksdagens andra kammare:

Redan före publiceringen av brevet som Günther glömde hade man ju klart för sig att det finns mycket som är dunkelt och oklart i Wallenberg-affären. Efter brevets publicering har man när det gäller att bedöma regeringens handlingssätt bara två alternativ att välja på: Antingen sitter regeringen inne med informationer som den inte velat ge offentlighet och som kan motivera dess handlingssätt. Eller också har regeringen ingenting att dölja och i sådant fall kan man bara beklaga bristen på fast och bestämd hållning. I sistnämnda fall förefaller det egendomligt, att regeringen aldrig kunnat förmå sig att kräva Wallenbergs utlämnande. Jag kan inte tro, att en formell begäran härom skulle kunna skada Raoul Wallenbergs sak.

Svenska regeringen kan ju för övrigt i ett sådant fall peka på ett av ryssarna själva skapat prejudikat: ryssarna krävde på sin tid utlämning av halterna, och svenska regeringen viillfor som bekant detta krav . . .

Vore det så orimligt att vi en gång krävde utlämnandet av en enda person, tillpräktjet en person som varit i svenska statens tjänst som diplomat?

Disponent
SVEN WEDÉN,
Riksdagens andra kammare:

Den mörka historien om Raoul Wallenbergs försvinnande under sin resa till det ryska högkvarteret i Debrecen 1945 och om de fruktlösa ansträngningarna att bringa klarhet i hans öde har nu åter lagts under allmänhetens ögon. Sammanfattningar av dess huvudpunkter, som förekommit i olika tidningar och tidskrifter, ge ett upprörande intryck.

Detta gäller främst de sovjetryska myndigheternas oförmåga att lämna ett klarläggande besked, trots att det ryska utrikesministeriet en gång, samma dag som Wallenberg försvann, lät meddela att ryssarna övertagit ansvaret för hans liv. Den svenska regeringen och det svenska utrikesdepartementet har tydligen givit sina upprepade framställningar till Moskva en försiktig form och ansett sig därmed bäst tjäna Wallenbergs sak. Dess uppsåt bör respekteras, men något som helst tillfredsställande svar har på denna väg icke hittills kunnat pressas fram.

Om emellertid regeringen själv är övertygad om, att ingenting brister ifråga om klarhet, konsekvens och målmedvetenhet i dess ansträngningar att rädda Wallenberg, borde den nu kunna acceptera ett förslag, som framlagts av en liberal tidning, Gefle Dagblad. Det går ut på att regeringen i en vit bok skall redovisa sina åtgärder i denna allvarliga sak. Även om hänsyn i ett sådant fall måste tagas till ett del eventuella uppgiftslämnares självklara intresse att vara anonyma, torde det vara möjligt för regeringen att mera fylligt och uttömmande än vad som skett redovisa sina åtgärder och sina hänvändelser till Moskva. Utrikesledningen borde, efter de häftiga angrepp som riktats mot den, vara angelägen att medverka härtill.

Därefter kan säkrare bedömas, om alla lämpliga möjligheter begagnats eller om de små utsikter, som alltjämt kunna föreligga att finna Wallenberg i livet och återbörda honom till hemlandet, kunna förstärkas genom ytterligare åtgärder från svensk sida eller genom en hänvändelse till ett internationellt forum som Förenta Nationerna.

Krav till regeringen: Begär att Wallenberg skickas hem

Statsminister Erlander uppvaktades på lördagen av representanter för Raoul Wallenberg-aktionen, vilka överlämnade en skrivelse till regeringen med krav på att denna hos Sovjetunionen skall begära Wallenbergs återsändande till Sverige.

I uppvaktningen deltog f. generaldirektören Anders Örne, professor Lise Meitner, fru Mia Leche Löfgren, fru Birgitta de Vylder-Bellander, dr Hanna Rydh och författaren Rudolph Philipp. Skrivelsen var förutom av de uppvaktande även undertecknad av direktör Albin Johansso, fru Ellen Hagen och advokat Yngve Schartau. En rad organisationer understödjer också skrivelsen.

— Den svenska utrikesledningen har under de sex år, som förflutit sedan Raoul Wallenbergs omhändertagande, aldrig krävt hans återlämnande utan endast anhållit om efterforskning, påpekas i skrivelsen, vari bl. a. hänvisas till de erkännanden, som givits från rysk sida om att Raoul Wallenberg "lever i Sovjet och befinner sig väl".

Statsministern uttalade sitt erkännande av Wallenberg-aktionens hittills nedlagda arbete, som han betecknade som ett gott stöd för regeringen.

Ingen anledning sväva på målet

— Det var svenska regeringen som skickade ut Raoul Wallenberg i ett riskfyllt uppdrag, och det är svenska regeringens plikt att fordra honom åter, påpekar fru Birgitta Bellander i en intervju med Stockholms-Tidningen.

Raoul Wallenberg räddade mer än 100,000 människors liv — i dag är han själv sedan sex år tillbaka i behov av hjälp och räddning. Det finns ingen anledning för regeringen att sväva på målet och av prestigehänsyn uraktlåta att äntligen ta det steg som borde tagits redan 1945 — nämligen att begära Raoul Wallenbergs hemsändande.

Madame Kollontays meddelande till utrikesminister Günther har givit svenska utrikesledningen ett klart bevis för att Wallenberg omhändertagits i Sovjet. Detta bevis kullkastar helt Vysjinskys hypotes om att Wallenberg skulle ha mördats av pilkorsmän under striderna vid Pest. Madame Kollontays meddelande är ingen hypotes utan en rapport, stödd på fakta, vilka bestyrkts av undersökningskommittén.

Vi vill ha garanti för att varje svensk medborgare även utomlands vid behov skall få det skydd han har laglig rätt att kräva av sitt lands regering. Det gäller i dag Raoul Wallenberg — i morgon kan det gälla andra svenska män och kvinnor, som fullgör ett arbete i främmande land, slutar fru Bellander.

GT 26.2.51

FN larmas om Wallenberg?

GÖTEBORG (AB) En internationell aktion i fallet Raoul Wallenberg tycks vara enda möjligheten att få fram något resultat, skriver Ny Tid i dag. Tidningen föreslår att den svenska Wallenbergskommittén söker kontakt med internationella organisationer, t. ex. FN:s olika organ. Det ser inte ut som om Sverige ensamt skulle kunna tvinga fram ett besked från ryssarna i saken, åtminstone inte ett besked, som är så klart att all tvekan upphör om den saknade är i livet eller ej. Men ryssarna är med i FN, och där ges en utväg.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1951 ANDRA KAMMAREN Nr 8

Tisdagen den 27 februari.

Interpellation ang. redogörelse för efterforskningarna efter Raoul Wallenberg.

Ordet lämnades på begäran till

Fru GÄRDE WIDEMAR, som anförde: Herr talman! Legationssekreteraren Raoul Wallenbergs öde har åter genom de motstridiga uppgifter, som framkommit under den senaste tidens offentliga diskussion i ärendet, kommit i förgrunden för allmänhetens intresse. Å ena sidan uppges, att utrikesdepartementet redan tidigt erhållit underrättelser om att Wallenberg befunne sig i livet, men att departementet icke visat erforderlig energi för att skapa klarhet över hans försvinnande och bringa honom undsättning; å andra sidan har uppgivits att utrikesdepartementet icke erhållit dessa underrättelser och därför icke kunnat visa större aktivitet än som skett för att bringa Wallenberg hjälp. Tydligast framträder denna motstridighet i de underrättelser rörande Raoul Wallenberg, som enligt uppgift lämnats av Mme Kollontay, men vilkas förekomst utrikesdepartementet synes ha varit i oklarhet om. Dessa förhållanden göra, att allmänhetens förtroende för de ansvariga myndigheterna lätt kan avtrubbas eller undergrävas.

En fråga av stort intresse i detta sammanhang gäller, vad Sveriges representation i Moskva uträttat eller kunnat uträtta för att söka undsätta Raoul Wallenberg. Säkerligem skulle det verka lugnande på en vidsträckt opinion i vårt land, om utrikesministern kunde påvisa, att man på ansvarigt håll härutinnan vidtagit alla de åtgärder, som varit möjliga. Även behöver klargöras, om utrikesdepartementet härvid arbetat i samförstånd med icke endast Raoul Wallenbergs familj utan även den för ändamålet konstituerade Wallenbergskom-

mittén.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena få framställa följande fråga:

Är utrikesministern i tillfälle att lämna en fullständig redogörelse för hur efterforskningarna efter Raoul Wallenberg bedrivits och för vilka åtgärder, som vidtagits för att så effektivt och snabbt som möjligt söka rädda honom?

Denna anhållan bordlades.

Expressen 1.3.51

UD

har tydligen känt marken brännа under fötterna i fallet Raoul Wallenberg. Man har inför trycket av opinion låtit föranstalta om en utredning av, som det heter, UD:s omdiskuterade aktioner i fallet. Om detta är i och för sig intet annat än gott att säga. Det är på tiden att departementet får upp ögonen för att det likaväl som andra statliga verk är redovisningsskyldigt inför riksdag och opinion och att det inte går att dölja all ting med diplomatiskt frasmakeri och diskreta hemligstämplar. Vad man däremot bestämt måste protestera mot är att UD överlämnat undersökningsuppdraget åt envoyén Erik Sjöborg, som själv gjort en lång karriär i Arvfurstens palats, som är diplomat av den gamla skolan och som sådan inte kan underlåta att helt identifiera sig med departementets sätt att se på tingen; envoyén Sjöborg, som är över 70 år, njuter dessutom med ålderns rätt pensioneringens otium, och torde också därigenom vara mindre lämplig för sitt uppdrag.

Men framför allt måste principen brännmärkas: att UD uppdrar åt en UD-man att utreda UD:s egna aktioner. Genom dylikt handlingssätt skingras inga dimridåer, och den lätt förståeliga olust som man känner inför departementets sätt att i offentliga kommunikéer umgås med tomma ord och halvsanningar minskar inte.

Kalmarholms-Kuriren 1.3.51

"Raoul är död men Gud give att jag har fel"

Wallenbergs närmaste man uttalar sig i Kuririntervju

Raoul Wallenberg.

— Raoul Wallenberg är död. Jag kan inte tänka mig något annat, men Gud give att jag har fel! Något konkret bevis vare sig för att han lever eller för att han är död finns emellertid inte, och till dess ett sådant framkommer måste forskningarna efter hans öde bedrivas med all intensitet. Man kan inte komma ifrån att mycket försummats från svenska UD:s och regeringens sida i den vägen.

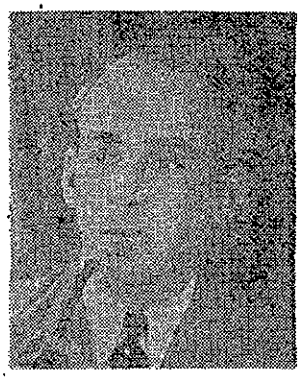

Direktör Sixten von Bayer och hans Hollandsfödda maka Edith, som båda stod Raoul Wallenberg nära i arbetet för Ungerns judar.

Detta uttalande görs i en Kuririntervju av Raoul Wallenbergs närmaste medarbetare i dennes räddningsarbete för Budapests judar undan nazisterna, direktör Sixten von Bayer, numera bosatt i Stockholm.

Direktör von Bayer hade jämte sin maka hand om förvaltningen av de 32 svenska »skyddshusen» i Budapests internationella ghetto och till deras uppgifter hörde bl. a. att skaffa mat, kläder, läkarhjälp och andra förnödenheter åt de tusentals människor som var härbärgerade där. Dessutom hade de att bevaka de svenskpassförsedda judarnas intressen vid de tätt återkommande razzior, som pilkorsmännen gjorde.

En man som Raoul skulle ha meddelat sig med yttervärlden.

— Redan när Raoul försvann i januari 1945 hade jag en bestämd känsla av att vi inte skulle få se honom igen, säger direktör von Bayer. Nej, jag är inte klärvoajant, men de »förhandskänslor» jag ofta har brukar alltid slå in.

— Raoul var skicklig och smart, tog gärna stora risker och var alltid snar att finna utvägar ur de mest kinkiga situationer. Det vore därför underligt om han sutte i rysk fångenskap i så många år utan att lyckas smuggla ut det minsta meddelande om att han är vid liv.

Några konkreta bevis för att han befinner sig i Ryssland finns ju inte — vi har enstaka vittnesmål om att han varit synlig i ryska läger plus de två förklaringarna från ryskt håll om att han »omhändertagits» av Sovjet. Tyvärr tror jag inte att något av detta kan tillmätas allt för stort bevisvärde.

Dödad av granat, rånmördad?

— När Raoul försvann var det synnerligen oroligt i Budapest, och det kan mycket väl hända att han dödades av någon granat e. d. I de kaotiska förhållanden som rådde, hände det ju ofta att människor helt enkelt försvann.

Om han mördades behöver det ju inte heller ha skett av politiska skäl. Man får inte bortse från möjligheten att han helt simpelt rånmördades. Det var känt att Raoul alltid gick med stora penningsummor på sig.

Forts. å sid. 3. —

Forts. fr. sid. 1. —

— Officiellt var det cirka 4,500 judar, som stod under svenskt beskydd, men i själva verket utfärdade vi pass åt närmare dubbla antalet. Även Vatikanstaten, Schweiz och Portugal utfärdade dylika pass ehuru i mindre omfattning, och det hände att folk var försedda med pass från fyra olika nationer. Av någon anledning respekterades svenska pass högst av nazisterna, men det hindrade inte att jag ofta fick rycka svenskpassförsedda människor ur händerna på pilkorsmän vid deras razzior med åtföljande deportationer. Arbetet kunde bli ganska påfrestande och gick inte att utföra utan mutor — rom var den mest gångbara varan, när det gällde att tala väl med de ungerska nazisterna.

Wallenberg tog stora risker.

Raoul Wallenberg skötte i första hand de politiska förhandlingarna med myndigheterna. Han var oerhört djärv i sitt arbete och offrade sig mycket för de ungerska judarnas sak. När Raoul kom till Ungern var han bara en yngling — visserligen i 30-årsåldern men mycket oerfaren. Han mognade emellertid på kort tid, man kan säga på veckor, till en man, fullt vuxen de krävande uppgifter som mötte honom.

Sista gången jag såg Raoul var på själva julaftonen 1944. Han levde sedan under jorden i Pest — den ena av Budapests två stora delar — och fortsatte sin verksamhet i det kaos som rådde i den av ryssarna belägrade staden.

— Sedan ryssarna erövrat Budapest blev ju Raoul Wallenberg av dessa erkänd som svensk officiell representant, men hölls dock under bevakning. Vad som hände under dessa dagar är dock okänt, och det sista vi, hans vänner, hörde om honom var att han försvann från sitt kontor den 17 januari i sällskap med två ryska officerare.

Själv tror jag som sagt att han är död men hoppas att jag misstar mig. Jag hyser den allra största sympati för Wallenberg-aktionen, som lägger ned ett oförtröttligt arbete på att få Raouls öde utrönt. Måtte man lyckas!

FAKTA I FALLET RAOUL WALLENBERG

● RAOUL WALLENBERG utnämndes 1944 till svensk legationssekreterare i Budapest. Hans arbete blev i första hand att biträda de judar — officiellt angavs antalet till 4,500, i verkligheten var siffran ungefär den dubbla — som erhållit svenska skyddspass. I Budapest hade Sverige i det s. k. internationella ghettot inrättat 32 »skyddshus» för dessa judar. Raoul Wallenberg gick med den största energi in för sina uppgifter och räddade — jämsides med bl. a. lektor Valdemar Langlet i Röda korset — tusentals judar från deportering och gaskamrar.

● NÄR RYSSARNA ERÖVRADE Budapest ställdes även Wallenberg under ryskt »beskydd». Den 17 januari 1945 for han under bevakning av NKVD-funktionärer från sitt huvudkontor, enligt uppgift till den ryske marskalken Malinovskis högkvarter. Sedan dess vet man ingenting om hans öde. Författaren Rudolph Philipp, som med stor iver verkar för Wallenbergs sak, uppger dock att han aldrig fördes till marskalken utan till NKVD:s fängelse och senare till Ryssland.

● SVENSKA REGERINGEN och UD anklagas av Wallenberg-aktionen för alltför stor undfallenhet gentemot ryssarna. Noter till Ryssland har avgivits men lämnats obesvarade. Som svar på en interpellation av hr Håstad i riksdagen i november 1946, anförde statsministern, att inget framkommit som tydde på att Wallenberg fanns i livet.

● TVÅ RYSKA BEKRÄFTELSER på förmodandet att Raoul W. fördes till Ryssland har framlagts. Den ena daterar sig från januari 1945, då biträdande utrikesministern Dekanosov i en officiell not meddelade att Sovjetunionen »övertagit ansvaret för Raoul Wallenbergs liv och egendom». Den andra är en muntlig uppgift 1945 från Madame Kollontay till utrikesminister Günthers maka, att Raoul fanns i livet.

● PÅ SISTA TIDEN har Wallenbergsaktionen intensifierat sin verksamhet. Detta har också lett till att UD har givit envoyén Erik Sjöborg i uppdrag att undersöka fallet. Ögonvittnesskildringarna kring Wallenbergs sista dagar i Budapest, spekulationerna kring hans slutliga öde, UD:s aktioner och uppgifterna från Sovjet är det material han har att arbeta med.

Den lilla skillnaden

G.Tt. 1. 6-51

Av Anders Örne

Av s. k. intellektuella svenskar, som tillhöra kommunistiska partiet eller någon av dess »kulturella» sidoorganisationer, hör man ofta sägas, att det i realiteten är ringa skillnad mellan sovjetsamhället och demokratierna. De som tala så hänvisa till författningar och officiella skönmålningar från öststaterna. De ha kanske antagit inbjudningar till högtidliga evenemang i Moskva, låtit sig ledas omkring till skådeanläggningar av olika slag, besökt museer och teatrar, suttit vid bankettbord överlastade med läckerheter och fina viner. Eller de ha tilläventyrs fått övervara sammanträden i utvalda ungdomsorganisationer och där bevittnat en högt uppskruvad entusiasm för systemet, för de styrandes personer, för konst, litteratur och s. k. sovjetvetenskap.

Och efter detta finna besökarna att allt är välbeställt i diktaturländerna, som numera uppträda maskerade som »folkdemokratier», det vill på svenska säga »f o l k f o l k s t y r d a» stater. Till på köpet bli de ej sällan stärkta i sin uppfattning av att kritiken i demokratierna går hårt fram mot de egna regeringarna och institutionerna, under det att diktaturernas undersåtar aldrig tillkännage något missnöje med sin egen styrelse och dess åtgärder. Den frihet och de övriga förmåner, de själva åtnjuta i Sverige, gör intet intryck på personer av den här omtalade typen, eftersom de äro så vana vid dem, att de tro det vara självklart, att det är på samma sätt överallt i världen.

Det tjänar icke mycket till att med praktiska exempel visa, att den i de sovjettroendes ögon lilla skillnaden mellan öst och väst i själva verket är jättestor. Men ett talande sådant exempel bör kanske dock göra ett visst intryck på några bland dem. Det gäller fallet Raoul Wallenberg.

De flesta svenskar torde alltsedan aktionskommitté, stödd av ett fyrtiotal folkorganisationer, för att påskynda saken. Wallenbergs öde började intressera så gott som hela svenska folket. I juli 1947 skrev aktionskommittén till marskalk Stalin och begärde att Wallenberg skulle sändas till Sverige. Utrikesminister Vysjinski meddelade i en not till vårt UD den 28 aug. 1947, att Raoul Wallenberg icke kunde återfinnas på sovjetryskt område och att man icke heller hade kunnat finna general Tjernysjev, på vars rapport den officiella noten av den 13 jan. 1945 hade grundats. Vidare uttalades i noten en förmodan, att Wallenberg hade omkommit under striderna i Budapest eller tagits om händer av Szalasis anhängare (= de ungerska nationalsocialisterna).

En av Wallenbergsaktionen tillsatt kommission ansåg sig efter granskning av föreliggande material kunna fastslå, att Wallenberg hade vistats på olika platser i Ryssland långt efter omhändertagandet 1945. På grund av nyss bekantgjorda underrättelser har aktionskommittén nu ånyo vänt sig till svenska regeringen och anhållit, att den skall göra en direkt framställning till den sovjetryska, att Wallenberg skall återsändas till Sverige.

Härmed äro huvuddragen av denna sorgliga affär bragta i erinring. Den måste ovillkorligen på det allra djupaste uppröra varje normal människa.

Förklaringen till att en svensk diplomat har kunnat »slarvas bort» ligger naturligtvis först och främst i den vårdslöshet, varmed de mänskliga individerna behandlas i diktaturländerna. Hela saken är också utomordentligt väl ägnad att belysa förhållandena i Sovjetunionen i jämförelse med motsvarande förhållkande. Inte kan man i något land hitta en försvunnen person genom att titta i folkregistret. Det gör man i stället genom efterlysning, eventuellt genom att sätta in hans porträtt i tidningarna och genom att utfästa belöning till den, som kan lämna upplysningar, vilka leda till hans uppspårande.

Sovjetunionens hemliga polis, som trots flera namnbyten ständigt är en och densamma, åtnjuter ju ett stort rykte för sin förmåga att hitta politiskt misshagliga individer. Det är bekant, att representanter för denna polismakt ingående förhörde dem av Raoul Wallenbergs medhjälpare, som efter erövringen av Budapest omhändertogos av rysk militär. Man kan vara övertygad om att polisen ej heller försummade att grundligt förhöra Raoul Wallenberg själv, sedan han hade anmält sig hos general Tjernysjev. Protokollen från alla de olika förhören och förmodligen också underrättelser om Wallenbergs öde finnas med all säkerhet i hemliga polisens arkiv. Av förhören med Wallenbergs medhjälpare framgick, att man misstrodde honom för att vara — engelsk spion! Att han befann sig i Ungern för att rädda förföljda människor föreföll förhörsförrättarna såsom någonting i högsta grad otroligt. Detta säger också något om en mentalitet, som vi i de demokratiska länderna icke kunna fatta. Kanske hemliga polisen också vet något om hur general Tjernysjev försvann?

Varför har man inte efterlyst den bortkomne Raoul Wallenberg och utlovat en belöning åt den, som kunde lämna upplysningar? Jag vet, att hans anförvanter gärna skulle ha satsat ett vackert belopp för detta ändamål, ehuru det självklart vore Sovjetstatens klara skyldighet att på egen bekostnad utreda saken.

Här uppenbarar sig emellertid

med praktiska exempel visa, att den i de sovjettroendes ögon lilla skillnaden mellan öst och väst i själva verket är jättestor. Men ett talande sådant exempel bör kanske dock göra ett visst intryck på några bland dem. Det gäller fallet Raoul Wallenberg.

De flesta svenskar torde alltjämt erinra sig, att Raoul Wallenberg av den svenska regeringen under kriget sändes till det tyskockuperade Ungern som legationssekreterare vid vår beskickning där för att söka rädda de av nationalsocialisterna — både de ungerska och de tyska — förföljda befolkningsgrupperna särskilt judarna. Han utförde en storslagen gärning och lyckades med ständig fara för sig själv rycka tiotusentals människor undan en säker död i pinoläger och gaskamrar.

Då ryssarna hade erövrat Pest, den ena sidan av den ungerska huvudstaden, anmälde sig Wallenberg hos den ryske överbefälhavaren i Pest, general Tjernysjev, och togs även i beskydd av den ryska militären. Detta skedde den 13 jan. 1945. Fyra dagar senare meddelade Sovjetunionens dåvarande vice utrikesminister i en officiell not till Sverige, att Raoul Wallenberg och hans egendom hade ställts under ryskt beskydd. Längre fram på året fick Wallenbergs mor av Sovjetunionens ambassadör i Sverige, madame Kollontay, meddelande att Raoul välbehållen befann sig under ryskt beskydd. Ett liknande meddelande lämnades vid samma tid även till Sveriges utrikesminister.

Sedan blev det tyst. Ingenting avhördes vare sig från de ryska myndigheterna eller från Wallenberg själv, trots förfrågningar från UD. Det bildades därför

I diplomat har kunnat »slarvas bort» ligger naturligtvis först och främst i den vårdslöshet, varmed de mänskliga individerna behandlas i diktaturländerna. Hela saken är också utomordentligt väl ägnad att belysa förhållandena i Sovjetunionen i jämförelse med motsvarande förhållanden i demokratiska länder.

Om man antar, att Englands, Frankrikes eller Förenta staternas krigsmakt hade omhändertagit ett icke krigförande lands legationssekreterare, då de 1945 befriade något av tyskarna ockuperat land, så skulle givetvis en av de första åtgärderna ha varit att sända honom bakom stridslinjen. Därifrån skulle han, så snart skriftliga eller telegrafiska meddelanden kunde skickas, själv ha fått skriva brev eller telegrafera till sina närmaste.

Hade han välbehållen förts till något av dessa länder och i brådskan ha blivit bortglömd eller borttappad, skulle han själv haft obestridlig rätt och möjlighet att göra sig påmint. Han skulle både ha kunnat få förbindelse med svenska beskickningen i landet och kunnat sätta pressen i rörelse. Här i Sverige känner allmänheten väl till att exempelvis besättningar på svenska fiskefartyg, som ha förts eller drivit till kommunistbehärskade hamnar, icke få meddela sig med svensk myndighet. Systemet är alltså byggt på absolut mörkläggning.

Av någon, som ville urskulda ryssarnas påstådda oförmåga att hitta Raoul Wallenberg, skylldes den på att man i Ryssland saknar folkbokföring! Därför kunde man inte heller spåra den bortkomne generalen.

Detta är rent ut sagt löjeväckande, som kunde lämna upplysningar? Jag vet, att hans anförvanter gärna skulle ha satsat ett vackert belopp för detta ändamål, ehuru det självklart vore Sovjetstatens klara skyldighet att på egen bekostnad utreda saken.

Här uppenbarar sig emellertid ett annat mysterium, som också karakteriserar sovjetsystemet på ett bländande sätt: Det skulle inte finnas någon som skulle våga lämna upplysningar vid en sådan efterlysning! Man känner i våra kommunisters idealland sina styrande herrar så väl, att man icke vågar lita på uppfyllelse av deras löften. I varje fall vet man, att det kan gå den, som säger annat än som behagar härskarna, mycket illa. En man i Budapest, som villigt hade lämnat upplysningar om Wallenberg vid de första enskilda efterforskningarna därnere, förnekade, när UD lät tillfråga honom, på det bestämdaste att han visste något. Strax efteråt anklagades han, trots denna helomvändning *ad majorem tyranni gloriam*, för sabotage och försvann spårlöst.

Med alla medel ha vissa krafter arbetat för att de, som yttrat sig i saken, skulle påstå, att Wallenberg mördades av de ungerska nazisterna. En uppskattande skildring av Wallenbergs insatser, skriven av en ungrare och för något år sedan översatt till svenska, slutar med ett sådant påstående, fastän författaren måste känna till hur det i verkligheten förhöll sig.

Att Raoul Wallenberg, som dock har vitsord om sig att vara en initiativkraftig man, som förstår att genomdriva sina önskemål, icke själv fick sätta sig i förbindelse med svenska ambassaden i Moskva och med sina närmaste, ens sedan han enligt officiella ryska vittnesbörd förts till Ryssland, utgör egentligen en fullt tillräcklig karakteristik av diktatursystemets syn på människovärde och mänsklig frihet.

Man tror måhända inom ledningen för den stora diktaturstaten i öster, att Raoul Wallenbergs öde så småningom skall falla i glömska här i Sverige, såsom liknande öden så lätt göra i Ryssland. Detta är i så fall ett stort misstag. Det skall icke glömmas. Det kommer alltid att ihågkommas som ett talande exempel på den oöverstigliga skillnaden mellan sovjetsystemet och demokratierna.

Kräv Wallenberg tillbaka, fordrar Uppsala studenter

UPPSALA 6 mars. — (ST) Samtliga politiska studentföreningar i Uppsala utom den socialdemokratiska avsände på tisdagskvällen i samband med ett kraftigt opinionsmöte i Raoul Wallenberg-saken en resolution till statsministern.

Man hänvisar där till att det nu gått mer än sex år sedan Wallenberg ställdes under beskydd av sovjetrysk myndighet och till att krav på fortsatta utredningar och efterforskningar är betydelselösa och blir resultatlösa.

Appellen slutar: — Vi begär av den svenska regeringen och utrikesledningen, att den oförd röjligen i klara och otvetydiga ordalag av Sovjet kräver Wallenbergs omedelbara återsändande till Sverige.

Undertecknarna är ordförandena i Fria gruppen, Liberala studentklubben, Heimdal, Studentföreningen mellanfolkligt samarbete, Uppsala studenters SLU och Verdandi.

Vid mötet talade professor Hugo Valentin om Raoul Wallenberg som en partisan i humanitetens tjänst. Hans insats är storslagen och gripande, sade han.

— Ryssarna har aldrig svarat att han är död. Varför skulle vi då ge upp? sade redaktör Edward af Sandeberg, som ansåg det troligt att han kan vara placerad som specialarbetare i Ryssland med en sådans svårighet att ge några livstecken ifrån sig.

Tal. gav en initierad och realistisk skildring av de förhållanden, under vilka fångarna lever i Ryssland och slutade: — Detta är vad vi skall försöka få bort Wallenberg ifrån och det med all kraft.

UD-chefer övertygade att Wallenberg lever

Ordföranden i Wallenbergaktionen fru Birgitta de Vylder-Bellander skildrade UD:s alla felsteg i Wallenbergsaken, vilket bör ha givit UD:s till mötet särskilt utsände observatör åtskilligt att rapportera. Sovjet har aldrig påstått att Wallenberg försvunnit. Det är svenska UD, som gett dem det goda uppslaget. Tills dato har ingen not avsänts, där Wallenberg återfordrats. Hon sade också, att några av souscheferna på UD är övertygade om att Wallenberg lever, men det är inte lätt för dem att göra något, då högste chefen inte vill att något skall företas.

Vi får göra ett byte . . .

Ingen kan väl tro att Ryssland skall börja krig för att vi ber om Wallenberg tillbaka. Vi har klara bevis för att han funnits på olika håll, i fängelser och läger i Ryssland. Vi skall nu alla försöka förmå regeringen att avsända en klar och otvetydig not. Svarar man att han ej finns, så får vi göra som man gjort i Danmark och Schweiz, behålla en rysk spion eller diplomat och göra ett byte. Det systemet har fungerat snabbt och perfekt i dessa länder, där man har kurage i umgänget med ryssarna.

HP 80 Ra

Allt Nr 3. 15. 3.-15.4.-57

Moskva Allt Nr 3 15.3-15.4-57

Personligt

Vår artikel om fallet Raoul Wallenberg (januari) har väckt ett kraftigt gensvar och nästan hela svenska pressen tog upp saken. 15 tidningar behandlade den på ledarplats, i Göteborg har Handelstidningen understött oss från sin tredjesida; uppe i Norrland publicerade en tidning hela artikeln som följetong och i Stockholm drog pressen fram ytterligare fakta. Bäst av allt: Utrikesdepartementet har tvingats fram ur sitt ide.

Det är med anledning av UD:s kommunikéer i saken som vi nu återkommer till fallet Wallenberg.

Vad UD har gjort — och inte gjort — bör inte längre döljas bakom dimridåer. Vi publicerar därför ett dokument vari UD själv redogör för de åtgärder man vidtagit i Moskva...

Vi bjuder i detta nummer på en stor specialbilaga om Stockholms tunnelbana, som nu närmar sig sitt öppnande. Det är ALLT-reportern Stig O. Blomberg som efter förra månadens smugglarkupp gått under jorden för att se hur tunnelbyggarna har det. I flera veckor har han grävt sig fram genom högar av tunnelmaterial — från arbetsrapporter och stadsfullmäktigeprotokoll till högar av pressklipp från svenska och utländska tidningar. De intervjuer han gjort går upp mot hundratalet och de innefattar inte bara tunnelingenjörer, sprängare och åkarasar utan en rad av de människor som fick sitt liv ändrat under den tid tunnel'n grävde sig fram under dem. Blomberg blev också väl hemmastadd under jord och har personligen flera gånger gjort den timslånga vandringen från förortsentrén till slutstationen i centrum. I sitt sällskap har han haft två tecknare, Pelle Silfverhielm som på ritblocket fångat ögonblicksbilder från arbetsplatserna och Magnus Gerne som med nålvass tuschpenna gjort de översiktsteckningar Ni finner på vår utdragbara »dragspelsbilaga» — tekniskt en nyhet, som vi ska upprepa.

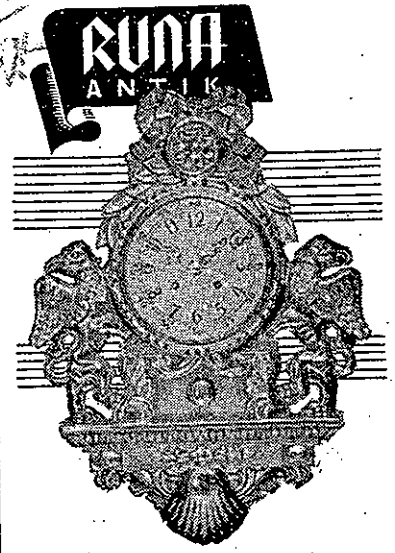

Se på något vackert när Ni ser på klockan

En Runa-pendyl i den förnämliga GRIPEN-modellen är stilfull och elegant — ett föremål som Ni med välbehag låter blicken vila på, när Ni ser på klockan. Pendylens stil och sirliga ornamentering passar även bra i ett modernt hem.

RUNA ANTIK-pendyler

är helt igenom utsökt svenskt konsthantverk — snidat för hand. Förgyllningen av 22 karats guld. Verket är av högklassigt svenskt fabrikat med slag på malmskål — silverton.

RUNA
ANTIK

Säljes endast av stjärnurmakare

RUDOLPH PHILIPP:

Avslöjande UD-dokument skänker

klarhet i fallet Wallenberg!

Ditt dumma svar
kan du gömma;
det gör inte saken klar.
Peer Gynt till Böjgen.

Att anklaga det svenska utrikesdepartementet för ett misstag är som att klä sig i Peer Gynts kläder och slåss med den berömda Böjgen. UD vinner liksom denna sagogestalt sina segrar utan bedrifter, genom att vika undan och insvepa sig själv och sina handlingar i hemlighetsmakeriets dimslöjor.

I min artikel om fallet Raoul Wallenberg i ALLT:s januarinummer lämnade jag en redogörelse för det sätt, på vilket UD skött saken. Jag påstod att vår Moskvaminister, Staffan Söderblom, handhaft affären utan energi och utan övertygelse, och att han kommit med allehanda krumbukter i stället för att tala rent ut med ryssarna. Jag gjorde gällande att all UD:s effektivitet varit en skeneffektivitet, och att den tvehågsenhet och räddhåga man ideligen lagt i dagen direkt skadat saken. UD svarade i en presskommuniké att man »oavlåtligt följt alla spår och uppslag».

Jag gjorde vidare gällande att UD aldrig i klara verba begärt Wallenbergs utlämnande. På detta replikerade UD att man givit moskvaministern order att hos ryssarna »efterlysa och begära Wallenbergs hemsändande.» När jag i dagspressen bevisade att detta inte var med sanningen överensstämmande tog UD tillbaka, men förklarade i en ny kommuniké att »alla dess démarcher givetvis haft till syfte att få Wallenberg hemsänd» ...

Goddag yxskaft! Detta är inte svar på tal, det är skenmanövrer i undvikande syfte. Men det måste bli slut på detta spegelfäkteri. Den svenska opinionen har rätt få veta sanningen. Jag framlägger därför på motstående sida ett dokument, en PM — vari *UD själv redogör för hur man skött fallet.* Rapporten är avsedd som en intern sammanfattning av allt vad som i denna sak gjordes i Moskva under Söderbloms ministertid där. De 11 söderblom-démarcher som UD i sina tidigare kommunikéer skrutit med får härmed sin rätta belysning. Läs och döm själv.

Genom denna publicering av ett för övrigt icke hemligstämplat dokument riskeras inga statsintressen, tvärtom visar vi i rätt tid upp svagheterna i vår diplomatiska försvarsfront så att de kan rättas till och rikets intressen bättre tjänas i framtiden.

Publiceringen har av utrymmesskäl måst inskränkas till de avsnitt som berör Moskva — samtidigt pågick viss telegramväxling med andra huvudstäder. Ett avsnitt om hur minister Söderblom sökt engagera amerikanska diplomater och privatpersoner för saken har utelämnats som oväsentlig. Den i rapporten förekommande »Sahlin» är envoyén Stig Sahlin som under några månader tjänstgjorde som kabinetssekreterare.

8 mars Departementet telegraferar till Moskva, att W. är »efterlängtad» och att man önskar veta när han beräknas kunna återvända.

17 mars Under hänvisning till att motsägande rykten cirkulera instrueras Söderblom att »energiskt begära besked» rörande var W. befinner sig.

26 mars Söderblom i skrivelse underrättat utrikeskommissariatet att W. enligt meddelande från Bukarest varit försvunnen sedan den 17 januari, då han sade sig ämna avresa i bil.

14 april Söderblom telegraferar:

> Wallenberg, som var dödsdömd av pilkorsarna och tyskarna, smög på eget initiativ över till ryssarna. Så snart han anträffades fick jag officiell underrättelse. Därefter synes W. ha avrest med bil till Debreczen och befaras ha omkommit under resan. Olika teorier finnas: bilolycka (mycket sannolikt), rånmord, bakhåll av pilkorsare etc. Jag fruktar att klarhet aldrig vinnes.

19 april Söderblom föreslår, att ett brev från Jacob eller Marcus Wallenberg sändes till Madame Kollontay angående deras försvunne släkting.

19 april Söderblom framhåller i handbrev, att han i vidlyftig korrespondens med utrikeskommissariatet rörande Budapestsvenskarna

> som senaste åtgärd understrukit, att alla upplysningar saknas om Wallenberg. Jag har emellertid ej ansett lämpligt att återkomma till saken i avvaktan på att Ni i Stockholm hinna samla och begrunda alla de upplysningar, som de hemvändande Budapestsvenskarna sitta inne med.

Söderblom tillägger avslutningsvis:

> Vad jag fruktar är, att ryssarna med bästa vilja i världen icke kunna skapa klarhet om vad som inträffat. För det första råder efter allt att döma stor oreda i Ungern. För det andra hava de truppförband, som stodo i Budapest i januari, nu säkerligen flyttat fram sina staber och kvarter till Wien. Vidare måste man tyvärr tänka sig möjligheten av att marskalk Tolbuchins högkvarter och underlydande staber i nuvarande stund svårligen kunna förmås ägna större uppmärksamhet åt ett ärende av detta slag. Slutligen är det också tänkbart, att för den händelse Wallenberg råkat ut för en dödlig automobilolycka eller mördats under färden från Budapest österut, hans försvinnande i den rådande oredan, i den väldiga Budapest-drabbningens närmaste etappområde, faktiskt skett spårlöst.

21 april Söderblom erhåller »definitiv instruktion» (skärpande uttryck tillagt av utrikesminister Günther) att uppsöka Dekanosov och under åberopande av dennes meddelande den 17 januari (se ovan) hemställa, att ryska militära vederbörande, under vilkas skydd W. ställts, måtte anmodas verkställa noggrann undersökning rörande hans vidare öden.

25 april Söderblom telegraferar, att han vid besök 8 d. hos Dekanosov åter påmint om W. och att D. utlovat skyndsam undersökning.

26 april Depesch härom: Söderblom framhåller att han under de gångna månaderna vid upprepade tillfällen gjort påminnelser både skriftligen och muntligen, ehuru under senaste tiden direkt hänvändelse till Dekanosov ej varit möjlig på grund av dennes frånvaro. Framhöll slutligen att W.

> hade dödsdömd och förföljd av pilkorsmännen tagit sig över till den ryska sidan av fronten. Obestämda rykten hade försports om att någon olycka drabbat honom, men några säkra uppgifter förelågo ej efter herr Dekanosovs meddelande av den 16 januari om hans anträffande. Helt naturligt väntade den Wallenbergska familjen och den svenska allmänheten med otålighet på att få underrättelse om Wallenbergs öde.

30 april Söderblom inberättar i handbrev:

> Med tanke på den ovanliga formuleringen av den sista telegrafiska instruktion, som jag erhållit i detta ärende anser jag det på sin plats understryka, att jag förordat démarcher hos ungerska regeringen, och en personlig hänvändelse till fru Kollontay, alls icke för att befria denna beskickning från ett fortsatt bedrivande av ärendet utan fastmera för att medelst parallella ansträngningar genom andra kanaler söka ernå bästa möjliga resultat. Som jag först framhållit, är det tyvärr möjligt, att saken kan komma att förbliva en olöst gåta.

19 maj Söderblom telegraferar, att han föregående dag bett Dekanosov om snart besked angående W.

29 maj Instruktion till Söderblom att låta militärattachén taga direkt kontakt med ryska militärmyndigheter.

7 juni Söderblom anmäler telegrafiskt, att militärattachén gjort démarche. ——— Démarchen, som verkställdes av majoren Bennedich den 5 juni, avvisades från försvarskommissariatets sida under framhållande att ärendet hörde under Narkomindel. **)

6 juli Handbrev Söderblom—Sahlin, inkommet 11 juli:

> När jag häromdagen återvände till min post, medförde jag på von Dardels begäran förstorade fotografier tagna av legationssekreteraren Wallenberg i Budapest. Meningen var, att jag genom att ställa dessa fotografier till sovjetmyndigheternas förfogande skulle underlätta och påskynda efterforskningarna. Just som jag stod i begrepp att verkställa en démarche i utrikeskommissariatet, fick jag i förrgår hemifrån telegrafiska underrättelser, som synes tyda på att Wallenberg rymt från de ryska officerare, som avdelats till hans skydd, för att dölja sig i Budapest under förklädnad. Visar sig detta vara riktigt, kommer jag i en mycket obehaglig situation. Jag har i sådant fall med all energi och med anlitande av alla tänkbara kanaler sökt påskynda efterforskningar av den försvunne svensken från de myndigheters sida, inför vilka han samtidigt i själva verket hållit sig dold. Kanske dyker han ett tu tre upp i Istanbul eller Bern och berättar sensationella historier för pressen. Med dessa rader ber jag Dig tänka Dig in i situationen och särskilt förbereda någon instruktion till mig om vad jag i en dylik eventualitet bör framföra till sovjetregeringen.
>
> Det säger sig självt, att jag tills vidare ej överlämnar fotografierna eller eljest företager mig något i saken

---

* Troligtvis åsyftas Günthers »skärpande formulering».
** Utrikeskommissariatet.

12 juli Sahlins svar:

> Åberopande Ditt brev den 6 innevarande månad rörande Wallenberg ber jag få meddela, att de uppgifter, som vi över Bern erhållit om att han eventuellt fortfarande skulle finnas i livet, naturligtvis, som du förstår, äro ytterligt osäkra. Skulle de dess bättre bekräftas, tror jag icke, att Du därigenom skulle kunna råka i en obehaglig situation. Det torde vara lätt för Dig att få ryssarna att begripa, att de svenska myndigheterna icke på något sätt stå bakom Wallenbergs eventuella försök under denna tid att hålla sig dold. Att vi med alla medel söka efterforska en försvunnen svensk är väl inte annat än fullständigt naturligt.

14 aug. Söderblom replikerar med att framhålla ryssarnas misstro mot humanitär verksambet som bedrivits inom områden behärskade av axelmakterna, samt tillägger:

> Tills vidare förblir emellertid Wallenbergs försvinnande ett mysterium. Jag utgår ifrån, att, så länge vi ej få höra ytterligare från den schweiziska källan, det knappast kan vara lämpligt att ytterligare bedriva saken härifrån.

1 nov. Telegrafisk instruktion till Moskva att med återgivande av ordalagen i Dekanosovs not hemställa om upplysning om resultatet av efterforskningarna.

1 dec. Beskickningen i Moskva gör förnyad démarche och meddelas att ryska militärmyndigheterna beordrats vidtaga undersökning.

3 jan.-46 Söderblom berättar i handbrev till Grafström att han haft ingående samtal med såväl Abranov i utrikeskommissariatet som fru Kollontay om W:s försvinnande.

26 jan. Beskickningen i Budapest (Arfwedson) meddelar att en anonym person sagt att han sett W. den 17 januari sittande i en bil i Pest med tre namngivna ryska militärer.

10 mars Beskickningen i Moskva meddelar att démarche gjorts hos utrikeskommissariatet med anledning av vad Arfwedson inberättat. — Beskickningen har senare påmint i ärendet men ännu ej fått svar om de namngivna ryska militärerna kunnat påträffas.

Dokumentet härrör från april 1946, just före minister Söderbloms avresa från Moskva. I rapporten ovan ges alltså hela sanningen om de elva demarcher som Utrikesdepartementet i kommunikén av den 9 februari 1951 påstår sig ha gjort i fallet Wallenberg. Som tydligt framgår har UD i n t e i n å g o n a v d e s s a f r a m s t ä l l n i n g a r b e g ä r t a t t r y s s a r n a s k u l l e u t l ä m n a d e n f å n g n e l e g a t i o n s s e k r e t e r a r e n — vilket man lätt hade kunnat göra med hänvisning till de dubbla kvitton som ryssarna utfärdat på hans mottagande. Man har nöjt sig med att be ryssarna se efter var han fanns, om han nu fanns i Sovjet, vilket sändebudet i Moskva själv betvivlade . . .

Genom att i sina kommunikéer ge sken av en effektiv och oavlåtlig verksamhet för Wallenbergs sak har UD vilselett den svenska opinionen. UD:s egen PM i saken gör inte samma intryck som dess presskommuniké: vagt och tvehågset, fumlande och oskickligt har man skött fallet Wallenberg, som nu — sedan hemlighetsmakeri i framtiden omöjliggjorts — kan debatteras sakligt.

Aftonbladet, 16.3.57 HP 80 Eoe

Wallenberg i läger vid Moskva

Ungersk politiker avslöjar:

Sökte hjälpa statsman, fick själv dela hans öde

Raoul Wallenberg har observerats i ett ryskt fångläger 100 km. utanför Moskva.

Det är i korthet innehållet i ett skriftligt vittnesmål av en hög ungersk jurist f. d. nationalrådet häradshövding Johann von Korody-Katona från Budapest och som Aftonbladet i dag är i tillfälle att publicera in extenso.

Ministerpresidenten greve Istvan Bethlen (t. v.) uppges ha avlidit av svält i fånglägret vid Moskva. Även Wallenberg sökte rädda Bethlen från arrestering när han själv greps av ryssarna.

Häradshövding Korody-Katona uppger att han i ett fängelse i Budapest träffade f. d. ungerske ministern Béla Lukacs, vilken just återsänts efter deportering till Sovjet. Lukacs hade berättat hur han i ett fångläger vid Moskva träffat bl. a. den tidigare ungerske ministerpresidenten greve Istvan Bethlen, flera höga ungerska stabsofficerare och — legationssekreterare Raoul Wallenberg!

Häradshövding Korody-Katona kan också lämna vissa upplysningar som belyser varför sovjetmyndigheterna lade beslag på Wallenbergs person.

Se art. på sid. 7

Hemligt vittne såg Raoul Wallenberg

Band ungrare i fångläger vid Moskva

För några veckor sedan publicerade veckotidningen Schweizer Illustrierte en stort upplagd artikel av sin stockholmskorrespondent *Erny Löwe* om "fallet Raoul Wallenberg". Artikeln resulterade i att 4 ungrare, som nu bor i exil i Schweiz, tillställde redaktionen ett brev med vissa direkt uppseendeväckande nyheter om den svenske diplomaten. Raoul Wallenberg skulle ha blivit sedd i ett fångläge 10 mil utanför Moskva! Aftonbladet publicerar här nedan brevet in extenso:

"Med anledning av Eder artikel den 3 februari får jag meddela, att jag från Budapest väl kände hr legationsrådet. Han uppträdde år 1944 och januari 1945 hjältemodigt i Budapest.

Jag var tillsammans med honom sista gången i början av december 1944, då dåvarande chefen för Budapests pilkorspolis sammankallat en konferens. Där var spanska och portugisiska ministrarna, representanterna för schweiziska Röda korset och internationella Röda korset. Som representant för påvliga nuntiaturen i Budapest deltog även auditören Verolamo (senare berömd internuntius i Prag), jesuitpatern Jánossy samt legationsrådet och jag. Polischefen meddelade, att de av legationerna utfärdade skyddsbreven för förföljda judar inte var giltiga. Enbart Heliga stolens nuntiatur hade utfärdat 13.000 skyddsbrev. Vi inlade protest mot denna kränkning av legationernas skyddsrätt. Legationsrådet Wallenberg protesterade också kraftfullt.

Senare var jag president för jordbrukarpartiet i Budapests största distrikt (Josefstadt) och åtta månader inspärrad i fängelse. Därvid hörde jag, att legationsrådet likaom tidigare fortsatte att intervenera för förföljda och av kommunisterna inspärrade politiker, främst för den berömde ungerske ministerpresidenten greve Istvan Bethlen, en av de största ungerska politikerna, en man som aldrig varit pilkorsare. På grund härav blev legationsrådet Wallenberg häktad av sovjetryssarna.

Senare har jag åter hört, att den mer än 70-årige greve Bethlen finns i ett koncentrationsläger ca 100 km. utanför Moskva. Och där är även legationsrådet Wallenberg.

Jag ber er publicera detta brev och därefter sända det till fru Lagergren-Dardel.

Alla ungerska emigranter önskar att Wallenberg friges.

Högaktningsfullt
Johann von Korody-Katona
Förutv. ungerskt nationalråd, häradshövding."

Tredje gången gillt?

Den 17 januari 1945 förklarade biträdande ryske utrikesminister Dekanosov, att Raoul Wallenberg och hans egendom ställts under ryskt beskydd.

Fyra veckor senare meddelade — som Aftonbladet tidigare avslöjat — ambassadör Alexandra Kollontay utrikesminister Günthers maka att Wallenberg välbehållen befann sig i Sovjet.

Häradshövding Korody-Katonas vittnesmål styrker att Wallenberg fördes längre in i Sovjet som fånge.

Den 22 augusti 1947 meddelade vice utrikesminister Vysjinskij att Wallenberg inte kunnat återfinnas på rysk mark. (Han förklarade också att den ryske general, vars rapport legat till grund för Dekanosovs kommuniké, inte heller kunnat påträffas.

Utrikesminister Undén, som tillsatt en pensionerad UD-man att verkställa en utredning om vad som gjorts från svensk sida i Wallenberg-affären, förklarade härom dagen i Oslo, att man använt de vanliga kanalerna men "att man ju inte kan skicka svensk polis till Sovjet för att efterforska Wallenberg".

Sökte hjälpa statsman, fick själv dela hans öde

Raoul Wallenberg har observerats i ett ryskt fångläger 100 km. utanför Moskva.

Det är i korthet innehållet i ett skriftligt vittnesmål av en högt ungersk jurist f. d. nationalrådet häradshövding Johann von Korody-Katona från Budapest och som Aftonbladet i dag är i tillfälle att publicera in extenso.

Ministerpresidenten greve Istvan Bethlen (t. v.) uppges ha avlidit av svält i fånglägret vid Moskva. Raoul Wallenberg sökte rädda Bethlen från arrestering när han själv greps av ryssarna.

Häradshövding Korody-Katona uppger att han i ett fängelse i Budapest träffade f. d. ungerske ministern Béla Lukacs, vilken just återsänts efter deportering till Sovjet. Lukacs hade berättat hur han i ett fångläger vid Moskva träffat bl. a. den tidigare ungerske ministerpresidenten greve Istvan Bethlen, flera höga ungerska stabsofficerare och — legationssekreterare Raoul Wallenberg!

Häradshövding Korody-Katona kan också lämna vissa upplysningar som helyser varför sovjetmyndigheterna lade beslag på Wallenbergs person.

Se art. på sid. 7

Band ungrare i fångläger vi

För några veckor sedan publicerade veckotidningen Schweizer Illustrierte en stort upplagd artikel av sin stockholmskorrespondent *Ernst Löwe* om "fallet Raoul Wallenberg". Artikeln resulterade i att en ungrare, som nu bor i exil i Schweiz, tillställde redaktionen ett brev med vissa direkt uppseendeväckande nyheter om den svenske diplomaten. Raoul Wallenberg skulle ha blivit sedd i ett fångläge 10 mil utanför Moskva! Aftonbladet publicerar här nedan brevet in extenso:

"Med anledning av Eder artikel den 8 februari får jag meddela, att jag från Budapest väl kände hr legationsrådet. Han uppträdde år 194 och januari 1945 hjältemodigt i Budapest.

Ja, var tillsammans med honom sista gången i början av december 1944, då dåvarande chefen för Budapests pilkorspolis sammankallat en konferens. Där var spanska och portugisiska ministrarna, representanterna för schweizaska Röda korset och internationella Röda korset. Som representant för påvliga nuntiaturen i Budapest deltog även auditören Verulamo (senare berömd internuntius i Prag), jesuitpatern Jánossy samt legationsrådet och jag. Polischefen meddelade, att de av legationerna utfärdade skyddsbreven för förföljda judar inte var giltiga. Endast Heliga stolens nuntiatur hade utfärdat 13,000 skyddsbrev. Vi inlade protest mot denna kränkning av legationernas skyddsrätt. Legationsrådet Wallenberg protesterade också kraftfullt.

Senare var jag president för jordbrukarpartiet i Budapests största distrikt (Josefstadt) och åtta månader inspärrad i fängelse. Därvid hörde jag, att legationsrådet liksom tidigare fortsatte att intervenera för förföljda och av kommunisterna inspärrade politiker, främst för den berömde ungerske ministerpresidenten greve Istvan Bethlen, en av de största ungerska politikerna, en man som aldrig varit pilkorsare. På grund härav blev legationsrådet Wallenberg häktad av sovjetryssarna.

Senare har jag åter hört, att den mer än 70-årige greve Bethlen finns i ett koncentrationsläger ca 100 km. utanför Moskva. Och där är även legationsrådet Wallenberg. Detta har jag hört i fängelset av förutvarande ungerske ministern Béla Lukács, vilken deporterades till Ryssland och därefter fördes tillbaka och dömdes till 12 år. I det nämnda lägret befinner sig de högsta ungerska stabsofficerarna. Greve Bethlen skall enligt uppgift ha avlidit av svält.

Av den svenska neutraliteten kan man energiskt kräva, att ryssarna skall frige legationsrådet Wallenberg vid hälsa på grund av hans humanitära verksamhet i Budapest.

Jag ber er publicera detta brev och därefter sända det till fru Lagergren-Dardel.

Alla ungerska emigranter önskar att Wallenberg friges.

Högaktningsfullt
Johann von Korody-Katona.
Förutv. ungerskt nationalråd,
häradshövding."

Tredje gången gillt?

Den 17 januari 1945 förklarade biträdande ryske utrikesminister Dekanosov, att Raoul Wallenberg och hans egendom ställts under ryskt beskydd.

Fyra veckor senare meddelade — som Aftonbladet tidigare avslöjat — ambassadör Alexandra Kollontay utrikesminister Günthers maka att Wallenberg välbehållen befann sig i Sovjet.

Häradshövding Korody-Katonas vittnesmål styrker att Wallenberg fördes längre in i Sovjet som fånge.

Den 22 augusti 1947 meddelade vice utrikesminister Vysjinskij att Wallenberg inte kunnat återfinnas på rysk mark. (Han förklarade också att den ryske generalens rapport legat till grund för Dekanosovs kommuniké, inte heller kunnat påträffas.

Utrikesminister Undén, som tillsatt en pensionerad UD-man att verkställa en utredning om vad som gjorts från svensk sida i Wallenberg-affären, förklarade härom dagen i Oslo, att man använt de vanliga kanalerna men "att man ju inte kan skicka svensk polis till Sovjet för att efterforska Wallenberg".

Wallenberg-kommittén, som sammansatts av ett flertal i saken ojäviga medborgare och som granskat alla föreliggande dokument i affären, kom till slutsatsen att Raoul Wallenberg "befunnit sig i livet i ryskt förvar på skilda platser såväl inom som utom sovjetryskt område".

Häradshövding Korody-Katonas vittnesmål fixerar Raoul Wallenberg till viss bestämd plats i Sovjet. Svenska UD torde ha anledning att nu göra en förnyad aktion i Kreml.

Heed.

H7 80 Eea

Expressen, 16.3.57

Internt UD-dokument ger besked om Wallenbergsspaningens 'effektivitet'

Utrikesdepartementets kritiserade brist på effektivitet i fallet Raoul Wallenberg avslöjas i ett internt, men icke hemligstämplat UD-dokument som publiceras i det nya numret av "Allt".

Texten har formen av en PM, vari departementet sammanfattar hur svenska diplomatiska försök att nå klarhet utvecklat sig mellan den 8 maj 1945 och den 10 mars 1946. I o. al innehåller promemorian bl. a. en del om hur man sökt engagera amerikanska diplomater och privatpersoner för Wallenbergs sak, men av utrymmesskäl inskränker sig "Allt" till de avsnitt som berör Moskva.

Rapporten börjar med att UD telegraferar till svenske ministern Söderblom i Moskva att W. är "efterlängtad" och att man önskar veta när han beräknas kunna återvända.

Skeptisk minister

Nio dagar senare, den 17 mars, instrueras Söderblom att "energiskt begära besked" rörande var W. befinner sig. Den 14 april telegraferar Söderblom:

"Wallenberg som var dödsdömd av pilkorsarna och tyskarna smög på eget initiativ över till ryssarna. Så snart han anträffades fick jag officiell underrättelse. Därefter synes W. ha avrest med bil till Debrecxen och befaras ha omkommit under resan. Olika teorier finnas: bilolycka (mycket sannolikt), rånmord, bakhåll av pilkorsare etc."

— Jag fruktar att klarhet aldrig vinnes, skriver ministern. Själv föreslår han en vecka senare att Jakob eller Marcus Wallenberg borde sända ett brev till Madame Kollontay angående sin försvunne släkting.

Rapporten fortsätter med besked om hur nya resultatlösa demarcher företagits på order från UD. I samtliga dessa fall här det rört sig om instruktioner att försöka ta reda på var Wallenberg finns.

Rädd för obehag

Den 6 juli upplystes att minister Söderblom skickat ett handbrev till dåvarande kabinettssekreteraren Sahlin.

— När jag häromdagen återvände till min post medförde jag på von Dardels begäran förstorade fotografier, tagna av legationssekreterare Wallenberg i Budapest. Meningen var att jag genom att ställa dessa fotografier till sovjetmyndigheternas förfogande skulle underlätta och påskynda efterforskningarna. Just som jag stod i begrepp att verkställa en demarche i utrikeskommissariatet fick jag i förrgår hemifrån telegrafiska underrättelser, som synes tyda på att Wallenberg rymt från de ryska officerare, som avdelats till hans skydd, för att dölja sig i Budapest under förklädnad. Visar sig detta vara riktigt kommer jag i en mycket obehaglig situation, skrev minister Söderblom.

— Kanske dyker han (W.) ett tu tre upp i Istanbul eller Bern och berättar sensationella historier för pressen, tillägger den tvivlande och skeptiske ministern som ber om nya instruktioner och säger att han självfallet inte tänker överlämna fotografierna till ryssarna förrän han fått hörа av UD igen.

Ingen idé längre

Kabinettssekreterare Sahlin svarade att de uppgifter UD fått över Berlin om att W. eventuellt fortfarande skulle finnas i livet "naturligtvis, som Du förstår, är ytterligt osäkra."

Hr Sahlin tror inte alls att hr Söderblom riskerar att försätta sig i en obehaglig situation gentemot ryssarna om uppgifterna skulle bekräftas.

Den 14 augusti svarar Söderblom från Moskva att "det knappast kan vara lämpligt att ytterligare bedriva saken härifrån." På detta följer nya uppmaningar att forska, men även de ansträngningarna rinner ut i sanden.

Författaren Rudolph Philipp som står för publiceringen i Allt kommenterar att UD inte i någon av alla dessa framställningar begärt att få Wallenberg återsänd. Man har nöjt sig med att be ryssarna ta reda på om han fanns i Sovjet, vilket sändebudet i Moskva själv betvivlade. UD hade alltså inte brytt sig om att man fått Madame Kollontays besked om att Wallenberg faktiskt skulle befinna sig i ryska händer.

— Utrikesdepartementet kan inte uttala sig om tidpunkten när envoyé Erik Sjöborgs utredning om Raoul Wallenberg väntas bli färdig.

Detta var det enda besked Expressen i dag kunde få från UD:s pressbyrå om läget i Wallenbergsaffären.

HP 80 8a

Arbetaren, 17.3.57

NYA SENSATIONER I WALLENBERG-AFFÄREN:

UD:s dokument ställer UD mot väggen

Wallenberg observerad i ryskt läger

— Det är minst sagt besynnerligt att ryssarnas argument för att en tillfångatagen svensk diplomat inte återlämnas, levereras från svenskt håll, förklarar författaren Rudolph Philipp, som i senaste numret av Allt framlägt en promemoria från UD till de svenska ministrarna i Moskva och Budapest. Denna PM, som var avsedd endast för internt bruk och som lämnar en kronologisk redogörelse, bevisar att UD aldrig krävt att Wallenberg skulle återlämnas. UD har inte heller informerat moskvaministern om Mme Kollontays besked att Wallenberg fanns i livet. Nu uppger dessutom en hög ungersk tjänstemän i en schweizisk tidning, att Raoul Wallenberg har observerats i ett ryskt fängläger 100 km. utanför Moskva. Han lämnar också vissa upplysningar, som belyser varför sovjetmyndigheterna lade beslag på Wallenberg.

I Allt-artikeln återges de elva demarcher som UD i kommuniken av den 9 februari 1951 påstår sig ha gjort i fallet Wallenberg. Det framgår tydligt, att UD inte i någon enda av dessa framställningar begärt att ryssarna skulle utlämna den fångne Wallenberg, vilket man lätt hade kunnat göra med hänvisning till de dubbla kvitton som ryssarna utfärdat på hans mottagande. UD har nöjt sig med att be ryssarna se efter var Wallenberg fanns, om han nu fanns i Sovjet, vilket svenska moskvasändebudet betvivlade. Genom att i sina kommunikéer ge sken av en effektiv och oavlåtlig verksamhet för Wallenbergs sak har UD vilselett den svenska opinionen. PM dagalägger, att UD vagt och tvehågset, fumlande och oskickligt skött fallet Wallenberg.

Ministerpresident Bethlen, som Wallenberg sökte rädda och därför blev rysk fånge.

— Förutvarande excellensen Günthers påstående i tidningarna att han tagit hänsyn till Mme Kollontays meddelande, är oriktigt, framhåller författaren Philipp. Om man tar del av vad i saken förevarit under månaderna maj—juli 1945 ser man att han icke med ett ord informerat dåvarande moskvaministern Söderblom om att Wallenberg var i livet och fanns i Ryssland och man kan också konstatera att Söderblom inte en enda gång i sina demarcher

(Forts. på fjärde sidan.)

HP 80 8a

Arbetaren, 17.3.57

Forts. från sid. 1.

UD:s dokument . . .

åberopar fru Kollontays underhandsmeddelande — detta omnämnes överhuvudtaget inte en enda gång under den tidsperiod, ifrågavarande PM befattar sig med. Detta märkliga betende från UD:s sida synes mig vara det viktigaste av det envoyen Sjöberg (UD:s utredningsman) har att utreda. Kan han icke bringa klarhet på denna punkt, än det inte hjälpas att man får intrycket att hela utredningen kommit till för att helt enkelt förhala saken.

— Man bör i detta sammanhang hålla strängt i minnet, fortsätter hr Philipp, att vid den tidpunkt våren 1945, då Mme Kollontay gav ett entydigt besked om att Raul levde, var kriget i sydöst slut. Det finns alltså inga möjligheter för att han senare skulle omkommit under stridshandlingar eller mördats av pilkorsare eller tyskar, såsom det gjorts gällande.

Man kan med fog fråga sig: Då det förelåg ett klart erkännande av att Wallenberg var i livet och levde i Ryssland, varför krävde inte de förbindelserna helt sonika att han omedelbart hemsändes? Det svenska folket har rätt att kräva ett besked om vem eller vilka som bär skulden för denna underlåtenhet.

— Det märkliga är överhuvudtaget att man från svenskt håll i sina demarcher hela tiden anfört Dokasonovs not av den 17 januari 1945 — då kriget ännu icke var slut — men icke använt det ypperliga argument Mme Kollontay tillhandahållit, slutar hr Philipp. När Vysjinski 1947 bekvämade sig att svara på de svenska förfrågningarna efter Wallenberg kunde han också mycket riktigt göra gällande att denne skulle ha försvunnit i januari 1945 på vägen mellan Budapest och Debrecen. Ännu mer häpnadsväckande blir hela saken om man betänker att denna hypotes två år tidigare lancerats av minister Söderblom. Det är minst sagt besynnerligt att ryssarnas argument för att en tillfångatagen svensk diplomat icke återlämnas levereras från svenskt håll. Lika besynnerligt är det att UD i dag ifrågasätter huruvida Wallenberg fortfarande är i livet men inte med ett ord förklarar varför man icke i klara verba kräver hans återsändande vid den tidpunkt, då han enligt ryssarnas eget erkännande fanns välbehållen i rysk fångenskap.

Wallenberg i läger vid Moskva.

Wallenberg har observerats i ett ryskt fångläger 100 km. utanför Moskva, var den sensationella nyhet *Aftonbladet* levererade i går. Uppgiften stödes på ett brev av f. d. nationalrådet och häradshövdingen Johann von Korody-Katona i en schweizisk tidning. Denne ungerske politiker avslöjar, att Wallenberg skulle hjälpa en statsman och fick därför själv dela hans öde. Schweizer Illustrierte hade en stort upplagd artikel av sin stockholmskorrespondent om Wallenberg-fallet och artikeln resulterade i att nämnde ungrare, som nu lever i exil i Schweiz, skickade redaktionen ett brev. Brevet lyder in extenso:

"Med anledning av Eder artikel den 23 februari får jag meddela, att jag från Budapest väl kände hr legationsrådet Wallenberg. Han uppträdde år 1944 och januari 1945 hjältemodigt i Budapest.

Jag var tillsammans med honom sista gången i början av december 1944, då dåvarande chefen för Budapests pilkorspolis sammankallat en konferens. Där voro spanska och portugisiska ministrarna, representanterna för schweiziska Röda Korset och internationella Röda Korset. Som representant för påvliga nuntiaturen i Budapest deltog även auditören Verolamo (senare berömd internuntius i Prag), jesuitpatern Jánossy samt legationsrådet och jag. Polischefen meddelade, att de av legationerna utfärdade skyddsbreven för förföljda judar *inte voro giltiga*. Enbart Heliga stolens nuntiatur hade utfärdat 13.000 skyddsbrev. Vi inlade protest mot denna kränkning av legationernas skyddsrätt. Legationsrådet Wallenberg protesterade också kraftfullt.

Senare var jag president för jordbrukspartiet i Budapests största distrikt (Josefstadt) och åtta månader inspärrad i fängelse. Därvid hörde jag, att legationsrådet liksom tidigare fortsatte att intervenera för förföljda och av kommunisterna inspärrade politiker, främst för den berömde ungerske ministerpresidenten greve Istvan Bethlen, en av de största ungerska politikerna, en man som aldrig varit pilkorsare. På grund härav blev legationsrådet Wallenberg häktad av sovjetryssarna.

Senare har jag åter hört, att den mer än 70-årige greve Bethlen finns i ett koncentrationsläger c:a 100 km. utanför Moskva. *Och där är även legationsrådet Wallenberg.* Detta har jag hört i fängelset av förutvarande ungerske ministern Béla Lukacs, vilken deporterades till Ryssland och därefter fördes tillbaka och dömdes till 12 år. I det nämnda lägret befinner sig de högsta ungerska stabsofficerarna. Greve Bethlen skall enligt uppgift ha avlidit av svält.

Av den svenska neutraliteten kan man energiskt kräva, att ryssarna skall frige legationsrådet Wallenberg vid hälsa på grund av hans humanitära verksamhet i Budapest.

Jag ber er publicera detta brev och därefter sända det till fru Lagergren-Dardel.

Alla ungerska emigranter önskar att Wallenberg friges.

Högaktningsfullt

Johann von Korody-Katona

"Förutvarande ungerskt nationalråd, häradshövding."

HP 80 Roa

"UD gav Sovjet felaktig hypotes om Wallenberg"

Genom att framlägga en intern UD-sammanfattning av vad som uträttades i Moskva under Staffan Söderbloms ministertid i fallet Raoul Wallenberg låter författaren Rudolph Philipp i tidskriften Allts marsnummer UD självt redogöra för hur man skött fallet.

— De 11 söderblomsdémarcher, som UD i sina tidigare kommunikéer skrutit med, får härmed sin rätta belysning, skriver hr Philipp bl. a. Det måste bli slut på detta spegelfäkteri. Den svenska opinionen har rätt att få veta sanningen.

Hr Philipps artikel är rubricerad "Avslöjande UD-dokument skänker klarhet i fallet Wallenberg". I ett samtal med Stockholms-Tidningen kommenterar författaren UD:s PM, som omspänner tiden från våren 1945 till sommaren 1946 på följande sätt:

— Skrivelsen bevisar att hr Günthers uttalanden i olika tidningar, att han i sina order till moskvabeskickningen tagit hänsyn till madame Kolontays meddelande, att Raoul Wallenberg befann sig i Sovjet under ryskt beskydd, är oriktigt. I UD:s korrespondens under tiden maj 1945—april 1946 finns nämligen inte ett enda ord om detta meddelande.

UD:s PM bevisar vidare att departementets påstående, att man krävt Raoul Wallenbergs återlämnande, är ren fantasi.

Av PM:et framgår också att trots att UD redan sommaren 1945 visste att Wallenberg fanns i Sovjet, departementet vidarebefordrade ett rykte, spritt av ungerska kommunister att Wallenberg, maskerad i helskägg, flytt från sin NKVD-eskort och hållit sig gömd. Detta rykte gick i handbrev från beskickningen till UD och vidare till Moskva — i stället för madame Kollontays meddelande.

UD:s sammandrag bevisar dessutom, att Vysjinskijs hypotes om att Wallenberg omkommit genom bilolycka, rånmord, bakhåll av pilkorsare etc., uttänkts av Söderblom 1.000-tals kilometer från den ungerska krigsskådeplatsen. Söderblom sökte härigenom inte endast befria sig själv från den oangenäma uppgiften att intervenera utan befriade också Moskva från redovisningsskyldighet. Den fantastiska hypotesen förekom först i ett telegram från Söderblom 14 april 1945 och återkom drygt två år senare i Vysjinskijs svarsnot.

Det är också bevisat att excellensen Undéns försvar för Vysjinskijs not i verkligheten var ett försvar för Staffan Nathanovitj Söderbloms olika fantasibrev till UD från 1945, framhåller hr Philipp.

Vill f. domaren och envoyén Axel Sjöborg uppfatta sin uppgift att utreda saken efter gamla svenska rättsbegrepp, så blir det UD och Sovjet som kommer att sitta på de anklagades bänk medan Raoul Wallenbergs familj och svenska folket utgör kärandeparten, understryker hr Philipp slutligen. Han har då anledning att minnas den domared han en gång avgav, och vari det talas om "sanning och ingenting annat..."

Skulle UD försöka väcka intrycket av att man efter upprättandet av ifrågavarande PM krävt Wallenbergs återlämnande och använt sig av madame Kollontays meddelande, så blir jag tvungen att publicera även departementets senare dokument, konstaterar hr Philipp bistert.

HP 80 Rer

"Wallenbergaktionens beviskedja sluten"

Stockholms-Tidningen har vänt sig till författare Rudolph Philipp med anledning av Aftonbladets artikel den 16 mars under rubriken "Hemligt vittne såg Raoul Wallenberg bland ungrare i fångläger vid Moskva".

Herr Philipp förklarar följande:

1) Varken jag, Raoul Wallenbergs familj eller kommittén för hans räddning har före publiceringen fått kännedom om artikelns innehåll eller fått tillfälle granska det material, som ligger till grund för den.

2) I artikeln åberopas ett namngivet vittne, som befinner sig i ett kommunistiskt fängelse. Genom att hans namn offentliggjorts kan vittnet bli utsatt för repressalier och tvingas förneka vittnesmålet eller vittna till ryssarnas förmån. Därigenom blir varje sådant vittnesmål okontrollerbart och värdelöst för vår redan slutna beviskedja.

3) AB:s sagesman påstår bl. a. att Raoul Wallenberg skulle ha blivit häktad av ryssarna huvudsakligen för att han intervenerat till förmån för f. d. ungerske ministerpresidenten, greve Istvan Bethlen. Emellertid befriades det hus vid Benzurgatan i stadsdelen Pest, där Raoul Wallenberg öppnat en ny legationsavdelning 10 januari 1945, av ryssarna 13 januari. Från denna tidpunkt till den 17 januari 1945 var Raoul Wallenberg under rysk bevakning och bodde i NKVD:s högkvarter vid Drottning Elisabethgatan, likaledes i Pest.

Under rysk bevakning fick han besöka sina skyddslingar i ghettot och i svenskhusen, sista gången 17 januari i sitt kontor vid Tatragatan. Allt detta utspelade sig i stadsdelen Pest, som var helt isolerad från Buda, den övriga staden på andra sidan Donau, där greve Bethlen och de flesta ungerska politikerna och högre ämbetsmännen befann sig.

Buda befriades först flera veckor senare. Vid den tidpunkten befann sig Raoul Wallenberg bevisligen i marskalk Malinovskis fängelse. De i Buda tillvaratagna personerna, däribland den övriga svenska legationen, omhändertogs av Budas erövrare, marskalk Tolbuchin och hans NKVD.

Det är därför osannolikt att Raoul Wallenberg så som AB:s artikel påstår skulle ha intervenerat för greve Bethlen och därigenom råkat i onåd hos ryssarna.

HP 30 Ba/Wallenberg

Tel. fr. UD

Avsänt 21/5 1951.

Ankom 22/5 1951.

Dnr. 83. ang. fallet Wallenberg.

Interpellationssvar av utrikesminister Undén avsedd att lämnas tisdagen den 22 maj 1951.

Får ej publiceras i press eller radio förrän svaret givits.

Herr talman,

Ledamoten av denna kammare, fru Ingrid Gärde-Widemar, har med kammarens tillstånd till mig riktat frågan, huruvida jag är i tillfälle att lämna en fullständig redogörelse för hur efterforskningarna efter Raoul Wallenberg bedrivits och beträffande vilka åtgärder, som vidtagits för att så snabbt och effektivt som möjligt söka rädda honom.

Interpellanten anför, att under den senaste tidens offentliga diskussion gjorts gällande å ena sidan, att utrikesdepartementet redan tidigt erhållit underrättelser om att Wallenberg befunne sig i livet men att departementet icke visat erforderlig energi för att skapa klarhet över hans försvinnande och bringa honom undsättning, medan det å andra sidan uppgivits, att utrikesdepartementet icke erhållit dessa underrättelser och därför icke kunnat visa större aktivitet än som skett för att bringa Wallenberg hjälp.

Det får i fråga om Wallenbergs försvinnande anses styrkt, att han den 17 januari 1945 avreste från Pest i sällskap med tre ryska militärpersoner. Dagen innan, den 16 januari, meddelade det ryska utrikesdepartementet den svenska beskickningen i Moskva, att Wallenberg påträffats och att åtgärder till skydd för honom och hans egendom hade vidtagits av de sovjetryska militärmyndigheterna. Det dröjde däremot ända till den 19 februari, innan en vag underrättelse ingick till UD om minister Danielssons och övriga legationsmedlemmars öde. Först den 23 mars ingick meddelande, att vissa av dessa personer anlänt till Rumänien. Verkliga förhållandet var sålunda under de första månaderna av 1945, att utrikesdepartementet hyste den största oro för de beskickningsmedlemmars öden, om vilka intet var känt, medan man saknade anledning till oro beträffande Raoul Wallenberg, som de ryska militärmyndigheterna sade sig ha tagit under sitt beskydd.

När den övriga legationspersonalens uppehållsort blev känd, medan ännu ingen närmare underrättelse erhållits om Wallenberg, började utrikesdepartementet den långa raden hän-

vändelser till de ryska myndigheterna i syfte att klarlägga Wallenbergs uppehållsort och få honom återförd till Sverige.

Då interpellanten särskilt intresserat sig för frågan om vad Sveriges representation i Moskva uträttat eller kunnat uträtta för att söka undsätta Raoul Wallenberg får jag här återge en av envoyén Sjöborg med ledning av utrikesdepartementets akter upprättad sammanställning över skrift- och telegramväxlingen mellan departementet och, huvudsakligen, vår beskickning i Moskva rörande démarcherna i detta ärende.

9.2.45 telegraferade UD till besk. i Moskva att man inom departementet var mycket orolig angående Budapest-svenskarnas öde. Beskickningen anmodades söka inhämta upplysningar.

13.2.45 svarade Söderblom att han skriftligen och muntligen vid flera tillfällen erinrat det ryska UD om Budapest-svenskarna.

17.2.45 telegraferade UD till besk. i Moskva, att densamma, om förbindelse kunde erhållas med W-g, skulle framföra besked att instruktioner komme att lämnas honom när envoyén Danielsson anträffades.

Samma dag - 17.2.45 - telegraferade UD till besk. i Moskva att, enär man hyste stor ängslan angående Danielssons och övriga Budapest-besk:s medlemmars öden, beskickningen borde hos ryska vederbörande begära efterforskningar.

Samma dag - 17.2.45 - telegraferade UD till konsulatet i Wien, att W-g vore i säkerhet sedan en månad tillbaka men att varje underrättelse beträffande de övriga saknades.

19.2.45 telegraferade Söderblom, att han verkställt den 17.2.45 beordrade démarchen hos ryska vederbörande.

8.3.45 telegraferade UD till besk. i Moskva att W-g vore efterlängtad här. När kunde han hitväntas?

10.3.45 telegraferade besk. i Bukarest, att, enligt uppgift, Danielsson skulle ha arresterats omkring 20.2.45. I anledning härav beordrades Söderblom 11.3.45 att i det ryska UD begära efterforskningar efter Danielsson. 12.3.45 telegraferade S. att han bett Dekanosov påskynda efterforskningen, då inga omedelbara autentiska underrättelser från Danielsson erhållits.

12.3.45 telegraferade Söderblom att besk. i Bukarest i telegram 7.3.45 meddelat att W-g vore försvunnen sedan 17.1.45 då han sade sig ämna avresa i bil.

15.3.45 underrättades UD om att i den ungerska Kossuth-radion 8.3.45 tillkännagivits att W-g, som försvunnit 17.1.45, sannolikt mördats av Gestapo-agenter.

17.3.45 instruerades Söderblom att i det ryska UD energiskt begära besked om var Danielsson, Anger och W-g befunne sig.

21.3.45 telegraferade Söderblom att fru Kollontay lovat påskynda efterforskningarna efter Budapest-svenskarna.

23.3.45 emottog UD från besk. i Bukarest underrättelse att Danielsson jämte flera av Budapest-besk:s medlemmar anlänt till Rumänien.

27.3.45 telegraferade UD till besk. i Moskva, att det i anslutning till meddelandet om Danielssons m.fl. ankomst till

Rumänien vore särskilt angeläget erhålla upplysningar om W-g.

21.4.45 telegraferade UD till besk. i Moskva definitiv instruktion att uppsöka Dekanosov och, under åberopande av dennes meddelande 16.1.45, hemställa att vederbörande ryska militärmyndigheter, under vars skydd W-g ställts, måtte anmodas verkställa noggrann undersökning angående dennes vidare öden.

25.4.45 telegraferade Söderblom att han åter påmint om saken hos Dekanosov och att denne utlovat skyndsam undersökning; 26.4.45 skrev S. att han under de gångna månaderna vid upprepade tillfällen gjort démarcher muntligen och skriftligen.

28.4.45 överlämnades till fru Kollontay en skriftlig hänvändelse från bankdirektör Marcus W-g, med begäran om hjälp vid efterforskningarna.

19.5.45 telegraferade Söderblom att han nästföregående dag ånyo påmint hos Dekanosov.

5.6.45 gjorde militärattachén i Moskva en hänvändelse till de militära myndigheterna.

6.7.45 skrev Söderblom att han på uppgiven grund - ryktet om att W-g skulle i "säker" förklädnad vistas i Buda - ansåge sig icke böra tillsvidare företaga något i saken.

12.7.45 skrev Sahlin i UD till Söderblom att vad som Söderblom anfört i brevet 6.7.45 icke borde enligt Sahlins mening föranleda Söderblom till passivitet. I brev 14,8.45 förklarade sig emellertid Söderblom fortfarande anse att det i dåvarande läge knappast vore lämpligt att bedriva saken från Moskva.

31.10.45 instruerades S. att hemställa om upplysning om resultatet av efterforskningarna efter W-g; 3.11.45 verkställ de S. denna démarche genom avlämnande av en note. (återgiven här nedan)

30.11.45 gjorde S. en förnyad framställning. Abramov svarade att militärmyndigheterna ånyo beordrats vidtaga undersökning, men att besked från dem ännu ej ingått.

3.1.46 skrev Söderblom att han haft ingående samtal med Abramov och Kollontay; 10.3.46 skrev han att han gjort en ny hänvändelse till ryssarna och givit dem vissa upplysningar bl.a. rörande namnen på tre ryska militärpersoner, som uppgivits ha setts tillsammans med W-g den 17.1.45 i Pest.

30.4.46 skrev han att, sedan han efter 8.3.46 som vanligt vid olika tillfällen talat med Abramov och fru Kollontay, så hade han nu ånyo påmint om saken.

15.6.46 upptog S. ärendet med Stalin, som lovade att det skulle uppklaras.

24.7.46 påminde Söderblom om saken i det ryska UD.

28.11.46 instruerades besk. i Moskva att göra en ny démarche. Denna fullgjordes 12.12.46 av Barck-Holst som därvid lämnade Sysojev en uppteckning (återgiven här nedan). 13.12.46 talade Barck-Holst om saken med Losovski och 13.1.47 med Novikov.

30.1.47 upptog Hägglöf ärendet med Novikov, som svarade att, oaktat de mest energiska efterforskningar bedrivits av generalstab, militärpolis, säkerhetspolis och andra myndigheter, man ännu icke funnit något spår efter W-g.

9.4.47 talade excellensen Undén om saken med ryske ministern i Stockholm. Denne lovade att skriva härom till Moskva.

27.5.47 meddelade UD Sohlman att han kunde göra en för-

nyad démarche.
12.6.47 begärde Sohlman hos Malik ett snabbt svar.
16.7.47 påminde Sohlman Vetrov härom.
18.8.47 svarade det ryska UD med en note (återgiven här nedan).

* Madame Kollontays samtal med fru Günther, vilket interpellanten åberopar och som enligt uppgift förevarit några månader efter Wallenbergs försvinnande, innehöll samma besked som den tidigare officiella ryska noten. Utrikesdepartementet handlade redan utifrån uppfattningen, att Wallenberg tagits i förvar av de ryska myndigheterna. De av interpellanten återgivna uppgifterna, att utrikesdepartementet visade bristande aktivitet därför att underrättelser saknades om att Wallenberg var i livet, ge sålunda en felaktig bild av utrikesdepartementets situation.

Den omständigheten, att ett flertal personer lämnat berättelser, avsedda att giva indicier på att Wallenberg kan ha dödats eller omkommit, saknar avgörande betydelse. Hittills har nämligen intet bevis företetts för att Wallenberg skulle vara död. Utrikesdepartementet har därför hela tiden arbetat med hypotesen, att Wallenberg kan vara i livet.

Tidigare har i olika sammanhang, bl.a. i två interpellationssvar lämnats redogörelser för de olika åtgärder och démarcher som UD företagit i Wallenberg-affären. Då en viss polemik förekommit ifråga om démarchernas avfattning, får jag ordagrant återge de två senaste svenska noterna till den sovjetryska regeringen samt det ryska svaret.

Avskrift av note från svenska beskickningen i Moskva till ryska utrikesministeriet, dagtecknad den 3.11.45.

"I skrivelse den 16 januari 1945 till svenske ministern hade Vice Folkkommissarien för Utrikes Ärendena Dekanosov älskvärdheten meddela, att svenske undersåten, sekreteraren vid svenska beskickningen i Ungern Raoul Wallenberg, anträffats i Budapest, och att åtgärder till skydd av honom och hans egendom vidtagits av de sovjetiska militärmyndigheterna. Då därefter inga underrättelser erhållits angående Wallenbergs öde, vände sig svenske ministern i skrivelse den 24 april till herr Dekanosov med hemställan, att instruktioner måtte lämnas till de sovjetiska militärmyndigheterna, under vilkas skydd Wallenberg befann sig efter hans anträffande i januari i år, att vidtaga skyndsamma åtgärder för efterforskning av Wallenberg och meddela alla förefintliga uppgifter i detta avseende.
I enlighet med mottagna instruktioner har Kungl. Svenska Beskickningen äran hemställa att genom Folkkommissaria-

tets för Utrikes Ärendena älskvärda förmedling erhålla meddelande om resultatet av efterforskningarna. Från svensk sida tillmätes denna fråga särskild vikt med hänsyn till att Wallenberg var legationsmedlem. En uttömmande redogörelse för resultatet av efterforskningarna skulle å svensk sida mycket uppskattas.

Kungl. Svenska Beskickningen begagnar tillfället att försäkra Folkkommissariatet för Utrikes Ärendena om sin högaktning och uttalar på förhand sitt tack till Folkkommissariatet för dess åtgärder i denna fråga."

Avskrift av uppteckning överlämnad den 12.12.46 av chargé d'affaires Barck-Holst till Herr Sysojev i ryska utrikesministeriet.

"I en till dåvarande svenske ministern i Moskva, herr Staffan Söderblom riktad skrivelse av den 16 januari 1945 hade Vice Ministern för Utrikes Ärendena, herr Dekanosov, älskvärdheten meddela, att svenske undersåten, sekreteraren vid svenska beskickningen i Ungern, Raoul Wallenberg, anträffats vid Benczyrgatan i den av sovjettrupperna erövrade delen av Budapest samt att åtgärder till skydd av herr Wallenberg och hans egendom vidtagits av de sovjetiska militärmyndigheterna. Flerfaldiga förfrågningar hava sedermera framställts från denna beskickning rörande Wallenberg utan att dock någon som helst upplysning lämnats från vederbörande sovjetmyndigheter angående resultatet av efterforskningarna efter Wallenberg.

Den 15 juni 1946 mottog generalissimus Stalin i audiens minister Söderblom och utlovade på dennes hemställan att låta efterforska Raoul Wallenberg.

Då nu efter snart två år från det Raoul Wallenberg togs i beskydd av de sovjetiska militärmyndigheterna ännu ingen upplysning lämnats om honom, har fallet Wallenberg väckt uppseende inom svensk allmän opinion. Med anledning av i svenska riksdagen framställd förfrågan rörande Wallenberg, har Statsministern lämnat redogörelse för efterforskningsåtgärderna på sätt framgår av i översättning närslutna promemoria. bif. ej

Med framförande av denna förnyade anhållan i saken understrykes, att svenska regeringen anser sig hava rätt att förvänta ett bestämt besked beträffande resultatet av de undersökningar, som vid upprepade tillfällen utlovats av de sovjetiska myndigheterna.

Avskrift av note från vice utrikesminister Vysjinski till envoyén Sohlman, dagtecknad Moskva den 18.8.1947.

I samband med att Ni vid samtal med biträdande utrikesminister J.A. Malik den 12 juni innevarande år berörde frågan om Raoul Wallenbergs vistelseort har jag verkställt förfrågningar hos vederbörande myndigheter. Som resultat av noggrann undersökning har fastställts, att Wallenberg icke finnes i Sovjetunionen och att han är okänd för oss.

Det är riktigt, att Sovjetunionens utrikesministerium den 14 januari 1945 erhöll ett kort meddelande, grundat på indirekta uppgifter från en av befälhavarna vid en truppstyrka, som deltog i striderna i Budapest, om att Wallenberg skulle ha påträffats på Benzurgatan.

Det var vid den tidpunkten omöjligt att verifiera meddelandet, enär efter detta striderna om staden, vilka voro förbittrade, fortsatte ytterligare ungefär en månad, och den Sovjetiska Armén fick herravälde över staden först den 12. februari 1945.

Senare ha, i syfte att verifiera meddelandet av den 14 januari 1945 angående Wallenberg, noggranna undersökningar och efterforskningar efter Wallenberg verkställts, vilka emellertid icke lett till positiva resultat, och den sovjetiske officer, som lämnat meddelandet om Wallenberg, har icke återfunnits. I lägren för krigsfångar och internerade har Wallenberg icke heller påträffats.

Det var med stöd av ovanstående som medlemmen av Sovjetunionens utrikesministeriums kollegium, K.V. Novikov, redan den 30 januari 1947 vid samtal med svenska sändebudet Herr Hägglöf förklarade, att vederbörande sovjetiska myndigheter under avsevärd tid sysslat med ärendet Wallenberg, men att deras försök att finna honom icke krönts med framgång. Härvid framhöll K.V. Novikov, att man naturligtvis icke finge lämna ur sikte, att Wallenberg befann sig inom ett område, där sovjetiska trupper funnos, under en period av häftiga strider i Ungern, då alla slags tillfälligheter kunde inträffa - Wallenberg kunde på eget bevåg avlägsna sig från de sovjetiska truppernas område, fientliga flyganfall kunde förekomma, Wallenberg kunde omkomma genom fientlig beskjutning o.s.v.

Alla ytterligare åtgärder, som vidtagits efter den 30 januari innevarande år för undersökning av meddelandet angående Wallenberg och för efterforskning av honom, ha icke krönts med framgång. Det återstår endast att förmoda, att Wallenberg under striderna i staden Budapest omkommit eller blivit tillfångatagen av Szalasis anhängare.

I det jag bringar ovanstående till Eder kännedom, ber jag Eder, Herr Envoyé, mottaga försäkringar om min utmärkta högaktning.

Syftet med de svenska démarcherna, nämligen att svenska regeringen önskade få veta Wallenbergs uppehållsort och få honom återförd till Sverige, har självfallet stått fullt klart för de sovjetryska myndigheterna. Det är helt orimligt att antaga, att det sovjetryska svaret kunnat få ett positivt innehåll, därest de svenska démarcherna varit annorlunda formulerade.

På senare tid har envoyén Sjöborg inom utrikesdepartementet varit sysselsatt med viss bearbetning av material i Wallenberg-affären. Arbetet har avsett en systematisering av den vidlyftiga dokumentsamlingen och en värdering av vissa tänkbara handlingsmöjligheter. Envoyén Sjöborgs granskning, som nu slutförts, innebär ingen avslutande fas utan endast ett avsnitt i departementets arbete med frågan. Jag kan emellertid icke taga på mitt ansvar att skada den sak vi alla är intresserade av genom ett offentliggörande av den sjöborgska ut-

redningen eller av vittnesmål och andra detaljer i ärendet.

Interpellanten frågar om samarbetet mellan å ena sidan utrikesdepartementet och å andra sidan Raoul Wallenbergs anhöriga och den s.k. Wallenberg-aktionen. Det har säkerligen icke undgått interpellanten, att från sistnämnda håll vid åtskilliga tillfällen amper kritik anförts mot utrikesdepartementets sätt att handlägga ärendet. Jag önskar emellertid icke ingå på någon diskussion härav, då jag icke kan finna, att ytterligare polemik i något avseende kan gagna det syfte, som är gemensamt för utrikesdepartementet, Wallenbergs anhöriga och den s.k. Wallenberg-aktionen, nämligen att söka tillvarataga de möjligheter, som alltjämt kunna föreligga att påträffa Wallenberg och återföra honom till Sverige.

Interpellationssvar av utrikesminister Undén avsedd att lämnas tisdagen den 22 maj 1951.

Moskva

Får ej publiceras i press eller radio förrän svaret givits.

Herr talman,

Ledamoten av denna kammare, fru Ingrid Gärde-Widemar, har med kammarens tillstånd till mig riktat frågan, huruvida jag är i tillfälle att lämna en fullständig redogörelse för hur efterforskningarna efter Raoul Wallenberg bedrivits och beträffande vilka åtgärder, som vidtagits för att så snabbt och effektivt som möjligt söka rädda honom.

Interpellanten anför, att under den senaste tidens offentliga diskussion gjorts gällande å ena sidan, att utrikesdepartementet redan tidigt erhållit underrättelser om att Wallenberg befunne sig i livet men att departementet icke visat erforderlig energi för att skapa klarhet över hans försvinnande och bringa honom undsättning, medan det å andra sidan uppgivits, att utrikesdepartementet icke erhållit dessa underrättelser och därför icke kunnat visa större aktivitet än som skett för att bringa Wallenberg hjälp.

Det får i fråga om Wallenbergs försvinnande anses styrkt, att han den 17 januari 1945 avreste från Pest i sällskap med tre ryska militärpersoner. Dagen innan, den 16 januari, meddelade det ryska utrikesdepartementet den svenska beskickningen i Moskva, att Wallenberg påträffats och att åtgärder till skydd för honom och hans egendom hade vidtagits av de sovjetryska militärmyndigheterna. Det dröjde däremot ända till den 19 februari, innan en vag underrättelse ingick till UD om minister Danielssons och övriga legationsmedlemmars öde. Först den 23 mars ingick meddelande, att vissa av dessa personer anlänt till Rumänien. Verkliga förhållandet var sålunda under de första månaderna av 1945, att utrikesdepartementet hyste den största oro för de beskickningsmedlemmars öden, om vilka intet var känt, medan man saknade anledning till oro beträffande Raoul Wallenberg, som de ryska militärmyndigheterna sade sig ha tagit under sitt beskydd.

När den övriga legationspersonalens uppehållsort blev känd, medan ännu ingen närmare underrättelse erhållits om Wallenberg, började utrikesdepartementet den långa raden hän-

vändelser till de ryska myndigheterna i syfte att klarlägga Wallenbergs uppehållsort och få honom återförd till Sverige.

Då interpellanten särskilt intresserat sig för frågan om vad Sveriges representation i Moskva uträttat eller kunnat uträtta för att söka undsätta Raoul Wallenberg får jag här återge en av envoyén Sjöborg med ledning av utrikesdepartementets akter upprättad sammanställning över skrift- och telegramväxlingen mellan departementet och, huvudsakligen, vår beskickning i Moskva rörande démarcherna i detta ärende.

9.2.45 telegraferade UD till besk. i Moskva att man inom departementet var mycket orolig angående Budapest-svenskarnas öde. Beskickningen anmodades söka inhämta upplysningar.

13.2.45 svarade Söderblom att han skriftligen och muntligen vid flera tillfällen erinrat det ryska UD om Budapest-svenskarna.

17.2.45 telegraferade UD till besk. i Moskva, att densamma, om förbindelse kunde erhållas med W-g, skulle framföra besked att instruktioner komme att lämnas honom när envoyén Danielsson anträffades.

Samma dag - 17.2.45 - telegraferade UD till besk, i Moskva att, enär man hyste stor ängslan angående Danielssons och övriga Budapest-besk:s medlemmars öden, beskickningen borde hos ryska vederbörande begära efterforskningar.

Samma dag - 17.2.45 - telegraferade UD till konsulatet i Wien, att W-g vore i säkerhet sedan en månad tillbaka men att varje underrättelse beträffande de övriga saknades.

19.2.45 telegraferade Söderblom, att han verkställt den 17.2.45 beordrade démarchen hos ryska vederbörande.

8.3.45 telegraferade UD till besk. i Moskva att W-g vore efterlängtad här. När kunde han hitväntas?

10.3.45 telegraferade besk. i Bukarest, att, enligt uppgift, Danielsson skulle ha arresterats omkring 20.2.45. I anledning härav beordrades Söderblom 11.3.45 att i det ryska UD begära efterforskningar efter Danielsson. 12.3.45 telegraferade S. att han bett Dekanosov påskynda efterforskningen, då inga omedelbara autentiska underrättelser från Danielsson erhållits.

12.3.45 telegraferade Söderblom att besk. i Bukarest i telegram 7.3.45 meddelat att W-g vore försvunnen sedan 17.1.45 då han sade sig ämna avresa i bil.

15.3.45 underrättades UD om att i den ungerska Kossuth-radion 8.3.45 tillkännagivits att W-g, som försvunnit 17.1.45, sannolikt mördats av Gestapo-agenter.

17.3.45 instruerades Söderblom att i det ryska UD energiskt begära besked om var Danielsson, Anger och W-g befunne sig.

21.3.45 telegraferade Söderblom att fru Kollontay lovat påskynda efterforskningarna efter Budapest-svenskarna.

23.3.45 emottog UD från besk. i Bukarest underrättelse att Danielsson jämte flera av Budapest-besk:s medlemmar anlänt till Rumänien.

27.3.45 telegraferade UD till besk. i Moskva, att det i anslutning till meddelandet om Danielssons m.fl. ankomst till

Rumänien vore särskilt angeläget erhålla upplysningar om W-g.

21.4.45 telegraferade UD till besk. i Moskva definitiv instruktion att uppsöka Dekanosov och, under åberopande av dennes meddelande 16.1.45, hemställa att vederbörande ryska militärmyndigheter, under vars skydd W-g ställts, måtte anmodas verkställa noggrann undersökning angående dennes vidare öden.

25.4.45 telegraferade Söderblom att han åter påmint om saken hos Dekanosov och att denne utlovat skyndsam undersökning; 26.4.45 skrev S. att han under de gångna månaderna vid upprepade tillfällen gjort démarcher muntligen och skriftligen.

28.4.45 överlämnades till fru Kollontay en skriftlig hänvändelse från bankdirektör Marcus W-g, med begäran om hjälp vid efterforskningarna.

19.5.45 telegraferade Söderblom att han nästföregående dag ånyo påmint hos Dekanosov.

5.6.45 gjorde militärattachén i Moskva en hänvändelse till de militära myndigheterna.

6.7.45 skrev Söderblom att han på uppgiven grund - ryktet om att W-g skulle i "säker" förklädnad vistas i Buda - ansåge sig icke böra tillsvidare företaga något i saken.

12.7.45 skrev Sahlin i UD till Söderblom att vad som Söderblom anfört i brevet 6.7.45 icke borde enligt Sahlins mening föranleda Söderblom till passivitet. I brev 14.8.45 förklarade sig emellertid Söderblom fortfarande anse att det i dåvarande läge knappast vore lämpligt att bedriva saken från Moskva.

31.10.45 instruerades S. att hemställa om upplysning om resultatet av efterforskningarna efter W-g; 3.11.45 verkställde S. denna démarche genom avlämnande av en note. (återgiven här nedan)

30.11.45 gjorde S. en förnyad framställning. Abramov svarade att militärmyndigheterna ånyo beordrats vidtaga undersökning, men att besked från dem ännu ej ingått.

3.1.46 skrev Söderblom att han haft ingående samtal med Abramov och Kollontay; 10.3.46 skrev han att han gjort en ny hänvändelse till ryssarna och givit dem vissa upplysningar bl.a. rörande namnen på tre ryska militärpersoner, som uppgivits ha setts tillsammans med W-g den 17.1.45 i Pest.

30.4.46 skrev han att, sedan han efter 8.3.46 som vanligt vid olika tillfällen talat med Abramov och fru Kollontay, så hade han nu ånyo påmint om saken.

15.6.46 upptog S. ärendet med Stalin, som lovade att det skulle uppklaras.

24.7.46 påminde Söderblom om saken i det ryska UD.

28.11.46 instruerades besk. i Moskva att göra en ny démarche. Denna fullgjordes 12.12.46 av Barck-Holst som därvid lämnade Sysojev en uppteckning (återgiven här nedan). 13.12.46 talade Barck-Holst om saken med Losovski och 13.1.47 med Novikov.

30.1.47 upptog Hägglöf ärendet med Novikov, som svarade att, oaktat de mest energiska efterforskningar bedrivits av generalstab, militärpolis, säkerhetspolis och andra myndigheter, man ännu icke funnit något spår efter W-g.

9.4.47 talade excellensen Undén om saken med ryske ministern i Stockholm. Denne lovade att skriva härom till Moskva.

27.5.47 meddelade UD Sohlman att han kunde göra en för-

nyad démarche.
12.6.47 begärde Sohlman hos Malik ett snabbt svar.
16.7.47 påminde Sohlman Vetrov härom.
18.8.47 svarade det ryska UD med en note (återgiven här nedan).

Madame Kollontays samtal med fru Günther, vilket interpellanten åberopar och som enligt uppgift förevarit några månader efter Wallenbergs försvinnande, innehöll samma besked som den tidigare officiella ryska noten. Utrikesdepartementet handlade redan utifrån uppfattningen, att Wallenberg tagits i förvar av de ryska myndigheterna. De av interpellanten återgivna uppgifterna, att utrikesdepartementet visade bristande aktivitet därför att underrättelser saknades om att Wallenberg var i livet, ge sålunda en felaktig bild av utrikesdepartementets situation.

Den omständigheten, att ett flertal personer lämnat berättelser, avsedda att giva indicier på att Wallenberg kan ha dödats eller omkommit, saknar avgörande betydelse. Hittills har nämligen intet bevis företetts för att Wallenberg skulle vara död. Utrikesdepartementet har därför hela tiden arbetat med hypotesen, att Wallenberg kan vara i livet.

Tidigare har i olika sammanhang, bl.a. i två interpellationssvar lämnats redogörelser för de olika åtgärder och démarcher som UD företagit i Wallenberg-affären. Då en viss polemik förekommit ifråga om démarchernas avfattning, får jag ordagrant återge de två senaste svenska noterna till den sovjetryska regeringen samt det ryska svaret.

Avskrift av note från svenska beskickningen i Moskva till ryska utrikesministeriet, dagtecknad den 3.11.45.

"I skrivelse den 16 januari 1945 till svenske ministern hade Vice Folkkommissarien för Utrikes Ärendena Dekanosov älskvärdheten meddela, att svenske undersåten, sekreteraren vid svenska beskickningen i Ungern Raoul Wallenberg, anträffats i Budapest, och att åtgärder till skydd av honom och hans egendom vidtagits av de sovjetiska militärmyndigheterna. Då därefter inga underrättelser erhållits angående Wallenbergs öde, vände sig svenske ministern i skrivelse den 24 april till herr Dekanosov med hemställan, att instruktioner måtte lämnas till de sovjetiska militärmyndigheterna, under vilkas skydd Wallenberg befann sig efter hans anträffande i januari i år, att vidtaga skyndsamma åtgärder för efterforskning av Wallenberg och meddela alla förefintliga uppgifter i detta avseende.
I enlighet med mottagna instruktioner har Kungl. Svenska Beskickningen äran hemställa att genom Folkkommissaria-

tets för Utrikes Ärendena älskvärda förmedling erhålla meddelande om resultatet av efterforskningarna. Från svensk sida tillmätes denna fråga särskild vikt med hänsyn till att Wallenberg var legationsmedlem. En uttömmande redogörelse för resultatet av efterforskningarna skulle å svensk sida mycket uppskattas.

Kungl. Svenska Beskickningen begagnar tillfället att försäkra Folkkommissariatet för Utrikes Ärendena om sin högaktning och uttalar på förhand sitt tack till Folkkommissariatet för dess åtgärder i denna fråga."

Avskrift av uppteckning överlämnad den 12.12.46 av chargé d'affaires Barck-Holst till Herr Sysojev i ryska utrikesministeriet.

"I en till dåvarande svenske ministern i Moskva, herr Staffan Söderblom riktad skrivelse av den 16 januari 1945 hade Vice Ministern för Utrikes Ärendena, herr Dekanosov, älskvärdheten meddela, att svenske undersåten, sekreteraren vid svenska beskickningen i Ungern, Raoul Wallenberg, anträffats vid Benczyrgatan i den av sovjettrupperna erövrade delen av Budapest samt att åtgärder till skydd av herr Wallenberg och hans egendom vidtagits av de sovjetiska militärmyndigheterna. Flerfaldiga förfrågningar hava sedermera framställts från denna beskickning rörande Wallenberg utan att dock någon som helst upplysning lämnats från vederbörande sovjetmyndigheter angående resultatet av efterforskningarna efter Wallenberg.

Den 15 juni 1946 mottog generalissimus Stalin i audiens minister Söderblom och utlovade på dennes hemställan att låta efterforska Raoul Wallenberg.

Då nu efter snart två år från det Raoul Wallenberg togs i beskydd av de sovjetiska militärmyndigheterna ännu ingen upplysning lämnats om honom, har fallet Wallenberg väckt uppseende inom svensk allmän opinion. Med anledning av i svenska riksdagen framställd förfrågan rörande Wallenberg, har Statsministern lämnat redogörelse för efterforskningsåtgärderna på sätt framgår av i översättning närslutna promemoria.

bif. ej

Med framförande av denna förnyade anhållan i saken understrykes, att svenska regeringen anser sig hava rätt att förvänta ett bestämt besked beträffande resultatet av de undersökningar, som vid upprepade tillfällen utlovats av de sovjetiska myndigheterna.

Avskrift av note från vice utrikesminister Vysjinski till envoyén Sohlman, dagtecknad Moskva den 18.8.1947.

I samband med att Ni vid samtal med biträdande utrikesminister J.A. Malik den 12 juni innevarande år berörde frågan om Raoul Wallenbergs vistelseort har jag verkställt förfrågningar hos vederbörande myndigheter. Som resultat av noggrann undersökning har fastställts, att Wallenberg icke finnes i Sovjetunionen och att han är okänd för oss.

Det är riktigt, att Sovjetunionens utrikesministerium den 14 januari 1945 erhöll ett kort meddelande, grundat på indirekta uppgifter från en av befälhavarna vid en truppstyrka, som deltog i striderna i Budapest, om att Wallenberg skulle ha påträffats på Benzurgatan.

Det var vid den tidpunkten omöjligt att verifiera meddelandet, enär efter detta striderna om staden, vilka voro förbittrade, fortsatte ytterligare ungefär en månad, och den Sovjetiska Armén fick herravälde över staden först den 12. februari 1945.

Senare ha, i syfte att verifiera meddelandet av den 14 januari 1945 angående Wallenberg, noggranna undersökningar och efterforskningar efter Wallenberg verkställts, vilka emellertid icke lett till positiva resultat, och den sovjetiske officer, som lämnat meddelandet om Wallenberg, har icke återfunnits. I lägren för krigsfångar och internerade har Wallenberg icke heller påträffats.

Det var med stöd av ovanstående som medlemmen av Sovjetunionens utrikesministeriums kollegium, K.V. Novikov, redan den 30 januari 1947 vid samtal med svenska sändebudet Herr Hägglöf förklarade, att vederbörande sovjetiska myndigheter under avsevärd tid sysslat med ärendet Wallenberg, men att deras försök att finna honom icke krönts med framgång. Härvid framhöll K.V. Novikov, att man naturligtvis icke finge lämna ur sikte, att Wallenberg befann sig inom ett område, där sovjetiska trupper funnos, under en period av häftiga strider i Ungern, då alla slags tillfälligheter kunde inträffa - Wallenberg kunde på eget bevåg avlägsna sig från de sovjetiska truppernas område, fientliga flyganfall kunde förekomma, Wallenberg kunde omkomma genom fientlig beskjutning o.s.v.

Alla ytterligare åtgärder, som vidtagits efter den 30 januari innevarande år för undersökning av meddelandet angående Wallenberg och för efterforskning av honom, ha icke krönts med framgång. Det återstår endast att förmoda, att Wallenberg under striderna i staden Budapest omkommit eller blivit tillfångatagen av Szalasis anhängare.

I det jag bringar ovanstående till Eder kännedom, ber jag Eder, Herr Envoyé, mottaga försäkringar om min utmärkta högaktning.

Syftet med de svenska démarcherna, nämligen att svenska regeringen önskade få veta Wallenbergs uppehållsort och få honom återförd till Sverige, har självfallet stått fullt klart för de sovjetryska myndigheterna. Det är helt orimligt att antaga, att det sovjetryska svaret kunnat få ett positivt innehåll, därest de svenska démarcherna varit annorlunda formulerade.

På senare tid har envoyén Sjöborg inom utrikesdepartementet varit sysselsatt med viss bearbetning av material i Wallenberg-affären. Arbetet har avsett en systematisering av den vidlyftiga dokumentsamlingen och en värdering av vissa tänkbara handlingsmöjligheter. Envoyén Sjöborgs granskning, som nu slutförts, innebär ingen avslutande fas utan endast ett avsnitt i departementets arbete med frågan. Jag kan emellertid icke taga på mitt ansvar att skada den sak vi alla är intresserade av genom ett offentliggörande av den sjöborgska ut-

redningen eller av vittnesmål och andra detaljer i ärendet.

Interpellanten frågar om samarbetet mellan å ena sidan utrikesdepartementet och å andra sidan Raoul Wallenbergs anhöriga och den s.k. Wallenberg-aktionen. Det har säkerligen icke undgått interpellanten, att från sistnämnda håll vid åtskilliga tillfällen amper kritik anförts mot utrikesdepartementets sätt att handlägga ärendet. Jag önskar emellertid icke ingå på någon diskussion härav, då jag icke kan finna, att ytterligare polemik i något avseende kan gagna det syfte, som är gemensamt för utrikesdepartementet, Wallenbergs anhöriga och den s.k. Wallenberg-aktionen, nämligen att söka tillvarataga de möjligheter, som alltjämt kunna föreligga att påträffa Wallenberg och återföra honom till Sverige.

STOCKHOLMS-TIDNINGEN 15/12 S.

Medfånge till Wallenberg: "Vi var cellgrannar 3 år"

Italiensk diplomat sensationellt vittne

"Svensken i god vigör 1948"

Raoul Wallenberg satt så sent som i början av år 1948 i en cell i ett av MVD:s stora undersökningsfängelser i Moskva. Han befann sig då vid god hälsa. — Den, som lämnat dessa uppgifter, bör veta vad han talar om. Han var nämligen under hela 3 år fånge i cellen intill Wallenbergs, och under denna tid "samtalade" han dagligen med svensken genom knackningar i väggen — det i fängelserna vanliga sättet att meddela sig med fångarna i granncellerna.

Wallenbergs cellgranne, som nu framträtt med sitt sensationella vittnesmål, är en italiensk diplomat, som under kriget tjänstgjorde i en av balkanstaterna och där arresterades av ryssarna. För någon tid sedan återkom han till sitt hemland, enligt en ännu okontrollerad

(Forts. sid. 14, spalt 7)

Vittnesmålet om Wallenberg ger anledning till optimism

Forts. fr. sid. 1

uppgift utväxlad mot fallskärmsjägare, som under kriget släppts ner i Italien, men som efter fredsslutet fängslats på grund av sabotage.

Den italienske diplomaten uppger vidare, att Wallenberg under sin första fängelsetid ideligen fördes till förhör, som regel på nätterna. För sina medfångar underströk han vid olika tillfällen, att han inte hade en aning om, varför han hölls i fångenskap.

Det italienska vittnet har också kunnat avslöja identiteten på flera av Wallenbergs cellkamrater och cellgrannar. Det var huvudsakligen diplomater och tjänstemän vid olika länders utländska beskickningar, som vid igsslutet tillfångatagits av de framträngande ryssarna.

Det nya Wallenbergs-vittnet säger sig vilja under ed upprepa de uppgifter han lämnat dels muntligen, dels skriftligen i ett särskilt protokoll, som är daterat den 3 dec. i år och lyder:

> Undertecknad, dr ..., yrkesdiplomat, förklarar härmed att jag under tjänstgöring vid vår legation i — — — arresterades av sovjetryska trupper den ... tillsammans med andra diplomater fördes till Moskva, där jag hölls inspärrad i NKVD-fängelset ... under flera år. Under fångenskapen i detta fängelse lyckades jag hålla ständig kontakt med den svenska diplomaten Raoul Wallenberg, som hölls fången i cellen intill. Den kontakt varade från den 20 april 1945 till början av 1948. Det finns inget tvivel om hr Wallenbergs identitet på grund av de detaljer och upplysningar som denne gav undertecknad.
>
> Undertecknad är beredd att under ed bekräfta ovanstående redogörelse inför vilken domstol eller myndighet som helst ...
>
> Namnteckning.

Originalintyget har av författaren Rudolph Philipp tillställts kabinettssekreterare *Arne S. Lundberg* i UD. På Stockholms-Tidningens förfrågan bekräftar denne att han för ett par dagar sedan mottagit skrivelsen.

— Vad ämnar UD göra med anledning av det nya vittnesmålet?

— Vi kommer givetvis att omedelbart vidta alla de åtgärder som kan tänkas i den nuvarande situationen, försäkrar kabinettssekreteraren. — Och därmed får man låta sig nöja än så länge.

Stämmer med tidigare vittnesmål

Den italienske diplomatens vittnesmål är ett av de mera sensationella i hela wallenbergsaffären. Då Stockholms-Tidningens medarbetare Edward af Sandeberg sommaren 1946 återkom från sin årslånga fångenskap i Sovjet, kunde han bl. a. meddela, att han i Butirskajafängelset i Moskva träffat en tysk fånge, som uppgivit sig ha suttit i samma cell som Raoul Wallenberg i ett av de tre stora MVD-fängelserna Lubianka, Lefortovskaja och Butirskaja (vilket av dem kunde af Sandeberg inte erinra sig).

Detta fick af Sandeberg veta någon gång i slutet av augusti 1945 — alltså vid en tidpunkt då den italienske diplomaten skulle ha suttit "vägg i vägg" med Wallenberg. Man kan alltså konstatera, att de båda vittnesmålen täcker varandra på ett enastående sätt.

Vittnesmålet måste komma"

— Det här vittnesmålet är vad jag väntat på i flera år, säger redaktör af Sandeberg. Någon gång måste det ju i alla fall komma, eftersom ryssarna trots alla försiktighetsmått inte kan förhindra en viss kontakt mellan fångarna i de stora fängelserna.

Själv hann jag aldrig lära mig det speciella "fängelsemorse", varmed fångarna samtalar med varandra "tvärs igenom" väggarna. Men på nätterna hörde jag ideligen knattret av träbitar mot cellväggarna.

Ett annat sätt att upplysa fångarna i granncellerna om vem man var och varifrån man kom, var att helt enkelt presentera sig med hög röst utanför de olika celldörrarna, då man fördes till bad, toalett o. d. Det förvånade mig alltid att de ryska fångvaktarna sällan ingrep mot denna "underrättelseverksamhet".

Den italienske diplomatens uppgift att Wallenberg i början av sin fängelsetid ofta fördes till förhör på nätterna stämmer med mina egna erfarenheter. De kommissarier som sköter förhören i fängelserna arbetar huvudsakligen på nätterna, och jag inbillar mig, att de därvid utnyttjar den psykologiska faktorn, att den som skall förhöras blir väckt ur den djupa slummer, som undernäringen i fängelserna förorsakar.

Anledning till optimism

Uppgiften om att Wallenberg befunnit sig vid god hälsa i början av år 1948 är utomordentligt glädjande. Den visar nämligen att han erhållit minst "officersranson" vilken skiljer sig från den vanliga soldatransonen genom att omfatta vitt bröd, 4 bitar socker per dag, 2 portioner "kasja", d. v. s. ett mellanting mellan gröt och soppa, som kan bestå av nästan vad som helst, samt ett stycke fett fläsk. Soldatransonen består däremot av tre soppor, ca 650 gr svart degigt bröd samt en sockerbit per dag. På den ransonen håller man sig inte vid "god hälsa", allra helst inte efter tre års fångenskap.

Det finns därför enligt mitt förmenande anledning att hoppas, ja, t. o. m. förmoda, att Raoul Wallenberg fortfarande befinner sig i livet, framhåller red. af Sandeberg.

AT. 15.12.57.

Ett nytt vittnesmål

åberopas till stöd för uppfattningen, att Raoul Wallenberg finns i livet och i ett ryskt fängelse. En icke namngiven före detta italiensk diplomat har försäkrat, att han under tre år haft Wallenberg som närmaste cellkamrat i ett NKVD-fängelse i Moskva. Dylika vittnesmål har också tidigare lämnats, utan att de kunnat bestyrkas.

Utrikesdepartementet kommer naturligtvis att undersöka saken.

I avvaktan på denna undersökning tjänar det inte mycket till att röra i affären. Problemet är ömtåligt och bör handhas med takt och gott förstånd. Det gäller Wallenberg, om han är i livet. Inte reklam för den ena eller andra, som redan är i säkerhet och därför anser sig kunna agera.

Utrikesminister Vysjinskij har visserligen förklarat, att Wallenberg inte finns i Ryssland. Men Ryssland är stort och nya upplysningar kan ha kommit fram sedan augusti 1947, då denna försäkran lämnades. Skulle det senaste vittnesmålet bekräftas får man ta för givet, att ryssarna är beredda att sända Wallenberg till Sverige. Detta skulle utlösa en allmän tillfredsställelse i vårt land.

HB. 15. 12. 57.

Raoul Wallenberg

var i livet ännu 1948, vittnar en italiensk diplomat som själv räddat sig ur rysk fångenskap. Uppgiften är i och för sig inte sensationell eftersom den stämmer med andra vittnesmål. Det mest intressanta är italienarens berättelse att den fängelseavdelning, där han och Wallenberg satt var befolkad med idel diplomater som ryssarna i krigets slutskede hade gripit. Det tyder onekligen på en underrättelsetjänst i företagsammaste laget. Eftersom italienaren släppts kan man förmoda att Wallenberg också skulle ha kunnat släppas, ifall han ännu lever. Numera är det likväl risk för att ryssarna nödgas framhärda i sin förklaring att de inte vet var han finns. Hade svenska regeringen från början gripit in kraftigare så hade nog utsikterna för en lycklig upplösning av mysteriet varit större.

DAGENS NYHETER 16.12.57

Värdefullaste spåret hittills på Wallenberg

Dagens Nyheters Romkorrespondent har varit i kontakt med den italienske diplomat som i tre år var cellgranne till Raoul Wallenberg och som nu återvänt till sitt land efter sex års fångenskap i Ryssland. Vid ett samtal vidhåller han de uppgifter han tidigare lämnat utan att likväl ingå i detalj, då han anser att hans meddelande fått en för tidig publicering. För sakens fullföljande har han ansett det vara av vikt att hans namn inte för närvarande röjs. Dagens Nyheters korrespondent har fått det intrycket att detta spår är ett av de värdefullaste som framkommit under sökandet efter Raoul Wallenberg.

DAGENS NYHETER 14.12.57

ITALIENSKE DIPLOMATEN SLÅR FAST:

ALLT TVIVEL UTESLUTET WALLENBERG I LIVET 1948

Detaljer i mängd från 3 års samtal ger full visshet

Från Dagens Nyheters Romkorrespondent
AGNE HAMRIN

ROM, söndag.

Det nya vittnet i affären Wallenberg, alltså den italienske diplomat som i nära tre års tid från april 1945 till januari 1948 var granne till vår landsman i NKVD-fängelset i Moskva, är dr Claudio de Mohr, som själv var fånge hos ryssarna i över sex års tid och numera är tjänsteman i italienska utrikesministeriets pressavdelning. Dagens Nyheters medarbetare har träffat dr de Mohr tre gånger under de senaste två dagarna och kan intyga att detta nya, märkliga, ja, antagligen avgörande vittne verkligen existerar.

Raoul Wallenberg

Dr de Mohr, nu en 51-års man, vars ansikte nog kan sägas fortfarande bära spår av den långa fängelsevistelsen i Ryssland, är emellertid ytterst obenägen att framträda. Bortsett från yrkesdiplomatens så att säga traditionella tendens till att vara reserverad är det emellertid i detta fall i och för sig synnerligen respektabla, rent mänskliga skäl som förestavat dr de Mohrs skyggghet inför offentligheten. Dr de Mohr intar nämligen den ståndpunkten att ett fall sådant som Raoul Wallenbergs bör behandlas med diskretion och under undvikande av en alltför vidlyftig publicitet, om utsikten skall bestå att vår landsman en dag återfår sin frihet.

Forts. sista sidan, spalt fyra.

COPYRIGHT
Dagens Nyheter. Eftertryck helt eller delvis förbjudet.

Raoul Wallenberg och några av hans medarbetare under Budapesttiden.

Wallenbergs...

(Forts. från sidan 1)

Diplomaten till koncentrationsläger för att få vila efter fängelseåren

Dagens Nyheters korrespondent kan därför intyga att det var först efter betydande svårigheter som han omsider lyckades nå fram till dr de Mohr. Efter att ha tillbragt 73 månader i sovjetryska fängelser är det måhända också förklarligt om en man föredrar ett liv ostört av nya irriterande element.

Faktum är nu också att dr de Mohr med den inställning han har till denna angelägenhet icke hade några svårigheter att försäkra den representant för familjen Wallenberg som nyligen uppsökte honom i Rom om sin diskretion. I och med att sekreteraren i Wallenbergskommittén själv har avslöjat att ett nytt och viktigt vittnesmål i affären Wallenberg föreligger borde ju saken kunna sägas ha kommit i ett nytt läge publicitetsmässigt sett, och det torde vara svårt att inse att man skulle göra Raoul Wallenberg någon otjänst genom att låta hans forne cellgranne i Moskva framträda även med sitt namn. Dr de Mohr vill emellertid tills vidare icke sträcka sig längre än så.

Den italienske diplomaten befann sig i tjänst i Dobrudscha när han arresterades av ryska trupper. Efter arresteringen hamnade han så småningom i ett NKVD-fängelse i Moskva och fick där en cell tillsammans med en annan italienare, som f. n. befinner sig i konsulär tjänst utanför Italien. Ett flertal diplomater av olika nationer satt då redan i detta fängelse, och en av dem var Raoul Wallenberg, som hade cellen bredvid dr de Mohr.

Som cellkamrat hade Wallenberg en tysk. Mycket snart började fångarna föra samtal med varandra genom knackningar i väggen, och på detta sätt berättade Wallenberg för sin italienska kollega sin historia liksom denne berättade sin. Efter en tid förflyttades Wallenberg till en cell belägen rakt ovanför den där dr de Mohr förvarades, och även då fortsatte dessa samtal.

Misstag beträffande identiteten utesluten

Den italienske diplomaten har visserligen, det erkänner han, aldrig med egna ögon s e t t Raoul Wallenberg, men varje som helst tvivel om dennes identitet är utesluten, enär såväl dr de Mohr som hans landsman och cellkamrat mer eller mindre dagligen i nära tre års tid med knackningsspråket har talat med denne och erhållit en mängd detaljer som helt stämmer in på densamme.

Att Raoul Wallenberg hölls i fångenskap i detta Moskvafängelse fram till januari månad 1948 får sålunda anses vara bevisat. Vad som har hänt honom efter januari 1948 vet emellertid dr de Mohr inte, helt naturligt eftersom han själv vid denna tidpunkt förflyttades och kontakten med Wallenberg alltså upphörde.

I oktober 1950 återbördades dr de Mohr till sitt hemland. Dock icke direkt från det ryska fängelset. Från detta fördes han nämligen först till Wien, där han placerades i ett koncentrationsläger. Syftet med denna vistelse var uppenbarligen att den lösgivne fången skulle få tid på sig att äta upp sig och få en smula av hälsans färg på sina av de 73 månadernas fängelsevistelse gulbleka kinder.

Enligt vad Dagens Nyheters korrespondent erfarit sent på söndagskvällen anlände antingen på lördagskvällen eller på söndagsmorgonen två personer från Stockholm för att få kontakt med dr de Mohr i och för fortsatta förhandlingar om dennes betydelsefulla vittnesmål.

Den ene av de bägge herrarna är Rudolf Philipp, Wallenbergskommitténs sekreterare, den andre torde vara en representant för utrikesdepartementet eller möjligen någon medlem av familjen Wallenberg, vilketdera har inte varit möjligt att fastställa vid denna sena timme.

Tänkbart är att förhandlingarna mellan dessa bägge herrar samt dr de Mohr kommer att leda till att den italienske diplomaten inbjudes att komma till Stockholm för att, vilket han själv har förklarat sig villig att göra, under edlig förpliktelse betyga riktigheten av vad han sedan i form av ett brev till Raoul Wallenbergs anhöriga meddelat, nämligen:

Att vår landsman befann sig i livet och i rysk rångenskap, i vart fall fram till januari 1948, och att dr de Mohr, som den korrekta person han är redan innan hans vittnesmål honom oförvållandes publicerades i Sverige informerat sina överordnade i italienska utrikesministeriet om sin avsikt att meddela familjen Wallenberg vad han visste om sin svenska kollegas öde i Moskvafängelset säger sig självt.

AT. 17.12.57.

Affär

är affär även om affären kan gälla en människas liv och frihet. I förra veckan presenterades ett nytt vittne i Wallenbergsaken. En italiensk diplomat försäkrade, att han under tre år varit i samma fängelse som Wallenberg. Han hade visserligen aldrig sett medfången med egna ögon. Men deras kontakter via "fängelsetelegrafen" hade övertygat vittnet om att misstag är uteslutna. Deras öden skildes i augusti 1948.

Dessa märkliga uppgifter borde inte ha publicerats, om personen Wallenberg vore det viktiga i saken. Vecko-Journalen köpte vittnesmålet med ensamrätt av Wallenbergskommitténs lika energiske som omdömeslöse sekreterare. Vecko-Journalen offrade en sida på affären. Denna skickades till den övriga pressen tillika med upplysningen, att meddelandet fick återges allenast på villkor att man samtidigt gjorde reklam för Bonnierhusets tidning!

Dagens Nyheter i samma koncern är sedan gammalt bekant för sina metoder. Det är därför på intet sätt överraskande, att tidningen uppdragit åt sin Romkorrespondent att uppspåra den italienske diplomaten. Resultatet publiceras tillsammans med uppgiften, att eftertryck helt eller delvis är förbjudet. Det kunde ha varit onödigt. Ingen vill bestrida Dagens Nyheter dess ensamrätt på detta område:

Italienaren har uttalat, att Wallenbergsaken bör behandlas med diskretion och utan sensationer i pressen, om man skall våga hoppas på hans återbördande till friheten och fosterjorden. Men inte heller denna vädjan från en man med erfarenhet både av diplomatiska värv och ryska fängelsemetoder har förmått hejda Dagens Nyheters iver.

Wallenbergs liv och frihet är av underordnad vikt. Lösnummerpropagandan är det största i historien — i den mån den skrivs av Bonnierhusets tidningar. Wallenberg har sannerligen, om han fortfarande är i livet, anledning att be sin Gud om skydd mot sina vänner.

DAGENS NYHETER 18.12.57.

Wallenbergvittnet

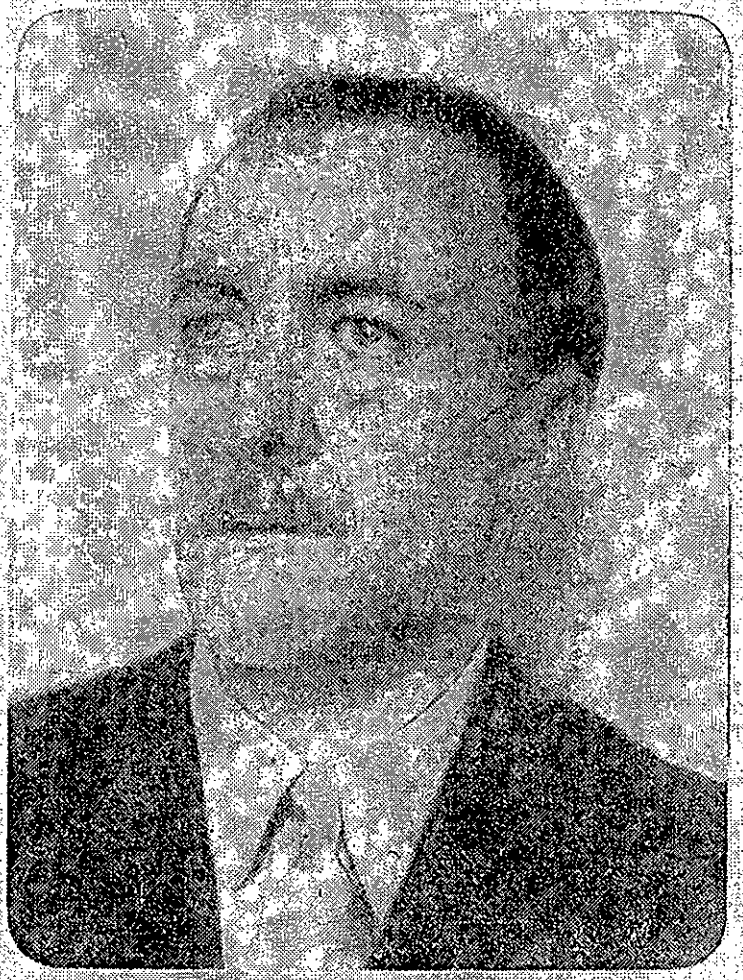

Huvudvittnet i Wallenbergsaffären, den italienske diplomaten dr Claudio de Mohr, som under sin tid i ryska fängelser var cellgranne med Raoul Wallenberg och förde samtal med honom genom knackningar i cellväggarna. Dr de Mohr är 51 år gammal. Han återbördades till sitt hemland i oktober 1950, men hans ansikte bär ännu spår av de 72 månaderna i rysk fångenskap.

STOCKHOLMS-TIDNINGEN
18.12.57.

Raoul Wallenberg och DN

Intresset för Raoul Wallenberg och hans öde är mycket stort, och viss publicitet kring det dunkla och upprörande fallet torde bara vara nyttig. Men hittills har det varit regel, att publicitet som kan skada den försvunne svenskens sak eller andra i saken engagerade betraktas som utesluten och otänkbar. Nyheter kring ämnet har brukat behandlas i samförstånd med Wallenbergskommittén eller Wallenbergs anhöriga.

Dagens Nyheter har äran av att ensam ha frånträtt denna praxis och därtill med en utmanande åtbörd av kombinerat skryt och publikfrieri: hela löpsedeln för måndagen ägnades åt bravaden.

I en artikel från tidningens romkorrespondent återges alla de sakuppgifter, som för ett par dagar sedan stod att läsa i Stockholms-Tidningen och ett par andra tidningar. Dessa nattståndna nyheter åtföljdes emellertid av ett totalt blottställande, med namn och allt, av den italienske diplomat, från vilken uppgifterna stammar. Detta utlämnande, som enligt vad alla initierade vet är ytterligt olämpligt och till varje pris borde undvikas, fick ensamt utgöra motivering både för artikelns sensationella utstyrsel och för de dånande trumvirvlarna på löpsedeln.

Men det häpnadsväckande knyter sig också till själva artikelns beskaffenhet. Tydligen har romkorrespondenten känt samvetskval över vad han beordrats till; han vrider sig som en mask, och formuleringarna har oavsiktligt kommit att göra ett intryck mitt emellan hänsynslöshet och naivitet. Det är, heter det, "synnerligen respektabla rent mänskliga skäl" som förestavat intervjuobjektets skygghet för offentligheten; vederbörande menar nämligen att Wallenbergs fall bör behandlas "med diskretion och under undvikande av en alltför vidlyftig publicitet"; korrespondenten redovisar därefter sina svårigheter att träffa sin interlokutör och finner det förklarligt, om denne efter att tillbragt 73 månader i ryska fängelser "föredrar ett liv ostört av nya irriterande element" ...

Efter denna om sann humanitet och allsidig omtanke vittnande inledning ger tidningen sitt offer den största tänkbara publicitet med tydlig namngivning, en stor illustrerad artikel och en löpsedel med ganska få motsvarigheter. Det kan då inte påstås att DN med slutna ögon eller av ovarsamhet begått detta sabotage mot sin uppgiftslämnares intressen, Raoul Wallenbergs sak och de anhörigas önskemål. Vilken skada som åstadkommits med tilltaget kan ännu inte överblickas.

DAGENS NYHETER 18.12.57

Att Dagens Nyheter publicerat intervjun med det nya vittnet i Wallenbergssaken förtörnar Aftontidningen (s) i hög grad — tydligen därför att den inte gjort klart för sig att frågan om vittnet skulle tiga och behålla sin anonymitet kommit i ett annat läge sedan Wallenbergskommitténs sekreterare av obekanta skäl funnit lämpligt att offentligt upplysa om existensen av detta märkliga vittnesmål, ett meddelande som allmänt återgavs i pressen för några dagar sedan. Nu skriver den nyssnämnda tidningen:

Italienaren har uttalat, att Wallenbergssaken bör behandlas med diskretion och utan sensationer i pressen, om man skall våga hoppas på hans återbördande till friheten och fosterjorden. Men inte heller denna vädjan från en man med erfarenhet både av diplomatiska värv och ryska fängelsemetoder har förmått hejda Dagens Nyheters iver. Wallenbergs liv och frihet är av underordnad vikt.

Till dessa förolämpande uttalanden skall här endast fogas den upplysningen — känd för alla uppmärksamma läsare av intervjun — att vittnet självt inte längre hade några invändningar mot att framträda. Enligt hans bedömande var offentliggörandet av vittnesmålet avgörande: efter detta fanns det inga skäl att hålla sig tillbaka.

Arbetarbladet
18.12.57

Raoul Wallenberg

har åter blivit ett aktuellt namn sedan ett nytt vittne framträtt. Som bekant försvann den svenske diplomaten i Budapest i krigets slutskede. Spåren pekade på att han förts till Sovjet, men alla officiella förfrågningar har mötts med beklagande nej i Moskva. Man känner inte till något om Wallenberg, han finns inte i Sovjet. Mot dessa kategoriska svar har de svenska misstankarna studsat tillbaka.

Nu förklarar en italiensk diplomat att han suttit fängslad i Sovjet i samma fängelse som Wallenberg. Under tre års tid har de genom knackningar stått i ständig förbindelse med varandra, dock utan att italienaren någonsin sett svensken. Han är dock säker på att något misstag inte kan föreligga.

Om de publicerade uppgifterna är riktiga, finns goda skäl för en ny svensk framstöt i ämnet. En förnyad förfrågan till ryssarna från svenska utrikesdepartementet borde vara naturlig.

Om man bedömer möjligheterna att återfinna Wallenberg pessimistiskt, beror det inte minst på den larmande publicitet den nya fasen fått. Med namn och fotografi och intervjuer har den italienska diplomatens vittnesmål slagits upp, trots att han själv önskat största diskretion. Det måste väcka den allra största förvåning att upphovsmannen till denna publicitet är självaste sekreteraren i den privata Wallenbergkommittén, som sålt uppgifterna till en veckotidning! Det vittnar om ett väl utvecklat affärssinne. Men om intresset för Raoul Wallenberg varit enda drivfjädern borde man ha handlat just med den diskretion italienaren anbefallt. Men hugade har ju alltid chansen att hitta nya spår och tjäna nya artikelhonorar. Medan gåtan kring Wallenberg förblir olöst.

AB 18.12-57

Mohr säger ej mer om Raoul W.

ROM (AB) — Den italienske diplomaten dr Claudio de Mohr verkade mycket irriterad, då UP på måndagen uppsökte honom för att få reda på detaljer beträffande hans fängelsevistelse i Budapest 1948 tillsammans med den svenske diplomaten Roul Wallenberg.

Dr de Mohr framhåller med skärpa, att all publicitet i fallet Wallenberg endast kan skada den svenske diplomaten — om han ännu finns i livet. — Allt jag vet om den här historien har jag redan omtalat för familjen Wallenberg. Det är allt jag kan göra, och då är saken utagerad för min del. Jag vill inte ha mer med saken att göra.

Den italienske diplomaten medgav, att han sammanträffat med två svenskar beträffande Wallenbergsaffären, men vad samtalet rört sig om vägrar han att avslöja.

Med orden "jag skulle uppskatta att bli lämnad i fred" anser dr de Mohr intervjun avslutad. — UP.

Svenska Morgonbladet
19.12-57

Utbyte mot ryss enda utvägen få Wallenberg fri

INGEN PUBLICITET kan längre skada Raoul Wallenberg, framhåller en utomordentligt god kännare av sovjetryska förhållanden. Kraftåtgärder från den svenska utrikesledningens sida 1946—1947 hade måhända kunnat förmå ryssarna att utlämna Wallenberg. För varje år som gått sedan dess har utsikterna för hans frigivning minskat, anser vår sagesman.

Enda möjligheten att numera få Wallenberg levande återlämnad är »utbyte», konstaterar denne. Det är emellertid inte lätt att finna lämpligt bytesobjekt. Lika litet som amerikanska regeringen i fallet Oatis — den amerikanske journalisten som fängslats i Tjeckoslovakien — kan svenska regeringen gå odemokratiska genvägar mot målet, t. ex. genom att fängsla främmande medborgare med diplomatisk status för att därigenom få ett utbyte till stånd.

En stark publicitet kring fallet och en stigande svensk folkopinion tillsammans med bestämda framställningar från regeringens sida kan emellertid åstadkomma, att sovjetregeringen gör en ny undersökning i saken, och därmed vore dock något vunnet.

Troligast är att Raoul Wallenberg från början hållits såsom bytesobjekt i Sovjetunionen och åtminstone de första åren under pressande förhållanden. Politiska fångar av denna kategori brukar emellertid med tiden beredas lättnader i fångenskapen. Det finns därför fortfarande hopp om att Wallenberg en gång skall återfinnas i livet.

Obegriplig mörkläggning

Svenska Morgonbladet 19.12-57

Dagens Nyheter har av ett par tidningar utsatts för häftiga angrepp därför att tidningen publicerat namnet på den italienske diplomat, som varit i kontakt med Raoul Wallenberg i ett ryskt fängelse i Moskva från 20 april 1945 till början av 1948. Man har mycket svårt att förstå, att ett dylikt namngivande skulle kunna skada Wallenbergs sak. Svenska folket har med utomordentligt intresse följt UD:s ansträngningar att bringa klarhet över förhållandena, och utrikesminister Undén har i interpellationssvar i riksdagen öppet redogjort för de efterforskningar, som tidigare gjorts. I det senaste interpellationssvaret av den 22 maj i år, betonade han, att Sverige kunde uträtta föga, förrän man kunde »peka på något bestämt faktum, som tyder på, att Wallenberg funnits i livet vid någon viss tidpunkt efter omhändertagandet».

Nu har ett dylikt nytt moment tillkommit. Den italienske diplomaten dr Claudio de Mohr har öppet framträtt och är villig att ta på sin ed, att han haft mångårig kontakt med Wallenberg i Moskvafängelset. Är detta verkligen ett dokument som skall hemlighållas för det svenska folket? Man kan mycket väl förstå, om den nämnde diplomaten av personliga skäl helst skulle vilja stå utanför affären och i varje fall förbli anonym, men har han för sakens skull övervunnit dylika betänkligheter måste man vara honom varmt tacksam för hans öppna framträdande.

Hade han eller den tidning, som nu angripes för intervjuen med honom, vänt sig mot Ryssland i hätska uttalanden, då hade detta givetvis varit klandervärt och hade kunnat försvåra den fortsatta svenska utredningen. Men något dylikt har ju icke förekommit. Den italienske diplomaten har uppträtt högst korrekt och stilla och försynt meddelat de fakta, varpå han stött sina påståenden och DN har vidarebefordrat dessa.

En mörkläggning nu skulle i realiteten innebära ett misstroende gentemot de försäkringar i de mest bindande ordalag, som gjorts från ryskt håll och som samtliga gått ut på, att man i denna sak själv var intresserad av att nå ett positivt resultat. Det kan ju erinras om, att Stalin personligen lovade vår minister i Moskva att låta efterforska Wallenberg. I de många uttalanden som gjorts av ryska UD, har kategoriskt försäkrats om positivt intresse för denna sak. Det finns under sådana förhållanden ingen anledning för svenska folket att utgå från den uppfattningen, att Stalin och hans medhjälpare medvetet lämnat oriktiga upplysningar. Man kan tänka sig förhållanden, som gör det naturligt, att han när uttalandet gjordes 1946, var i god tro. Förhållandena var ju vid den tidpunkten kaotiska och miljontals fångar var inburade i ryska fängelser. Men man vägrar bestämt att tro, att Stalin, sedan nu nya fakta förts fram och klarhet lämnats på en högst central punkt, skulle vägra att lämna det positiva stöd, han en gång tidigare utlovat. Man vägrar ännu mer att tro, att Sovjetunionens härskare skulle av något slags hämndbegär frångå sina försäkringar, därför att den italienske diplomaten nu kunnat lämna nya upplysningar angående Wallenbergs öde.

Svenska folket bör avhålla sig från förhastade omdömen i denna sak, men det kräver alla fakta på bordet och inser icke värdet av några mörkläggningsmanövrer. Och det kan tilläggas, att visar Stalin personligen och ryska UD intresse för positiva resultat, kommer detta mer än något annat att mötas med djupaste tillfredsställelse av hela det svenska folket.

Ny Tid 20.12-57

SITTER HAN i ett ryskt fängelse? Finns han i livet? Är det möjligt att en svensk medborgare tillbringar år efter år i fångenskap i ett land med vilket Sverige icke är och icke på över hundra år varit i krig? Kan det tänkas att en man som lugnt, säkert och utan tanke på sig själv arbetade för att rädda judar undan död och pina, befinner sig i en mörk, ogenomtränglig fångenskap. Kan det verkligen vara så att järnridån är så ogenomtränglig, så fast tillsluten, att det ännu efter nära sju år är fullkomligt omöjligt att få den minsta vetskap om en man är i livet eller ej?

Raoul Wallenberg

Frågorna gäller Raoul Wallenberg.

Vi vet vem han är. Vi vet att han fick uppdrag från den svenska regeringen att göra vad han kunde för att rädda judar i Ungern från Hitlers blodtörst. Sveriges gamle kung vädjade personligen till Ungerns ståthållare den tiden, Horthy, att skydda judarna. Vi vet att ungerska judar förseddes med svenska pass för att de skulle få skydd mot nazisterna.

Raoul Wallenberg var en ung och djärv man. Han gick rakt på sin uppgift och skydde intet i sin kärleksgärning.

Nazisterna övermannades och drog sin väg. Ryssarna kom i stället. I det fruktansvärda skiftet mellan tyskar och ryssar, då tyskarna drevs ut och ryssarna kom i stället — vilka som var värst i ogärningar må eftervärlden döma om — försvann Raoul Wallenberg.

Han dödades inte, han försvann. Mycket tydde på att han råkade i ryssarnas händer.

Sedan dess har ingen vetat var han finns. Några tror att han ännu är i livet. Ingen har funnit hans döda kropp. Inga bevis finns för att han omkommit under de fruktansvärda dagarna i Budapest. Dessa som icke uppgivit hoppet, som menar sig veta att han inte dödades samtidigt som ryska trupper invaderade Budapest, de fortsätter alltjämt arbetet på att få klarhet i hans öde.

Nu har en ny ljusglimt uppenbarat sig. En italiensk diplomat har under tre år suttit cell om cell med Wallenberg. Denne vet att Wallenberg ännu var i livet i början av år 1948.

Kanske blir det efter dessa upplysningar möjligt för den svenska utrikesledningen att på nytt taga upp saken med Ryssland och förmå de härskande där att på allvar undersöka om Wallenberg finns i något ryskt fängelse.

Vi i väster får icke sträcka oss för långt i anspråken på länderna öster om järnridån. Där är människoliv inte mycket värda. Men vi tror samtidigt att det inte finns någon anledning för de ryska maktägande att hålla Wallenberg dold eller låta honom omkomma. Han representerade endast humaniteten. Han är ingen fara för kommunismens Ryssland. Han var heller inte en västerlandets spion i de länder som befinner sig under ryskt herravälde. Nog borde på ett enda område, humanitetens, järnridån kunna genomträngas. Finns Wallenberg i Ryssland, låt oss då veta det! Finns han där inte, låt oss veta det! Om den italienske diplomatens vittnesbörd är sant så finns det en uppslagsända för de ryska myndigheterna som de kan följa vidare.

ARBETAREN den 20 Dec. 1951

Hjälper tystnaden Wallenberg?

Efter publicerandet av den italienske diplomatens vittnesbörd om treårig samvaro med Raul Wallenberg i ett ryskt fängelse har det förts en animerad debatt om lämpligheten av att ärendet behandlas offentligt. Även tidningar utanför regeringspressen har gjort gällande att de tidningar, Vecko-Journalen vad själva dokumentet beträffar och DN rörande diplomatens namn, som offentliggjort italienarens utsaga, gjort detta för att slå mynt av affären. Och i alla händelser har Wallenbergs sak skadats därigenom.

Naturligtvis kan det resoneras så, att om Wallenberg har blivit en prestigefråga för Sovjet, så kan lösningen försvåras genom att uppmärksamheten riktas på affären. Det kunde ha varit klokare att UD i tysthet fått dokumentet och likaledes på tysta fötter smugit sig fram med en stilla erinran till Moskva, om det inte vore möjligt att ytterligare efterforska den "oanträffbare" Wallenberg. Men andra synpunkter kan också anläggas.

Visshet beträffande Wallenbergs belägenhet nu föreligger oss veterligt icke. I början på januari 1948 — åratal efter att den ryske ministern förklarat att Wallenberg icke befann sig i rysk ägo — satt han med till visshet gränsande sannolikhet i ett ryskt fängelse. Men hur är det nu? Wallenberg kan vara död. Men det sannolikaste är att han lever och fortfarande befinner sig i rysk fångenskap. Detta måste under alla förhållanden vara svensk arbetshypotes intills annorlunda har bevisats.

En av de saker som är fullständigt viss är nämligen den att man från rysk sida aldrig lämnat någon redovisning för Wallenberg. Ryskt erkännande — om än på krokvägar — att Wallenberg omhändertagits gavs på sin tid. Därtill har nu levande vittnen framträtt. Mot detta står senaste officiella ryska version: Wallenberg obefintlig. En annan av de fullt säkra omständigheterna är att UD aldrig uttryckligen har begärt Wallenberg frigiven. UD har heller aldrig ställt Moskva mot väggen i redovisningsfrågan. Från svensk sida har man inskränkt sig till trevande anmodanden om efterforskningar.

En annan påtaglig omständighet är att UD städse har rört sig i en dimridå. När besked pressats fram genom kritikens påtryckningar har dessa alltid varit mer motsägelsefulla än klarläggande. UD har utsänt kommunikéer varom tjänstemän på departementet har sagt att riktigt så där ligger det nog inte till, men om ni bara håller tyst så skall vi väl försöka att reda ut saken.

Oredan UD visat är en sak, ovilligheten att begära besked en annan. Lägger man det hela tillsammans framkommer en bild som icke är ägnad att inge förtroende. De eventuella skälen för sin undfallenhet och ständiga äskande av tystnad, har UD bevarat som sin djupa hemlighet. Det har pratats hit och dit bakom kulisserna och många överläggningar har hållits mellan UD-män och t. ex. Wallenbergskommittén, men aldrig har så långt vi vet något verkligt motiv kunnat uppfattas.

I själva verket har ju också lång tystnad enligt UD:s önskan iakttagits från familjens och Wallenbergskommitténs sida. Tystnaden har av UD till intet utnyttjats. Lika gärna som det sägs att publiciteten skadar Wallenberg, kan det sägas att UD:s flathet har äventyrat den svenske diplomatens liv och frihet. Nu kan det vara försent som kunde ha lyckats 1947. Skall mannen någon gång återses i den fria världen får det rimligen vara i vår tid.

Man kan också säga, att som saken nu har utvecklat sig, så är kanske närgången uppmärksamhet den enda möjlighet som återstår att pröva. UD måste förmås att göra sin plikt och Sovjetunionens roll i sammanhanget belysas. Det är ont om bevisen för att diktaturregimer kan bevekas med gråtmild undfallenhet.

Veckojournalen Nr 50 20.12.51

Nytt sensationellt vittne i fallet Wallenberg:

MEDFÅNGE I TRE ÅR BERÄTTAR

Mannen som satt fängslad i cellen bredvid Wallenberg framträder för första gången för offentligheten

Riksdagsstenografernas pennor raspade snabbt över stenogramblocken, på pressläktaren gjorde ett stort uppbåd journalister sina anteckningar, åhörarläktaren var packad av folk. Det var den 22 maj i år, den dag utrikesminister Östen Undén valt att besvara en interpellation om UD:s åtgärder allet Raoul Wallenberg. Kontentan av Undens tal var detta: Sverige kunde uträtta föga förrän man kunde »peka på något bestämt faktum som tyder på att Wallenberg funnits i livet på någon viss ort vid någon viss tidpunkt efter omhändertagandet.»

Nu finns detta nya faktum. Ett nytt vittne har framträtt, en italiensk diplomat som under kriget tjänstgjort i ett balkanland, där han blev arresterad av ryssarna. För endast några dagar sedan undertecknade han ett dokument, vari han intygar att han under flera år suttit fängslad i ett visst namngivet NKVD-fängelse i Moskva, och att Raoul Wallenberg befann sig i cellen intill hans. Under tre års tid lyckades de båda fångarna meddela sig med varandra, och deras kontakt varade ända fram till 1948. Man vet alltså nu inte bara den exakta adressen på Wallenbergs fängelse, man vet också i vilken del av byggnaden han hölls fången — ja t. o. m. numret på hans cell.

Man känner också identiteten på flera av Wallenbergs cellkamrater och på dem som fanns i cellerna i närheten av hans — till största delen var det diplomater och funktionärer i olika länders utrikesrepresentation som under krigets slutskede tillfångatagits av den framträngande Röda Armén.

Av vittnesmålet framgår att Raoul Wallenberg under den första tiden i fängelset ideligen fördes till förhör. Detta skedde nästan alltid nattetid. När hans medfångar undrade varför han, som tillhörde ett land med vänskapliga diplomatiska relationer till Sovjet, hölls fången, svarade han att han inte kunde förstå ryssarnas motiv.

Wallenberg meddelade att han blivit av ryssarna i januari 1945. Ännu i bö 1948, då kontakten mellan vittnet o bröts, var han vid god hälsa.

Den italienske diplomaten är bere der edligt ansvar upprepa sina uppg han gett dels muntligen, dels skri protokoll, som i översättning återge Hans namn har liksom vissa ortsuppgi av diskretionsskäl hållas hemliga tills Originalintyget har tillställts Utrikesdo mentet och befinner sig nu hos kabinetts terare Arne S. Lundberg.

Protokollet, som är daterat den 3 de i år, har följande lydelse:

Undertecknad, dr..., yrkesdiplomat, f härmed att jag under tjänstgöring vi legation i — — — arresterades av sovj trupper den... den tillsammans med diplomater fördes till Moskva, där jag h spärrad i NKVD-fängelset... under fl der fångenskapen i detta fängelse l hålla ständig kontakt med den svenska Raoul Wallenberg, som hölls fången i ce Denna kontakt varade från den 20 april början av 1948. Det finns inget tvivel om lenbergs identitet på grund av de deta lysningar som denne gav undertecknad

Undertecknad är beredd att under ovanstående redogörelse inför vilken d myndighet som helst...

Namnteckn

...ove veniva rinchiuso nella prigio- ...parecchi anni. Durante la reslusione in questa prigione egli riusciva a mantenersi in costante contatto con il diplomatico svedese Raoul Wallenberg, rinchiuso in una cella contigua. Tale contatto durò dal 20 aprile 1945 sino agli inizi del 1948. Non esiste alcun dubbio sulla identità del Sign. Raoul Wallenberg, dati i particolari e le informazioni dallo stesso forniti al sottoscritto.

Il sottoscritto è pronto a confermare i fatti sopra esposti innanzi a qualsiasi tribunale od autorità, sotto vincolo di giuramento.

In fede

3 dicembre 1951

Med detta dokument svenska utrikesdeparten... fått mater en förnyad framställning hos ryssarna. dan har från svensk sida ansetts svår at sedan utrikesminister Vysjinski i augusti meddelade svenskarna att Wallenberg kunnat återfinnas på rysk mark. När m med säkerhet vet att han också efter denn befann sig på ryskt territorium finns det möjligheter för UD att äntligen utverka tillfångatagne diplomatens befrielse.

Rudolph P

Den 21 december 1951

Svenska Morgonbladet

Publiciteten kring Raoul Wallenberg

När Svenska Morgonbladet för egen del ansett Stockholms-Tidningens och Aftontidningens ytterst fräna och tillspetsade kritik mot Dagens Nyheter för sakligt obefogad och i det sammanhanget talat om obegriplig mörkläggning, så svarar ST, att det här inte alls rör sig om någon mörkläggning. Kollegan skriver: »Den springande punkten är, att pressen hittills samarbetat med Wallenbergskommittén, men att denna praxis nu brutits av Dagens Nyheter, trots att den är naturlig och angelägen för var och en, som anser Wallenbergs återkomst till hemlandet vara det allt överskuggande intresset i affären». Frågan är alltså denna: har Dagens Nyheter verkligen skadat Wallenbergs sak? För belysningen av denna både för den utpekade tidningen och för den svenska allmänheten ytterst viktiga fråga kan man anföra några klargörande fakta.

Stockholms-Tidningen för den 15 december publicerade nyheten om den italienske diplomatens förbindelser i Moskvafängelset med Raoul Wallenberg. Där angavs alla betydelsefulla fakta i målet med undantag av att diplomatens namn icke nämndes. Artikeln var uppslagen på tidningens första sida med trespaltiga rubriker: »Medfånge till Wallenberg: Vi var cellgrannar 3 år. Italiensk diplomat sensationellt vittne.» I en kortfattad enkelspaltig artikel på en innersida omnämnde DN samma sak. Först några dagar därefter eller måndagen den 17 december hade DN:s romkorrespondent en intervju med den italienske diplomaten, som nu framträdde öppet med sitt namn och meddelade ytterligare detaljer.

Av Stockholms-Tidningens egna uttalanden kan fastslås, att dess egen redogörelse den 15 december, där alla väsentliga fakta meddelades, skedde med Wallenbergskommitténs och Wallenbergs anhörigas gillande. Att DN några dagar därefter intervjuar den diplomat, som ST själv så klart och tydligt utpekat, att namnets hemlighållande vore en fullständig omöjlighet och meningslöshet, kan detta verkligen skada Wallenbergs sak? Vederhäftigheten och tyngden i den gjorda framställningen framgår ju blott så mycket klarare, när diplomaten öppet framträder med sitt namn. Antingen skulle hela historien ha hemlighållits, men detta var ju mot ST:s och Wallenbergskommitténs uppfattning, eller också måste givetvis alla fakta läggas på bordet. Att som ST gör först bekantgöra den sensationella nyheten och sedan anklaga DN, därför att denna lämnat kompletterande upplysningar, förefaller föga korrekt. Särskilt när man spetsar till det på det sättet, att dessa detaljupplysningar skulle kunna äventyra Wallenbergs frigivning.

Aftontidningen går i sitt angrepp mot DN ytterligare ett steg, när kollegan levererar den oerhörda och ärekränkande beskyllningen: »Wallenbergs liv och frihet är av underordnad vikt. Lösnummerpropagandan är det största i historien — i den mån den skrivs av Bonnierhusets tidningar. Wallenberg har sannerligen, om han fortfarande är i livet, anledning att be sin Gud om skydd mot sina vänner.»

Det finns ingen rimlig relation mellan DN:s åtgärder och AT:s insinuationer. Att sedan saken är känd och bekantgjord genom Wallenbergskommitténs medverkan och gillande enligt ST:s uppgifter, diplomatens namngivande skulle kunna äventyra Wallenbergs liv och frihet, det är och förblir en orimlighet.

Under krigsåren hette det alltid på högre ort, när pressen lämnade allmänheten fullt korrekta meddelanden: ni riskerar freden, ansvaret är ert och det är fruktansvärt stort. Det är samma mörkläggningsmetoder med samma hot, som går igen i den här historien. Därför att DN lämnar en fullständigt korrekt upplysning i en fråga, som i eminent grad angår hela folket, så skall tidningen utpekas som den för Wallenbergs liv ansvarige och som den, vilken mer tänker på sin lösnummersförsäljning än på Wallenbergs liv. Dylika angrepp är icke korrekta.

Tragedi och kronjuveler

Den roll som UD spelat och spelar i affären Raoul Wallenberg ter sig allt ynkligare. Vilka nya fakta som än bringas i ljuset rörande tragedien tycks Underlåtenhets Departementet vilja fullfölja sin passiva linje.

Sedan det nya vittnet, den italienske diplomaten Claude de Mohr, framträtt och berättat om sin kontakt med den svenske diplomaten i moskvafängelset, hade man väntat en kraftdeklaration från UD:s sida. Men vad säger Underlåtenhets Departementet? »Den nya fasen i affären skall följas *lika omsorgsfullt som alla andra spår.*»

Lika omsorgsfullt! Det låter hotfullt. Man erinrar sig hur pass omsorgsfullt spåren har följts hittills. Man drar sig till minnes deklarationen i riksdagen den 26 november 1946, då UD på en fråga om vad det ämnade göra och vilket material man satt inne med nöjde sig med att svara: »Alla vittnen är värdelösa, alla spår är falska!» Man drar sig till minnes hur excellensen Undén avfärdade madame Kollontays uppgift till Raoul Wallenbergs gamla moder att sonen fanns i livet i Ryssland: »En tröst av en mor till en annan mor». Man drar sig till minnes UD:s förklaring sedan fru Christian Günthers brev till Nina Lagergren, Rouls halvsyster, hade publicerats av pressen: »Inget nytt har inträffat som föranleder någon åtgärd från departementet». »Alla spår skall följas lika omsorgsfullt» ...

Underlåtenhets Departementet inskränker sig sin roll likmätigt till att sitta med armarna i kors. Känner man sig för hårt ansatt nöjer man sig med att diplomatiskt höja på ögonbrynen och fråga: Vad är det egentligen svenska folket vill? Vill ni att vi ska förklara Sovjetunionen krig för att få Wallenberg utlämnad. Argumentet är dräpande och borde få all vidare diskussion att tystna. Men man kan då påminna om att det lilla Schweiz i åtminstone ett par fall satt hårt mot hårt och tvingat ryssarna att frige diplomater som fångslats under likartade förhållanden som Raoul Wallenberg. Veterligt har inte Schweiz för den sakens skull nödgats gripa till krig mot den mäktiga öststaten.

Undén förefaller inte att kunna skönja något annat än ett av två alternativ: Antingen måste vi låta vår landsman dö i NKVD-fängelset — om det inte redan har skett — eller också måste vi gripa till våld. Och det vore naturligtvis absurt.

Man tycker annars att just för excellensen Undén skulle ett tredje alternativ anmäla sig alldeles osökt. Det finns precedensfall på mycket nära håll som visar, att en utlämningsaffär kan ordnas utan att man tillgriper våld eller hot om våld. I julmånaden 1945, för exakt sex år sedan, utlämnade Sverige till Sovjetunionen 167 balter, som internerats i Sverige. Det skedde några få månader efter det att herr Undén övertagit vården av det svenska utrikesdepartementet. Utlämningen verkställdes utan att Sovjet hotat med vare sig krig eller andra repressalieåtgärder. Nog vet alltså herr Undén, att en utlämningsaffär *kan* ordnas riktigt smidigt. Vore det inte tänkbart att Moskva fick en liten försiktig erinran om den tjänst, som vi gjorde ryssarna till julen 1945 då vi gav dem balterna i händerna? Och skulle den tjänsten inte kunna vara värd en gentjänst — det sägs ju vara säkraste sättet att bevara vänskapen.

Men ryssarna är realpolitiker. De 167 balterna är värdelösa som bytesobjekt, eftersom vi för längesedan lämnat dem ifrån oss och de flesta av dem förmodligen vid det här laget redan ruttnat bort i något sibiriskt dödsläger. Men det finns kanske andra tänkbara bytesvägar.

I den ansedda tidskriften Saturday Evening Post kunde man nyligen läsa en vid första påseende otrolig historia om en amerikansk utlämningsaffär. Det gällde den amerikanske medborgaren Robert Vogeler, som fångslats av ryssarna. Förhandlingar om hans frigivande igångsattes och sovjetrepresentanterna framlade sina villkor. Om vissa för Ryssland begärliga varor, bl. a. ett kilo uran, levererades av Amerika skulle Vogeler släppas och skickas över gränsen. Affären gick i lås. Visserligen fick inte ryssarna någon uran, men de fick andra eftersträvade ting — österrikiska kronjuveler bl. a. — och Robert Vogeler vann tillbaka friheten.

Vad Amerikas utrikesdiplomater inte funnit sig för goda att göra borde inte heller ligga under svenska utrikesdepartementets värdighet. Förhandla om ett kristligt byte! Nu kan det visserligen invändas att Sverige har ganska ont om begärliga varor som inte redan ställts till Sovjets förfogande genom miljardkrediten! Men det behöver kanske inte nödvändigtvis vara uran eller lokomotiv eller kronjuveler. Kanske har vi när allt kommer omkring en och annan begärlig »vara», som Moskva skulle sätta ett visst pris på. Vad sägs till exempel om flaggmaskinisten Hilding. Andersson, den perfekte rysspionen? Han skulle onekligen vara en dyrgrip inte minst för sovjetpropagandan; säkert skulle han kunna uppbygga den ryska allmänheten med detaljer om hur fruktansvärd fängelseregimen är i ett socialkapitalistiskt land som Sverige, med tortyr, svält och dödslägersadism ...

Är det här allvar, frågar nu läsaren. Skulle vi inlåta oss på en så skändlig byteshandel, där objektet på den ena sidan var en hjälte och fosterlandsvän, på den andra sidan en spion och fosterlandsförrädare? Naturligtvis är det inte allvar. Inte längre än som en erinran om, att när man har att förhandla med sovjetryssar är konventionella metoder med sekellångt stöd i den diplomatiska traditionen inte alltid de lämpligaste. Det amerikanska fallet Vogeler, då kronjuveler byttes mot en människa, visar så effektivt som man någonsin kan begära att nya och överraskande utvägar måste sökas om man skall få något uträttat med ryssar.

Men att UD skulle pröva okonventionella vägar för att få en lösning på Wallenbergtragedien kan man väl inte begära? Inte så länge UD betyder Underlåtenhets Departementet.

Nils Kjellström.

8/2 IV-52 1957